

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

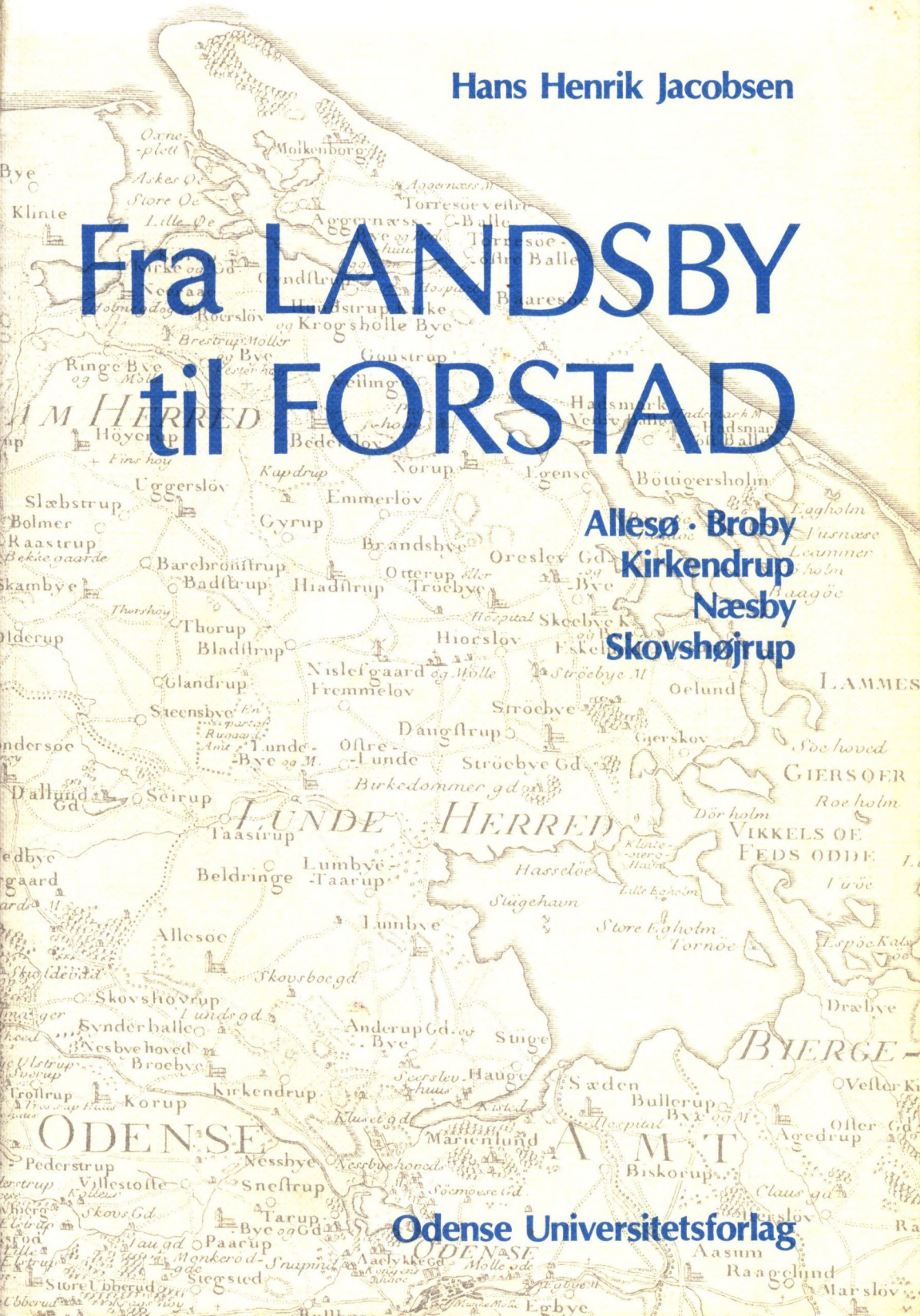
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hans Henrik Jacobsen

Fra LANDSBY til FORSTAD

Allesø · Broby
Kirkendrup
Næsby
Skovshøjrup

Odense Universitetsforlag

**Fra LANDSBY
til FORSTAD**

Hans Henrik Jacobsen

Fra LANDSBY
til FORSTAD

Allesø · Broby · Kirkendrup · Næsby · Skovshøjrup

Odense Universitetsforlag 1977

»Fra landsby til forstad«
er sat i fotosats med Times
og trykt i offset hos
Andelsbogtrykkeriet i Odense
Den typografiske tilrettelæggelse
er varetaget af
Knud A. Knudsen
ISBN 87-7492-206-8

Illustrationen på omslaget er
Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs
kort over Fyn fra 1780.

Forord

For et par år siden blev jeg af den lokale husmandsforenings husholdningskreds opfordret til at holde et par lokalhistoriske foredrag. Jeg fandt hos tilhørerne den samme store interesse for emnet, som jeg altid selv har haft, og det blev begyndelsen til den historiske skildring af den tidligere Allesø-Næsbyhovedbroby kommune, som hermed foreligger. – Som grundbog blev ved foredragene anvendt »En fynsk Sognekommune gennem Tiderne«, som gdr. R. Chr. Sørensen Allesø udgav i 1916, og som forlængst er udsolgt. Forfatteren har i sin lille bog naturligt lagt hovedvægten på Allesø, hvor han selv var bosat, og en væsentlig del af fremstillingen er koncentreret om kirker og skoler, præster og lærere.

Allesø-Næsbyhovedbroby har med sine 5 landsbyer været et decideret bondesamfund. Sydøst for området lå indtil 1863 den store Næsbyhoved Sø, og der var ikke den nære tilknytning mellem Næsby og Odense, som der er i dag. Fra gammel tid har der ligget ca. 70 gårde i Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby. Jorden og dens dyrkning har været det centrale i befolkningens hverdag, og da det har været mit mål at skildre livet, som det har formet sig for befolkningen gennem tiderne, er hovedvægten lagt på landbruget og den udvikling, det har gennemgået. Følgelig har de enkelte gårde og deres fæste- og ejerforhold fået en central placering, og der er i tilknytning til den historiske fremstilling udarbejdet en registrant over samtlige landbrugsejendomme i Allesø-Næsbyhovedbroby, ialt 185. – Matrikler, jordebøger, fæsteprotokoller, skifteprotokoller, skøde- og panteprotokoller, brandforsikrings- og brandtaksationsprotokoller, folketællingslister og kirkebøger har udgjort en væsentlig del af kildematerialet, hvoraf størstedelen er indsamlet på Landsarkivet og Rigsarkivet.

Sammenhængende gøres der rede for egnens bebyggelseshistorie, de 5 byers gårde i forskellige adelige slægters besiddelse, siden som krongods og ryttergods, de gamle bylav, udskiftningen og dens føl-

ger, gårdene som fæstegods under Dallund, Margård, Åløkkegården og Odense Hospital, deres overgang til selveje samt de ændringer, der gennem tiderne er sket i de enkelte byers struktur. Ikke mindst Næsby har gennemgået en voldsom udvikling, idet den i løbet af få årtier har udviklet sig fra en lille landsby til en forstad til Odense.

Under udarbejdelsen har jeg bestræbt mig på at fremlægge stoffet på en sådan måde, at det også kan skabe interesse hos den del af den lokale befolkning, der ikke har specielt kendskab til dansk landbrugs-historie, og bogen skulle dermed imødekomme det ønske om at få indblik i egnens historie, som man ofte møder hos nye beboere.

Mange af egnens ældre beboere har jeg henvendt mig til for at indsamle materiale til belysning af udviklingen i dette århundrede. Også hos tidligere og nuværende ejere af gårdene har jeg kunnet indhente værdifulde oplysninger. Velvillig indstilling fra en række lokale beboere, der en væsentlig del af deres liv har været bosat i Alle-sø-Næsbyhovedbroby – bl.a. min far – har således været stærkt medvirkende til, at nærværende bog er udarbejdet. Alle har de vist interesse for mit arbejde, og jeg bringer dem en tak for den hjælp, de har ydet.

For tilskud til trykning og udgivelse af nærværende bog bringer jeg Odense Kommunes kulturudvalg, Ingeniør N. M. Knudsens Fond og den lokale afdeling af Sparekassen Fyn min hjertelige tak. Udén deres økonomiske støtte var nærværende bog med et betydeligt antal illustrationer næppe kommet på tryk.

Næsby, sommeren 1976

Hans Henrik Jacobsen

Indhold

Indledning	9
Fra mose og muld	15
Fem byer – oprindelse, navn og struktur	28
Adelige jorddrotter	40
Krongods og ryttergods	55
Fællesskabet	70
Nærdemokrati	91
Udskiftningen	103
Fæstegods under Dallund, Åløkkegården, Margård og Odense	
Hospital	112
Klinede vægge og stråtag	<u>134</u>
Overgang til selveje	156
Den befolkningsmæssige udvikling i 1800-tallet	168
Den befolkningsmæssige udvikling siden 1900	189
Allesø under besættelsen	201
Næsby bliver forstad til Odense – Følger de øvrige byer efter?	213
Efterskrift	226
Kildehenvisninger	229
Registrant over landbrugsejendomme	237
Allesø	239
Broby	287
Skovshøjrup	320
Kirkendrup	330
Næsby	336
Tillæg: Gårdene og deres indretning omkring 1800	346

Indledning

Det område, hvis historie her skal behandles, udgør den nordvestligste del af Odense kommune. Men sådan har det ikke altid forholdt sig. Indtil kommunalreformens ikrafttræden i 1970 var det en selvstændig kommune, bestående af Allesø og Næsbyhovedbroby sogne, det første hørende til Lunde herred, det sidste til Odense herred.

Det tidligere Allesø sogn var et lille sogn (836 ha.), det mindste af herredets 8 sogne. Sognet strakte sig fra Serup Mose og Tåstrup mod nord til »Søen« mod syd, fra Søndersø Skov mod vest til Lumby Tårup mod øst. Dets eneste samlede bebyggelse er landsbyen *Allesø*.

Det tidligere Næsbyhovedbroby sogn var et middelstort sogn (1440 ha.), strækkende sig fra Skovshøjrup og Søndersø Skov mod vest til Søhus og Næsbyhovedskov mod øst. Sognegrænsen mod syd fulgte Stavidsåen, og mod nord grænsede det til Allesø sogn. Ved at følge landevejen Odense-Søndersø-Bogense passerer vi to af sognets samlede bebyggelser: *Næsby* og (Næsbyhoved) *Broby*. Nord for landevejen mellem Næsby og Broby ligger *Kirkendrup*, syd for landevejen i sognets vestligste hjørne *Skovshøjrup*.

Allesø og Broby har gennem tiderne været anselige landsbyer, hver med 20–30 gårde, hvorimod der kun har været få gårde i Næsby, Kirkendrup og Skovshøjrup.

Det er 5 vidt forskellige bebyggelser, vi finder i dette område. Og vidt forskelligt har de udviklet sig. *Næsby*, som vi kender den i dag, har intet til fælles med den lille samling gårde, der indtil begyndelsen af dette århundrede var alene om at udgøre Næsby. I løbet af få årtier har den udviklet sig til en forstad til Odense med 7.000 indbyggere, og den er ikke længere den del af området, der er mest afsides beliggende, således som det var tilfældet engang. – Til gengæld har byer som *Kirkendrup* og *Skovshøjrup* næppe ændret sig synderligt. De har stort set bevaret den samme struktur, som de har haft gennem de sidste århundreder, og antallet af beboere har været ret konstant. – *Allesø* og

Broby har i de sidste årtier fulgt den udvikling, som tilsvarende landsbyer i nærheden af en storby naturligt vil følge. Dog har det sat sit særlige præg på Allesø, at tyskerne beslaglagde byen i 1943 i forbindelse med anlæggelse af flyveplads, og at beboerne først kunne vende tilbage 4 år senere.

De nævnte 5 bebyggelser er alle oprindeligt deciderede bondesamfund. Større gårde er ikke beliggende i området. Til gengæld har bønderne til tider stået i afhængighedsforhold til herrerne på Dallund, Margård og Åløkkegården, beliggende i nabokommunerne. De har således haft forskellige kår gennem tiderne, og det er det, der nærmere skal gøres rede for i denne forbindelse.

Ganske naturligt bliver det da de enkelte gårde, deres ejer- og fæsteforhold, der bliver det centrale i denne forbindelse. Når der i det følgende refereres til de enkelte gårde, anføres som regel blot matrikelnummer; det må i denne forbindelse bemærkes, at de nuværende numre stammer fra 1844, og at gårdene før denne tid har haft andre numre. De oprindelige og nuværende numre anføres her som *gl. matr. nr.* og *nuv. matr. nr.*

Som det fremgår af registranten, har der oprindeligt ligget 68 gårde i Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby, og andre – som regel mindre – landbrug er i senere tid opstået ved udstykning af jord fra disse. Der bringes indledningsvis en samlet oversigt over de oprindelige gårde, deres matrikelnumre og nuværende ejere, hvilket skulle hjælpe den interesserede læser til hurtigt at orientere sig om, hvilke gårde der omtales i de enkelte tilfælde:

Allesø

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Beliggenhed	Nuværende ejer
1 a	1	Den gamle Præstegård, Allesø-Norden 2	Præsteembedet/Poul Lech
3	19	Sydlig del af byen. Nedlagt.	
4	16	Nordlig del af byen. Nedlagt.	
5 a	27	Beldringevej 127	Egon Andersen
6 a	26	Korsgade 20	Poul Hansen
7 a	13	Sydlig del af byen. Nedlagt.	
8 a	24	Sydlig del af byen. Nedlagt.	
9 a	18	Beldringevej 105. Nedlagt som landbrug.	Peter Pettersson
10 a	2	Søhusvej 250. Udflyttergård.	Arne Nielsen
11 a	30	»Hjørnegård«, Fredskovvej 38. Udflyttergård.	Peder Andersen
12 a	6	Fredskovvej 44. Udflyttergård.	Arne Petersen
13 a	8	»Stolsbjerg«, Allesø-Norden 70. Udflyttergård.	Jens A. Rasmussen
14 a	3	»Korskærgård«, Beldringevej 128	Robert Madsen
15 d	4	Beldringevej 130	Hans Jacobsen
16 a	17	»Nordgård«, Allesø-Norden 20. Udflyttergård.	Arne Jacobsen
17 a	23	»Hyldegård«, Allesø-Norden 31. Udflyttergård.	Helge Mex-Jørgensen
18 a	15	»Lindegård«, Allesø-Norden 7	Erik Lohmann Rasmussen
19 a	22	»Højgård«, Allesø-Norden 3	Karl Højgaard Rasmussen
20 a	21/16	»Lundsgård«, Korsgade 4	Bent Larsen
21 a	11	»Toftegård«, Allesøvej 5	Jørgen Bendtsen
22 a	7	Allesøvej 14	Marius Rasmussen
23 a	20	»Damsgård«, Allesøvej 18	Vilhelm Larsen
24 a	12	Østlige del af byen. Nedlagt.	
25 a	29	Allesøvej 28	Gunnar Rasmussen
26 a	28	»Østergård«, Allesøvej 38	Jørgen Bendtsen
27 a	25	»Tokkeskovgård«, Allesøvej 67. Udflyttergård.	Børge Bentsen
28 a	9	Odensegyden 3	Hans Otto Knudsen
29 a	10	Fredskovvej 140. Udflyttergård.	Carl Hansen
30 a	14	Østlige del af byen. Nedlagt.	
31 a	5	Søhusvej 203. Udflyttergård.	Karl Nielsen

Broby

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Beliggenhed	Nuværende ejer
3 a	1	»Anneksgården«, sydlige del af byen. Nedlagt.	
4 a	9	Brobyvej 6	Laurits Knudsen
5 } 6 a }	7	{ Sydlige del af byen. Nedlagt. »Ålemarksgården«, Ålemarksgyden 44. Udflyttergård.	Mogens Walther
7 a	16	»Viomosegården«, Bogensevej 525 Udflyttergård.	Peter Nielsen
8 a	5	»Langkærgård«, Brobyvej 9	Lorents Larnkjær
9 a	6	»Bækgården«, Ålemarksgyden 92. Udflyttergård.	Helmuth Knudsen
10 a	4	»Lundsgård«, Valkendrupgyden 40. Udflyttergård.	Hans Holger Andersen
11 a	18	Chr. Lehnsvænge 2. Nedlagt som landbrug.	Ebbe Pedersen/ 1/3 Lindkærhuset
12 a	11	»Lindegård«, Bogensevej 309. Udflyttergård.	Johannes Nielsen
13 a	20	Brobyvej 15	Karl Nielsen
14 a	2	Brobyvej 30. Udflyttergård.	Arne Nielsen
15 a	12	Ålemarksgyden 37. Udflyttergård.	Niels Torp
16 a	17	»Toftegård«, Bogensevej 495. Udflyttergård.	Laurits Gade
17 a	14	»Ny Pilegård«, Bogensevej 446. Udflyttergård.	Johs. Højgaard Hansen
18 a	15	»Bøgebjerggård«, Bogensevej 465. Udflyttergård.	Ejner Nielsen
19 a	21	Bogensevej 420. Udflyttergård.	Johannes Nielsen
20 a	3	Søballevej 28	Erik Simonsen
21 a	8	Søballevej 30	Anna Kirstine Bendtsen
22 a	10	»Stendemosegård«, Stavadgyden 190. Udflyttergård.	Holger Andersen
23 a	13	»Ærtebjerggård«, Bogensevej 249. Udflyttergård.	Odense Kommune
24 a	19	»Gammel Pilegård«, Ålemarksgyden 67. Udflyttergård.	Villy Nielsen

Skovshøjrup

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Beliggenhed	Nuværende ejer
1 a	4	Skovshøjrupvej 59	Karl Jensen
2 a	6	Ålemarksgyden 150. Udflyttergård.	Carl Andersen
3 a	1	»Skovgården«, Skovshøjrupvej 42	Peter Rasmussen
4 a	7	Skovshøjrupvej 39	Arne Larnkjær
5 a	5	Skovshøjrupvej 73	Ejnar Jespersen
6 a	3	Skovshøjrupvej 45	Max Hansen
7 a	2	Skovshøjrupvej 11. Udflyttergård.	Gunni Rasmussen

Kirkendrup

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Beliggenhed	Nuværende ejer
1 a	1	»Vestergård«, Vimmelsbækvej 2	Aage Hansen
2 a	2	Vimmelsbækvej 1	Poul Chr. Hansen
3 a	3	»Vimmelsbækgård«, Kirkendrupvej 90	Odense Kommune

Næsby

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Beliggenhed	Nuværende ejer
1 a	3	»Mosegård«, Bogensevej 103. Delvis udstykket.	Niels Lund
2 a	6	»Møllegård«, syd for Bogensevej. Nedlagt og udstykket.	
3 a	2	»Søgård«, syd for Bogensevej. Nedlagt og udstykket.	
4 a	1	»Kroggården«, Bogensevej 135. Nedlagt som landbrug og udstykket.	
5 a	5	»Solbakken«, Bogensevej 104. Delvis udstykket.	
6c/6a	4	»Majorgården«/»Næsbygård«, Bogensevej 205/177. Udflyttergård. Nedlagt som landbrug og udstykket.	

Næsbyhoved Mølle

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Beliggenhed	Nuværende ejer
----------------	---------------	-------------	----------------

1 a	1	»Næsbyhovedgården«, Fuglsang 8. Nedlagt som landbrug og udstykket.	
-----	---	---	--

Kort over den nordvestligste del af Odense kommune, bl.a. omfattende den tidligere Allesø-Næsbyhovedbroby kommune med byerne Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkenstrup og Næsby. Sognegrænsen gik indtil 1970 mod syd langs Stavidså, vest for Skovshøjrup og Viemosen til Øksnemosen mod nord, vest for Beldringe, Skovsbogården, Løkkegravene og Anderup. (Trykt ved Geodætisk Institut 1975).

Fra mose og muld

Et spørgsmål, der straks melder sig, er dette: Hvor langt kan Allesø, Broby, Næsby, Kirkendrup og Skovshøjrup føre deres historie tilbage i tiden?

De ældste skriftlige kilder, hvor nogle af ovenstående navne er anført, stammer fra tiden omkring 1300, men der er ingen tvivl om, at vi i et forsøg på at tidsfæste byernes grundlæggelse skal længere tilbage i tiden. Hertil bidrager Fyns bebyggelsehistorie i al almindelighed samt de resultater, arkæologerne kan fremlægge.

Området med Odense Fjord som østlig begrænsning og en linie fra Odense til Bogense som sydvestlig begrænsning kaldes »Sletten«. Det er et fladt og ret skovfattigt område, og landsbyerne ligger forholdsvis tæt. I modsætning hertil er området sydvest for »Sletten« langt mere skovrigt og kuperet. Forklaringen er den, at en Storebælt-gletscher i istiden har banet sig vej mod vest til området ved Langesø og Vigerslev, hvis terræn er opstået som en israndsdannelse. Herfra strækker der sig i nordøstlig retning 3 dale, dannet af isens smeltevand på sin vej frem mod isranden. Det har naturligt skabt uregelmæssige flodløb, og efter isens bortsmeltning stod tilbage 3 såkaldte tunneldale. Den nordligste af disse strækker sig gennem området mellem Allesø og Broby frem til Søndersø, og i dens bund ligger Viemosen. Allesø ligger således på selve »Sletten«, de øvrige af de her omtalte landsbyer på grænsen eller umiddelbart syd for. Jordbunden på »Sletten« består af solidt moræneler og må betragtes som nok så frugtbar som områderne syd for, hvis overflade har et mere uroligt udseende. Særlig udpræget er dette i egnen omkring Tommerup, Frøbjerg og Vissenbjerg.

Store terrænforskelle kan der ikke fremvises mellem den allersydligste del af »Sletten«, hvor Allesø ligger, og området umiddelbart syd for »Sletten«, hvor de øvrige byer ligger. Det er betegnende, at en række gårde i Næsby, Kirkendrup og Skovshøjrup har haft større jordtilliggende end gårdene i den øvrige del af kommunen, og det har uden tvivl en vis sammenhæng med terrænforhold og jordens bonitet. Som det senere vil fremgå, har anden årsag også været medvirkende.

Områdets hovedvandløb er Stavidså, der modtager tilløb af bl.a. Rydså og Sværupmølleå, der løber i bunden af hver sin tunneldal. Den tredje tunneldal, der som nævnt ligger mellem Allesø og Broby, bærer navnet »Søen«, og det markerer naturligt et mosefyldt område (Viemose, Malmose, Øgemose). Ikke langt fra Viemosen i nordvestlig retning ligger Dallund sø, der er Nordfyns største sø.

Befolkningen i *den ældre stenalder* (8000–2500 f.Kr.) ernærede sig ved jagt og fiskeri. Den har næppe haft kendskab til kvægavl og agerbrug og har sandsynligvis været uden faste bopladser. Køkkenmøddinger og affaldsdynger, der er afdækket, viser, at den har holdt til langs kyster, åer og moser. På Fyn kan de vigtigste fund fra denne periode lokaliseres til mosedragene, der strækker sig fra Tommerup til Neverkær Mose ved Årup, områder omkring Glamsbjerg, Nørre Broby, Arreskov Sø og Snarup Mose samt en del af den nordlige kyststrækning.

Med overgangen til den yngre stenalder stiftede vore forfædre bekendtskab med planteavl og husdyrhold, og som agerdykere har de valgt boplads for livstid. Dette er den væsentligste forudsætning for vore landsbyers opståen.

Imidlertid er det ikke tilfældigt, hvor vore forfædre har slået sig ned. En væsentlig forudsætning har været let adgang til vand i forbindelse med adgang til agerland og græsningsmuligheder. Hvor disse muligheder har været gunstige, er vore landsbyer efterhånden opstået. Det er imidlertid først i den yngre jernalder, at bosættelsen bliver fast og varig.

Fundene fra *den yngre stenalder* (2500–1500 f.Kr.) viser, at der har været en forholdsvis tæt bebyggelse på Nordfyn, således i Lunde og Skam herreder og på Hindsholm, hvor der er bevaret en række dysser og jættestuer. Den kendteste og bedst bevarede jættestue er Mårhøj ved Snave. I 1931 er udgravet en jættestue mellem Skamby og Stensby, i 1954 en jættestue nord for Emmelev, der rummede betydelige fund af lertøj, flinteøkser, ravperler og andet gravgods. Ialt er der fra perioden bevaret ca. 60 stengrave på Nordfyn. Fra *Skovshøjrup* stammer et mindre depotfund bestående af 8 økser og 2 mejsler, fundet samlet under rydning af hegn, samt et halvmåneformet guldhalssmykke, fundet på en mark i 1880'erne. Måske drejer det sig om Fyns ældste guldfund.

Ud fra fundene fra *den ældre bronzealder* (1500–1000 f.Kr.) synes

man at kunne konstatere, at den nordfynske bygd er blevet stærkt udtyndet. Manglende kendskab til gødning kan have bevirket, at den ellers frugtbare jord er blevet udpint, og at befolkningen i større eller mindre udstrækning har måttet forlade »Sletten« med det formål at opdyrke jord andre steder.

Fra *den yngre bronzealder* (1000–400 f.Kr.) er fundene ret stærkt tiltagende, og efter disse fund at dømme har Nordfyn i denne periode atter haft en ret talrig befolkning. Af betydelige fund kan nævnes 3 guldsåle fra Ejlby-Lunde, 4 bronzedolke fra Fremmelev, sten med helleristninger fra Tåstrup og Torup og bronzesmykker fra Mariendal ved Torup.

I *Øgemosen ved Kirkendrup* (beliggende nord for Kirkendrupvejens udmunding i Søhusvej) er der i 1860'erne gjort et betydeligt fund af bronzesager, bl.a. omfattende 2 hængekar, 5 skåle med ører, 2 brede armringe, 4 håndledsringe og 36 bronzerør, der formentlig har udgjort et bælte. Genstandene lå tæt sammenpakkede, idet flere af de mindre var stukket ind i de større. Smykkerne har tilhørt en kvinde, og man kan forestille sig, at hun i frygt eller taknemmelighed har ofret dem til de magter, der har rådet over hendes skæbne. Har det været en gravid kvinde, der har bragt et offer til frugtbarhedens gudinde i håb om at måtte føde et sundt og velskabt barn? Eller en kvinde, der har født et barn og nu har villet bringe gudinden sin tak? Eller en kvinde, der har følt sig truet og gennem sit offer har villet formilde den magt, der har rådet over hendes liv og død? Herom giver fundet intet svar.

Fra *den ældre jernalder* (400 f.Kr.–400 e.Kr.) er der registreret en snes tætte bebyggelser på Fyn, deraf 3 på »Sletten« beliggende omkring Nørre-Nærrå-Roerslev-Bederslev, Søndersø-Særslev og området sydøst for Bogense. At der har været gamle bopladse her, og at en senere ekspansion er udgået herfra, stemmer godt overens med, at der fra gammel tid har været 2 veje fra Odense til Bogense, en over Søndersø-Særslev og en forbi det gamle tingsted ved Norup. – En tæt bebyggelse er også registreret i egnen omkring den indre del af Odense Fjord. Også herfra har der med tiden fundet en naturlig ekspansion sted, og i denne forbindelse er sandsynligvis Allesø og Broby opstået.

Det fremgår af fundene fra den ældre jernalder, at de døde ikke længere blev gravsat i jordhøje. De blev brændt, og de brændte ben og uforgængelige dele af klædningsstykker og lerkar med madvarer blev sænket i jorden. Hvor det har været tilfældet, kan der afdækkes

brandpletter. Efterhånden er det blevet skik efter brændingen at nedlægge resterne af den døde i en urne, og i det fynske område er der da også afdækket en række urnebegravelser.

At man har en fortrinlig oversigt over fund fra bo- og gravpladser fra jernalderen, skyldes lederen af Fyns Stiftsmuseum gennem en lang årrække, dr. E. Albrechtsen. På marken ved Lundsgård i Åsum har han forestået udgravningen af en større boplads, og gennem de afdækkede hustomter er vi i stand til at danne os et indtryk af tidens byggeskik. Af jernaldergrave er der registreret følgende i den tidligere Allesø-Næsbyhoved Broby kommune:

Under tyskernes anlæg af flyveplads i 1944 afdækkedes nær *Allesø* en boplads, bestående af 3 affaldsgruber og 1 ildsted. I 2 af gruberne fandtes skår af adskillige lerkar, i den tredje kun aske. På grund af omstændighederne blev arbejdet forceret, og gruberne blev derfor kun delvis undersøgt. Der er tale om et bopladsfund, og det er dateret til århundredet før Kr.f.

Fra 1. årh. efter Kr.f. stammer en gravplads, der ligeledes afdækkedes under tyskernes anlæg af flyveplads i 1944, nærmere betegnet under anlæg af ringbane i *Allesø*. Under afgravning af en flad bakke syd for byen blev der observeret et større antal urner med brændte ben, bronze- og jernsager, men da en eventuel udgravning skulle foregå på det af tyskerne beslaglagte område, blev der – med undtagelse af en ca. 4 cm lang bronzefibula – ikke gjort forsøg på at sikre det fundne. Et tilsvarende fund blev samtidig gjort på en mark 500 m vest for *Beldringe*. De urner, der kom til syne, var alle stærkt beskadiget, og der er kun bevaret en ca. 6 cm høj kop. – Var man stødt på disse grave i en fredeligere tid, var de nok blevet genstand for en grundigere undersøgelse, end forholdene tillod. Der synes dog ikke at være gået noget tabt, som ikke kendes fra andre fynske jernaldergrave.

Fra samme periode stammer 2 lerkar, som arkæologen C. Engelhardt hjembragte fra et besøg ved *Viemosen* i 1859. De blev ikke fundet i selve mosen, hvor han forestod en større udgravning (se nedenstående), men i en grusgrav nord for *Viemosegården*.

Endelig er der i 1942 afdækket en urnegravplads i *Næsby*, dateret til det 3. årh. efter Kr. f. Under gravning af grund til kirken fandtes adskillige urnegrave, og da senere et område på 75 m² uden for det nystøbte tårnfundament blev afgravet, afdækkedes der 3 affaldsgruber og 8 urnegrave, der foruden brændte ben og aske bl.a. indeholdt skår

Vest for Broby føres vi ad en hulvej frem til et af egnens smukkeste steder, Spurvelund med Viemosen, liggende på grænsen mellem Allesø og Broby. (Fot. Jørn Andersen).

af en række lerkar, brudstykker af krukker og skåle, et stykke af en benkam og en lille fingerring af bronze. Et af karrene har tydeligt ændret form, idet det har været ved at smelte i den stærke hede fra ligbålet. – Den nye kirkegård fik således ved et tilfælde sin placering på en gammel gravplads. Her har vore forfædre for nær 2000 år siden med samme pietet som nu stedt deres døde til hvile.

Fra jernalderen stammer ligeledes brakteaterne, små plader – ofte af guld – med indstemplet dekoration, der har været anvendt som mønter, smykker og amuletter. 2 af disse er 1908 fundet i *Allesø*: en romersk guldmedaillon, der bærer et billede af kejser Constantinus II (337–61), og en tilsvarende, hvis illustration forestiller en knælende person. De to brakteater blev fundet ved Lundsgård, knap en snes meter syd for stuehuset, og under pløjning på Nordgårds mark.

Det sidste fund, der skal omtales, er langt det betydeligste af de fund, der er gjort i kommunen. Det stammer fra *Viemosen*, hvor der

Fra Viemosen stammer Danmarks betydeligste moseofferfund, omfattende nær 4.000 oldsager. Opbevares på Fyns Stiftsmuseum og Nationalmuseet. (Fot. Jørn Andersen).

under 3 gravninger er fremdraget nær 4000 oldsager. Mosen er beliggende i den vestligste del af kommunen på grænsen mellem Allesø og Broby sogne, og det fund, der er gjort her, er det betydeligste af Danmarks store moseofferfund, der foruden Viemose-fundet omfatter fund fra Kragehul ved Assens, Nydam i Sundeved og Thorsbjerg i Angel.

Der er tale om en spændende fundhistorie, og da den er lidet kendt på egnen, skal den berettes i det følgende:

1848 modtog Museet for nordiske Oldsager i København 2 sendinger af oldsager, der var fundet i Viemosen: en fra Frederik VII, der indtil 1848 som prinsguvernør havde været bosat på Odense Slot, og en fra sognepræsten i Allesø, Johannes Brorson. I de følgende år fandt man under tørveskæring i mosen flere oldsager, og de blev bragt op til præsten i Allesø, E. C. Meldal, der 1848 havde efterfulgt Johannes Brorson i embedet. Da samlingen voksede, fandt han det i 1858 rigtigt

Viemosefundet, der dateres til tiden omkr. år 300, rummer et meget stort antal våben, bl.a. 350 skjolde, 650 sværd og 1100 spyd, hvoraf dog kun et mindre antal er uskadede. Øverste række fra venstre: jernsværd med flad, bronze-knap, enægget jernsværd og jernspyd. Nederste række fra venstre: jernspyd og træskjold med jernbeslag (Tegninger fra C. Engelhardt: »Viemosefundet«, 1869).

at sende en del af sagerne til nærmere undersøgelse på museet i København, og vel nok inspireret af de betydelige mosefund fra Thorsbjerg og Kragehul årene forinden, besluttede arkæologen, kammerråd C. F. Herbst fra museet i København at lade grave i mosen. Det skete i sommeren 1859, og der fremdroges da ikke mindre end 1500 oldsager. En del af arbejdet overværedes af professor J. Steenstrup.

Under tørveskæringen de følgende år dukkede der stadig flere oldsager op, og det kunne tyde på, at mosen rummede flere værdifulde genstande. 1865 genoptoges undersøgelsen under ledelse af arkæologen Conrad Engelhardt, bistået af kammerråd C. F. Herbst. Forarbejdet blev foretaget af bestyrerne for museet i Odense, adjunkt C. G. W. Faber og apoteker Gustav Lotze. Der blev da fundet ikke mindre end 2200 genstande. Også denne gang kunne man konstatere, at genstandene – på grund af mosens ret store kalkholdighed – var fint bevaret. Kun de jerngenstande, der lå i det dybeste lag, var stærkt angrebet af mosesyre og smuldredes under optagningen.

Alle genstandene blev fundet på et forholdsvis lille område på det dybeste sted i den sydlige del af mosen. At der det pågældende sted også har været en mose eller sø på det tidspunkt, hvor sagerne blev nedsænket, er der næppe tvivl om, da der overalt i oldsagslejet fandtes tilspidsede kæppe, reb, trækroge o.lign., der har været benyttet under nedsænkningen af sagerne i vandet. Forekomst af skaller fra ferskvandsdyr understreger dette; saltvandet er altså ikke trængt så langt ind som til Viemosen. Langt de fleste genstande bærer mærker af stød og hug, hvilket kunne tyde på, at der forinden har fundet en kamp sted. En del af de fundne genstande synes inden nedsænkningen forsætligt at være blevet ødelagt.

Teorien om, at der har fundet en kamp sted, støttes af det meget store antal våben, fundet rummer (bl.a. 350 skjolde, 650 sværd, 1100 spyd, 150 buer og pile). Der synes således ikke at være nogen tvivl om, at en hær har været impliceret, og fundet giver i sin helhed et godt billede af krigerens feltudrustning i hine tider: Hans angrebsvåben har været spyd, sværd, bue og pil, og som forsvar har han benyttet et træskjold. På hovedet har han båret hjelm, på kroppen en ringbrynje, der har nået ham til knæene.

Fundet er interessant ved, at det rummer den største samling spyd, der hidtil er fremdraget samlet. Der er dog kun bevaret 5 helt uskadede. – Af sværd er der bevaret 17 enæggede og 18 tveæggede uskadede. Af

Viemosefundets kjenodie er en så godt som uskadt ringbrynje, smedet af ca. 20.000 små jernringe. Den har været tung at bære, men har ydet god beskyttelse mod sværdhug. (Politikens Danmarkshistorie, bd. 1).

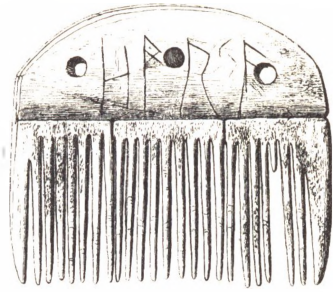

Redskaber fremdraget fra Viemosen. Fra venstre smedetang af jern, jernnagel, jernsylv med træskæft, jernmejsel med træskæft samt træsæde til arbejdsstol, der formentlig alle har tilhørt en feltsmed. (Tegninger fra C. Engelhardt: »Viemosefundet«, 1869).

det samlede antal sværd er de enæggede germanske i overtal. – Fundets klenodie blandt krigernes udstyr er en så godt som uskadet ringbrynje, smedet af ca. 20.000 små jernringe. I en stor sal på Nationalmuseet, hvor en del af de fundne genstande fra Viemosen er udstillet, tiltrækker den naturligt opmærksomheden.

Fundet af en ambolt, tænger, jernhamre, økser, knive, file, mejsler, bor, høvle og ca. 100 søm fortæller os, at en feltsmed også er fulgt med hæren. Endog træsædet til hans arbejdsstol fandt man i mosen. Ride-tøj, sporer, hesteknogler og brudstykker af hjul viser, at krigerne har haft hest og vogn med. Også brudstykker af en ege med årer lå gemt i mosen.

Af genstande, der ikke har været brugt i kampen, fandtes en del landbrugsgenstande (skovblad, rive, segle, leblad, trækølle, tøjrepæl, huggeblokke, møllesten), husgeråd (ler- og trækar, skåle, skeer af træ og ben, brudstykke af en træbakke), ca. 40 smykker, bl.a. en finger-ring af sølv og et hængesmykke med 6 spandformede prydelser, 60 større eller mindre benkamme, en halv snes spåstave samt brudstyk-

Til venstre bronzesmykke, til højre benkam, hvori er indridset runerne HAR(J)A, et navn, fynske amatørarkæologer vil nikke genkendende til. (Tegninger fra C. Engelhardt: »Viemosefundet«, 1869).

ker af 4 tavlborde og ca. 80 spillebrikker. – Er det krigsbyttet, der her er tale om? Eller er det ting, som krigerne har haft med på deres togt? Har smykkerne tjent som amuletter? Har spåstavene fortalt dem om den skæbne, der ventede dem? Har de moret sig med at spille tavl, når de har slået lejr og har siddet omkring bålet? Er det en af krigerne, der har moret sig med at indridse en hjort i en stok, som også blev bragt for dagen under gravningen? Det giver de fundne genstande ingen svar på. Vi har blot lov til mange hundrede år efter at forestille os, hvad de mange genstande har været brugt til og hvordan de er havnet i mosen.

Interessant er det, at 5 af de fundne genstande bærer runeindskrifter. – De kendte runeindskrifter er at finde på sten, og de stammer fra Vikingetiden (Glavendrup, Flemløse, Rønninge o.a.). Før denne tid findes kun runer på løse genstande, og størstedelen af de fynske stammer fra mosefundene fra Kragehul og Viemosen: I en kam fra Viemosen er indridset runerne HAR(J)A, sandsynligvis navnet på den, der har ejet kammen. Det er for øvrigt denne kam, der har inspireret de fynske amatørarkæologer, hvis forening bærer navnet »Har-

ja«. – Indskriften på en dupsko er tydet som »Alla Mæring (ejer) sværdet«. En høvl bærer på oversiden og den ene af sidefladerne en længere indskrift. Et stykke af høvlen er imidlertid brækket af, og en del af indskriften mangler. Dertil kommer, at runerne på sidefladen er ret utydelige. Man mener, at indskriften på oversiden indeholder navnet på høvlens ejer (Gisa), og at der udtrykkes det ønske, at han »som kunstfærdig arbejder altid må eje dette værktøj«. Nogle af tegnene på sidefladen har måske ingen sproglig betydning, men er ment som en trylleformular. Måske nævnes guden Ty. – Andet end forsøg på tolkning kan det ikke blive. Det samme gælder kortere indskrifter på et spænde og et skedebeslag.

Fundet fra Kragehul er yngre end Viemose-fundet, og det er derfor sandsynligt, at de nævnte indskrifter er de ældste fra det fynske område. De er dateret til tiden omkring år 300 (yngre romersk jernalder). Våben af romersk fabrikat og 2 romerske mønter (en kobbermønt med kejser Marcus Aurelius (161–180) og en sølvdenar med kejserinde Faustina den Yngre (d. 175)) bidrager yderligere til dateringen. Mønterne har sandsynligvis været benyttet som betalingsmiddel og vidner om forbindelse mellem Romerriget og dets nabolande mod nord.

Naturligt melder sig spørgsmålet, hvorledes de mange genstande for ca. 1700 år siden er havnet i Viemosen. Herom har sagnhistorien følgende at berette: Hver sommer kom sørøverne sejlene ind gennem Odense Fjord, som dengang gik helt ind i nærheden af Søndersø Skov. De røvede og plyndrede, og ingen af omegnens beboere kunne hindre dem i hvert år at sejle bort med et stort bytte. Dette besluttede den nordfynske høvding Alle, hvis navn kendes fra Glavendrupstenens runer, at sætte en stopper for, idet han lod sine mænd grave en rende fra den sø mellem Allesø og Broby, hvor sørøvernes skibe plejede at ligge, når de gik på rov. Mens det stod på, ledtes vandet bort fra søen, sørøverne blev tvunget på land, og her var det en let sag for Alle og hans mænd at overvinde dem og tage byttet tilbage. Som en tak til guderne for den sejr, de havde vundet, kastede de det tilbagevundne bytte i den mose, der lå i nærheden. Den fik navnet Viemose, og det betyder just den hellige mose – mosen, hvor der er nedlagt et takoffer til guderne.

Såvidt sagnet – og hvad er så virkelighed? Sikkert er det, at der er tale om et offerfund, og de mange våben og den behandling, de har fået, vidner om, at der har fundet en kamp sted. At byttet omhyggeligt

er nedsænket i mosen, blev bekræftet i 1931, hvor man under ledelse af arkæologen, apoteker P. Helweg-Mikkelsen, Odense, havde besluttet at lade hele mosen gennemgrave. Arbejdet var næppe kommet i gang, før man omkring det gamle oldsagsleje fandt resten af det risgårde, hvoraf en del var fundet under gravningen i 1865, og det turde man tage som et tegn på, at der ikke var flere oldsager at finde i den øvrige del af mosen. Det første, man åbenbart i sin tid havde gjort, var at flette et risgårde, inden for hvilket sagerne skulle placeres, og det er grunden til, at man har kunnet fremdrage så mange oldsager på et forholdsvis lille område.

En væsentlig del af de mange oldsager er udstillet på Nationalmuseet og på Stiftsmuseet i Odense. De to samlinger, hvoraf Nationalmuseets er noget større end Stiftsmuseets, er så afgjort et besøg værd. Og det er Viemosen også.¹ Den ligger gemt mellem Bogense-landevejen og Fredskoven og Søndersø Skov, og der er adgang til den dels fra vejen gennem Spurvelund, dels fra stien, der forbinder Allesø Fredskov og Søndersø Skov. Især terrænet mod syd er svært tilgængeligt, og man må passere privatejede, til dels fredede arealer, før man er fremme ved et af Nordfyns mest idylliske steder.

Det betydelige fund, der er gjort i Viemosen, turde være et af beviserne på, at omegnen har været koloniseret allerede i jernalderen. Vi nærmer os uden tvivl den tid, hvor landsbyerne Allesø og Broby er blevet til.

Fem byer – oprindelse, navn og struktur

En vis sammenhæng mellem stednavne og fund fra jernalderen tjener til omtrentlig bestemmelse af vore landsbyers alder:

De fleste jernalderfund er fremdraget inden for en radius af 2 km omkring byer, hvis navne ender på -inge, -lev, -sted, -løse (-lese) og -um, og der er derfor en vis sandsynlighed for, at landsbyer, hvis navne har disse endelser, hører til vore ældste. På Fyn samler de sig fortrinsvis i 4 større områder: et større på Midtfyn, bredende sig til egnen nord for Nyborg, et næsten lige så stort på »Sletten« samt to mindre i henholdsvis Vends herred og egnen omkring Assens. Ca. 120 landsbyer på Fyn har navne med endelserne -inge, -lev, -sted, -løse og -um, og i deres umiddelbare nærhed er de væsentligste jernalderfund af-dækket. Ud fra denne sammenhæng placerer stednavneforskere vore ældste landsbyer i perioden op til år 800.

Heraf findes der adskillige på Nordfyn og i egnen omkring Odense. Bellinge, Verninge, Veflinge, Beldringe; Marslev, Vigerslev, Hårslev, Sørslev, Kosterslev, Bederslev, Uggerslev, Fremmelev; Stegsted; Hjallese, Stenløse, Grindløse; Åsum, Dalum, Sanderum og Hessum er en del af dem.

Hertil hører også *Allesø* – eller Allese, som vi finder navnet stavet på generalstabskortet. Den første del af ordet er sprogligt afledt af trænavnet al eller ordet alf, der betegner et vandløb. Er det sidste tilfældet, må det sigte til den såkaldte Hovedrende, der udgår fra Viemosen og et stykke gennem »Søen« danner skel mellem Allesø og Broby. Den sidste del af ordet er just -løse, der sprogligt er afsvækket til -lese (jvf. Hjallese), og sprogligt er det derfor mere korrekt at skrive Allese end Allesø. Det er derfor et spørgsmål, om man ikke burde genindføre den sprogligt mere korrekte form Allese? – Uanset stave-måde tyder dog selve navnet på, at Allesø er den ældste af de 5 byer i den gamle kommune.

En teori går ud på, at betydningen af -løse (gl. da. løsa) har været

eng eller græsgang. Byer, der har fået dette hæftet til deres navn, må have haft let adgang til gode græsgange, og det har animeret til opdyrkning og udnyttelse af jorden. De fleste landsbyer på -løse hører til vore ældste og største og forekommer hyppigst i den østligste del af landet.

Fra den efterfølgende periode (ca. 800–1000) stammer en række landsbyer med endelserne -by og -tofte, og af disse er der også flere beliggende i den nærmeste omegn, eksempelvis Ejby, Broby, Skamby, Lumby og Villestofte. – *Broby* har formodentlig navn efter den overgang, der har været over Stavidså sydvest for Broby, og tilføjelsen Næsbyhoved tjener til at skille dette Broby fra Nørre Broby og Sønder Broby på Sydlyn.

Befolkningen tog i de følgende århundreder til, og landsbyerne voksede. Det kunne selvfølgelig ikke gå i længden, og næsten i alle landsbyer kom man på et eller andet tidspunkt i den situation, at der ikke var jord nok. De nye, der kom til, var tvunget til at gå i gang med at dyrke en jord, der lå langt borte fra landsbyen, og på den måde ville der komme til at gå alt for megen tid med transport. En del tog konsekvensen og slog sig ned, hvor der var jord at få, og på den måde opstod der en ny by, en torp, hvilket ord betegner en udflytterbebyggelse. Det var begrænset, hvor mange der turde vove springet, og disse byer fik sjældent samme størrelse som moderbyerne. -rup, -drup og -strup er afledninger af -torp, og byer, hvis navne har disse endelser, er oftest opstået som udflytterbyer i det 11. og 12. århundrede.

Der er gode illustrerende eksempler på Nordfyn: Skamby har med tiden ikke kunnet rumme sin befolkning og give den mulighed for at ernære sig, og i dens omegn finder vi en række udflytterbyer: Ullerup, Rostrup, Bolmerod, Brøndstrup, Bastrup, Torup, Glavendrup og Stensby. I samme afstand omkring Særslev finder vi Slagstrup, Made-
rup, Moderup og Svendstrup. Der er i løbet af middelalderen skabt en række nye ejerlav med henholdsvis Skamby og Særslev som moderby. Den dag i dag er der tale om mindre bebyggelser uden kirke og skole, og administrativt har de altid været underlagt moderbyen. 10 af de 12 nævnte udflytterbyer har endelser, der er afledt af -torp.

På nøjagtig samme måde må man formode, at *Skovshøjrup*, *Kirken-
drup* og *Næsby* er opstået. Med tiden har mulighederne i Broby været udtømt, og det har været nødvendigt at flytte »ud på marken« og slå sig ned der. Der er opstået nye byer med Broby som moderby, og

antallet af gårde er ikke blevet væsentligt forøget siden middelalderen.

Navnet *Højrup* fortæller formentlig noget om byens højere placering i forhold til moderbyen Broby, og tilføjelsen *Skovs-* sigter til, at den har ligget i kanten af et større skovområde, hvoraf endnu betydelige rester er bevaret. – Når man hører navnet *Kirkendrup*, formoder man, at der har ligget en kirke i byen, men det kan ikke have været tilfældet. Det er snarere sandsynligt, at torpen oprindeligt har været kirkegods, og at det er grunden til, at ordet kirke indgår i navnet.

Ikke enhver udflytterby fik føjet -torp til sit navn. Denne kunne udmærket få tilføjet en af de endelser, der især var blevet anvendt i de tidligere perioder, og det har sandsynligvis været tilfældet med *Næsby*. Indtil dette århundredes begyndelse har den haft samme størrelse som Skovshøjrup, og først efter at den bymæssige udvikling er begyndt, har den fået skole og kirke. Også den er formentlig en udflytterby med Broby som moderby. Gennem tiderne har dens beboere da også måttet søge kirke og skole i Broby. – Næsby er byen på næsset, – det næs, der er beliggende i den nordvestlige del af Næsbyhoved Sø. At der her var gode muligheder for fiskeri, har sandsynligvis også spillet en rolle, da de første beboere slog sig ned her. – Stednavne på by har ofte som første led et naturfænomen, der er karakteristisk for stedet, og det passer både for Næsby og Brobys vedkommende.

At Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby er udflytterbyer, støttes også af den kendsgerning, at gårdene her gennemgående er større end i moderbyen Broby. De, der i sin tid flyttede ud, havde et stort areal til rådighed, og de har med tiden haft bedre mulighed for at foretage udvidelser end bønderne i moderbyen.

Tør vi udlede noget af byernes navne og deres senere udvikling, kommer vi da til det resultat, at Allesø og Broby er grundlagt først – Allesø måske før Broby – og at Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby er senere udflytterbyer.

Hvad vore landsbyers struktur angår, skete der noget epokegørende under udskiftningen i slutningen af 1700-tallet. I århundrederne forinden er der næppe sket store ændringer i deres struktur. Landsbyen har udgjort et sluttet milieu og haft en kompakt form, som oftest med en veldefineret grænse ud mod sine marker, f.eks. i form af smalle veje bag gårdene, således som det endnu kan iagttages nord og vest for Allesø (Parkgyden, Bagbygyden). Landsbyerne er beliggende midt i

den tilhørende jord, og den indbyrdes afstand afviger ikke meget fra egn til egn i det fynske område. Allesø og Broby ligger ret tæt på hinanden, og det har medført, at de to byer ofte har samarbejdet og søgt at løse problemerne i fællesskab.

Grundlaget i landsbyens struktur har været gårdene, placeret omkring kirke og præstegård. Først på et ret sent tidspunkt er huse og andre mindre bebyggelser kommet til. I 1600-tallet er der i de fynske landsbyer tre gange så mange gårde som huse; omkring år 1900 er forholdet mellem gårde og huse det modsatte.

I begyndelsen af 1680'erne foretoges en landopmåling i hele landet, for størstedelen af Fyns vedkommende i 1682–83, og på grundlag af den udarbejdede matrikel (Christian V's Matrikel, 1688) er vi i stand til at danne os et billede af de enkelte landsbyers størrelse, og den har varieret meget. De fleste landsbyer på Fyn har haft 10–20 gårde. En landsby, der har haft et større antal gårde, må regnes for en stor landsby. Den største landsby på Fyn er Horne, der har talt 60 gårde. På Nordfyn har 9 landsbyer haft mere end 20 gårde, nemlig Nørreby (27), Agernæs (22), Grindløse (21), Hasmark (26), Uggerslev (25), Lunde (27), Broby (21), Allesø (30) og Søndersø (38). Søndersø har med sine 38 gårde været den største landsby på Nordfyn, Allesø med sine 30 gårde den næststørste. Mens Broby i 1682 har 21 gårde, har Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby henholdsvis 7, 3 og 6.

Det er naturligt at forestille sig, at de byer, der er størst i dag, oprindeligt har haft et stort antal gårde. At det ikke behøver at have været tilfældet, viser Otterup og Særslev, der i 1682 kun havde henholdsvis 6 og 9 gårde. Umiddelbart forestiller man sig, at Søndersø og Særslev har været byer af samme størrelse, men det er altså henholdsvis Nordfyns største og en af Nordfyns mindre landsbyer, der er tale om. – Umiddelbart syd for Otterup lå den væsentligt større landsby Hjorslev, og den er i dag vokset sammen med Otterup.

Det samlede antal indbyggere på Fyn i 1769, hvor den første folketælling foretoges, var 106.000. Befolkningstætheden var ikke lige stor overalt. Den sydlige og den nordvestlige del af »Sletten« hørte til de tættest befolkede egne med 30–40 indbyggere pr. km², området øst for Bogense og området omkring Ubberud til de tyndest befolkede. Mens Allesø hørte til de sogne, der havde en befolkningstæthed på 30–40, havde Broby sogn med sin større udstrækning en befolkningstæthed på 20–30.

De første udførlige folketællingslister er fra 1787. Det fremgår af disse, at Allesø, Broby, Kirkendrup, Skovshøjrup og Næsby tilsammen havde 733 beboere. Ved den sidst afholdte folketælling var det tilsvarende tal 7.812.

For de enkelte byers vedkommende forholder det sig således:

	1787	1970
Allesø	295	525 (Distrikt 400)
Broby	204	985 (Distrikt 420, 421)
Kirkendrup	55	
Skovshøjrup	56	
Næsby	123	6.302 (Distrikt 440-444)

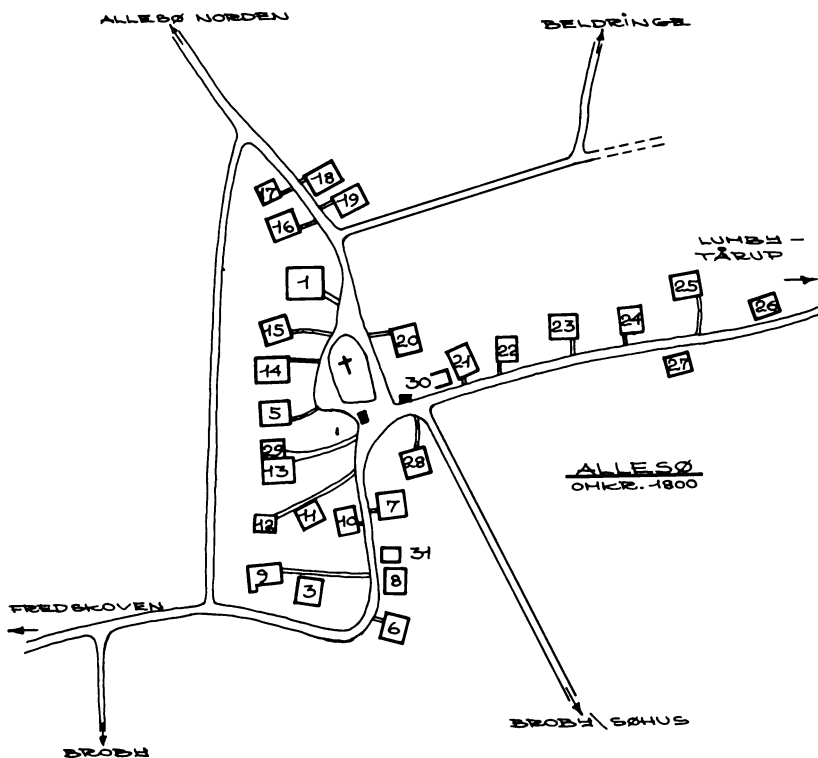
Også i byernes *struktur* er der sket ændringer:

De to hyppigst forekommende landsbyformer er rundbyen (gårdene placeret omkring et åbent centrum) og langbyen (gårdene placeret i række langs en vej), og dertil kommer forskellige tit stærkt afvigende overgangsformer. Fælles for størstedelen af vore landsbyer har den såkaldte forte været, en åben plads midt i landsbyen, der har været fælleseje og har været benyttet som byens samlingssted. Her lå som regel gadekær og bystævne, hvor bymændene under oldermandens ledelse samledes og drøftede spørgsmål vedrørende bylavet.

De kort, der blev fremstillet i forbindelse med udskiftningen i slutningen af 1700-tallet, viser tydeligt, hvorledes selve landsbyernes struktur har været i fællesskabets tid:

Allesø må på det nærmeste betegnes som en rundby. På den åbne plads omkring kirken ligger bystævne og smedje, og omkring disse har gårdene ligget ret tæt placeret. Den sydligste gård har været nuv. matr. nr. 6 (nuv. ejer: Poul Hansen), den nordligste nuv. matr. nr. 18 (nuv. ejer: Erik Lohmann Rasmussen). Æbleskivegyden (Bagbygyden) har som nu dannet grænsen mod vest, og langs vejen mod Lumby Tårup har ligget 6 gårde på den nordlige side fra Rytterskolen til nuv. matr. nr. 26 (nuv. ejer: Jørgen Bendtsen), 1 gård på den sydlige side over for nuv. matr. nr. 24 (ikke længere eksisterende gård) og nuv. matr. nr. 25 (nuv. ejer: Gunnar Rasmussen). Toftegård har således oprindeligt været placeret nord for vejen til Lumby Tårup, jvf. kortet.

Af byens oprindelig 30 gårde finder vi i dag kun 12 med oprindelig funktion og omtrentlig samme placering:

Rekonstruktion af Allesø by, som den tog sig ud i årene efter udskiftningen. Samtlige gårde lå fortsat samlet i bykernen. (Efter det originale udskiftningskort).

- nuv. matr. nr. 6 (Korsgade 20. Nedlagt som landbrug ca. 1970)
- nuv. matr. nr. 14 (Korskærgård)
- nuv. matr. nr. 15 (Beldringevej 130)
- nuv. matr. nr. 18 (Lindegård)
- nuv. matr. nr. 19 (Højgård)
- nuv. matr. nr. 20 (Lundsgård)
- nuv. matr. nr. 21 (Toftegård)
- nuv. matr. nr. 22 (Allesøvej 14)
- nuv. matr. nr. 23 (Damsgård)
- nuv. matr. nr. 25 (Allesøvej 28)
- nuv. matr. nr. 26 (Østergård)
- nuv. matr. nr. 28 (Odensegyden 3)

9 gårde er i løbet af 1800-tallet flyttet uden for bykernen (deres oprindelige placering i Allesø by fremgår af kortet):

<i>Søhusvej</i>	nuv. matr. nr. 10 (Søhusvej 250)
	nuv. matr. nr. 31 (Søhusvej 203)
<i>Allesø Fredskov</i>	nuv. matr. nr. 11 (Hjørnegård)
	nuv. matr. nr. 12 (Fredskovvej 44)
	nuv. matr. nr. 29 (Fredskovvej 140)
<i>Allesø Norden</i>	nuv. matr. nr. 13 (Stolsbjerg)
	nuv. matr. nr. 16 (Nordgård)
	nuv. matr. nr. 17 (Hyldegård)
<i>Allesøvej</i>	nuv. matr. nr. 27 (Tokkeskovgård)

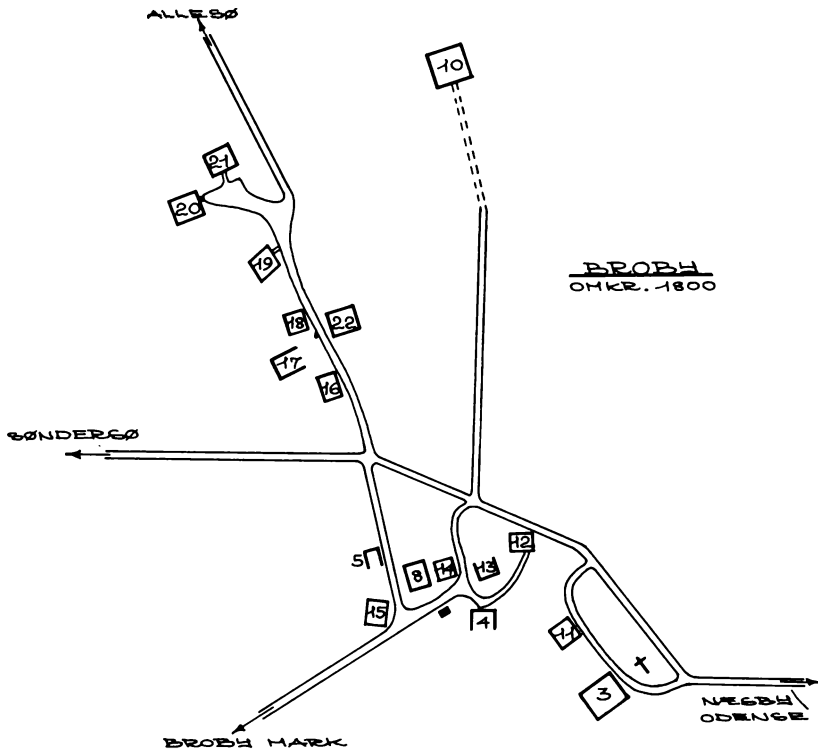
De resterende 9 gårde er nedlagt, og jorden er udstykket eller tillagt de nævnte gårde: 4 gårde blev nedlagt under tyskernes besættelse af Allesø (nuv. matr. nr. 3, 9, 24, 30). Nuv. matr. nr. 7 blev nedlagt ca. 1920, nuv. matr. nr. 8 ca. 1935. Til den oprindelige præstegård (nuv. matr. nr. 1) hører der 7,3 ha, som er bortforpagtet; nuv. matr. nr. 5 har et jordtilliggende på 1,9 ha, der drives som gartneri.

Efter 1798, hvor udskiftningen fandt sted for Allesøs vedkommende, eksisterede gård nuv. matr. nr. 4 ikke længere. Bygningerne var nedlagt og jorden tillagt matr. nr. 1 i Beldringe og matr. nr. 20 i Allesø. Vi ved ikke, hvor denne gård har ligget, men den åbne plads i rækken af gårde mellem Højgård og Lundsgård og den tilhørende jords placering nordøst for byen gør det sandsynligt, at den har ligget mellem disse to gårde eller først i Parkgyden.

Stuehuset eller en anden længe til 3 af de nedlagte gårde eksisterer endnu: nuv. matr. nr. 1 (nuv. ejer: Poul Lech), nuv. matr. nr. 5 (nuv. ejer: Egon Andersen) og nuv. matr. nr. 9 (nuv. ejer: Peter Pettersson).

Broby havde ifølge matriklen af 1688 21 gårde. Ved udskiftningen, der for denne bys vedkommende fandt sted 1788, var antallet 22. Det fremgår af matrikelkortet, at 5 af gårdene da var beliggende uden for bykernen. Det er sandsynligt, at der er tale om udflyttergårde, og at udflytning har fundet sted i forbindelse med udskiftningen:

- nuv. matr. nr. 7 (Viemosegården)
- nuv. matr. nr. 9 (Bækgården)
- nuv. matr. nr. 10 (Lundsgård)
- nuv. matr. nr. 23 (Ærtebjerggård)
- nuv. matr. nr. 24 (Gl. Pilegård)

Rekonstruktion af Broby by i årene efter 1800. I forbindelse med udskiftningen udflyttedes nuv. matr. nr. 7, 9, 10, 23 og 24. (Efter det originale udskiftningskort).

Ved folketællingen i 1801 betegnes ejeren af Viemosegården som den eneste som selvejer. – Ærtebjerggården brændte i 1967, kort tid efter, at jorden var solgt til kommunen med udstykning for øje. Følgelig blev gårdens bygninger ikke genopført.

På det oprindelige matrikelkort er gård matr. nr. 6 ikke opført. Dens jord er fæstet af ejeren af gård matr. nr. 5, og der har da i 1788 ikke eksisteret nogen gård på matr. nr. 6. Siden er der fæstere af såvel matr. nr. 5 som matr. nr. 6. Omkring 1886 udgår matr. nr. 5, og jorden sælges til matr. nr. 8.

I 1788 lå de 16 gårde i Broby – som i Allesø – tæt samlet, 7 i Søballe og 9 i Kirkeballe. Gårdene i Søballe lå langs vejen, og denne del af byen har haft form af en langby. Ser man nøjere på placeringen af

gårdene omkring 1800, undrer man sig over, at langt de fleste af gårdene er beliggende vest for vejen. Det er da nærliggende at tænke sig, at et par af de nævnte 5 gårde har været beliggende øst for vejen. Således er det sandsynligt, at Lundsgård engang har ligget på den østlige side af vejen gennem Søballe, idet dens jord ligger samlet nord-øst for Søballe.

Gårdene i Kirkeballe lå endnu tættere – alle vest for kirken i modsætning til Allesø, hvor gårdene naturligere er placeret omkring kirken. Denne del af byen synes at have haft flere træk til fælles med rundbyen end med langbyen.

Passerer man i dag Broby, får man umiddelbart det indtryk, at det er en by, der grupperer sig langs landevejen i retning øst-vest, men som det fremgår, forholder det sig modsat, idet den oprindeligt har strakt sig fra »Søen« mod nord og været grupperet omkring vejen i sydlig retning.

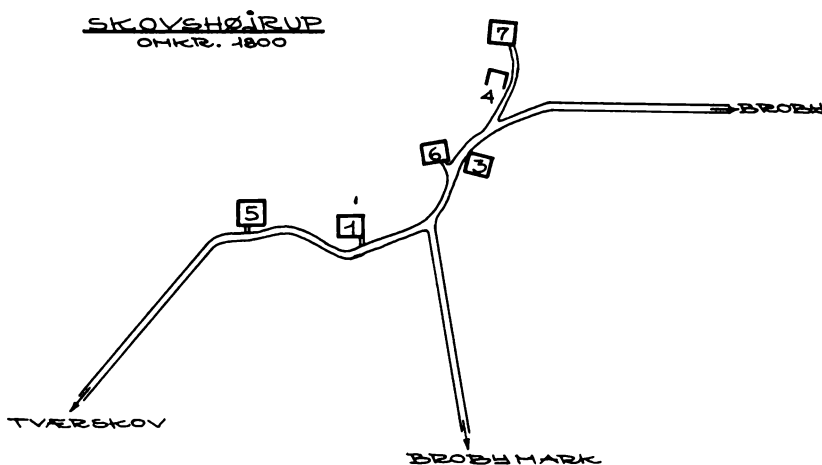
Af de 16 gårde, der omkring 1800 lå i Søballe og Kirkeballe, eksisterer i dag de 5 som landbrugsejendomme med samme placering:

- nuv. matr. nr. 4 (Brobyvej 6)
- nuv. matr. nr. 8 (Langkærgård)
- nuv. matr. nr. 13/15b (Brobyvej 15)
- nuv. matr. nr. 20 (Søballevej 28)
- nuv. matr. nr. 21 (Søballevej 30)

Enkelte gårde (nuv. matr. nr. 3, 5 og 11) er nedlagt, først- og sidstnævnte i senere tid med henblik på udstykning omkring Broby kirke.

Resten af gårdene er udflyttet, alle – med undtagelse af nuv. matr. nr. 12 – beliggende vest for byen:

- nuv. matr. nr. 6 (Ålemarksgården)
- nuv. matr. nr. 12 (Lindegård)
- nuv. matr. nr. 14 (Brobyvej 30)
- nuv. matr. nr. 15 (Ålemarksgyden 37)
- nuv. matr. nr. 16 (Toftegård)
- nuv. matr. nr. 17 (Ny Pilegård)
- nuv. matr. nr. 18 (Bøgebjerggård)
- nuv. matr. nr. 19 (Bogensevej 420)
- nuv. matr. nr. 22 (Stendemosegård)

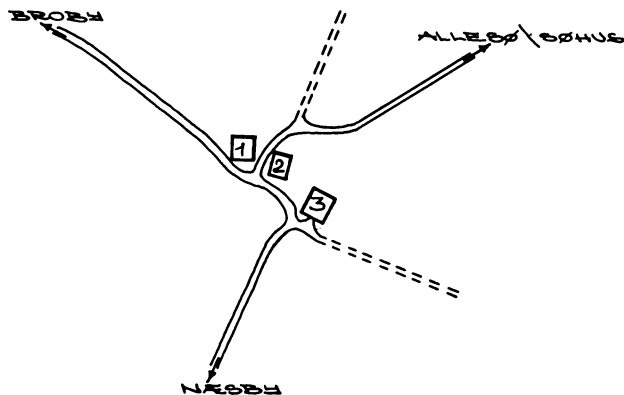
Skovshøjrup i begyndelsen af 1800-tallet. Af byens 7 gårde udflyttedes nuv. matr. nr. 2 i forbindelse med udskiftningen. (Rekonstruktion efter kopi af det originale udskiftningskort).

I to tilfælde blev de gamle gårde liggende, idet der i forbindelse med udflytning blev foretaget en deling af jorden: nuv. matr. nr. 16 b (nuv. ejer: Aksel Fugl Hansen) og nuv. matr. nr. 19 c (nuv. ejer: Laurits Nielsen).

Skovshøjrup har jvf. matriklen af 1688 7 gårde, og de har uden tvivl været grupperet langs vejen og har udgjort en mindre langby. Efter udskiftningen udflyttedes nuv. matr. nr. 2, der er beliggende syd for byen, nær Stavidsåen. Omkring 1860 er nuv. matr. nr. 7 flyttet fra sin oprindelige beliggenhed nord for nuv. matr. nr. 4 til sin nuværende plads ved vejen til Broby. Oprindeligt fortsattes vejen, der førte til disse 2 gårde, som skolesti gennem Søndersø Skov til Allesø. – Siden er der ikke sket væsentlige ændringer i byens struktur.

Det samme gælder for så vidt *Kirkendrup*, der fra gammel tid har haft 3 store gårde, som i dag naturligt placeret dér, hvor vejene mødes. Nuv. matr. nr. 1 og 3 er stadig blandt egnens største landbrug, mens nuv. matr. nr. 2 (nuv. ejer: Poul Chr. Hansen) er udstykket og hovedparcellen drives som gartneri; af den oprindelige 4-længede gård er stuehuset bevaret. – Humlegård (nuv. ejer: Laurits Petersen), belig-

KIRKENDRUP
OMKRE. 1800

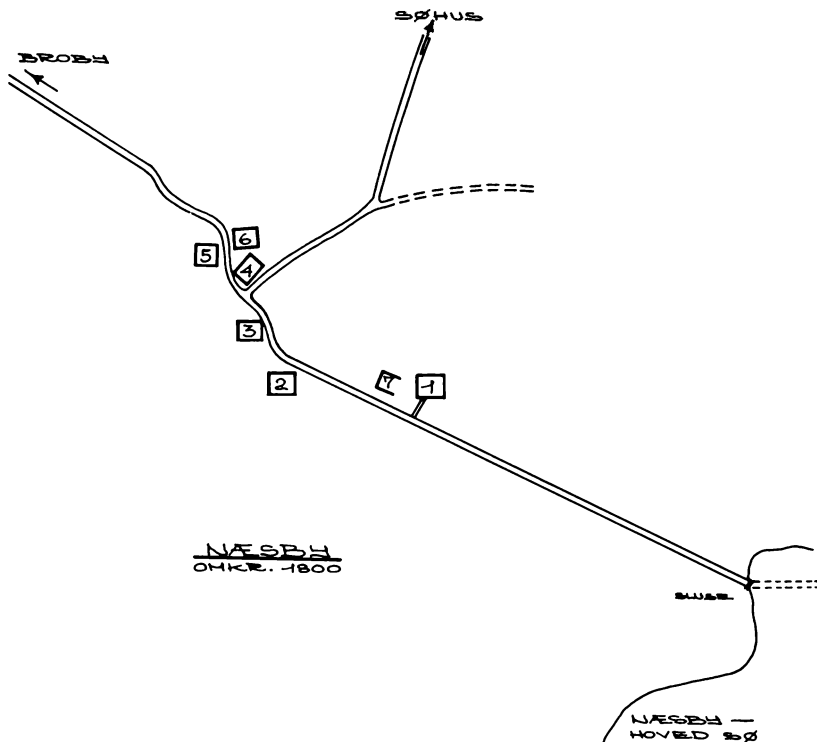
Kirkendrups 3 gårde med samme beliggenhed som i dag. (Rekonstruktion efter kopi af det originale udskiftningskort).

gende mellem Kirkendrup og Allesø, er udstykket med hovedparcel fra nuv. matr. nr. 1.

Næsby 6 gårde har fra gammel tid udgjort en mindre landsby med 3 gårde nord for landevejen og 3 gårde syd for landevejen. Kun én af gårdene, beliggende umiddelbart vest for Kroggården, er udflyttet – sandsynligvis efter brand 1841 – og opført vest for byen (Majorgården). Ladebygningerne brændte 1915, og der opførtes en ny gård et par hundrede meter øst for Majorgården (Næsbygård).

Næsbyhoved Mølle (Næsbyhovedgården) har udgjort et ejerlav for sig (nuv. matr. nr. 1). Den tilhørende jord er udstykket.

Passerer man i dag Næsby, får man ikke umiddelbart det indtryk, at det er en gammel udflytterby med kun 6 gårde. Efter Næsbyhoved Sø's udtørring i 1863 er adgangen til Odense blevet let, og i løbet af få årtier har landsbyen udviklet sig til en forstad med nær 7.000 indbyggere. Så godt som al jorden til de 6 gårde er da også udstykket til parcelhuse:

Rekonstruktion af Næsby i årene efter 1800. Af de 7 gårde, som byen havde på det pågældende tidspunkt, eksisterer i dag kun nuv. matr. nr. 1 og 4 samt stuehuset til nuv. matr. nr. 5. Matr. nr. 7 udstykkedes 1801 fra matr. nr. 4. (Efter det originale udskiftningskort).

nuv. matr. nr. 1 Mosegård	(bygningerne bevaret)
nuv. matr. nr. 2 Møllegård	(bygningerne nedrevet 1966)
nuv. matr. nr. 3 Søgård	(bygningerne nedrevet 1975)
nuv. matr. nr. 4 Kroggården	(bygningerne bevaret; indtil kommunesammenlægningen anvendt som kommunekontor)
nuv. matr. nr. 5 Solbakken	(stuehuset bevaret)
nuv. matr. nr. 6 Næsbygård	(bygningerne bevaret)

Adelige jorddrotter

Et af formålene med denne undersøgelse har været at gøre rede for jordfordeling og ejerforhold i Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkenstrup og Næsby gennem tiderne, og det er klart, at der for de senere århundreders vedkommende foreligger et langt større og mere tilgængeligt materiale end for de forudgående.

Christian V's matrikel giver oplysning om antallet af jordbrug og disses størrelse og ejere i slutningen af 1600-tallet, og ved hjælp af fæsteprotokoller, matrikelkort, hartkornsfortegnelser, folketællingslister og andet kildemateriale er vi i stand til ret nøje at følge udviklingen i tiden, der fulgte. Spørgsmålet, der skal belyses her, er, hvad vi er i stand til at oplyse om gårdene og deres ejerforhold før de opmålinger og boniteringer, der blev foretaget under Christian V og bl.a. lå til grund for matriklen af 1688. Før denne tid er kildematerialet ifølge sagens natur beskedent; ved hjælp af forskellige registranter, lensregnskaber og jordebøger er vi dog i stand til at danne os et billede af forholdene, som de har været for de nordfynske bønder.

Fra ældgammel tid har jorden enten været i selveje eller i fæste: Da jorden oprindelig opdyrkedes, har der for det meste været tale om selveje. Den, der udførte arbejdet under opdyrkningen, har selv høstet afgrøden; ansvaret var hans, og han har naturligt været interesseret i, at arbejdet udførtes med største omhu. – Siden kom fæsteprincippet til: Ejeren bortfæstede sin jord eller en del af den mod, at der svaredes ham en årlig afgift; derudover kunne fæsteren have visse forpligtelser med hensyn til vedligeholdelse. Selvejeren og fæsteren har således langt op i tiden eksisteret side om side. Siden er begrebet inderste, den jordløse husmand, kommet til.

Omkring 1500 forholdt det sig sådan, at bønderne ejede knap 20 % af landets jord. Resten var i Kronens, gejstlighedens og adelens besiddelse, og disse ejede henholdsvis knap 20 %, godt 30 % og knap 30 % af det opdyrkede areal. Dette dyrkedes af fæstebønder, hvoraf antallet stadig var stigende.

Efterhånden øgedes adelens og Kronens gods betydeligt, og det gik naturligt ud over gejstligheden og bønderne. Omkring 1650 ejede bønder således kun ca. 6 % af den dyrkede jord, hvorimod Kronens gods var forøget så betydeligt, at det udgjorde godt halvdelen af landets jord. Når der her skal gøres rede for gårdenes ejerforhold, er det således adelen og Kronen, der først og fremmest kommer ind i billedet.

Det er imidlertid kun en del af gårdene i de nævnte byer, der findes omtalt i det forhåndenværende materiale, og det er således ikke muligt at give en samlet oversigt over gårdene og deres ejere. Ej heller er det muligt at præcisere, hvilke af de enkelte byers gårde der er tale om.

Broby

Gennem 5 dokumenter, der ligger til grund for en undersøgelse vedrørende patronatsretten til Broby kirke, er vi i stand til at følge et par Broby-gårde, der i 1400-tallet gennem pant og arv er i flere adelige slægters eje:

Der er tale om to gårde, der i begyndelsen af 1400-tallet ejedes af den rige og ansete Jens Pedersen, som var landsdommer i Fyn og allerede 1390 skrev sig til Løgismose. Efter hans død i 1417 styredes godset af hans enke, Grethe Brockdorff. Det var trange tider for hende, og for at klare sig måtte hun optage lån i sit jordegods og pantsætte det. En af dem, der lånte hende penge, var Ludvig Barsebek, der havde en del jordbesiddelser på Nordfyn. For de penge, han lånte fru Grethe på Løgismose, fik han de to gårde i Broby i pant.

Dette fremgår af et dokument, udstedt den 7. april 1450 af Ludvig Barsebeks datter Cecilie, gift med Otto Skinkel, der var hovedsmand på Rugård og skrev sig til Gyldensten og Wedellsborg. Eftersom hun i dokumentet betegner sig som efterleverske, må Otto Skinkel da være død.

Hun oplyser i dokumentet, at de to gårde i Broby, som hendes far har »lånt af fru Grethe af Løgismose«, efter hans død er overgået til hende. Når dokumentet udstedes i 1450, skyldes det, at Grethe Brockmann netop er afgået ved døden, og at Løgismose er gået i arv til svigerdatteren, fru Mette Pedersdatter Present, der i sit tredje ægteskab var gift med rigsråd Engelbrecht Albrechtsen Bydelsbak til Torbenfeldt (hovedgård i Holbæk amt). Grethe Brockdorff understreger i

dokumentet, at hun og hendes søskende »ingen ret har i gårdene uden for et lån«.

Ved Ludvig Barsebeks død var de to gårde i Broby gået i arv til hver af hans to døtre, Cecilie, som nævnt gift med Otto Skinkel, og Anne, gift med Johan Kruckow, rigsråd og lensmand over Sandefjord i Norge. Det fremgår af et dokument, udstedt af Otto Skinkel den 28. april 1446, at han af sin svoger i Norge har »annammet« to gårde i Broby, nemlig en gård, som han »har indløst af prioren i St. Knuds Kloster i Odense«, og den gård, som hans hustru Anne havde fået i arv efter sin fader. – Der er næppe tale om, at Otto Skinkel køber de to gårde. Det har næppe været let for svogeren at administrere sit gods på Fyn, og han har derfor bedt Otto Skinkel om at bestyre det. Hvad det har kastet af sig har tilhørt Johan Kruckow og fru Anne.

De to gårde, som søstrene Cecilie og Anne havde arvet, blev – ifølge et dokument dateret den 17. januar 1458 – samme år af deres 3 brødre, ridderne Henrik og Frederik Barsebek og væbneren Albrecht Barsebek, overladt Engelbrecht Albrechtsen Bydelsbak, hvis hustru som nævnt havde arvet Løgismose. Pengene, som Grethe Brockdorff i sin tid havde lånt af Ludvig Barsebek, må da være blevet tilbagebetalt, og gårdene er overgået til hendes arving. – Fæsterne af de to gårde i Broby var på det tidspunkt Niels Strangesen og Niels Jacobsen.

Af et dokument, udstedt den 19. juni 1475, fremgår det, at Engelbrecht Albrechtsen Bydelsbak ved skiftet efter sin hustru arvede en gård i Broby. Fæsteren hed Steffensen, og den årlige afgift var 1 pund korn, 1 skp. smør, 1 gås, 2 høns og 1 skilling. Også i Skovshøjrup ejede hun nogle gårde, og denne del af hendes gods arvedes af Mette Bertelsdatter til Hvedholm.

Kort tid efter, at Engelbrecht Albrechtsen Bydelsbak havde overtaget de to gårde, pantsatte han dem til Kathrine Frille, enke efter Joakim Henriksen Reventlow til Søbo. Pantebrevet overtoges imidlertid af hendes farbroder Eggert Frille, og han lod det i 1465 overgå til fru Gertrud, datter af Ludvig Barsebeks brodersøn Gotschalk Barsebek.

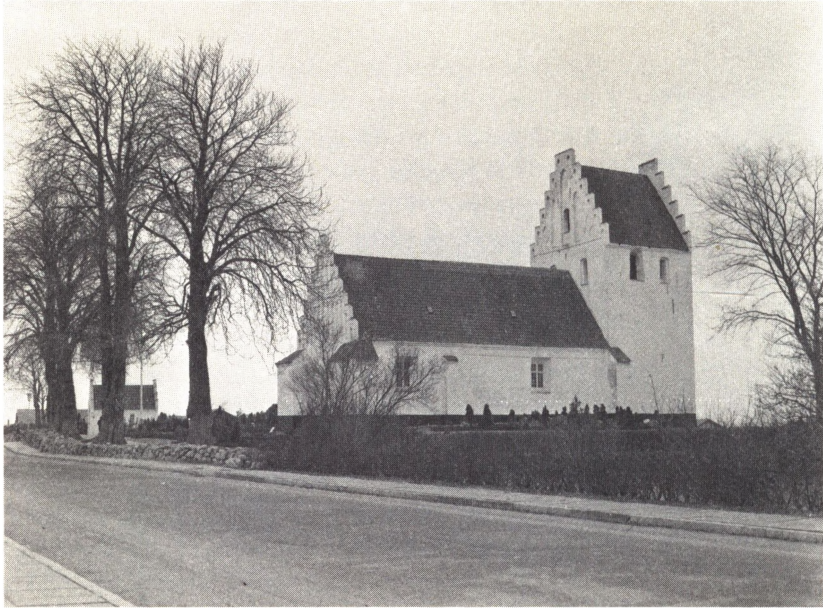
Omkring 1500 tilhørte 3 gårde i Broby Karl Bryske til Flintholm (Salling herred), gift med Grethe Bydelsbak, datter af Engelbrecht Albrechtsen Bydelsbak, og de 3 gårde må være de to, som Ludvig Barsebek havde ladet gå i arv til sine to døtre, samt den gård, som

Matr. nr. 4 a i Broby, Brobyvej 6, som oprindeligt har været i slægten Barsebeks eje. Denne lod »Broby kirke opbygge af grund« og skænkede dertil kirken 2 gårde, denne og matr. nr. 22, der lå i Søballe, men siden er udflyttet (Stendemosegård). (Fot. Jørn Andersen).

Annes mand, Johan Kruckow »havde indløst af prioren i St. Knuds Kloster i Odense.« Et dokument, udstedt den 22. august 1506, oplyser, at Karl Bryske er prior Jeppe Hansen i St. Knuds Kloster i Odense 900 mark skyldig, og han giver ham bl.a. de 3 gårde i Broby i pant. Fæstere og fæsteafgift findes tillige anført:

Per Hansen:	3 ørter rug, 3 ørter byg, 1 får, 2 gæs, 4 høns, 1 mark
Hans Nielsen:	3 ørter rug, 3 ørter byg, 1 skp. smør, 1 lam, 2 gæs, 4 høns, 9 skilling
Clemens Jeppesen:	1 pund byg, 1 skp. smør, 1 gås, 2 høns, 8 skilling.

Broby kirke, opført omkr. 1300 af slægten Barsebek. 1932 afdækkede Nationalmuseet en middelalderlig teglovn 300 m syd for kirken, umiddelbart ned til Stavidsåen. Det var dengang almindeligt at anlægge teglovnene nær byggepladsen, og en sammenligning af kirkens munkesten og munkesten fundet i området omkring ovnen, synes at bekræfte, at kirkens sten er brændt i denne ovn. (Fot. Jørn Andersen).

Af en tilføjelse på bagsiden af dokumentet fremgår, at »fru Kyrstine, hæderlig og velbyrdig kvinde, Karl Bryskes efterleverske« har betalt Jeppe Hansen 600 mark, hvorved hun på sine børns vegne har løst de 3 gårde i Broby.

Som det er fremgået, har slægten Barsebek haft jordbesiddelser i Broby det meste af 1400-tallet, og et såkaldt sognevidne – et vidnesbyrd, fremkaldt og nedfældet på et sognestævne – lader formode, at den har ladet Broby kirke opføre. Sognevidnet oplyser, at 8 danne-mænd en dag i 1482 stod frem på sognestævne og aflagde vidnesbyrd om, »at de Barsebekker, Hans Barsebeks forfædre, havde opbygget Broby kirke af grund og givet grund og præstegård tillige med to andre gårde i Broby med sådan skel, at de og deres arvinger skulle have samme kirke og gårde at forlene og der i- og afsætte.«

Det, der hermed slås fast, er, at slægten Barsebek har patronatsret-

*Allesø kirke, i forgrunden kongestenen på byens lille anlæg. (Fot. Jørn Andersen).
Allesø fik først sin egen kirke i midten af 1400-tallet. Indtil da måtte dens beboere søge til Broby kirke ad kirkestien over Søen. Det fortælles, at kirken opførtes, fordi beboerne i Allesø kom i strid med adelige jomfruer på Lundsgård i Broby om benyttelse af Broby kirke.*

ten til Broby kirke, og når det har været nødvendigt at få det bekræftet på sognestævne, må det skyldes, at det har været bragt i tvivl, om den nævnte Hans Barsebek besidder denne ret. Når det i sognevidnet hedder, at Barsebekkerne har »opbygget Broby kirke af grund«, må det være ensbetydende med, at de har ladet kirken opføre. Dette er sandsynligvis sket i begyndelsen af 1300-tallet. – Almindeligvis betragtes den, der havde opført kirken, som dens patron; som sådan havde han kirkens formue i forvar, og hermed fulgte retten til at bortfæste dens gods og oppebære visse indtægter. Han havde også indflydelse på valget af præster, og spørgsmålet om patronatsretten er sikkert blevet taget op i forbindelse med et præsteskitte. Det skete i en tid, hvor bisperne var stærkt interesseret i at få indflydelse på administrationen af kirkegodset, og det er måske uenighed mellem Hans Barsebek og biskoppen i Odense, der har fået førstnævnte til at rette henvendelse til bønderne i Broby og bede dem om på sognestævne at bekræfte den ret, som hans slægt fra gammel tid har haft til Broby

Allesø.

Broby.

Biskop Jacob Madsen visiterede Allesø og Broby kirker første gang henholdsvis den 28. august 1588 og den 27. juli 1589. Biskoppen har vanligt tegnet kirkerne og gjort en række notater.

Allesø: »Kirken liden met Torn. 3 Huellinger; offuer Choret Fiele Lofft. Alter Tafflen: Kristi Korsfæstelse oc Røffueren, forgylt; udi Fløelen stor St. Nikolaj, oc den anden S. Jørgen. Prædikestolen satt paa Mur nedden Choret ved Synderside. Feiler paa Taget; skal 2 Ancker tuert offuer. Kerken tagt med dubbelt Tegel, ond Kalck oc Disk aff Thin. Clocker: 1 god. Fonten i Choret. Schrefftestoel oc Degnestoel aff Fyr. 2 gamble Meszing Stager. 1 gammel Hagel aff brun Damask«.

Broby: »Kirken tornet, tagt met dobbelt Sten, bygfeldig paa Sudvest Hjørne. Husze indbyget ved Vesterende saa ner, at der er en Gang under Torne, muret som en høi Dør, man gaaer genem. 2 Huellinger, 1 offuer Choret, 1 under Tornet; offuer Kirken Ege Lofft. Store Vinduer. 2 Cloker, smaa. Alteret met en skøn forgylt Taffle: Kristi Korsfæstelse, met Reffuern hos; paa Fløielen de 12 Aposteler. 1 herlig ny sort Fløels Hagel met et forhøiet Crucifix. 1 uforgylt Kalck. 2 gamble Meszing Stager. Fonten i Choret. 1 smuk ny Skrefftestoel oc Degnestoel aff Fyr. Smuke ny Stole i Kirken. En smuk Prædikestoel, udgraffuen, met Dør fore, ved Synderside, oc Huelling smuk offuer«.

kirke. Den blev ham tilstået, og kaldsretten forblev i hans slægt endnu et par generationer.

Da Broby kirke opførtes, fandtes der ingen kirke i Allesø. En sådan opførtes først i 1400-tallet. – Som det fremgår af sognevidnet, skænkede Barsebækkerne foruden de to gårde den grund, hvorpå kirken blev opført, og lod opføre præstegård. Den eksisterede endnu i slutningen af 1500-tallet og har uden tvivl ligget i nærheden af kirken.

I slutningen af 1600-tallet anføres Broby kirke som ejer af 2 gårde i Broby, gl. matr. nr. 9 og 10, begge forholdsvis beskedne gårde, og det er uden tvivl dem, der har tilhørt Barsebækkerne. Den ene er beliggende nær kirken (nuv. matr. nr. 4, nuv. ejer Laurits Knudsen); den anden lå oprindeligt i Søballe, men er udflyttet (Stendemosegård, nuv. matr. nr. 22, nuv. ejer Holger Andersen).

Det er således kun et par af Brobys gårde, de nævnte dokumenter giver oplysning om; til gengæld er vi i stand til at følge ejerforholdet hele 1400-tallet igennem.

Allesø

Det fremgår af den jordebog, som Eline Gøye lod udarbejde i 1552, at hun havde en enestående rigdom i form af jordegods. Hun var datter af en af datidens mest drevne politikere, rigshofmester Mogens Gøye, søster til den kendte Birgitte Gøye, oldebarn af den nævnte Mette Pedersdatter Present, der i sit tredje ægteskab var gift med rigsråd Engelbrecht Albrechtsen Bydelsbak.

Eline Gøye ejede således 15 hovedgårde, bl.a. Løgismose på Fyn og Clausholm ved Randers, som hun havde fået i arv efter moderen, Mette Albrechtsdatter Bydelsbak, datter af Albrecht Engelbrechtsen til Løgismose. Dertil kom en lang række gårde, som hendes driftige forfædre havde samlet over en periode på 150 år.

Moderens fædrene gods omfattede på Fyn foruden Løgismose ca. 50 gårde, hvoraf de 6 var beliggende i Allesø. Om fæsteforholdet for 4 af disse gårde, der er opført sammen, oplyser jordebogen: Fæsterne er Jens Brodersen, Anders Henriksen, Anders Mikkelsen og Laurits Madsen. Den årlige fæsteafgift består af 1 skp. smør og korn, for Jens Brodersens vedkommende 2 ørter byg, for de øvrige 3 ørter byg; dertil kommer 1 mark gæsteri, en afgift, der havde afløst pligten til at modtage jorddrotten, hans folk og heste i indkvartering. Mens Anders Mikkelsen og Laurits Madsen »arbejder til gården 4 dage om høsten« (antagelig Løgismose), yder Jens Brodersen og Anders Henriksen arbejdspenge, en afgift, der blev betalt som erstatning for hoveriarbejde. – De to sidste gårde »haves i pant« af Mikkil Pedersen, og der »gives af dem begge årligen 5 ørter byg, 2½ mark penge«.

Af dokumenter, dateret den 22. oktober 1472, 18. januar og 1. september 1497, fremgår det, hvorledes de 6 gårde i Allesø er kommet i Eline Gøyes nærmeste slægts eje: Hendes morfar, Albrecht Engelbrechtsen til Løgismose, var gift med Pernille Axelsdatter, datter af Axel Lagesen til Clausholm. Han var 1472 en af de 4 arvinger efter fru Johanne til Vemmetofte (hovedgård ved Fakse), og som arv tilfaldt ham bl.a. 2 gårde i Allesø, som hvis fæstere anføres Anders Brun og Jens Pedersen. – Ifølge brev af 21. december 1478 gav Axel Lagesen

»Anders Jeppesen i det Helligåndshus i Fåborg 2 gårde i Allesø udi Fyn«. Den omtalte Anders Jeppesen i Helligåndsklosteret i Fåborg havde solgt en gård i Lerbjerg ved Århus til Axel Lagesen, og han fik så til gengæld 2 gårde i Allesø.

Af de to dokumenter fra 1497 fremgår det, at Axel Lagesen dette år mageskiftede med sin farbroders søn, Lage Esgesen Brock til Estrup. Axel Lagesen fik 4 gårde i Allesø, Lage Esgesen Brock til gengæld et antal gårde i Frøbjerg og Karup i Holevad sogn. Fæsterne på de 4 gårde i Allesø var Laurits Mathiasen, Hans Jensen, Anders Judæ og Niels Knudsen. Den årlige afgift for de 3 førstes vedkommende var 3 ørter byg, 14 skilling, 1 hvid og 1 mark, for sidstnævntes vedkommende 2 ørter byg, 9 skilling og 1 hvid.

Også hospitaler og klostre var i hine tider betydelige jordbesiddere. Således fremgår det af et brev fra 1503 i St. Hans Klosters arkiv, at klosteret dette år fik pantebrev og skøde på 3 gårde i Allesø, som havde tilhørt Diderich Hesten. – Hesten var en holstensk slægt, og den havde bl.a. haft Elvedgård i sin besiddelse.

Et brev fra samme arkiv fra 1510 omtaler problemer vedrørende markskel mellem Allesø og Serup marker, og man kan heraf slutte, at de pågældende gårde har haft agre, der har stødt op til Serup marker.

Skovshøjrup

Også en række gårde i Skovshøjrup har været ejet af Løgismose og udgjort en del af det gods, som den tidligere nævnte Mette Pedersdatter Present arvede. Ved skiftet den 19. juni 1475 efter»velbyrdige Fru Metthe Pethersdatter, som Hr. Engelbrics Husfru var, og hendes Børn Johan og Kyrstine, hvis Sjæle Gud have,« gik 5 gårde i Skovshøjrup i arv til Mette Berthelsdatter, enke efter Joachim Hardenberg til Hvedholm, en søn af Mette Pedersdatter Presents 2. ægteskab. Det er for øvrigt første gang, Hvedholm nævnes i historien, og udover jord i selve Horne sogn hørte der på det tidspunkt til godset en snes bøndergårde, der lå spredt over hele Fyn.

Som fæstere af de 5 gårde i Skovshøjrup anføres: Henrik, Anders Skrædder, Jens Henriksen, Jens Tighen samt en enke, hvis navn ikke er angivet. Den årlige fæsteafgift beløber sig til 3 ørter korn, ½ svin, ½ lam, 1 gås, 2 høns og 1 mark.

Hvedholm var efter århundredskiftet fortsat i slægten Hardenbergs eje, og da godset fremover øgedes betydeligt, er det sandsynligt, at gårdene i Skovshøjrup nogen tid er forblevet i Hvedholms eje.

Kirkendrup

Ifølge et brev fra 1374 sælger og skøder »Niæls Stura, Thomas Sluræ og Andhers Erichssøn (Aageszen) til kongh Woldemar til koninghdømmet« alt deres gods, som ligger i Kirkendrup i Broby sogn – på den betingelse, at der »kennes them fult opp at haffue booret effther theræ nøffuæ.«

Der har fra gammel tid ligget 3 gårde i Kirkendrup, og da der nævnes 3 i brevet, der sælger og skøder deres gods til kongen (Valdemar Atterdag), er det sandsynligt, at det er alle 3 gårde, der 1374 indgår i krongodset, og at de tidligere ejere får status som fæstere, eftersom de fortsat skal have ret til at bo på gårdene.

Det fremgår af et brev, dateret den 17. juni 1523, at Kirkendrups 3 gårde har været i Kronens besiddelse til 1502, hvor kong Hans ifølge skrivelse af 11. november tillader Laurids Skinkel til Juulskov, forhen lensmand på Helsingborg og Gotland, såfremt han overlever sin moder, Margrethe Henriksdatter, gift med Morten Skinkel, Rolfstedgård, at indløse Kronens gods i Kirkendrup, som hun har i pant. 1518 købte Laurids Skinkel Egeskov, en dengang ret beskeden ejendom, men han påbegyndte straks opkøb af jord på egnen. Det fremgår af det nævnte brev fra 1523, at Christian II »har lånt en sum guld« på de 3 gårde i Kirkendrup, og det tillades, at Laurids Skinkels hustru Hilleborg Pedersdatter Bille, om hun overlever sin mand, »må beholde forskrevne gårde med al kgl. rettighed i pant, uafløste i hendes livstid«.

Laurids Skinkel døde 1533, men på det tidspunkt var Kirkendrup-jorden kommet tilbage i Kronens besiddelse. Det fremgår af et dokument, dateret den 4. december 1528, at Laurids Skinkel har mageskiftet med Kronen: 3 gårde i Kirkendrup, som han havde i pant, er blevet lagt til Næsbyhoved len, og han har til gengæld fået 5 gårde i Fremmelev og Lunde.

Jorden i Kirkendrup forblev derefter under Kronen frem til 1764.

Næsbyhoved len

En ret stor del af de nordfynske bønder var fæstebønder under Næsbyhoved Slot, der i slutningen af middelalderen var midtpunkt i Næsbyhoved len, omfattende Åsum, Bjerge, Lunde, Odense og Skam herreder.

Næsbyhoved, der nævnes første gang i historien 1337, hørte til de kongelige borge, en slags rigsfæstninger, hvoraf der i 1300-tallet anføres 5 på Fyn. De 4 var placeret som et værn på hver side af øen: mod vest Hindsgavl, mod øst Nyborg Slot, mod syd Ørkild ved Svendborg, mod nordvest Rugård; midt på øen lå Næsbyhoved som en fæstning nær øens største by. Selve slottet lå på den østlige side af Næsbyhoved Sø, på den såkaldte Slotsbanke i Næsbyhovedskov. Det vides, at det har været et firfløjet anlæg, og at der har været adgang til det fra nordøst. De fire fløje har dannet en lukket gård, og der har været tårne i alle fire hjørner. – Der er i dag ingen synlige spor af slottet. Under Grevens Fejde 1534–36 rejste almuen sig mod adelen, og det gik så voldsomt ud over Næsbyhoved Slot, at det gik til grunde for aldrig mere at opstå. Et synligt minde er voldstedet, der den dag i dag benævnes Slotsbakken. Vejen, der fører dertil fra Kanalvej, hedder rimeligt nok Slotsbakkevej.

Ejendomsforholdet for Næsbyhoveds vedkommende ligger ikke helt klart i 1400- og 1500-tallet. Det vides, at kong Erik af Pommern i 1412 pantsatte hele lenet til biskoppen i Roskilde. I midten af 1400-tallet var lenet i slægten Bryskes eje; i 1470'erne nævnes Claus Bryske til Margård, 1489–95 Eiler Bryske til Dallund som lensmænd på Næsbyhoved. Slottet eksisterede som nævnt kun ca. 40 år mere, og i denne periode nævnes godt en halv snes lensmænd. – Kongerne opholdt sig jævnligt på Næsbyhoved Slot; det gjaldt især kong Hans, hvis dronning, Christine, havde fast ophold på slottet fra 1513 og indtil sin død i 1521. Mens kongen levede, havde hun fået lenet tillagt som underhold på livstid (livgeding), og det er hende, der som den egentlige ejer har indsat lensmænd på Næsbyhoved efter denne tid.

Lenet rådede over et stort jordegods, og de bevarede lensregnskaber fra perioden 1502–10 giver et godt indtryk af de forhold, lenet bød sine 260 bønder. Jordegodset lå spredt i 5 herreder, mest i Lunde og Skam herreder (henholdsvis 32 % og 25 % af den dyrkede jord), mindre i Odense, Bjerge og Åsum herreder (fra 9 til 2 % af den dyr-

Kort over Næsbyhoved Sø og Næsbyhoved Slot nordøst for søen. Slottet blev plyndret og afbrændt under Grevens Fejde i juli 1534 og blev siden ikke genopført. (Illustration i Vedel Simonsen: »Borgruinerne«, 1. hefte, 1813).

kede jord). I visse nordfynske landsbyer hørte over halvdelen af jorden til Næsbyhoved len; det gjaldt bl.a. Lumby, Stige, Beldringe, Uggerslev, Roerslev og Nørreby.

Det fremgår af bevarede skattemandtalister fra 1511, at der er 6 bønder i Næsby, der svarer skat til Næsbyhoved, og da det svarer til antallet af gårde, vil det sige, at den samlede jord i Næsby hørte til Næsbyhoved. Bønder fra Broby, Skovshøjrup og Kirkendrup figurerer ikke på listerne; til gengæld er der opført 8 bønder i Allesø. Her har således omkring 1500 knap $\frac{1}{3}$ af jorden hørt til Næsbyhoved.

For selve fæste af gård blev der ydet landgilde, og den blev, som det er fremgået af det foregående, erlagt dels i naturalier, dels i penge – som regel to gange om året: inden Valborgdag (1. maj) og inden Andreasdag (30. november). Af naturalier blev der af bønderne overalt i lenet ydet korn, smør, får, lam, gæs og høns, i enkelte tilfælde køer, svin, flæsk, sild og salt. På fastsatte terminer blev disse naturalier afleveret enten på selve slottet (»in castro«) eller på ladegården (»in curia«).

Mens naturalieydelserne næppe har voldt større problemer, har det

forholdt sig anderledes for pengeydelsernes vedkommende, hvoraf der nævnes flere forskellige former for afgifter. Mens den afgift, der benævnes »inne«, kun beløb sig til nogle få skilling om året, var den såkaldte sommerskat og vinterskat af andre dimensioner, idet de tilsammen ofte beløb sig til 40–50 skilling om året. Dertil kom gæsteri, og denne forpligtelse blev som nævnt ofte konverteret til naturalier og penge. Derudover måtte der betales oldengæld (afgift for at have svin på olden) samt i enkelte tilfælde tærskpenge og plovpenge.

Der er gjort et forsøg på at omregne disse landgildeydelse for de enkelte fæsteres vedkommende til et samlet årligt beløb. Af naturalier var det som nævnt normalt korn, smør og mindre husdyr, der blev leveret. Det fremgår af lensregnskaberne, at disse ydelser omtrentligt har været takseret således: 1 skp. byg: 1 $\frac{1}{3}$ skilling, 1 skp. smør: 24 skilling, 1 får: 7 skilling, 1 lam: 4 skilling, 1 gås: 1 skilling, 1 høne: $\frac{1}{2}$ skilling.

Det, de 14 Næsbyhoved-bønder i Allesø og Næsby har måttet præstere i årlige ydelser, svarer da til følgende beløb:

Allesø:

Hans Madsen	80 skilling
Clemens Lauritsen	205 skilling
Knud Vernerisen	134 skilling
Knud Iversen	177 skilling
Hans Nielsen	49 skilling
Peder Smed	80 skilling
Peder Iversen	80 skilling
Mikkel Strangesen	16 skilling

Næsby:

Jens Hansen	88 skilling
Anders Lauritsen	88 skilling
Peder Hansen	88 skilling
Claus Strangesen	88 skilling
Anders Hansen	88 skilling
Mads Andersen	88 skilling

Som det fremgår af oversigten over landgildeydelse for gårdene i Allesø, er der tale om ret store udsving, og det kunne tyde på, at

ydelsen har været afhængig af gårdens størrelse. Er det det, der har ligget til grund for beregningen, har den gård, som Clemens Lauritsen har i fæste, været af en betydelig størrelse, idet der af lenets 260 bønder kun er to, der må præstere en større ydelse. Den landgilde, han betaler, svarer omtrentligt til det beløb, som 10 svin har kunnet indbringe. – I Næsby har lenets bønder til gengæld præsteret nøjagtig den samme ydelse.

Opfyldte Næsbyhoved-bønderne ikke deres pligter eller var de på anden måde forsømmelige, blev der pålagt dem bøder i form af ekstraordinære afgifter. Det fremgår således af dronning Christines regnskabsbøger, at to bønder i Allesø ved navn Simon og Jeppe Lauritsen i 1509 måtte betale hver to okser, for – som det er anført – »de forsømte min Herres strandvagt«. Kong Hans førte netop på det tidspunkt krig mod sømagten Lybæk, og det har åbenbart været pålagt lenets bønder at holde strandvagt. – Samme år måtte en bonde i Kirkendrup yde 1 ørte havre til Mikkelsdag, »fordi hans søn gjorde skade i min Frues Nådes korn«. Markerne i Kirkendrup stødte op til lenets jorder i Næsby, og den uheldige bonde i Kirkendrup har nok en dag i høstens tid med sin segl været for langt inde på den forkerte side af skellet!. – Når det er anført, at Mathias Andersen i Næsby betaler 2 okser, »for han holdt sin gård«, er det sandsynligt at betragte det som en fornyelse af fæstemålet.

Det fremgår ligeledes, at almuen i Broby i 1504 af dronning Christine fik tilladelse til at benytte vejen over dæmningen ved Næsbyhoved Mølle. Der var som nævnt ingen Næsbyhoved-bønder i Broby, og beboerne her måtte derfor betale for at få lov til at benytte vejen over dæmningen. Modydelsen bestod i en dags arbejde på slottet om året; bl.a. skulle de deltage i vedligeholdelse og udbygning af dæmningen »og desligeste arbejder« som f.eks. »møgægt«.

Afgifter var der således nok af, og det er ikke usandsynligt, at de tilsammen 14 Næsbyhoved-fæstebønder i Allesø og Næsby har haft svært ved at fremskaffe det fornødne til de fastsatte terminer. Sikkert har der været mulighed for at opnå udsættelse, men det har nok været ensbetydende med, at der er blevet pålagt ekstra afgifter. Det fremgår da også af lenets regnskaber, at fæstere har forladt deres gårde i utide.

En væsentlig del af gårdene i de her omhandlede byer har således været i adelens besiddelse i 1400- og 1500-tallet. Mange adelslægter forøgede i disse århundreder deres gods, og som vi har set, bevirkede

pantsætning, mageskifte og arv, at de enkelte gårde ofte skiftede ejer i løbet af relativt kort tid. I den snes dokumenter, hvor gårde i Allesø, Broby, Skovshøjrup og Kirkendrup nævnes, er således adskillige adelige slægter impliceret. En række gårde på egnen har hørt under Løgismose, og en af de største jordrotter har været rigsråd Engelbrecht Albrechtsen Bydelsbak til Torbenfeldt, der gennem sin hustru arvede Løgismose. Efter deres død forblev størstedelen af det nordfynske gods i deres efterkommeres besiddelse.

Samtlige gårde i Næsby og Kirkendrup og en del af gårdene i Allesø var ved Reformationen i Kronens besiddelse, og det blev i årene, der fulgte, også tilfældet med gårdene i Broby og Skovshøjrup og de resterende gårde i Allesø.

Den her omhandlede periode var i det store hele mørke tider for den fynske befolkning, ikke mindst i 1300-tallet, hvor Fyn på grund af landets økonomiske vanskeligheder i længere perioder var pantsat til holstenske grever. Først i 1360'erne ophørte holstener-vældet på Fyn, og riget blev atter samlet. – Den sorte Død, en smitsom byldepest, der bredte sig i disse år, forårsagede en stærk nedgang i befolkningstallet.

Det følgende århundrede betød økonomisk set en styrkelse, men det var ikke fæstebønderne, det kom til gode. De har næppe kunnet producere stort mere end til eget forbrug samt dækning af landgilde og skatter, og deres kår har i det store hele været ringe. Fortjenesten er tilfaldet de store jordbesiddere, og det er dem, der har domineret det danske landbrug i 1400-tallet og første halvdel af 1500-tallet.

Under Grevens Fejde 1534–36, den sidste borgerkrig i Danmark, fik den nordfynske befolkning krigen på nært hold. De to parter, der kæmpede mod hinanden, var på den ene side adelen, på den anden side borgerne og bønderne, og det var som nævnt under disse omstændigheder, at Næsbyhoved Slot blev plyndret og afbrændt.

Krongods og ryttergods

I 1600-tallet og begyndelsen af 1700-tallet øgede Kronen sit gods betydeligt – fra 20.000 tdr. hartkorn under Christian V til 65.000 tdr. hartkorn under Frederik IV – og ved mageskifter fik man det med tiden samlet i en række distrikter: 3 i Jylland, 1 på Fyn, 1 på Lolland, 1 på Falster og 6 på Sjælland.

Indtil 1662 var det pålagt lensmændene at administrere krongodset. Herefter overtog stiftamtet en væsentlig del af deres pligter og kom bl.a. til at føre opsyn med fæste og indbetaling af fæsteafgifter. Det administrerende godskontor havde til huse på Odense Slot; her bortfæstedes gårdene, og her indbetalte fæstebønderne deres landgilde. Dette var vilkårene for en væsentlig del af bønderne i omegnen af Odense indtil 1763, hvor det ved kgl. resolution blev besluttet, at ryttergodset skulle sælges.

Omkring 1670 blev en væsentlig del af krongodset henlagt til de nationale rytterregimenters underhold, og det betegnedes ryttergods. Dette inddeltes i såkaldte rytterdistrikter, og det fynske gods udgjorde et sådant.

Det fynske rytterdistrikt lå omkring Odense og udgjorde ifølge Matriklen af 1688 ca. 5.000 tdr. hartkorn. Det var i dette distrikt – eller dets umiddelbare nærhed – at rytterskolerne opførtes. På Fyn kom det til at dreje sig om ialt 20 skoler, og deres placering markerer distriktets omfang: Åsum, Lumby, *Allesø*, *Broby*, Pårup, Korup, Ubberud, Hindevad, Kolbjerg, Skalbjerger, Orte, Tommerup, Vervinge, Brylle, Brendekilde, Bellinge, Fangel, Sanderum, Hjallesø og Hunderup.

En »afpælingsforretning«, der 1720 blev foretaget ved »amtmanden, rettens betjente og tiltagne 4 mænd af hvert sogn«, viser rytterdistriktets nord- og nordvestlige grænse i Allesø og Broby sogne, idet 4 af de ialt 47 pæle placeredes således: »Udi Allesøe Mark imellem denne Byes og Lunde Sogns Marker – udi Allesøe Fridskovs Mark udi Skiellet imellem denne Byes Mark og Dallund Enemærker – udi

Skovs Høyrups Mark ved Vendberg Leed norden Landevejen ved Dallund Enemærker – udi Skovs Høyrups Mark, østen for Amager Lykke og norden Vejen.«

I løbet af nogle år var jorden til samtlige gårde i Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby – med undtagelse af de gårde i Allesø og Broby, der hørte under præsteembederne (mensalgods) eller Odense Hospital (Gråbrødre Hospital) – ryttergods. Som det vil fremgå af det følgende, blev det samlet over en årrække. Herom oplyser Kancelliets brevbøger samt Kronens skøder på afhændet og erhvervet jordegods siden midten af 1500-tallet, der tillige oplyser, hvem der var ejer af gårdene, før de blev fæstegårde under Kronen.

Allesø

Det ældste af Kronens skøder, der har relation til Allesø, er dateret den 17. november 1558. Det har form som et gavebrev til bispeembedet i Fyns stift, der tillægges 6 gårde, 3 i Snekstrup og 3 i Allesø. Kronen har således ejet mindst 3 gårde i Allesø omkring midten af 1500-tallet. I Matriklen af 1688 er biskoppen i Odense »pro officio« (på embedets vegne) anført som ejer af 3 af byens gårde (nuv. matr. nr. 19, 20 og 23), og det er uden tvivl disse gårde, der omtales i det nævnte gavebrev fra 1558. Ifølge skrivelse fra Kancelliet af 30. oktober 1627 blev de nævnte gårde »fritaget for indkvartering og andre pålæg til rytteri og soldater«, og denne fritagelse gjaldt indtil 1689 (se nedenfor).

Efterhånden kom 25 af de nuværende gårde samt 1, der er nedlagt, i Kronens besiddelse og blev udlagt til ryttergods:

Nuv. matr. nr. 7, 10, 13, 14, 15, 16, 18, 21, 24, 29:

Ovennævnte gårde betegnes i Matriklen af 1688 som gammelt ryttergods. Det fremgår af de bevarede skøder, at Kronen er kommet i besiddelse af jorden ved mageskifte med større godsbesiddere, der naturligt har været interesseret i at samle det ofte over et større areal spredte jordegods (det såkaldte strøgods) omkring deres hovedgårde. Den samme interesse havde Kronen, og på denne måde blev der efterhånden samlet en del ryttergods i Allesø.

Følgende – for de flestes vedkommende nogle af 1500- og 1600-tallets største godsbesiddere – havde således i perioden op til 1688 over-

ladt gårde i Allesø til Kronen mod til gengæld at få for dem mere centralt beliggende gårde:

- stiftslensmand Jørgen Marsvin til Hollufgård (1572: 1 gård)
- Peder Thott til Boltinggård (1576: 1 gård)
- Laurits Straale til Thorupgård (1587: 1 gård)
- Breide Rantzau til Brahetrolleborg (1611: 4 gårde, part i 1 gård)
- Gregers Krabbe til Torstedlund, Ålborg amt, embedsmand på Hindsgavl (1633: part i 1 gård)
- Sten Bilde til Kærsgård, befalingsmand på Rugård (1642: 1 gård)
- landsdommer, rigsråd Henning Pogwisch til Hollufgård (1652: 2 gårde)
- universitetskvæstor Vilhelm Mule, København (1673: 1 gård)
- amtmand Eggert Christopher Knuth til Knuthenborg (1688: 1 gård)

I 4 tilfælde havde Kronen i den nævnte periode ved mageskifte afstået gårde i Allesø til følgende godsbesiddere, der enten har ladet gårdene gå i arv (Jens Lassen) eller afhændet dem til andre godsbesiddere, der siden har mageskiftet med Kronen:

- rigsråd Jørgen Brahe til Hvedholm (1639: part i 1 gård)
- Tyge Brahe til Hvedholm (1639: part i 1 gård)
- landsdommer Jens Lassen til Dalum (Christiansdal) (1662: 1 gård, nuv. matr. nr. 26)
- generalproviantmester Hans Villumsen (1664: part i 1 gård)

Nuv. matr. nr. 12, 19, 20, 22, 23, 28, 31:

4 gårde (nuv. matr. nr. 12, 22, 28 og 31) havde været i St. Hans Klosters besiddelse, og de indgik ved klostrets nedlæggelse i krongodset (se under Næsby). Det samme skete med de 3 gårde, der som nævnt var tillagt bispeembedet, idet der mageskiftedes med gods i Nørreby. Disse gårde blev 1689 udlagt til rytterhold.

Nuv. matr. nr. 8, 9, 11, 17, 25, 26, 27, 30:

Nuv. matr. nr. 11, der 1688 havde Kgl. Majestæt som ejer, er jvf. jordebogen fra 1696 på det tidspunkt udlagt som ryttergods.

1722–23 fik Kronen skøde på yderligere en række gårde i Allesø, der havde været i følgende jordrotters besiddelse:

- kammerherre Chr. Carl Gabel til Giesegård ved Ringsted, 1719–22 ejer af Christiansdal (1 gård, nuv. matr. nr. 25)
- borgmester Andreas Bergen, Odense (1 gård, nuv. matr. nr. 8)
- Catharina Meier, enke efter Daniel Bastiansen, Odense (1 gård, nuv. matr. nr. 17, part i 1 gård, nuv. matr. nr. 27)
- amtmand, justitsråd Iver Andersen til Hollufgård og Ørritslevgård (part i 1 gård, nuv. matr. nr. 27)
- Godske Ditlef Holsten til Langesø (1 gård, nuv. matr. nr. 30)
- kaptajn Frederik Lassen til Jerstrup (1 gård, nuv. matr. nr. 26, som hans far, landsdommer Jens Lassen som nævnt havde fået ved mageskifte med Kronen i 1662).

Det fremgår ikke af Kronens skøder, hvornår nuv. matr. nr. 9 er kommet i Kronens besiddelse. Som dens ejer i 1688 er anført borgmester Jens Erichsen, Odense, og den er ikke opført i jordebogen over fynsk ryttergods 1696. Siden er den anført som »nyt ryttergods, mageslagt fra Odense Amtstue«.

Hermed var 26 gårde i Allesø (nuv. matr. nr. 7–31 samt en ikke mere eksisterende gård) i Kronens besiddelse og udlagt til ryttergods. Et par af dem var for øvrigt på det tidspunkt, hvor Kronen overtog dem, i mindre god stand. Det gælder således nuv. matr. nr. 8, for hvilken der »afgik 12 rdl. for brøstfældighed«, og nuv. matr. nr. 17 og 27, for hvilke der af samme grund afgik 28 rdl.

Nuv. matr. nr. 1, 3, 4, 5, 6:

5 gårde i Allesø indgik ikke i ryttergodset: præstegården (nuv. matr. nr. 1), mensalgodset (nuv. matr. nr. 3 og 4, tilhørende præsteembederne i henholdsvis Allesø og Lumby) samt nuv. matr. nr. 5 og 6, der ejedes af Odense Hospital (Gråbrødre Kloster).

Det fremgår af klosterets jordebøger, at det i 1600- og 1700-tallet ejede ca. 80 bøndergårde på Fyn, deraf 2 i Allesø og 4 i Broby, der kom i hospitalets eje i 1639 ved mageskifte med Jørgen Brahe til Hvedholm.

1719 bortforpagtedes de 2 gårde i Allesø sammen med en række andre af hospitalets gårde til ryttergodset for en årlig afgift af 515 rdl. Der var således ikke tale om direkte indlemmelse i ryttergodset, og gårdene var da heller ikke blandt dem, der ved auktion af ryttergodset i 1764 solgtes til Dallund.

Broby

Før 1688 havde følgende godsbesiddere mageskiftet med Kronen, hvorved gårde i Broby var kommet i Kronens besiddelse:

- Margrete Lange, enke efter Jens Kaas til Gudumlund, Ålborg amt, og Vorgård, Hjørring amt (1582: 1 gård, part i 1 gård)
- Christoffer Basse til Selleberg (1635: 2 gårde)
- Mogens Kaas til Støvringgård, embedsmand på Nyborg Slot (1643: 1 gård)
- oberstløjtnant Ditlef Rumohr til Rost i Holsten (1671: 1 gård)
- universitetskvæstor Vilhelm Mule, København (1673: 1 gård)
- Rudolf Abraham, friherre af Putbus (1683: part i 1 gård)

Til gengæld havde generalproviandmester Hans Villumsen ved mageskifte i 1664 erhvervet 3 gårde i Broby, der hidtil havde været i Kronens eje.

Ryttergodset i Broby kom til at omfatte nuv. matr. nr. 7 og 11–24, ialt 15 gårde. 11 af dem fik Kronen skøde på i perioden 1689–1724:

- matr. nr. 7: amtmand, justitsråd Iver Andersen til Hollufgård og Ørritslevgård (1723)
- matr. nr. 12: sekretær i det Danske Kancelli Peder Rodsteen (1689)
- matr. nr. 14: major Jørgen Tyge Seefeld til Margård (1723)
- matr. nr. 15: sekretær i det Danske Kancelli Peder Rodsteen (1689)
- matr. nr. 16: geheimeråd Christian Sehestedt til Ravnholt og Nislevgård (1723)
- matr. nr. 19: Knud Urne til Juulskov ($\frac{1}{3}$ af gården 1695)
amtmand, justitsråd Iver Andersen til Hollufgård og Ørritslevgård ($\frac{2}{3}$ af gården 1723)
- matr. nr. 20: Birgitte Bircherod, enke efter professor K. Landorph, Odense (1723)
- matr. nr. 21: Friedrich von Vittinghof til Schelenborg (1689)
- matr. nr. 22: amtmand, justitsråd Iver Andersen til Hollufgård og Ørritslevgård (1723)
- matr. nr. 23: Christian Rantzau til Bramminge, Ribe amt (1715)
- matr. nr. 24: justitsråd C. C. Bircherod til Fraugdegård (1724).

Flere af gårdene var på det pågældende tidspunkt i ringe stand: Matr. nr. 19 betegnedes som ødegård, og for »brøstfældigheden« på matr. nr. 14 afgik 63 rdl.

Nuv. matr. nr. 17 og 18 var ryttergods allerede 1688. Ifølge Matriklen af 1664 skulle fæsteafgiften svares til henholdsvis Løjtved og Bramstrup.

Endnu 2 gårde blev udlagt til ryttergods: nuv. matr. nr. 13, som havde haft Kgl. Majestæt som ejer, og som er anført i jordebogen over ryttergods 1696, og nuv. matr. nr. 11, der havde været en del af det gods, som sognepræst Hans Bang i Særslev havde ejet. Den er ikke anført i jordebogen over ryttergods 1696, og den hører til det »proprietarygods«, der siden blev udlagt som ryttergods.

De gårde, der ikke indgik i ryttergodset, var nuv. matr. nr. 3, der var arneksgård til præsteembedet i Allesø, nuv. matr. nr. 4, der ejedes af Broby kirke, samt 4 gårde, der ejedes af Odense Hospital (nuv. matr. nr. 5/6, 8, 9 og 10). De var 1639 kommet i hospitalets eje efter mageskifte med Jørgen Brahe til Hvedholm, og de bortforpantedes på samme betingelser som de 2 hospitalsgårde i Allesø til ryttergodset i 1719 (se si. 58).

Skovshøjrup

Skovshøjrups gårde indgik i ryttergodset i henholdsvis 1689 og 1723, hvor Kronen fik skøde på følgende gårde:

- nuv. matr. nr. 1 og 3 sekretær i det Danske Kancelli Peder Rodsteen (1689)
- nuv. matr. nr. 6 Friedrich von Vittinghof til Schelenborg (1689)
- nuv. matr. nr. 2 Birgitte Bircherod, enke efter professor K. Landorph, Odense (1723)
- nuv. matr. nr. 4 og 7 Godske Ditlef Holsten til Langesø (1723)
- nuv. matr. nr. 5 kaptajn Frederik Lassen til Jerstrup (1723).

Kirkendrup

Byens 3 gårde indgik som nævnt i krongodset ved mageskifte 1528 med Laurids Skinkel til Juulskov. – 1635 fik Anders Mortensen gennem Kancelliet bevilling til at fæste den gård, som Maren Rasmusdat-

ter da havde, når den blev ledig. 1664 var Anders Knudsen, Jørgen Knudsen og Rasmus Pedersen fæstere af byens 3 gårde.

Næsby

Samtlige 6 gårde hørte som nævnt under Næsbyhoved len, der i begyndelsen af 1500-tallet blev givet dronning Christine som livgeding. Efter hendes død indgik godset i St. Hans Klosters gods. Klostret var i middelalderen rejst af johannitterne, og når Næsbyhoved len indgik som en del af netop dette klostres gods, skyldtes det, at lensmanden på Næsbyhoved var johannitternes skytsherre. Efter Næsbyhoveds fald blev St. Hans Kloster sæde for kongens lensmand og i perioder kongens residens, når han opholdt sig på Fyn (Odensegård). 1585 fik lensmanden på Odensegård af Kancelliet fæstebrev på disse 6 gårde og nedennævnte mølle, og det var ensbetydende med, at han havde retten til at bortfæste dem.

St. Hans Kloster blev nedlagt i årene efter svenskekrigen 1657–60 og dets gods udlagt som ryttergods.

Næsbyhoved Mølle

Næsbyhoved Mølle menes at være opført i det nordøstlige hjørne af Næsbyhoved Sø i begyndelsen af 1500-tallet, mens dronning Christine opholdt sig på Næsbyhoved Slot. Før den tid havde der eksisteret en vandmølle i det nordvestlige hjørne af søen, tæt ved den gamle landsby. En af dens gårde bærer netop navnet »Møllegården«, og man har syd for gårdens have kunnet iagttage rester af den gamle mølledæmning og stolper fra møllefundamentet i engbunden. Muligvis har de to møllere en tid konkurreret med hinanden, idet der lang tid herefter har været berettet om trætte mellem Næsbyhoved-mølleren og bønderne i Næsby. Det fremgår bl.a. af en herreretsdom i Nyborg 1558.

Gennem en halv snes Kancelli-skrivelser fra perioden 1605–31 er vi i stand til at følge møllens videre skæbne:

1605 har mølleren indberettet, »at det falder ham besværligt og fast umuligt fremdeles at svare den landgilde af møllen, som hans formænd have svaret, særlig fordi nogle af den omkringboende adel i nogle år have opbygget nye møller deromkring til største skade for ham paa

hans næring«, og lensmanden får i den anledning Kancelliets tilladelse til at afkorte ½ læst mel i den årlige landgilde.

Også de følgende skrivelser viser, at den gode møller har haft en del problemer at slås med: Flere gange ser han sig nødsaget til at indberette, at »der er stor brøst paa møllen«. I 1618 er således møllehuset skrøbeligt, og der mangler 2 møllesten til den ene kværn. Året efter gives der gennem lensmanden tilladelse til at lade møllen genopbygge; om det er møllehuset, der er brudt sammen, eller en del af møllen er brændt, fremgår ikke af dokumentet, blot pålægges det, at det fornødne tømmer hugges i lenets skove. 1621 er den fornødne reparation tilendebragt, og først da er mølleren i stand til at betale den normale takst i landgilde. – Der går imidlertid kun et år, før det ene hjul er »bygfældigt« og skal repareres, og af en skrivelse fra 1624 fremgår det, at kongen har bragt i erfaring, at møllen har behov for yderligere forbedring. Som i de forudgående tilfælde pålægges det lensmanden at lade istandsættelsen foretage »med så ringe bekostning som muligt«. 4 år senere gentages det, at »Møllen er brøstfældig og meget forfalden«, og det tjener kun til at understrege, at møllen i disse år har haft store mangler, og at de foretagne forbedringer ikke har været tilstrækkelige. De følgende år høres der dog ikke mere om møllens tilstand, og man tør formode, at den omsider er blevet sat i forsvarlig stand.

Alligevel synes mølleren at have haft problemer med at få det til at løbe rundt. Som nævnt var der i århundredets begyndelse kommet konkurrence fra andre møller, og det havde bevirket, at det i 1611 var blevet pålagt Kronens bønder, »som ligger Næsbyhoved Mølle to mil nær«, at søge denne mølle.

Det var antagelig denne bestemmelse, der 1631 fik mølleren i Næsbyhoved til at »forfølge Tommerup mænd i Odense Len og lovsøge dem paa tinge«. Der forelå en gammel aftale om, at de bønder, der boede i det pågældende område, skulle give mølleren 1–2 skp. korn, alt efter deres gårds størrelse, såfremt de ikke ville eller kunne betjene sig af hans mølle, og når mølleren gik til retten, skyldtes det, at Kronens fæstebønder i Tommerup længe ikke havde overholdt den indgåede aftale. – Kongen gav mølleren medhold, og det blev Tommerup-bønderne pålagt at søge Næsbyhoved Mølle eller overholde den indgåede aftale.

Omsider synes mølleren at have fået sine problemer klaret, og derefter er hans forretning nok gået bedre!

Det meste af 1600-tallet var møllen i Kronens eje. Som det er fremgået, har det været forbundet med besvær at holde møllen i gang, og det er nok baggrunden for, at møllen overgik til selveje i 1692, hvor fru Rachel, enke efter ejeren af gården Hald ved Viborg Samuel de Lima, fik skøde på den. 1715 tilhørte den professor L. Luja, Odense Gymnasium. En tid må den have været udlagt som ryttergods, idet det er indført i ryttergodsets skifteprotokol, at Jens Pedersen i 1730 fæstede møllen efter Laurits Olsen. Siden er der ikke indført andre skifter under ryttergodset.

En gennemgang af de ca. 40 skøder over gårde i Allesø, Broby og Skovshøjrup i tiden før 1724 viser, at deres ejere før gårdens indlemelse i ryttergodset har været spredt over det meste af landet, idet dog størsteparten lod sig skrive til et eller flere fynske godser.

I flere tilfælde havde godsbesiddere flere gårde i de nævnte byer:

1688:

Morten Michelsen (3 gårde i Allesø, nuv. matr. nr. 8, 17, 27).

Christen Skeel til Ravnholt (1 gård i Allesø, nuv. matr. nr. 30; 2 gårde i Skovshøjrup, nuv. matr. nr. 4 og 7).

Borgmester Jens Erichsen, Odense (1 gård i Allesø, nuv. matr. nr. 9; 2 gårde i Broby, nuv. matr. nr. 19 og 22).

Landsdommer Jens Lassen, Dalum (1 gård i Allesø, nuv. matr. nr. 26; 1 gård i Skovshøjrup, nuv. matr. nr. 5, der begge gik i arv til sønnen kaptajn Frederik Lassen, Jerstrup).

Friedrich von Vittinghof til Schelenborg (1 gård i Broby, nuv. matr. nr. 21; 1 gård i Skovshøjrup, nuv. matr. nr. 6).

Amtmand Chr. Lindenow, Odense (2 gårde i Broby, nuv. matr. nr. 12 og 15).

Den nævnte Jens Lassen havde flere gange lånt Kronen betydelige beløb i forbindelse med oprustning. Efter at være udnævnt til landsdommer i Fyn fik han i afbetaling overdraget en del krongods på Fyn, bl.a. Dalum og en del strøgods, deriblandt de to gårde i Allesø og Skovshøjrup. Alt i alt er han omtalt som en hårdhændet godsspekulant.

Størsteparten af gårdene kom hurtigt på andre hænder: Christen Skeels 3 gårde i Allesø og Skovshøjrup var eksempelvis 35 år senere under Langesø. Borgmester Jens Erichsens 2 gårde i Broby ejedes da af Iver Andersen til Hollufgård og Ørritslevgård, mens borgmester Andreas Bergen, David Bastiansens enke i Odense og Iver Andersen havde skøde på Morten Michelsens 3 gårde i Allesø. De 2 gårde i Broby, som amtmand Chr. Lindenow 1688 havde ejet, ejedes allerede året efter af kancellisekretær Peder Rodsteen, der tillige var ejer af 2 gårde i Skovshøjrup.

Ialt indgik i Allesø, Broby og Skovshøjrup i perioden 1572–1724 47 gårde i Kronens gods, og 6 jordbesiddere (Peder Rodsteen, Friedrich von Vittinghof, Frederik Lassen, Iver Andersen, Godske Ditlef Holsten samt den tidligere nævnte professor K. Landorps enke) havde alene ejet de 17.

Som det er fremgået, indgik disse gårde efterhånden i Kronens gods og blev udlagt til ryttergods. Det samme var til en vis grad tilfældet med husene, der så godt som alle var jordløse, men alligevel bortfæstedes som gårdene, omend på andre vilkår. Mens antallet af gårde er konstant, øges antallet af huse i perioden 1688–1764:

	Antal huse iflg. Matr. af 1688	Huse under rytter- godset 1764
Allesø	11	12
Broby	6	12
Skovshøjrup	2	3
Kirkendrup	1	2
Næsby	2	5

Her boede bl.a. byens håndværkere, hvoraf smeden ikke var den mindst betydningsfulde. I Allesø opførtes på bygaden syd for kirken omkring 1670 en smedje til Jørgen Smed, og den bortfæstedes som byens gårde og øvrige huse af Kronen og siden af Dallund:

ca. 1670–1717 Jørgen Knudsen

1717–1747 Rasmus Pedersen

1747–1750 sønnen Peder Rasmussen

1750–1758 Knud Andersen, g.m. Peder Rasmussens enke

Ryttersmedjen i Allesø, opført syd for kirken ca. 1670. Den eksisterede indtil 1937, hvor den afløstes af en mere tidssvarende smedje. Allesø havde da 2 smedjer – i dag har den ingen!

1758–1818 Rasmus Olsen

1818–1833 Gotfred Hansen

1833–1852 Erasmi Christian Edsberg, g.m. Gotfred Hansens datter.

Formedelst en sum på 860 rdl. købte Erasmi Christian Edsberg i 1852 smedjen fra Dallund. 1855 havde den 26-årige smed Niels Hansen overtaget smedjen, og Edsberg, der oprindeligt var snedker, ernærede sig siden som sådan. På det tidspunkt, hvor Allesø overgik til selveje, var endnu en smed, Niels Rasmussen, bosat i byen, og han købte sit fæstehus for en sum af 500 rdl.

Smedjen i Broby må formodes at være opført omtrent samtidig med smedjen i Allesø. Det fremgår af fæsteprotokollen over ryttergodset, at Hans Pedersen i 1709 fæstede smedjen efter sin fader, Peder Rasmussen. Fra 1714 og indtil midten af 1800-tallet, hvor smedjen kom i selveje, har der bl.a. været følgende fæstere: Peder Rasmussen, Knud Pedersen, Hans Andersen, Hans Jørgensen, Christen Andersen,

Rasmus Madsen, dennes søn Mads Rasmussen, Christian Johansen og Peder Rasmussen.

Af samme protokol fremgår det, at smedesvend Lars Pedersen, Odense, i 1710 ønskes som smed af bønderne i Næsby, »der vil opbygge et smedjehus til ham«. – I 1787 var Rasmus Larsen smed i Næsby, og han efterfulgtes af Rasmus Nielsen. Omkring 1830 bortfæstedes smedjen til hans søn Hans Jacob Rasmussen, der siden overtog den og drev den i en lang årrække.

Fæstebetingelserne fremgår af et bevaret fæstebrev fra 1691. Dette år fæstede Jørgen Andersen en gård i Allesø, og det skete på »efterfølgende Conditioner: 1) at hand Bolliget i sig selv forsvarligen med Biugningen vedlige holder, sambt Jorden udi Marchen af hanem tilbørligen bliver gjødet og dyrchet, 2) sig udi det øfrige efter Hans Kongelige Majestets allernaadigste udgangne Lov og Forordninger rætter, schicher og forholder«. – For fæste af gård blev der erlagt landgilde, for fæste af hus hus- og hovningspenge, jvf. si. 85 ff.

Endvidere stillede ryttergodset ryttere til hæren eller fik udlagt hvervede ryttere til underhold, normalt 1 rytter pr. 8 tdr. hartkorn. Det, der årligt skulle ydes pr. 8 tdr. hartkorn, var ifølge forordning af 25. juli 1680 kost og logi hos rytterbonden, 8 rdl. til mundering samt til rytterens hest 5 måneders græsning, 7 måneders fornøden høg og hakelse og 4 tdr. havre. Såfremt rytteren foretrak naturalier, leveredes der ham årlig 3 tdr. rug, 3 tdr. byg, 1½ skp. byggryn og 1½ skp. havregryn, og såfremt han ikke boede i bondens gård, skulle han have stillet sædvanligt standkvarter til rådighed (hus på 4–6 fag med seng, lys og 12 læs brændsel). – Gårdene i Allesø og Broby havde i gennemsnit under 8 tdr. hartkorn, og størstedelen af fæsterne har altså skullet yde mindre end ovennævnte; gårdene i Kirkendrup og Næsby havde i gennemsnit nær 12 tdr. hartkorn, og fæsterne har skullet yde en halv gang mere end ovennævnte. Til gengæld var rytterbønderne fritaget for andre former for afgifter og ægt. – I Allesø opførtes en rytterbarak på nuv. matr. nr. 41 (Korsgade 10), og her var en officer fast udstationeret for at føre tilsyn med mandskab og heste.

Nok synes afgifternes størrelse beskeden, men efter datidens målestok har de været store nok til, at fæsterne i visse perioder har haft svært ved at betale dem. Det gælder ikke mindst i årene under og efter svenskekrigen 1657–60, hvor tilstanden var fortvivlet for de fynske bønder. I årene op til krigen havde konjunkturerne for landbruget

været nedadgående, og dertil kom i krigsårene tyngende byrder i form af underhold til indkvarterede soldater. Nød og elendighed bredte sig, og antallet af ødegårde steg betydeligt. Umiddelbart efter krigen blev krongodset besigtiget, og af den udarbejdede fortegnelse fremgår det, at af de 8½ gård i Allesø, der da var krongods, var 4 øde »og ingen folk udi«.

Især var det gået ud over befolkningen i Allesø, da Hans Friis' rytterregiment efter slaget ved Nyborg i november 1659 indkvarteredes i byen. Det stod kun på i 8 dage, men da det forlod byen, var bønderne frataget alt, hvad de ejede af korn, kvæg, får, gæs, høns, sengeklæder, gangklæder og levnedsmidler. Hvad rytterne ikke kunne fortære på stedet, solgte de i Odense, og da de drog af til Jylland, tog de heste og vogne med. – Det var for øvrigt her i Allesø, at birkefogeden i Næsbyhoved birk samlede det væbnede mandskab fra Lunde herred og Næsbyhoved birk, da den svenske hær den 30. januar 1658 gik over Lillebælt. – Året før havde Jacob Jørgensen i Allesø måttet afstå sin gård af armod, idet han ikke havde »middel og formue« til at svare de ham pålagte afgifter »årsagen hans kvæg og kræ var hannem fradød« (jvf. Lunde herreds tingbog).

Efter krigen søgte man i Næsbyhoved birk at gøre op, hvad krigen havde kostet dets bønder, og det var ikke så lidt: I Næsby mente de 6 bønder, at deres ydelser til svenskerne havde beløbet sig til knap 5.000 dalere. En af bønderne havde forladt sin gård efter at have måttet betale 696 dalere i naturalier. Værst var det gået ud over birkefoged Hans Krag; efter at de svenske kontributioner havde stået ham i 1.190 dalere, havde han med sin familie måttet forlade sin gård i Næsby, men havde alligevel måttet holde 5 »tjenestebud« til at opvarte den ritmester, der var indkvarteret i hans gård. – Da et dansk rytterregiment stod nogle dage ved Odense, drog det gennem Næsby og plyndrede, hvad svenskerne havde efterladt. Regimentets kvartermester tog 2 køer fra Hans Krag, og dem måtte han indløse for 4½ dalere. Hans ejendom blev stærkt beskadiget, for som det hedder i tingsvidnet, »hvad fjenden efterlod, det borttog venner«.

De 3 bønder i Kirkendrup anslog deres leverancer til svenskerne til 2.434 dalere. I 30 uger havde de underholdt en svensk proviantmester ved navn Lars Scheving, og dertil kom, at kongens folk stjal fra dem til en værdi af 355 dalere. – Mølleren i Næsbyhoved Mølle måtte underholde generalproviantmesteren i 33 uger, og kongens folk stjal

I det fynske rytterdistrikt opførtes i årene 1722–24 20 rytterskoler. Rytterskolen i Allesø er blandt de bedst bevarede. Indtil 1847 fungerede den som skole, i perioden 1847–1924 som lærerbolig. Da den efter tyskernes beslaglæggelse af byen i 1947 tilbagekøbtes af den tidligere ejer, indrettedes den som kro og kom naturligt til at bære navnet »Rytterskroen«. (Fot. Jørn Andersen).

Rytterskolen i Broby, der lå, hvor hovedskolen opførtes i 1915 (Brobyvej 10). Billedet stammer fra tiden omkr. 1910.

64 dalere fra ham foruden en del gangklæder og sengeklæder samt hø og foder. Så meget var det gået ud over mølleren, at han det følgende år blev fritaget for mølleskyld.

Det foreliggende kildemateriale vidner om stor fattigdom og nød, og tilstande som før krigen genoprettedes først hen mod slutningen af århundredet. Til gengæld var det sidste gang, Nordfyn direkte blev involveret i en krig.

På et ganske andet område blev det befolkningen i Allesø og Broby og de tilhørende mindre byer til gavn, at jorden udgjorde en del af det fynske ryttergods. Det var her, Frederik IV oprettede de såkaldte rytterskoler, og for Fyns vedkommende skete det i årene 1722–24. (Placeringen af de 20 skoler er omtalt si. 55). Der rejstes en skole både i Broby og Allesø, og sidstnævnte («Rytterkroen»), der er velbevaret, giver os et ret godt indtryk af disse skolers indretning (se si. 189).

I midten af 1700-tallet kom der atter nedgangstider, og efter 1760 stod det så dårligt til med rigets finanser, at man så sig nødsaget til at sælge ryttergodset. For det fynske rytterdistrikts vedkommende skete det ved en auktion i 1764. Nogle af bønderne havde midler til at købe den gård, de hidtil havde haft i fæste, andre måtte acceptere at blive fæstere under en af omegnens herregårde.

Fællesskabet

Fra middelalderen og indtil udskiftningen i slutningen af 1700-tallet var fællesskabet det fremtrædende princip for jordens dyrkning, og det gjaldt for så godt som hver eneste egn af landet.

På Sjælland var tovangsbruget fremtrædende, i Jylland og på Fyn trevangsbruget. Hvor sidstnævnte var tilfældet, var byens jord opdelt i 3 hovedmarker: rugvangen, hvor der foruden rug bl.a. såedes ærter og havre, bygvangen, hvor der foruden byg bl.a. såedes blandkorn, hvede og boghvede, samt fælleden, der var udlagt med græs. I sådanne marker dyrkedes jorden normalt i 2 år, hvorpå den hvilede i 1. Udover hovedmarkerne fandtes der undertiden mindre marker af ringere kvalitet; i forbindelse med matrikuleringen, der skal omtales nærmere her, skelnedes der således mellem »Sæde-jord, Engbund og anden Herlighed«, og de 2 eller 3 hovedmarker, som jorden normalt var opdelt i, udgjorde sædejorden.

Markerne var inddelt i *skifter*, disse igen i *agre*. Antallet af skifter (på fynsk ofte betegnet *dild*, for kortere skifters vedkommende *hut*) afhæng naturligt af de enkelte markers størrelse, men som det fremgår af det følgende, hørte det ikke til sjældenhederne, at en mark var inddelt i 20–30 skifter af forskellig størrelse. På samme måde forholdt det sig med agrene, der normalt var 10–20 alen brede, men også her kunne der være tale om store afvigelser.

Når vi har så godt kendskab til de enkelte gårdes jordtilliggende, som tilfældet er, skyldes det de grundige opmålinger, der blev foretaget i sidste halvdel af 1600-tallet. Frederik III lod udarbejde en matrikel i 1664 med angivelse af landgildeydelse for de enkelte gårdes vedkommende. Man var imidlertid ikke tilfreds med fordelingen af byrderne, og for at skaffe et bedre grundlag for beskatning lod regeringen i begyndelsen af 1680'erne foretage en omfattende opmåling og taksering af landets jord. Det resulterede i Christian V's matrikel af 1688, der først afløstes af en ny matrikel i 1844 og således var grundlaget for landbrugets beskatning i godt 150 år.

På Fyn påbegyndtes opmålingen i 1681. Det gjaldt enkelte byer omkring Odense, og denne del af arbejdet var tilendebragt i slutningen af året 1682. Hver enkelt bys skifter og agre, græsningsmuligheder og tilhørende skovareal var opmålt, og på dette grundlag foretoges 1683–84 sammentællinger og hartkornsberegninger for de enkelte gårde. Resultatet blev ført til protokols, for opmålingens vedkommende i de såkaldte markbøger, for takseringens vedkommende i de såkaldte modelbøger. For de enkelte agres vedkommende er i alen angivet længde og bredde, og de er på grundlag af jordens bonitet grupperet i 4 »sorter« (før instruks af 1684 dog efter et betydelig mere varieret system). Det omfattende materiale – for Allesø og Næsbyhovedbroby sognes vedkommende ca. 1000 tæt beskrevne sider – opbevares på Rigsarkivet, og det er – sammen med det tilsvarende materiale fra andre byer landet over – en uvurderlig kilde til belysning af agerbruget i fællesskabets tid. Det samme er tilfældet, når det gælder de enkelte markers og skifters navne og beliggenhed.

Opmålingsarbejdet strakte sig over lang tid, og der skal i det følgende gøres rede for resultatet for de enkelte byers vedkommende:

Marker, skifter og agre		Beliggenhed i forhold til byen	Antal skifter	Antal agre
<i>Allesø</i>	Skov-marken	vest	21	980
	Tokkeskov-marken	øst	17	1145
	Kattebjerg-marken	sydøst	14	857
	Nørrebjerg-marken	nord	11	410
	Maemose-marken	nordvest	4	244
	Viemose-marken	vest	2	192
<i>Broby</i>	Bøgebjerg-marken	vest	28	1098
	Stawels-marken (Stavids-marken)	syd	24	851
	Ærtebjerg-marken	øst	12	355
<i>Skovshøjrup</i>	Windebjerg-marken	nordøst	16	312
	Nørre-marken	nord	13	214
	Aawolds-marken (Åvads-marken)	syd	12	311
	Hoved-marken	sydvest	7	223

<i>Kirkendrup</i>	Mellem-marken	nord	10	253
	Ravnebjerg-marken	nordøst	5	146
	Broby-marken	syd og vest	4	103
	Allesø-marken	nordvest	1	62
	Lille-Fællesmark	nordvest	4	38
<i>Næsby</i>	Snage-marken	vest	22	352
	Bøgebjerg-marken	sydøst	23	312
	Kogangs-marken	nord	8	230
	Inger-Høj-marken	nordøst	5	145
	Lille-marken	nordøst	5	85

De 3 hovedmarker i Allesø – Skovmarken, Tokkeskov-marken og Kattebjerg-marken – og samtlige marker i de øvrige byer dyrkedes i 2 år og hvilede i 1. Kun de 3 mindre marker i Allesø – Nørrebjerg-marken, Maemose-marken og Viemose-marken – dyrkedes i 3 år og hvilede i 6. En væsentlig del af disse marker var mosearealer, og de har haft behov for længere tids hvile end de øvrige marker. Om Viemose-marken oplyses det, at den »tilforn havde været buskeskov og brugt til græsning«, og at den kort tid forinden var indtaget til pløjeland.

Mens Allesø og Broby således har fulgt hovedprincippet med 3 hovedmarker, har Skovshøjrup haft 4 marker, Kirkendrup og Næsby hver 5 marker. Der var her kun få gårde med et forholdsvis stort jordtilliggende, og det har muligvis været grunden til, at man har afveget fra den traditionelle inddeling i 3 marker.

De enkelte skifter var som nævnt opdelt i agre af vidt forskellig størrelse, og det var ensbetydende med, at de enkelte gårde havde en lang række agre at dyrke:

	Antal marker	Antal skifter	Antal agre	Antal agre i gennem- snit pr. gård
Allesø	6	69	3828	128
Broby	3	64	2304	110
Skovshøjrup	4	48	1060	151
Kirkendrup	5	24	602	201
Næsby	5	63	1124	187

Man kunne have forestillet sig, at skifterne i de mindre byer Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby havde været opdelt i større agre end skifterne i de større byer Allesø og Broby, men det synes ikke at have været tilfældet. Som det fremgår af en efterfølgende oversigt, havde gårdene i Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby gennemgående større jordtilliggende end gårdene i Allesø og Broby, og det er sandsynligvis grunden til, at gårdene i Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby har haft et noget større antal agre end gårdene i Allesø og Broby. – Gl. matr. nr. 7 i Skovshøjrup havde kun et jordtilliggende på knap 6 tdr. land – ifølge markbogen »en løcke westen gaarden« og »noch en løcke« – og ses der i denne forbindelse bort fra denne, har de øvrige 6 gårde i gennemsnit et antal agre, der svarer til det antal, gårdene i Kirkendrup og Næsby har.

For at »hitte rede« i de mange agre var det praktisk, at skifterne var forsynet med navn. Uden tvivl har det lettet arbejdet for landmålerne og deres hjælpere, men først og fremmest har det været en nødvendighed for bønderne i det daglige arbejde. Blandt de mange marknavne i Allesø bemærkes eksempelvis Nørrebjerg, Komose, Stålbjerget, Jydekæret, Overtved, Krageholmen, Hottemosen, Søbjerget, Tokkeskov, Ørsholm, Rommeskrog, Sillekilde, Kattebjerg og Kattemosen (jvf. hosstående kort fra midten af 1800-tallet), i Broby Kirkebjerg, Ravnebjerg, Bøgebjerg, Flintebjerg og Nymarken.

De enkelte skifters beliggenhed fremgår ligeledes af markbøgerne. Eksempelvis løber i Allesø »Store Koe Moeseagere Norden paa Lille Koe Moeseagere och Synden paa die Støcker som kaldies fembten«, og de anføres som værende »ringe Bland Korns Jord af Leer, Sand och lidet Muld«. »Lille Koe Moese, der løber Østen paa Jyde Kier och Westen paa May Bierg«, har til gengæld »goed arre: Jord af Leer och Grus«.

Et godt kendskab til de gamle marknavne og skifternes beliggenhed har vi også for Næsbyes vedkommende, idet navnene findes indtegnet på det originale matrikelkort, udarbejdet i forbindelse med udskiftningen i 1777. Syd for Bogensevej ligger bl.a. Sterrehøj Agrene, Den store Storkeredes Skift, Den lille Storkeredes Skift, Elme Agrene, Stente Agrene, Hessel Stykkerne og Nelle Stykkerne; nord for Bogensevej ligger øst for Smedebakken Smede Toftene, Højbjergs Agrene, Bøgebjergs Agrene, Kluse Agrene, Egestubs Agre, Ærtekærs Agre og Trommemose Agrene, vest for Smedebakken Rugbjergs Ag-

	Antal skifter	0-10 agre	11-20 agre	21-40 agre	41-60 agre	61-80 agre	81-100 agre	101-200 agre	201-300 agre
Allesø	69	7	8	17	13	14	1	7	2
Broby	64	12	15	14	7	8	5	2	0
Skovshøjrup	48	11	17	13	6	1	0	0	0
Kirkendrup	24	4	6	10	1	2	0	1	0
Næsby	63	21	26	12	4	0	0	0	0

Gårdene havde deres agre fordelt på et ret stort antal skifter. I de større skifter havde gårdene normalt flere agre, men de lå nødvendigvis ikke samlet:

Som eksempel kan tjene »Østre Tokkeskovs Dild« i Allesø, der med sine 75 agre »med øster Ende paa Tockeskous Marck och med vester Ende paa Tockeskous-Moese« må anses for at have været et middelstort skifte. Det var på 13 tdr. land, og 22 af byens gårde havde andel i de 75 agre med følgende fordeling:

- 1 ager: 5 gårde (nuv. matr. nr. 1, 10, 21, 22, 27)
- 2 agre: 3 gårde (nuv. matr. nr. 15, 18, 23)
- 3 agre: 6 gårde (nuv. matr. nr. 11, 13, 14, 20, 26, 28)
- 4 agre: 2 gårde (nuv. matr. nr. 7, 25)
- 5 agre: 2 gårde (nuv. matr. nr. 16, 17)
- 6 agre: 2 gårde (nuv. matr. nr. 5, 8)
- 7 agre: 1 gård (nuv. matr. nr. 31)
- 9 agre: 1 gård (nuv. matr. nr. 12)

De gårde, der havde mere end 1 ager i dette skifte, havde dem konsekvent fordelt på 2 steder. 3 gårde (nuv. matr. nr. 12, 25 og 31) havde så mange eller så store agre, at det samlede areal udgjorde 1 tdr. land; til gengæld havde 1 gård (nuv. matr. nr. 23) kun 1.921 kv.alen, endda fordelt på 2 agre. Agrenes størrelse var her som i de øvrige skifter stærkt varierende; den største ager var således på 7.262 kv.alen, den næststørste på 5.525 kv.alen, den mindste på 330 kv.alen.

»Langedild Agre« i Bøgebjerg-marken var det af de 64 skifter i Broby, der havde det næststørste antal agre. De 36 tdr. land, det store skifte rummede, var opdelt i 166 agre, og samtlige 21 gårde havde andel i dem. Som det fremgår af oversigten, lå kun få af de enkelte gårdes agre samlet:

Nuv. matr. nr. 3	:	2 agre, fordelt på 2 steder
Nuv. matr. nr. 4, 5/6	:	4 agre, fordelt på 4 steder
Nuv. matr. nr. 14, 15	:	6 agre, fordelt på 6 steder
Nuv. matr. nr. 16, 17, 19, 22	:	6 agre, fordelt på 5 steder
Nuv. matr. nr. 9	:	8 agre, fordelt på 7 steder
Nuv. matr. nr. 8, 13	:	8 agre, fordelt på 6 steder
Nuv. matr. nr. 12	:	9 agre, fordelt på 6 steder
Nuv. matr. nr. 20, 21, 24	:	10 agre, fordelt på 8 steder
Nuv. matr. nr. 11	:	10 agre, fordelt på 6 steder
Nuv. matr. nr. 10	:	11 agre, fordelt på 8 steder
Nuv. matr. nr. 7	:	11 agre, fordelt på 6 steder
Nuv. matr. nr. 18	:	12 agre, fordelt på 9 steder
Nuv. matr. nr. 23	:	13 agre, fordelt på 7 steder

Den største andel i de 36 tdr. land havde nuv. matr. nr. 10, nemlig 2,2 tdr. land, fordelt på 11 agre, der i størrelse varierede fra 943 til 9.607 kv.alen. Af skiftets ialt 166 agre var den største på 13.387 kv.alen, den mindste på 423 kv.alen.

Sådan forholdt det sig i »Østre Tokkeskovs Dild« i Allesø og i »Langager Dild« i Broby, men man må ikke glemme, at der i de to byer var yderligere henholdsvis 68 og 63 skifter, og at de var opdelt på samme måde.

Agrenes ulige form har yderligere medført gener for markarbejdet. Man må gå ud fra, at agrene er opmålt i rækkefølge, og det hører til sjældenhederne, at der i markbøgerne følger en række agre med samme længde og bredde efter hinanden. De fleste agre har tilnærmelsesvis haft en rektangulær form. Dog fremgår det af markbøgerne, at man konsekvent har målt deres bredde i begge ender, og i en del tilfælde er der ret stor forskel. Bredden har varieret fra ca. 5 til ca. 40 alen, længden fra ca. 50 til ca. 500 alen. Havde agrene i samme skifte eksempelvis haft samme længde, ville det uden tvivl have lettet markarbejdet, og det samme havde været tilfældet, hvis gårdene havde haft deres agre i samme skifte liggende samlet, men det fremgår ret tydeligt, at ingen af delene har været tilfældet, og de gener, det har ført med sig, har uden tvivl bidraget stærkt til udskiftningen i slutningen af 1700-tallet.

På grundlag af de mange oplysninger, markbøgerne indeholder, er man i stand til at beregne, hvor stor en del af jorden der var opdyrket i

1680'erne. På Fyn varierer det ikke meget fra herred til herred, dog må det konstateres, at opdyrkningen i det store og hele var mere frem-skreden på Nordfyn end på Sydfyn. I Lunde, Skam og Skovby herre-der var således henholdsvis 47 %, 49 % og 50 % af jorden opdyrket på det pågældende tidspunkt. Tilsvarende forholdt det sig i Odense her-red. Til gengæld kan der iagttages en større forskel fra sogn til sogn. De bedst opdyrkede sogne på Nordfyn var Melby, Højrup, Ejlby, Uggerslev, Hjadstrup og Sørslev, hvor 65–80 % af jorden var opdyr-ket; i de ringest opdyrkede sogne var kun ca. 40 % af jorden opdyrket.

For de her omhandlede byers vedkommende forholdt det sig såle-des:

	Dyrket areal ca. 1680	Antal gårde	Areal i gen- nemsnit pr. gård
Allesø	778 tdr. land	30	26 tdr. land
Broby	590 tdr. land	21	28 tdr. land
Skovshøjrup	221 tdr. land	7	32 tdr. land
Kirkendrup	134 tdr. land	3	44 tdr. land
Næsby	326 tdr. land	6	54 tdr. land
Ialt	2049 tdr. land	67	30½ tdr. land

I 1954 var (ifølge Trap, Odense Amt, si. 32–33) det samlede dyrkede areal i Allesø-Næsbyhovedbroby kommune 1756 ha (3183 tdr. land). Heraf var således 64,4 % opdyrket omkr. 1680.

Hartkorn

Samtidig med opmålingen af jorden blev der i beskatningsøjemed fore-taget en vurdering af samme, og den kom til udtryk i hartkorn (hårdt korn = rug og byg, i modsætning til havre), angivet i tønder, skæpper, fjerdingkar og album. I dette arbejde blev landmålerne bistået af her-reds- og birkefoged, tingskrivere og 4 fra herredet »forstandige og paa Jord og dens Dyrkelse vel erfarne Bønder«.

Jorden opdeltes som nævnt 1684 i 4 »sorter«:

- I : god eller middel jord, tilsået med byg eller rug
 II : ringe jord, tilsået med byg eller rug
 III: god jord, tilsået med havre, blandkorn eller boghvede
 IV: middel eller ringe jord, tilsået med havre, blandkorn eller boghvede.

Der gik fra 2 til 20 tdr. land (å 14.000 kv.alen = 5.500 kv.m) på en td. hartkorn (på øerne normalt fra 2 til 6 tdr. land), og det afhang af jordens bonitet, hvilket primært kom til udtryk i dens placering i en af de 4 sorter. Ikke al jord af samme sort takseredes ens; jord, der dyrkedes i 2 år og hvilede i 1, var naturligt af bedre kvalitet end jord, der dyrkedes i 3 og hvilede i 6 eller 9 år, og boniteredes selvfølgelig højere. – Hartkornet omfattede desuden græs, hø og svins olden, men dette udgjorde kun en meget lille del af totalhartkornet. (1 td. hartkorn = 24 læs enghø/48 læs mosehø/32 svins olden).

Som det fremgår af efterfølgende oversigt, havde gårdene ikke lige stor andel i de 4 sorter jord, og de enkelte gårdes hartkorn harmonerer derfor ikke altid med arealet af deres jord. Opstillingen er foretaget på grundlag af hartkornet ifølge matriklen af 1688, således at gårdene med det største hartkorn anføres først:

Allesø

Gl. matr. nr.	Nuv. matr. nr.	Fæster i 1688	Areal	Hartkorn: tdr. skp. fdk. alb.	I sort	II sort	III sort	IV sort
6	12	Jacob Madsen	44 tdr. l.	9 - 0 - 1 - 0	26 %	38 %	8 %	28 %
4	15	Unge Anders Jørgensen	43 tdr. l.	8 - 6 - 0 - 1	25 %	38 %	6 %	31 %
28	26	Hans Jørgensen	38 tdr. l.	7 - 4 - 2 - 0	26 %	38 %	8 %	28 %
1	1	Rasmus Bertelsen	40 tdr. l.	7 - 1 - 1 - 2	16 %	42 %	3 %	39 %
3	14	Frands Andersen	33 tdr. l.	6 - 6 - 2 - 1	26 %	40 %	6 %	28 %
29	25	Oluf Nielsen	33 tdr. l.	6 - 5 - 3 - 0	26 %	41 %	3 %	30 %
2	10	Christen Poulsen	34 tdr. l.	6 - 5 - 0 - 2	21 %	36 %	8 %	35 %
8	13	Rasmus Christensen	30 tdr. l.	6 - 2 - 2 - 2	31 %	34 %	7 %	28 %
9	28	Oluf Jensen	29 tdr. l.	6 - 1 - 3 - 0	28 %	39 %	9 %	24 %
26	5	Knud Nielsen	30 tdr. l.	6 - 1 - 2 - 2	26 %	40 %	6 %	28 %
13	7	Knud Steffensen	27 tdr. l.	5 - 7 - 1 - 0	32 %	34 %	6 %	28 %
15	18	Mads Nielsen	30 tdr. l.	5 - 7 - 0 - 2	20 %	46 %	7 %	27 %
17	16	Anders Knudsen	28 tdr. l.	5 - 6 - 3 - 2	23 %	42 %	7 %	28 %
23	17	Peder Madsen	31 tdr. l.	5 - 6 - 2 - 2	20 %	36 %	8 %	36 %

20	23	Peder Steffensen	27 tdr. l.	5 - 5 - 2 - 0	27 %	42 %	7 %	24 %
24	8	Gl. Anders Jørgensen	29 tdr. l.	5 - 5 - 0 - 2	23 %	38 %	9 %	30 %
7	22	Knud Madsen	26 tdr. l.	5 - 3 - 0 - 2	22 %	42 %	3 %	33 %
18	9	Anders Lauritsen	26 tdr. l.	5 - 0 - 0 - 2	25 %	34 %	3 %	38 %
19	3	Rasmus Hansen	24 tdr. l.	4 - 4 - 0 - 2	18 %	42 %	11 %	29 %
25	27	Oluf Andersen	22 tdr. l.	4 - 1 - 2 - 1	20 %	40 %	8 %	32 %
30	11	Anders Olufsen	21 tdr. l.	4 - 0 - 3 - 0	19 %	42 %	9 %	30 %
27	6	Jeppe Christensen	18 tdr. l.	3 - 7 - 2 - 1	38 %	29 %	9 %	24 %
12	24	Hans Pedersen	20 tdr. l.	3 - 7 - 1 - 2	34 %	30 %	14 %	22 %
21	20	Anders Madsen	19 tdr. l.	3 - 5 - 0 - 0	19 %	36 %	5 %	40 %
22	19	Gl. Anders Madsen	19 tdr. l.	3 - 1 - 3 - 2	16 %	41 %	9 %	34 %
11	21	Oluf Steffensen	14 tdr. l.	2 - 7 - 1 - 2	22 %	49 %	6 %	23 %
5	31	Rasmus Jørgensen	13 tdr. l.	2 - 6 - 2 - 2	20 %	44 %	6 %	30 %
16	4	Søren Hansen	9 tdr. l.	2 - 1 - 0 - 1	37 %	33 %	7 %	23 %
10	29	Hans Andersen	10 tdr. l.	2 - 0 - 1 - 1	33 %	33 %	5 %	29 %
14	30	Hans Hansen	11 tdr. l.	2 - 0 - 1 - 0	6 %	58 %	12 %	24 %

Broby

Gl. matr. nr.	Nuv. matr. nr.	Fæster i 1688	Areal	Hartkorn: tdr. skp. fdk. alb.	I sort	II sort	III sort	IV sort
4	10	Steffen Lauritsen	64 tdr. l.	17 - 0 - 1 - 0	54 %	39 %	4 %	3 %
5	8	Enevold Hansen	40 tdr. l.	10 - 3 - 1 - 0	38 %	51 %	4 %	7 %
16	7	Hans Nielsen	36 tdr. l.	9 - 5 - 3 - 2	48 %	41 %	3 %	8 %
21	19	Ødegård	37 tdr. l.	9 - 5 - 0 - 1	42 %	49 %	3 %	6 %
14	17	Store Hans Lauritsen	34 tdr. l.	9 - 5 - 0 - 0	54 %	40 %	0 %	6 %
2	14	Niels Andersen	37 tdr. l.	9 - 4 - 3 - 2	36 %	54 %	3 %	7 %
20	13	Jens Hansen	35 tdr. l.	9 - 3 - 1 - 1	42 %	50 %	5 %	3 %
13	23	Jørgen Ibsen	32 tdr. l.	9 - 0 - 2 - 1	52 %	40 %	1 %	7 %
17	16	Jens Lauritsen	34 tdr. l.	8 - 6 - 1 - 0	34 %	59 %	2 %	5 %
11	12	Jørgen Hansen	31 tdr. l.	8 - 3 - 0 - 2	47 %	43 %	1 %	9 %
1	3	Niels Jensen	28 tdr. l.	8 - 0 - 0 - 0	43 %	36 %	11 %	10 %
8	21	Gl. Peder Hansen	24 tdr. l.	6 - 6 - 0 - 0	57 %	30 %	4 %	9 %
3	20	Niels Ibsen	28 tdr. l.	5 - 7 - 2 - 1	44 %	44 %	3 %	9 %
6	9	Hans Steffensen	21 tdr. l.	5 - 6 - 3 - 0	58 %	30 %	2 %	10 %
12	15	Morten Nielsen	17 tdr. l.	5 - 0 - 2 - 2	48 %	44 %	2 %	6 %
18	11	Anders Madsen	18 tdr. l.	4 - 7 - 3 - 1	50 %	41 %	2 %	7 %
15	18	Mads Lauritsen	17 tdr. l.	4 - 6 - 0 - 1	53 %	41 %	2 %	4 %
19	24	Lille Hans Lauritsen	17 tdr. l.	4 - 5 - 2 - 1	50 %	38 %	5 %	7 %
7	5/6	Peder Nielsen	15 tdr. l.	4 - 3 - 3 - 1	49 %	41 %	4 %	6 %
10	22	Peder Hansen	11 tdr. l.	3 - 7 - 1 - 1	47 %	41 %	4 %	8 %
9	4	Jens Andersen	14 tdr. l.	2 - 7 - 2 - 2	36 %	52 %	7 %	5 %

Skovshøjrup

Gl. matr. nr.	Nuv. matr. nr.	Fæster i 1688	Areal	Hartkorn: tdr. skp. fdk. alb.	I sort	II sort	III sort	IV sort
2	7	Hans Jespersen	49 tdr. l.	11 - 0 - 2 - 0	25 %	42 %	5 %	28 %
1	3	Hans Rasmussen	48 tdr. l.	10 - 5 - 2 - 0	27 %	40 %	4 %	29 %
6	2	Niels Andersen	31 tdr. l.	8 - 0 - 0 - 2	33 %	43 %	4 %	20 %
5	5	Thomas Madsen	29 tdr. l.	7 - 6 - 1 - 1	33 %	45 %	2 %	20 %
4	1	Hans Lauritsen	29 tdr. l.	7 - 0 - 3 - 2	32 %	47 %	1 %	20 %
3	6	Anders Nielsen	29 tdr. l.	7 - 0 - 1 - 1	34 %	42 %	4 %	20 %
7	4	Thomas Hansen	6 tdr. l.	1 - 6 - 3 - 2	49 %	35 %	0 %	16 %

Kirkendrup

Gl. matr. nr.	Nuv. matr. nr.	Fæster i 1688	Areal	Hartkorn: tdr. skp. fdk. alb.	I sort	II sort	III sort	IV sort
2	2	Knud Pedersen	47 tdr. l.	12 - 4 - 1 - 1	26 %	51 %	17 %	6 %
1	1	Anders Andersen	45 tdr. l.	11 - 7 - 2 - 0	24 %	50 %	16 %	10 %
3	3	Laurits Olufsen	42 tdr. l.	11 - 1 - 0 - 0	21 %	53 %	18 %	8 %

Næsby

Gl. matr. nr.	Nuv. matr. nr.	Fæster i 1688	Areal	Hartkorn: tdr. skp. fdk. alb.	I sort	II sort	III sort	IV sort
1	4	A. Frederiksen, herredsfoged	60 tdr. l.	12 - 7 - 3 - 1	14 %	52 %	9 %	25 %
3	1	Hans Andersen	47 tdr. l.	11 - 7 - 2 - 1	18 %	62 %	10 %	10 %
2	3	Steffen Hansen	54 tdr. l.	11 - 6 - 1 - 0	14 %	55 %	8 %	23 %
6	2	Rasmus Jørgensen	54 tdr. l.	11 - 5 - 3 - 0	15 %	54 %	8 %	23 %
5	5	Peder Jensen	56 tdr. l.	11 - 2 - 3 - 1	17 %	52 %	8 %	23 %
4	6	Niels Jørgensen	56 tdr. l.	11 - 2 - 2 - 2	15 %	54 %	22 %	9 %

Næsbyhoved Mølle

Gl. matr. nr.	Nuv. matr. nr.	Fæster i 1688	Areal	Hartkorn: tdr. skp. fdk. alb.	I sort	II sort	III sort	IV sort
1	1	Jens Christensen	16 tdr. l.	5 - 0 - 3 - 1	9 %	21 %	15 %	55 %

Når der udarbejdedes en matrikel i 1688, skyldtes det som nævnt, at der var utilfredshed med matriklen af 1664, og sammenligner man de to matrikler, kan man da også konstatere betydelige ændringer i hartkornsansættelsen. For Allesø, Brobys og Skovshøjrup's vedkommende var der således generelt tale om en nedsættelse på 20–30 %. I Kirkendrup og Næsby var det kun påkrævet at foretage få reguleringer. (Hvor der i det følgende drages sammenligninger mellem de to matrikler, er præstegården i Allesø, nuv. matr. nr. 1, ikke medtaget, idet den ikke er sat i hartkorn i matriklen af 1664):

	Matrikel 1664	Matrikel 1688
Allesø	205 tdr. 2 skp. 2 fdk. 2 alb.	148 tdr. 7 skp. 0 fdk. 0 alb.
Broby	195 tdr. 1 skp. 1 fdk. 0 alb.	159 tdr. 1 skp. 0 fdk. 1 alb.
Skovshøjrup	71 tdr. 6 skp. 1 fdk. 1 alb.	55 tdr. 4 skp. 2 fdk. 2 alb.
Kirkendrup	37 tdr. 4 skp. 0 fdk. 0 alb.	35 tdr. 4 skp. 3 fdk. 1 alb.
Næsby	68 tdr. 6 skp. 0 fdk. 1 alb.	71 tdr. 0 skp. 3 fdk. 2 alb.

Kun et fåtal af gårdene blev sat højere i hartkorn ved udarbejdelsen af den nye matrikel; til gengæld fik en lang række gårde deres hartkorn reduceret, for 9 gårdes vedkommende endda med 4–9 tdr., hvilket i et par tilfælde betød en halvering (Allesø, nuv. matr. nr. 12, 20; Broby, nuv. matr. nr. 3, 7, 16, 17; Skovshøjrup, nuv. matr. nr. 3, 4, 7):

	Allesø	Broby	Skovshøjrup	Kirkendrup	Næsby
Forhøjelse	2–4 tdr. 0–2 tdr.	2	1 3	2	1 5
Samme ansættelse					1
Nedsættelse	0–2 tdr. 2–4 tdr. 4–9 tdr.	16 9 2	8 5 4	2	2

Antallet af tønder hartkorn udgjorde i de 5 byer ikke samme andel af antallet af tønder land, men det behøver ikke at have været ensbetydende med, at byrdefordelingen skattemæssigt ikke har været retfær-

dig. En væsentlig rolle har jordens kvalitet spillet, og det må i denne forbindelse ikke glemmes, at der kunne være ret stor forskel på jordens kvalitet, ikke alene fra by til by, men også fra ager til ager i samme by.

De 2050 tdr. land, der ifølge modelbøgerne var opdyrket, fordelte sig procentuelt således på de 4 sorter:

	I sort	II sort	III sort	IV sort	Samlet areal
Allesø	24 %	39 %	7 %	30 %	778 tdr. l.
Broby	46 %	44 %	3 %	7 %	590 tdr. l.
Skovshøjrup	30 %	43 %	3 %	24 %	221 tdr. l.
Kirkendrup	23 %	52 %	17 %	8 %	134 tdr. l.
Næsby	15 %	56 %	8 %	21 %	326 tdr. l.

Det er ikke sikkert, at det er de samme personer, der har vurderet jordens bonitet i alle 5 byer. Følgelig kan klassificeringen bero på forskellige vurderingsgrundlag. Imidlertid havde de ansvarlige bestemte forskrifter at rette sig efter, og går man ud fra, at de har været fulgt, kan man kun komme til det resultat, at Broby-jorden har haft en noget højere kvalitet end Allesø-jorden, og at jorden i Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby i forhold til de øvrige byers kan betegnes som middel. I Broby kan således 90 % af den dyrkede jord klassificeres i I og II sort, i Allesø kun 63 %, i Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby 71–75 %. Den store forskel på Allesø og Broby kommer da også klart til udtryk i hartkornsansættelsen, idet Brobys 590 tdr. land har et større samlet hartkorn end Allesøs 778 tdr. land. De 21 bønder i Broby har således i tiden, der fulgte, måttet præstere en landgildeydelse, der lå i overkanten af det, de 30 bønder i Allesø måtte præstere, men ifølge den anførte oversigt har jorden i Broby også haft en større ydeevne end jorden i Allesø. – Den regulering, der blev foretaget i forbindelse med den nye matrikel i 1844, synes imidlertid at vise, at det ikke i så høj grad har været tilfældet, jvf. si. 165 ff. Det er i dag da også en almindelig opfattelse, at Allesø-jorden er nok så god som Broby-jorden.

Eksempelvis sættes Jacob Madsen i Allesø (nuv. matr. nr. 12) og Jørgen Ibsen i Broby (nuv. matr. nr. 23) begge til 9 tdr. hartkorn, men de opnår det på henholdsvis 44 og 32 tdr. land. I Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby har en halv snes gårde ca. 11 tdr. hartkorn, og

arealet varierer fra 42 tdr. land (nuv. matr. nr. 3 i Kirkendrup) til 56 tdr. land (nuv. matr. nr. 5 og 6 i Næsby). Men der er en forklaring på de anførte forskelle: Jacob Madsen i Allesø har således kun 64 % af sin jord klassificeret i de to bedste sorter, Jørgen Ibsen i Broby derimod 92 %, og det har naturligt bevirket, at sidstnævnte er blevet sat ret højt i hartkorn. I det andet eksempel er forskellen knap så udpræget: Laurits Olufsen i Kirkendrup har 74 % af sin jord klassificeret i de to bedste sorter, Peder Jensen og Niels Jørgensen i Næsby begge 69 %.

Inden for den enkelte bys grænser er der i de fleste tilfælde også en naturlig forklaring på forskelle i hartkornsansættelse, der ved første blik kan synes misvisende: Hans Andersen og Steffen Hansen i Næsby (nuv. matr. nr. 1 og 3) har eksempelvis begge knap 12 tdr. hartkorn, men på henholdsvis 47 og 54 tdr. land. Når Hans Andersen sættes lige så højt i hartkorn som Steffen Hansen, skyldes det, at han har 80 % af sin jord klassificeret i de to bedste sorter, mens det for naboens vedkommende kun drejer sig om 69 %. – Peder Madsen i Allesø (nuv. matr. nr. 17) har en halv tønde mindre i hartkorn end Rasmus Christensen (nuv. matr. nr. 13); de har begge ca. 30 tdr. land, men Rasmus Christiansen har 65 % af sin jord klassificeret i de to bedste sorter, Peder Madsen kun 56 %.

Alt i alt må man sige, at afgiftsbyrden ved matriklen af 1688 er blevet retfærdigt fordelt, og det understreges af den kendsgerning, at den kom til at gælde helt frem til 1844. I intet tilfælde kan der i det materiale, der ligger til grund for denne undersøgelse, påvises en urimelig hartkornsansættelse, set i relation til fordelingen af jorden i de 4 bonitetsklasser, og det må være et bevis på, at der ved opmålingen og boniteringen af jorden er ydet et godt stykke arbejde.

Den afgift, fæsteren skulle betale til ejeren, betegnedes *landgilde*. Oprindelig bestod den i naturalier, men i løbet af 1700-tallet blev det mere og mere almindeligt at konvertere den til penge.

En jordebog fra ca. 1730 oplyser, hvad hver enkelt fæster i Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby årligt måtte præstere i landgilde. Det drejer sig om korn, husdyr, animalske produkter samt i en række tilfælde et pengebeløb som afløsning for diverse tjenester og ydelser, som oprindelig var pålagt fæsteren.

I Kirkendrup og i Næsby var gårdene af tilnærmelsesvis samme størrelse, og landgilden for de to byers gårde er nøjagtig ens, for

Kirkendrup-gårdenes vedkommende byg, havre og smør, for Næsby-gårdenes vedkommende rug, byg, havre og høns. I de øvrige byer varierede de enkelte gårdes hartkorn meget, og der har næppe været to fæstere, der har ydet det samme. Enkelte har kunnet nøjes med at levere korn, andre har udover kornet måttet levere et vist antal husdyr:

Det gælder for samtlige fæstere, at de har leveret *byg*. Mængden varierer fra 1 til 9 tdr., og det sidste antal tdr. leveres kun af fæsterne af gårdene i Kirkendrup, der til gengæld ikke leverer rug. For størstedelen af gårdene gælder det, at de har leveret 3, 4½ el. 6 tdr. *byg*. *Rug* leveres af samtlige gårde i Næsby og Skovshøjrup (med undtagelse af den lille gård, nuv. matr. nr. 4), af de fleste gårde i Broby, men kun af enkelte gårde i Allesø. For de flestes vedkommende er ydelsens størrelse 1¼ el. 3¾ tdr. Kun Lundsgård i Broby, der har et noget større hartkorn end de øvrige gårde, leverer 5 tdr. *rug*. De fleste fæstere har skullet levere *havre*, normalt 1¼, 2½ el. 3 tdr. – 8 gårde i Allesø og 1 gård i Broby har kun leveret *byg*. De 6 gårde i Næsby, 4 i Skovshøjrup, 8 i Broby og 2 i Allesø har leveret både *rug*, *byg* og *havre*, de resterende gårde kun to af sorterne.

Af *husdyr* har der først og fremmest været leveret lam, gæs og høns, og det drejer sig i de fleste tilfælde om 1 lam, 2 gæs og 4 høns. Derudover er der fra 4 gårde leveret ½ el. 1 får, fra 9 gårde – heraf alle i Skovshøjrup – ½ el. 1 galt.

De 3 fæstere i Kirkendrup og halvdelen af fæsterne i Allesø har leveret *smør* (1 otting eller 1 fjerding), enkelte i Allesø desuden *æg* (5–20 stk.).

Hoveri kunne – som regel efter fæsterens ønske – afløses af en årlig kontant afgift (*arbejdspenge*, *erridspenge*), og en sådan blev erlagt af ca. halvdelen af fæsterne. En anden af fæsterens pligter var *gæsteri*, pligten til i indkvartering at modtage gårdens ejer, hans folk og heste; denne pligt kunne på lignende måde afløses af en afgift i penge eller korn, normalt havre, og en sådan er anført for knap en snes fæsteres vedkommende.

Endelig kunne det blive pålagt en fæster at have ekstra kvæg – en foderokse eller en fodernød – på stald vinteren over, og det var tilfældet for samtlige fæstere i Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby og ca. halvdelen af fæsterne i Broby og Allesø.

Den afgift, der betales for fæste af hus, beregnes efter de enkelte huses antal fag. Den største ydelse var 3 rdl., der alene betales af smeden, den mindste 1 rdl.

Med årene afløstes alle former for landgilde af en kontant afgift. De enkelte ydelser blev omregnet i penge, og det samlede beløb er tilføjet i jordebogen. I det store hele gælder det, at beløbet i rdl. svarer til antallet af tdr. hartkorn, dog med den undtagelse, at de større gårde betalte en afgift, der i rdl. lå noget over antallet af tdr. hartkorn. For Brobys vedkommende er der en tydelig tendens til, at beløbet i rdl. ligger i underkanten af antallet af tdr. hartkorn, mens det i Allesø forholder sig modsat. Der har med andre ord været en tendens til at udligne den tidligere nævnte forskel i hartkorn.

Eksempelvis kan anføres nuv. matr. nr. 7 i Skovshøjrup, der var en af de største gårde, nuv. matr. nr. 23 i Broby, der var en middelstor gård, og nuv. matr. nr. 6 i Allesø, der var en af de mindre gårde.

	Areal	Hartkorn	Landgilde	Landgilde, omregnet i penge
nuv. matr. nr. 7 Skovshøjrup (gl. matr. nr. 2)	49 tdr. land	11 - 0 - 2 - 0	3 tdr. 6 skp. rug 6 tdr. byg 5 tdr. havre 1 fj. smør 1 galt 2 lam 2 gæs 4 høns 1 foderokse erritspenge	14 rdl. 4 mk. 8 sk.
nuv. matr. nr. 23 Broby (gl. matr. nr. 13)	32 tdr. land	9 - 0 - 2 - 1	3 tdr. 6 skp. rug 4 tdr. 4 skp. byg 3 tdr. 6 skp. havre 1 lam 2 gæs 4 høns 1 foderokse	8 rdl. 0 mk. 0 sk.
nuv. matr. nr. 6 Allesø (gl. matr. nr. 27)	18 tdr. land	3 - 7 - 2 - 1	4 tdr. 4 skp. byg 15 æg erritspenge	4 rdl. 3 mk. 10 sk.

14. Jærns Møse
 Anders Hansen 9 5
 Byg = 3 1/2 6 1/2
 Byg - 1 1/2 4 1/2
 Havre 3 1/2 6 1/2
 Rug 1 1/2
 Lam - 1
 Gæs - 2
 Høns - 4
 Lovis af f. d. l.

1851

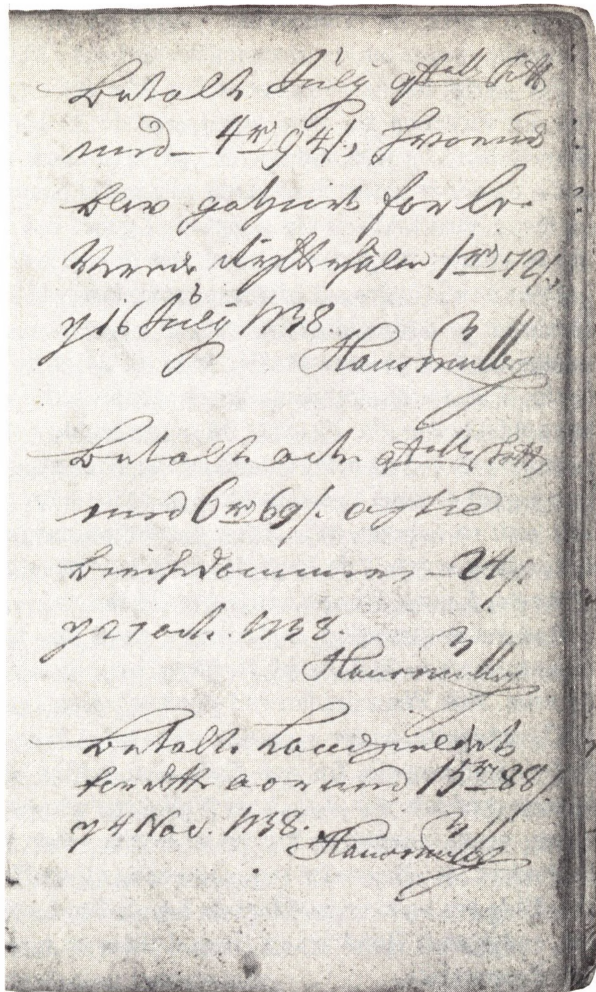
Det fremgår af jordebøgerne, hvad der skulle ydes i landgilde for fæste af de enkelte gårde. Eksempelvis skulle Anders Hansen, fæster af gl. matr. nr. 14, nuv. matr. nr. 17 a i Broby (Ny Pilegård), omkring 1720 levere korn (rug, byg, havre), dyr (1 lam, 2 gæs, 4 høns), føde en foderokse samt erlægge et mindre pengebeløb. (Jordebog over Ryttergodset, Landsarkivet).

Gdr. Aage Hansen, Kirkendrup (nuv. matr. nr. 1) har bevaret gårdens skattekvitteringsbøger fra 1726 og fremefter. I de første år er der kun kvitteret for månedspenge og tiende, fra 1733 tillige for »den ansatte landgilde«, nemlig 15 rdl. 88 sk., og det kunne tyde på, at den nævnte konvertering fra naturalier til pengebeløb netop har fundet sted dette år. Derudover betales der en årlig skat på ialt 18 rdl., fordelt på 4 kvartalsrater. Denne skat var blevet pålagt bønderne i 1662; det var den første skat, der hvilede på hartkornet, og den udgjorde 1½ rdl. pr. td. hartkorn. De nævnte beløb for landgilde og hartkornsskatter forblev konstante de følgende 30 år. – Landgildeydelsen, der betaltes i november, har således for denne gårds vedkommende i disse år udgjort knap halvdelen af de årlige afgifter, som fæsteren skulle udrede. Derudover kunne der i krisetider pålignes bønderne ekstraskatter.

16 af de 67 gårde – deraf samtlige i Kirkendrup og Næsby – skulle præstere en årlig landgilde på 10–17 rdl., 9 – deraf 6 i Allesø – kunne til gengæld slippe med en ydelse på 2–4 rdl. – Hartkorn og den deraf følgende landgilde synes at have været ansat rimeligt, men det har uden tvivl ikke været ensbetydende med, at alle har haft lige let ved at betale de pålignede afgifter. Det har i visse perioder ikke hørt til sjældenhederne, at fæstere har måttet bede om henstand med landgildeydelsen, og i mange tilfælde har de nok fået det.

Trange tider var det for de fleste fæstere i årene efter kvæggpesten,

Skattekvitteringsbog
for matr. nr. 1 i Kir-
kendrup, hvor der er
kvitteret for betalt
skat i juli og oktober
kvartal 1738 samt for
det pågældende års
landgilde, hvilket be-
løb sig til 15 rdl. og 88
skil. Bogen opbevæ-
res af gårdens nuvæ-
rende ejer, gdr. Aage
Hansen.

der hærgede voldsomt i 1745 og siden dukkede op flere gange. Så godt som alt kvæget døde; således berettes det, at kun én besætning i Allesø ikke blev ramt. Mange fæstere var ude af stand til at betale landgilde og skatter, og flere måtte gå fra gården. Noget hjalp det, da de bønder, der havde mistet deres kreaturer under kvægepesten, i 1748 blev fritaget for et års skatter. Dog var der mange, der også de følgende år var ude af stand til at betale, og den kendsgerning, at ingen af fæsterne af ryttergodset i Allesø og Broby var i stand til at købe de gårde, de

havde i fæste, da ryttergodset solgtes på auktion i 1764, viser nok temmelig meget om de økonomiske forhold i midten af 1700-tallet.

For øvrigt havde kvægbestanden ikke det omfang, som den siden fik. En jordebog fra 1696 registrerer de 32 gårde i Allesø, Broby, Skovshøjrup og Kirkendrup, der på daværende tidspunkt var ryttergods, og der er anført hver gårds bestand af heste, køer, ungkreaturer og får. 1 gård i Allesø var ødegård, 2 gårde havde samme fæster, og det er således 30 gårdes bestand, der er registreret:

Det vil nok undre, at gårdene generelt havde flere heste end køer. Heste var en nødvendig trækraft; til gengæld var det begrænset, hvor mange køer der kunne skaffes føde til: 24 af de 30 gårde havde 4–6 heste; 4 af de mindre gårde kunne nøjes med 2 eller 3; kun 2 havde henholdsvis 6 og 8. 27 af de 30 gårde havde 1–3 køer, kun 3 gårde henholdsvis 4, 5 og 6. 9 gårde havde ingen ungkreaturer, 20 gårde 1–3, kun 1 gård 4. Kun 1 gård havde ingen får; de øvrige havde i gennemsnit godt en halv snes får. Flest var der på nuv. matr. nr. 3 i Kirkendrup, der var den af de 30 gårde, der havde det største antal kreaturer: 10 heste, 5 køer, 6 ungkreaturer og 24 får.

Bemærkelsesværdigt er det store antal får. Det gjaldt ikke alene disse byer, men de fleste på Nordfyn, hvor fåreavl spillede en væsentlig rolle. Erik Pontoppidan ved således i »Den Danske Atlas«, bd. III, 1767, at berette, at der »spindes, væves og udsendes mange Dyner og Puder, fornemmelig fra den Egn, som kaldes Sletten« (se si. 179). Samme sted står der at læse, at fynboerne udover korn dyrker hør og hamp, og at lucerne er forsøgt af nogle, »men ikke med Fordeel«. Endvidere, at »Biestader sees gemeenlig i hver Have«, at »den Fyenske Æble ere og at regne blant de Lands-Producter, som herfra udføres, endskjøndt Bonden i sit Huus drikker en god Deel Must, til Maltets Besparelse«.

Men det væsentlige var, at jord og dyr skulle passes, og som nævnt var fællesskabet det bærende princip. Set med nutidens øjne har fællesskabet nok i dette arbejde bragt mindst lige så store ulemper som fordele. Dette får man bl.a. et indtryk af ved at kaste et blik på vore gamle landsbylove.

Nærdemokrati

Den bedste kilde til forståelse af tilværelsen, som den har formet sig for landsbyens beboere i fællesskabets tid, er de såkaldte vider og vedtægter, der er bevaret i et ret stort antal. For Fyns vedkommende drejer det sig om ca. 40 landsbylove, hvoraf de ældste stammer fra 1500-tallet, de yngste fra slutningen af 1700-tallet. Fra det nordfynske område er bl.a. bevaret vedtægter fra Allesø (1500-tallet), Lumby Tårup (1592), Østrup (1598), Gyngstrup og Roerslev (1653), Tåstrup og Beldringe (1654), Søndersø (1718) og Bolmerod (1731).

Byloven, der gennem 300 år har været gældende for Allesø, opbevares på Rigsarkivet, hvortil det værdifulde dokument indsendtes i 1892. Loven, der menes at stamme fra 1500-tallet og således er blandt de ældste fra det fynske område, har oprindeligt bestået af 25 artikler, men de første 9 er desværre gået tabt.

10.–17. artikel er gengivet i R. Chr. Sørensen Allesøs bog »En fynsk Sognekommune gennem Tiderne« (1916), og da det er de samme artikler, der er trykt i »Danske Vider og Vedtægter«, bd. V (1938), kunne det tyde på, at de ark, hvorpå de resterende 8 artikler er opført, på det tidspunkt, hvor de to afskrifter er foretaget, ikke har været opbevaret sammen med de øvrige. Havde det været tilfældet, er der ingen tvivl om, at samtlige artikler, der er bevaret, havde været medtaget i den samlede udgave af de danske landsbylove.

Efter den egentlige bylov er føjet en række mindre omfattende vedtægter, vedtaget på bystævne i perioden 1656–63, hvor nedennævnte Carl Pedersen var sognepræst i Allesø, endvidere en fortegnelse over hartkornet ifølge matriklen af 1664, afskrift af en del af Christian V's Danske Lov, foretaget af Jørgen Jensen, der var præst i Allesø 1705–28, en overenskomst fra 1802 vedrørende hold af byorne samt en optegnelse fra 1831 vedrørende vejenes vedligeholdelse. Sogneforstanderskaber indførtes 1841, og den gamle bylov har således uden tvivl været gældende helt frem til dette år. Det har dog ikke været

tilfældet med de artikler, der vedrørte jordfællesskabet, idet dette var bragt til ophør et halvt hundrede år forinden.

Den nævnte præst, Jørgen Jensen, var selv fæster af den gård, der hørte til præsteembedet i Allesø, og han har nok været mere interesseret i landbrug og bylav end i sin præstegerning. I Wibergs præstehistorie oplyses det således om ham, at han var meget drikkædlig og fik tilhold om at holde kapellan: »Han havde viet mange uden Tillysning, Trolovelse el. Tilladelse, ja endogsaa gifte Folk; saaledes en 14-aarig Dreng fra Kjøng til en Skarpretters Kone fra Langsted; gav Absolution til Hver, som vilde, baade i Kirken og hjemme, stundom liggende i Sengen«. – Sine sognebørns vel har han åbenbart villet, og det har bl.a. givet sig udslag i, at han har hjulpet dem til rette med bylavets vedtægter.

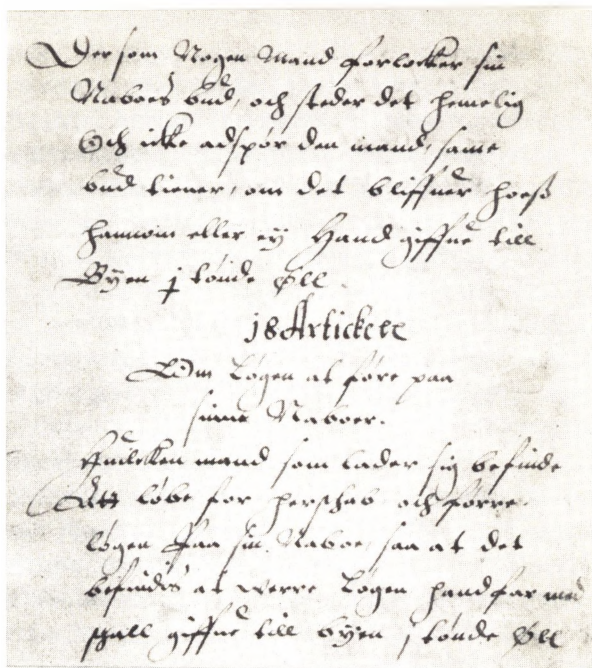
Fællesskabet krævede faste bestemmelser og gjorde en nedskrevet bylov nødvendig. Det gjaldt ikke kun landsbyer på størrelse med Allesø, men også mindre bondesamfund, hvor fællesskabet var en forudsætning for det daglige arbejde. Der er derfor ingen tvivl om, at også Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby har haft tilsvarende vedtægter.

En sammenligning af de bevarede fynske bylove, omfattende ialt ca. 1600 artikler, viser, at det stort set er de samme områder, der gives vedtægter for: byens administration, tilrettelæggelse af driften, fastsættelse af bøder for forseelser af enhver art o.lign. Vi tør derfor forudskikke, at det, der i det følgende anføres på grundlag af byloven for Allesø, i det store hele også har været gældende for de øvrige byer:

Loven i sig selv var ikke tilstrækkelig til at opretholde ro og orden i det lille samfund, der hverken juridisk eller administrativt var afhængigt af de omkringliggende samfund. Det var påkrævet, at en eller flere øvrigheds personer havde ansvaret for, at lovens bestemmelser blev overholdt, og for Allesøs og mange andre byers vedkommende var det oldermanden, hans bisidder stolsbroderen, der havde fuldmagt til at pante i dennes sted, samt foldemanden, hvis opgave det var at påse, at markfreden ikke blev brudt.

Oldermanden var byens autoritet, og hans ord skulle respekteres; opsøgte han i embeds medfør en af bymændene og denne lukkede døren for ham, kostede det en tønne øl til byen (23. artikel). –

Det var borgerligt ombud at være oldermann, og normalt gik hvervet på skift mellem byens bønder. Oprindeligt har bymændene i Allesø

Allesø bylov fra 1500-tallet opbevares på Rigsarkivet. Det fremgår af ovennævnte uddrag, at den, der »forlocker sin Naboes Bud« eller »fører Løgen paa sine Naboer«, skal give 1 tønne øl til byen.

nok ved afstemning afgjort, hvem der skulle være oldermænd, eftersom det i 1662 blev vedtaget på stævne, at hvervet som oldermænd fra denne dag »skulle gå rundenom i byen«. Mente man sig ikke i stand til at påtage sig hvervet, var der åbnet mulighed for at lade det gå videre til den næste i rækken, men det krævede »alle mænds samtykke«.

Årets største begivenhed var oldermændsvalget. I de fleste landsbyer fandt det sted den 1. maj (Voldermissedag, Valborgdag), og det har uden tvivl også været tilfældet i Allesø, eftersom vedtægterne, der blev føjet til byloven i 1662, »blev samtykt på Valborg stævne den 1. maj«.

Der kunne ikke være større spænding forbundet med selve oldermændsvalget, eftersom det gik på omgang blandt bymændene. Men efter valget blev der holdt oldermændsgilde, og det så man hen til med forventning, da det indebar løfter om oplevelser, der var mere spændende end det, hverdagen havde at byde på. Det var den afgående oldermænd, der var vært ved oldermændsgildet, og han trakterede bymændene med smørrebrød, øl og brændevin.

Før bymændene denne dag samledes på bystævnen, havde de foretaget det årlige syn af gærder og hegn. Det skete af hensyn til løst kvæg, der i tilfælde af mangelfulde hegn kunne forvolde stor skade på de tilsåede marker. Fandtes der mangler, blev der fastsat en kort frist til istandsættelse, og det påhvilede oldermanden og hans hjælper at påse, at udbedringen blev foretaget. Fulgte fæsteren ikke anvisningen, var det ham selv, der måtte betale den forrettede skade, og dertil kom i bøde 1 fjerding øl for hver favn af gærdet, der ikke var udbedret (23. artikel).

Samtlige hegn skulle efterses, og det kunne være en drøj tur – især hvis vejret var varmt. Det har nok været tilfældet den 1. maj 1663, hvor der som sædvanlig blev holdt stævne. Bymændene havde ikke noget at drikke, men det blev der – jvf. et notat i byloven – rådet bod på: »Ar 63 den 1. May, der vi haffde wor Woldermisse Steffne och intet haffde at slycke os paa, efftersom vi haffde gaed voris Marche om och seet til voris och menige Bymends Gauffer, daa goff och foræred vor Sogneprest H. Carl P. os en Tynde Øl til Beste«.

Den nævnte præst er Carl Pedersen, der havde embedet i Allesø 1654–82. Han var afholdt af sine sognebørn, og nok var det det, der kom til udtryk ved den tønde øl, han forærede bymændene, men der var den alvorlige klausul forbundet dermed, at bymændene det kommende år »igien vilde forliges vel och schiche sig som christne och vare sig for Trette«. Ordet »igien« røber, at bymændenes adfærd i den forudgående tid har ladet en del tilbage at ønske, hvilket nok skal ses på baggrund af udskejelserne i årene under og efter svenskekrigen, hvor menigmands moral havde taget alvorligt skade. Den gode præst havde et par år forinden givet sine bysbørn et par tønner øl som tak, fordi han havde fået overladt retten til at fiske i »Parken«, men denne dag var der en mere alvorlig hensigt med øllet, og man må håbe, at hans gave har haft den ønskede virkning. – Et vidnesbyrd om den hengivenhed, Allesøs beboere nærede for Carl Pedersen, er den mindsten, de lod nedlægge i kirkens kor. Her er der – på latin – givet udtryk for, at »en skare venner er berøvet en stor beskytter, der som de trængendes fader bragte mange goder; alle elskede Carl, der var kyndig i ret og retfærdighed«. –

På bystævne blev regnskabet forelagt og godkendt, og de fælles anliggender blev diskuteret. Man vil nok i dag mene, at indtægter og udgifter ikke kan have været så store. Ser man imidlertid de mange

vedtægter igennem og går ud fra, at de blot nogenlunde har været overholdt, har det skæppet godt i bylavets kasse – og bymændenes maver, idet de fleste bøder, der blev idømt, bestod af øl og brændevin. Man må i denne forbindelse huske på, at datidens bønder ikke havde så mange penge mellem hænder; af praktiske grunde blev bøderne erlagt i naturalier, og det var ikke kun ved festlige lejligheder, at der blev drukket øl og brændevin.

Det var oldermanden og hans hjælpere, der førte byens regnskab. Ingen af dem var i stand til at skrive, og derfor måtte de klare sig på anden vis: I byloven er omtalt en bystok. Den var inddelt i små felter, et for hver gård i byen, og her blev bøderne indskåret af oldermanden, efterhånden som de idømtes. Når der blev holdt bystævne, blev stregerne talt op og bøderne betalt. – Først senere, da bønderne fik lært at læse og skrive, tog man pen og bog i brug, når der førtes regnskab.

Princippet for fællesskabet i dagligdagens arbejde fremgår af den ene af de 4 artikler, der blev vedtaget på stævne i 1662 og føjet til den eksisterende bylov: Ingen må »så, høste eller age korn ind uden alle mands samtykke«. Ej heller må nogen »hugge eller slå i fredskov, før eller efter at alle naboer vedtager at hugge eller slå tilsammen på en dags tid« (23. artikel) eller »have øg i rugmarken efter den dag, som alle naboer vedtager at have den i fred« (25. artikel). – Den, der overtrådte fællesskabets grundlov, måtte af med en tønde øl. Det frie initiativ blev ikke belønnet, men tværtimod straffet!

Hvad man havde i fæste skulle respekteres i samme grad som det, man havde i eje: Den, der uden tilladelse med sine heste red over eller med sin plov vendte på en andens kornmark, måtte ligeledes af med en tønde øl (20. artikel). Bøden er dobbelt så stor, dersom »findes nogen mand, som fordrister sig til at hugge i en andens skovskifte, hvad enten det sker nat eller dag, og han tages på fersk gerning« (11. artikel).

Hvis oldermanden med bymændenes samtykke påbød »markvogtning«, gik den på omgang blandt bymændene, og »kastede nogen med sin fri vilje markvogtningen«, måtte han bøde 2 skilling (10. artikel). – Det er for øvrigt det eneste sted i den bevarede del af byloven, at bøden er angivet i rede penge.

Vigtigt var det, at fæsterne overholdt deres forpligtelser med hensyn til tiende og landgilde. Det kneb som nævnt for mange i de trange år efter svenskekrigen, og det er nok baggrunden for det, bymændene

besluttede på stævne den 30. juli 1665: »Hvo, som findes at skuffe med sin tiende, i hvad måde det kan være, give uden al nåde 1 tønde øl til byen og 1 ørte havre til husbonden«. Det var først og fremmest kirken og dens tjenere, der nød godt af denne tiende, og man aner byens præst, Carl Pedersen, bag vedtægtens formulering! Han har sandsynligvis været den eneste i byen, der kunne skrive, og det er uden tvivl ham, der har udformet de vedtægter, der blev føjet til byloven i disse år.

Kvæget blev passet af byhyrden, og det fremgår af lovens artikel 15, at det var hans pligt »at drive af by med kvæget om morgenen, når sol går op«. Den, der på det tidspunkt ikke var færdig med at malke, måtte selv sørge for at drive sit kvæg på græs og have ansvar for, at det ikke forrettede skade på markerne undervejs. – Også hyrdens arbejde skulle respekteres: Den, der ikke betalte ham hans løn i tide, blev pantet af oldermændene.

De enkelte artikler fortæller om et stærkt sammenhold i hverdagen: Kom der en ny mand til byen og fik en gård i fæste, måtte han, såfremt han og hans nærmeste familie ville »være i vide og vedtægt«, give en tønne øl som igang. Det har været af største vigtighed så hurtigt som muligt at blive accepteret af byens mænd, og der er næppe mange, der har vægret sig ved at give igang. Til gengæld kunne man forvente sine naboers hjælp og støtte, hvis der opstod problemer, og det gjaldt både, når man opholdt sig hjemme i byen eller var på langfærd. Var man eksempelvis »udi møllefærd eller hovægt« og på den ene eller anden måde led overlast og ikke var i stand til at komme hjem med hest og vogn ved egen hjælp, var enhver gildebroder – som medlemmer af bylavet kaldte sig – pligtig til at komme til hjælp. Skulle der »rejses hus eller gøres ovne«, behøvede man blot at lade gå bud til sine naboer om hjælp. Var en gildebroder nødt til at »vogte på sin ære og gods og aftinge for sig«, måtte de øvrige træde til og »hjælpe ham med noget af deres gods«. I alle de nævnte tilfælde kostede det en tønne øl at undslå at komme til hjælp (13. artikel). – Fællesskabet har således i dagligdagen bygget på en enestående solidaritet, som ikke kendes i landsby-samfundet i dag, hvor de fleste – som andre steder – er sig selv nok.

Den sidste igang blev givet i Allesø i 1869. Erindringer herom blev nedfældet af R. Chr. Sørensen Allesø en menneskealder senere: Han oplyser, at igangen blev drukket i Hans Andersens gård (nuv. matr. nr. 15 d). Han havde overtaget gården i 1864, men døde få år efter.

Enken overtog gården, og det må være i den anledning, at der blev givet igang. Af beretningen fremgår det, at det er gået lystigt til: De ældre dansede i storstuen, ungdommen i loen. Nogle spillede kort, andre tog livtag. På et vist tidspunkt købte bymændene en ko af Rasmus Væver, men på den betingelse, at han straks skulle hente den. Væveren tog dem på ordet, hentede straks koen og trak den ind i stuen, hvor bymændene betalte ham med en stor kobbermønt, som de havde kridtet over. – Hvor øl og brændevin kom ind, gik forstanden ud, slutter beretningen, og det har nok sat sit præg på andre gilder end dette!

Men lige så vigtigt var det at markere, at den enkelte gildebroder trådte ud af fællesskabet. For størstedelens vedkommende skete det, når de trådte ud af livet, og der blev da givet afgang. Når alderdommen nærmede sig og kræfterne ikke længere slog til, overgik fæste af gården til en søn eller svigersøn, i enkelte tilfælde til en helt fremmed, og de gamle kom på aftægt, hvilket indebar, at de havde kost og logi til deres dages ende (jvf. si. 173 ff.).

Var en gildebroder eller en gildesøster afgang ved døden, lod stolsbroderen gå bud til bymændene, der havde pligt til at sende hjælp, når graven skulle graves og der skulle ringes med kirkeklokken. Husbond og hans hustru havde pligt til at følge den afdøde til det sidste »lejested«. Som de eneste gyldige grunde til udeblivelse anføres »sygeseng og herskabs forfald« – sygdom og hoveri. Den, der udeblev af anden grund, måtte – som ved alle andre forseelser – give en tønne øl til byen.

Når begravelsen var til ende, blev der givet afgang: »Efterdi naboerne er forpligtig at forfølge den døde til sit lejested, da skulle de og have en tønne øl efter hans død til ihukommelse og for deres umage« (21. artikel). Det var gravøl, der blev drukket – en skik, der bevarede i Allesø til ca. 1820. – Noget for noget, fristes man til at sige. Måske har man et lidt andet syn på sagen, hvis man er vokset op i en landsby og har oplevet det som noget naturligt, at mindst én fra hvert hjem tog del i begravelsen, når en af byens beboere var afgang ved døden.

Man levede i det lille sluttede samfund uden særlig omgang med omverdenen. Det var ikke hver dag, man kom uden for den by, hvor man boede; følgelig var det en forudsætning, at man bistod hinanden, hvor det var muligt. Havde man eksempelvis ikke brug for sit tørveskær i Øksnemosen eller Malmosen, lod man sine naboer gøre brug af

det frem for at »leje det bort til nogen udenbys mand«. Skete dette, måtte der erlægges en tønne øl til byen og en ørte havre til herskabet (23. artikel). Samme hensyn blev der taget, hvis man ikke havde kvæg til sit græs.

Ej heller måtte der sælges gærdsel (stave og ris til gærdemateriale) til andre end byens mænd (2. artikel, 1662). Den dyrkede jord var i fællesskabets tid hegnet af gærder, og skulle disse have den ønskede virkning, skulle de holdes intakt, hvilket oldermanden og foldemanden havde ansvaret for. Normalt skulle der gærdes for rugvangen til påske, for bygvangen til pinse, og gærderne skulle stå til Mikkelsdag. Væsentlige dele af de gamle landsbyvedtægter omhandler opførelse og vedligeholdelse af gærder, og det understreger den betydning, de har haft for driften.

Gennem bylovens vedtægter blev der bidraget til opretholdelse af den daglige ro og orden: Røbede man, hvad der »hemmeligt var talt på stævne« (16. artikel), »forlokkede man sin nabos bud« (17. artikel) eller »førte man løgn på sine naboer« (18. artikel), havde bøden den normale takst. Opstod der stridigheder mellem bymændene, blev de afgjort på stævne, der således tillige havde funktion som en lokal domstol. Først når der var tale om grovere forbrydelse, blev sagen henvist til en højere domstol.

Med udskiftningen sprængtes det gamle landsbysamfund og dermed de egentlige forudsætninger for oldermandsinstitutionen og den form for administration, der var knyttet til denne. Efterhånden som fællesskabet bortfaldt, blev mange af bylovens paragraffer overflødige, og da der 1841 ved lov indførtes sogneforstanderskaber, mistede bylavene deres oprindelige betydning. Mange steder – bl.a. i Allesø – vedblev bylavet at bestå, men mere af navn end af gavn, og med tiden antog dets sammenkomster udelukkende en selskabelig karakter.

Oprindeligt var det et tungt ansvar, der hvilede på oldermandens skuldre, og det er ikke så få embedsmænd og institutioner, der siden har varetaget de pligter, som oldermanden havde. Det var alvorlige sager, der blev behandlet på stævne, og man respekterede det, der blev vedtaget. Når stævnet var til ende, blev der som nævnt holdt gilde, og der er ingen tvivl om, at oldermandsgilderne, hvoraf der holdtes et par om året – ofte Kyndelmisse, Valborgdag, Mikkelsdag og Mortensdag – var velkomne midt i arbejdet. For en stund kunne man glemme hverdagens pligter. Adspredelser var der ikke så mange af

som i vore dage, og man kan levende forestille sig den stemning, der har hersket i oldermændens stue en sådan aften. Der er blevet drukket godt fra starten, og der har været livlig gang i snakken – og piberne med, så at den lave stue på det nærmeste har været fyldt med røg. Der har været fortalt nyheder fra egnen; fantasien har fået frit løb, og der har sikkert været berettet om handler og sikkert været pralet godt. – Mens alvoren endnu har præget selskabet, har en af bymændene taget ordet og henvendt sig til den afgående oldermænd, der er blevet takket, fordi han i det forløbne år har varetaget deres interesser, og byhornet og bystokken er under visse ceremonier blevet overrakt naboen, der det kommende år har skullet fungere som oldermænd.

Alt i alt havde det et alvorligt sigte, og hvad der i denne forbindelse især er af interesse, er de bevarede landsbylove, der er en vigtig kilde, når det gælder forholdene i landsbyen i fællesskabets tid. De fortæller tydeligt, at landsbyen var et lille sluttet samfund, hvor man i fællesskab løste de problemer, der opstod, hvor man i ordets bogstaveligste forstand havde nærdemokrati.

Som nævnt er det kun et fåtal af disse love, der er bevaret. Der er ingen tvivl om, at også byerne i Næsbyhovedbroby sogn har haft nedskrevne vedtægter med stort set samme indhold som byloven for Allesø. Sammenligner man denne med de øvrige bylove, der er bevaret fra det fynske område, viser det sig, at der ikke er tale om store variationer, og man kan heraf slutte, at de fynske landsbyer som helhed har haft en oldermændsinstitution, og at den har fungeret som omtalt her.

Siden 1871 har der eksisteret et bylav i Broby, og det er ikke usandsynligt, at det er det oprindelige bylav, der stadig fungerer, omend det ikke sker på samme baggrund som tidligere. Den ældste forhandlingsprotokol er taget i brug i 1871, men der refereres til forordninger fra 1850'erne, og det sandsynliggør, at bylavet har eksisteret før 1871.

Det er bymændenes fælles anliggender, bylavet har varetaget. De har været ejere af en grusgrav på Broby mark og en sandgrav mellem Søballe og Kirkeballe, og leje af disse har udgjort en del af bylavets indtægter. Omkring århundredskiftet beløb det sig til 20 kr. om året. Dertil kom græspenge, der blev betalt af bønderne i Kirkendrup og Næsby. Det har sin baggrund i en ordning, der blev truffet ved udskiftningen: Skolelæreren havde indtil da haft ret til græsning for et vist

antal kreaturer, men i stedet blev der tillagt ham en jordlod. Det var naturligt, at det var jord i Broby, han fik tillagt, og til gengæld skulle andre jordbrugere i sognet årligt betale 10 skil. pr. td. hartkorn til bønderne i Broby.

Det har således været beskedne beløb, sognets øvrige bønder har skullet betale til bylavet i Broby; alligevel har det gennem årene givet anledning til forskellige stridigheder: I 1922 nægtede således samtlige gårdmænd i Næsby at betale græspenge, og det samme gentog sig 3 år senere for Kirkendrup-bøndernes vedkommende.

Det har bymændene i Broby åbenbart ikke villet finde sig i, og i 1923 anlagde de sag mod Peder Jensen på »Solbakken« i Næsby, der ikke havde betalt græspenge i 3 år. Uden tvivl har det været princippet, der har været afgørende, for sagen drejede sig om et beløb på ialt 4,86 kr. I forbindelse med stævning mod Peder Jensen blev der henvist til den dom, der den 12. april 1855 var blevet afsagt i sagen mod bønderne i Kirkendrup og Næsby. Der herskede hos disse tvivl om, hvorvidt afgiften kunne pålægges nye besiddere af de pågældende ejendomme. Odense Herredsting kom til det resultat, at de var pligtige til at betale græspenge. Sagen blev appelleret til Lands-Overretten, siden til Højesteret, og begge stadfæstede herredstingets dom.

Før denne sag blev rejst, var der blevet stillet forslag om, at bønderne i Næsby og Kirkendrup betalte et beløb til afløsning af græspengene. Dette forslag blev fulgt af de fleste, og der blev indbetalt et beløb fra 5 til 50 kr. alt efter ejendommenes størrelse. – Indtil det i 1965 blev vedtaget at ophøre med opkrævning af græspenge, betalte de to proprietærgårde i Kirkendrup fortsat græspenge til bylavet i Broby, henholdsvis 2,31 og 2,44 kr. om året. Beløbene synes latterlig små; men de var ikke blevet reguleret, og engang var pengene mere værd!

Indtægterne er gennem årene blevet administreret til bymændenes bedste: I 1894 er der indkøbt et byhorn til 4 kr., i 1904 en kreaturvægt til 190 kr., i 1908 en triør til 236 kr. Vægt og triør opbevaredes på Broby kro, hvis ejer fik 10 kr. om året for at huse dem. Siden er der af bylavet anskaffet sneplov.

Også Fattiggassen administreredes af bylavet. Indtægterne beløb sig eksempelvis i 1863 til 15 rdl. 5 mark og 6 skil., hvoraf størstedelen var tilvejebragt ved tømning af kirkeblokken. Der kunne det pågældende år udbetales »Fattigpenge« i portioner á 1 eller 2 rdl. til 8 personer: 4 i Broby, 2 i Næsby og 2 i Skovshøjrup. Derudover er der

Næsby bylavs bæger, der bærer inskriptionen 1743 – NAS – BNS (formodentlig givernes initialer), skænkedes sognerådet, da Kroggården i 1959 indviedes som kommunkontor. Siden kommunesammenlægningen i 1970 har det været opbevaret på Næsby Bibliotek. (Fot. Niels Andersen).

af bylavet flere gange udbetalt sygehjælp og ydet tilskud til velgørende formål, og det viser, at det tillige med varetagelsen af de fælles opgaver har haft et socialt sigte.

Det fremgår af forhandlingsprotokollerne, at man har søgt at holde gammel skik i hævd: Der er hvert år blevet valgt oldermann sidste søndag i april. En tid har han tillige haft en hjælper, idet det 1895 blev vedtaget, at det var stolsbroderens pligt at opkræve 4 øre pr. mand til øl og brændevin forud for oldermannsskiftet. 1900 vedtoges det til denne sammenkomst kun at indkøbe 1½ kande ekstrakt; men det har nok bevirket, at møderne de følgende år har været for kedelige, for 1907 besluttedes det fremover atter at lade indkøbe 2 kander ekstrakt.

Der indkaldes stadig til oldermannsmøde i Broby sidste søndag i april, hvor de fælles anliggender drøftes og regnskabet fremlægges. Man opretholder en tradition, blot må det erkendes, at bylavet ikke længere spiller den rolle, som det gjorde engang, og det er da også begrænset, hvor mange af bymændene der giver møde.

Et tilsvarende bylav har der eksisteret i Næsby indtil krigens tid, og det er sandsynligt, at det er det oprindelige bylav, der er videreført. Bymændene samledes fortsat omkring Valborgdag for at vælge oldermann; imidlertid kunne de med årene kun registrere én årlig indtægt, nemlig 2 kr., som skrædderen gav i leje for sin have, og på den baggrund besluttede man at ophæve bylavet. Det sidste møde i

bylavet blev holdt på Søgård, og her opbevaredes lavets bøger fra 1743, indtil man i 1959 – efter forslag fra gdr. Niels Jensen, Solbakken – besluttede at skænke det til sognerådet i anledning af, at man indviede Kroggården som kommunekontor. Ved kommunesammenlægningen i 1970 forblev det gamle bøger i Næsby, hvor det – sammen med andet materiale af lokalhistorisk interesse – blev overdraget biblioteket.

Udskiftningen

Efterhånden indså man, at der var store gener forbundet med fællesskabet. Det var meget upraktisk for den enkelte bonde at have sin jord fordelt på så mange steder, og hensynet til naboerne virkede bremsende på det personlige initiativ. Den enkelte var gang på gang afhængig af de andre, idet arbejdet i de enkelte agre ofte måtte udføres i en bestemt rækkefølge.

For at råde bod på dette gennemførtes der i slutningen af 1700-tallet en række landbrugslove, og de blev af overordentlig stor betydning for det danske landbrugs udvikling. Det centrale var udskiftningen af jorden, og den havde til følge, at landsbybilledet totalt ændredes.

Ved forordning af 1776 fik enhver lodsejer ret til at forlange sin andel i byens marker udskiftet og udlagt samlet på højst 3 steder. 1781, hvor 4 % af de fynske landsbyer var udskiftet, blev bestemmelserne gentaget og suppleret, og der kom nu for alvor gang i udskiftningen.

Der var i Odense herred 44 landsbyer, i Lunde herred 28 landsbyer, der skulle udskiftes, og arbejdet strakte sig over 20 år. $\frac{2}{3}$ af landsbyerne i Odense herred var udskiftet inden 1790, og først da kom der gang i udskiftningen i Lunde herred, hvor 17 af de 28 landsbyer udskiftedes i perioden 1797–1800.

En af de første landsbyer på Fyn, der udskiftedes, var Næsby. Det skete i 1777, på hvilket tidspunkt i Odense amt kun Helnæs, Kerte, Sønderby og dele af Søllested sogn var udskiftet. Arbejdet udførtes af landinspektører og landmålere, hvoraf førstnævnte havde ansvaret for selve udskiftningen. Omkring en snes var beskæftiget med udskiftningsarbejdet på Fyn, heraf følgende tre i Allesø og Næsbyhovedbroy sogne:

Knud Nielsen (1735–1807) havde samtidig med, at han drev en fæstegård i Hunderup, lagt sig efter landmåleriet. 1774 fik han bestalling som landmåler, 1785 som landinspektør. Han forestod udskiftningen af ikke så få byer i omegnen af Odense, således i Næsby (1777),

Skovshøjrup (1787) og Broby (1788). – Allesø udskiftedes først i 1798, og her udførtes arbejdet af *J. N. Berg* (1743–1802). Han var den første stiftslandinspektør på Fyn, og han kom til at lede udskiftningsarbejdet i et stort antal landsbyer på Fyn, især i Odense amt. – På hans vegne havde *Mads Rasmussen* (1756–1830) 1785 foretaget udskiftning af jorden i Kirkendrup. Han var ejer af en gård i Rørup, men havde som Knud Nielsen lært landmåling og 1784 fået bestalling som landmåler. 1806 fik han bestalling som landinspektør.

Det var et overordentlig stort arbejde, der blev udført. Der var ca. 700 større eller mindre landsbyer på Fyn, og hver eneste gård skulle have sit jordtilliggende opmålt og udskiftet. Da arbejdet på Fyn omkr. 1800 nærmede sig sin afslutning, var kun halvdelen af landets jord udskiftet. Udskiftningen på Fyn foretoges således på et ret tidligt tidspunkt, og det er nok en af grundene til, at eftertidens dom i almindelighed går ud på, at reformen ikke overalt på Fyn blev ført ud i livet på en tilfredsstillende måde. Dertil må siges, at det ikke overalt var de samme, der havde ansvaret for udskiftningen. Selv den enkelte landinspektør har fra egn til egn haft forskellige vilkår at arbejde under, og når arbejdet kunne afsluttes på et så tidligt tidspunkt for et så stort områdes vedkommende, må man forvente at finde gode som mindre gode resultater.

Udskiftningen foretoges i det store og hele efter to principper: stjerneudskiftning og blokudskiftning, og til en vis grad kom gårdenes placering til at afhænge heraf. I forbindelse med udskiftning af jorden rejste der sig nemlig spørgsmålet om, hvorvidt man skulle blive boende i den gamle gård i selve byen, eller man skulle opføre en ny gård, der var centralt beliggende midt i jorden. Fik bonden sin jord placeret umiddelbart i forlængelse af gården, var spørgsmålet som regel afgjort på forhånd: Han og hans familie blev boende. Man var vant til at bo tæt sammen og bistå hinanden i dagligdagen; fik man brug for hjælp, var den nær ved hånden, og man var med, når der skete noget. – Fik bonden til gengæld sin jord placeret et stykke fra byen – og det var ofte tilfældet i større byer – var det et spørgsmål, om en udflytning ikke ville være hensigtsmæssig. Bl.a. ville det overflødig gøre den lange transport fra gården og ud til marken. Selv om en del af materialerne fra den gamle gård kunne anvendes og der kunne ydes hjælp til opførelse af en ny gård, ville en udflytning dog let kunne få økonomiske konsekvenser, og der skulle som regel ret kraftige impulser til, før

man besluttede sig til at forlade landsbyens sammenhold og flytte »ud på marken«, hvorfra der var langt til kirke og skole, og hvor man let kom til at føle sig isoleret. En del vovede dog det nye – i de fleste tilfælde nok unge, driftige landmænd, der har set, at udflytning af gården ville betyde arbejdslettelse og større arbejds effektivitet.

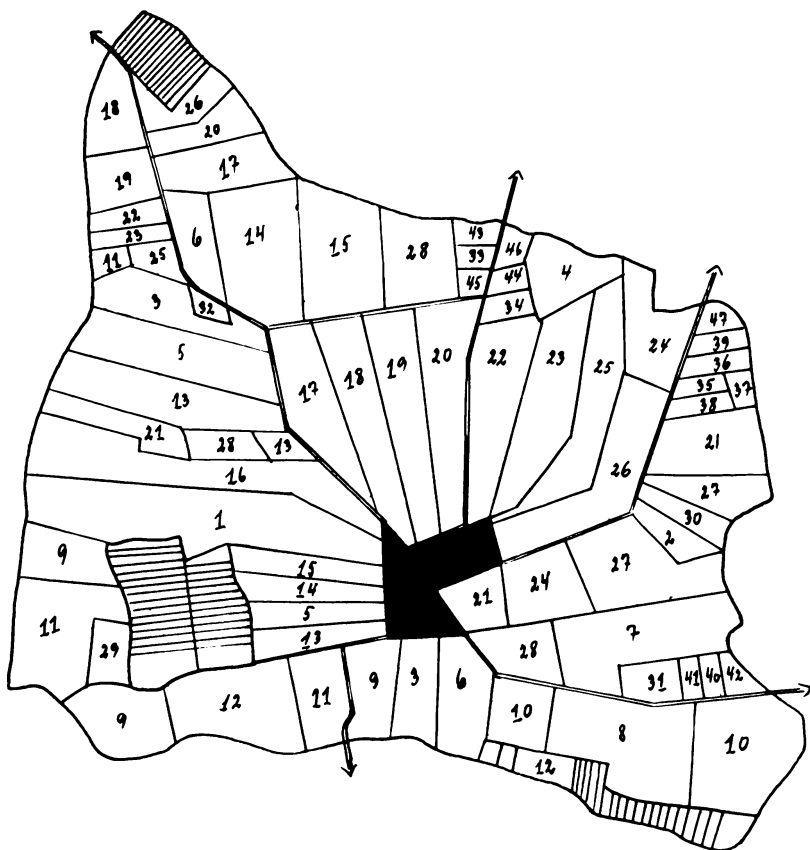
Mange af de jordløse huse fik ved selve udskiftningen eller i de første årtier derefter tillagt en mindre jordlod. Nogle gårde havde ved udskiftningen fået for megen jord, og der blev – især ved overgang til selveje – foretaget mindre udstykninger. Som regel var det de fjernestliggende parceller, der blev solgt fra, og i udkanten af sognene skød der en række husmandssteder op. Antallet af husmænd forøgedes således fra 13.000 i 1688 til ca. 60.000 i 1830. Antallet af gårde forøgedes kun med få procent, og de, der kom til, havde kun få tdr. hartkorn. – Hertil skal bemærkes, at Fr. Skrubbeltrang i din disputats »Husmand og Inderste« (1940) giver udtryk for, at antallet af husmænd ifølge matriklen af 1688 er ansat for lavt.

Med udskiftningen skete der således på mere end én måde et brud i landsbyens struktur, og der skal i det følgende gøres rede for, hvilke konsekvenser den fik for byerne i Allesø og Næsbyhovedbroby sogne.

Allesø

Allesø er en by med typisk stjerneudskiftning. Gårdene blev liggende i selve byen, og størstedelen af dem fik deres hovedlod placeret umiddelbart i forbindelse med gården. Der var som nævnt mange gårde i Allesø, og det havde den ulempe, at mange af markerne blev lange og smalle, som regel noget bredere ude mod byskellet end inde ved selve byen. Skellene kom som regel til at gå som egerne i et hjul, og stjernestrukturen kom til at aftegne sig tydeligt i strukturen vest og nord for Allesø, hvor op mod en snes lange, forholdsvis smalle lodder strækker sig fra bykernen og for de flestes vedkommende ud til byskellet.

En gård i Parkgyden var som nævnt blevet nedlagt. Af de resterende 29 gårde hørte de 25 under Dallund, og de havde, efter at være overtaget af Dallund, fået samme hartkorn (5 tdr. 7 skp. 3 fdk. 4/11 alb.). Undtaget var 3 små gårde (nuv. matr. nr. 29, 30 og 31), der blev sat til 1 td. hartkorn. I forbindelse med udskiftningen foretoges der kun få reguleringer, hvad størrelsen af de 22 større gårde angik. Efter udskiftningen havde den største af disse gårde således 6 tdr. 3 skp. 1 fdk. 1½

Rekonstruktion efter det oprindelige udskiftningskort for Allesø («Allesøe Byes Jorder, Opmaalt 1797 af Muck, Udskiftet 1798 af Berg»). På kortet er indtegnet de mindre lodder, der oprettedes i forbindelse med udskiftningen (matr. nr. 32–47). Originalen opbevares i Matrikeldirektoratet.

alb., den mindste 5 tdr. 1 skp. 3 fdk. 2 alb. – Dertil kom præstegården (7 tdr. 1 skp. 1 fdk. 2 alb.), matr. nr. 3, der var mensalgods (4 tdr. 1 skp. 2 fdk. 0 alb.) samt de to gårde, der hørte under Odense Hospital (nuv. matr. nr. 5 og 6), og de blev begge sat til 4 tdr. 6 skp. 2 fdk. 0 alb. Endelig blev der tillagt skolelærerembedet en mindre lod i Tokkeskov-marken. – Så godt som samtlige gårde fik yderligere et skovmål i Fredskoven og en tørvelod i Malmosen eller i Øksnemosen, henholdsvis den sydøstligste og nordligste del af sognet.

De nævnte 3 små gårde, præstegården samt nuv. matr. nr. 7, 8 og 16

fik deres jord samlet i én lod; 5 gårde fik deres jord fordelt på 3 lodder (nuv. matr. nr. 9, 11, 13, 21 og 28), de resterende på 2 lodder. – Det gjaldt for størstedelen af gårdene, at de fik hovedlodden placeret hjemme ved gården, og dertil kom en eller to mindre lodder længere borte, bl.a. i Allesø Norden, Fredskoven og nord for Tværgyden. Matr. nr. 7 og 8 fik én samlet jordlod, henholdsvis nord og syd for Søhusvej. Matr. nr. 10 og 11 fik hver to marker, henholdsvis syd for Søhusvej og i Allesø Fredskov, og der er siden opført en gård på hver af de 4 marker (Søhusvej 250, Stærmosegård, Hjørnegård, Skovgård).

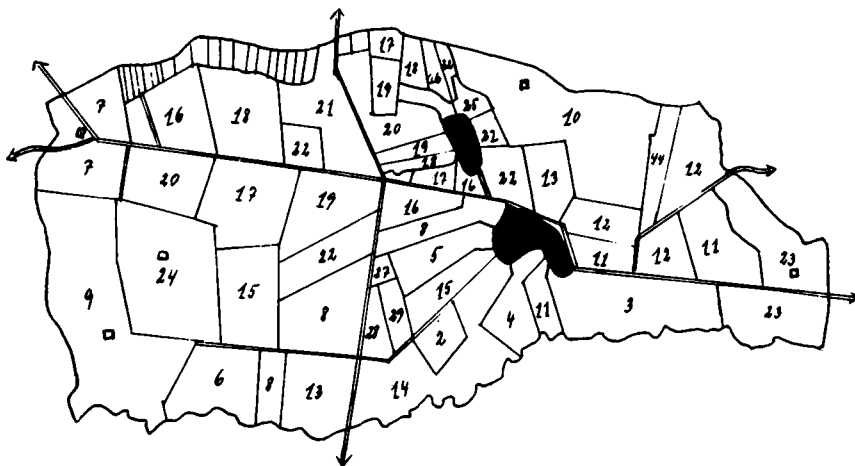
Allesø er som nævnt et lille sogn, og ingen af bønderne – frasat fæsterne af de 3 små gårde – fik deres hovedlod på stor afstand. Det medførte da også, at ingen af gårdene flyttedes bort fra byen umiddelbart efter udskiftningen, sådan som det var tilfældet andre steder. Som tidligere nævnt er flere af byens gårde flyttet ud fra bykernen, men det er sket senere i 1800-tallet, som oftest efter brand.

Som nævnt var der ikke overalt tilfredshed med resultatet af udskiftningen. Også i Allesø har der uden tvivl for visse gårdes vedkommende været fremsat ønske om en mere hensigtsmæssig beliggenhed af jorden, og det blev der gjort forsøg på at råde bod på, da beboerne efter tyskernes besættelse i 1947 vendte tilbage til deres ejendomme. Flere gårde var nedlagt, mange markskel var slettet, og der blev følgelig foretaget en mindre udskiftning. På et matrikelkort med den nuværende jordfordeling vil man dog de fleste steder hurtigt kunne gennemskue fordelingen, som den blev foretaget i 1798.

Det fremgår af en oversigt over udskiftningen på Fyn, at stjerneudskiftningen i det store og hele har været ret udbredt, ikke mindst på Nordfyn. I Lunde herred kan således foruden Allesø nævnes Lumby, Lumby Tårup, Fremmelev, Hjadstrup og Brandsby, i Skam herred Tørrerød, Bederslev, Nørre-Højrup, Skamby, Ullerup, Grindløse og Vester Egense, i Skovby herred Mejlby, Ejlbjby-Lunde, Hemmerslev, Ørritslev, Kosterslev, Søndersø, Moderup, Hårslev og Gamby, alle med udpræget stjerneudskiftning.

Broby

I Broby fulgte man det modsatte princip, blokudskiftningen, og det hænger uden tvivl sammen med jordens store udstrækning i retningen øst-vest samt det, at byen ikke er centralt placeret midt i den tilhø-

Rekonstruktion efter det oprindelige udskiftningskort for Broby («Kort over Næsbyhoveds-Brobye Bye, Opmaalt og udskiftet af den Kongelige Land-Inspektør Knud Nielsen i Aaret 1788», Matrikeldirektoratet). På kortet er indtegnet de mindre lodder, der oprettedes i forbindelse med udskiftningen (matr. nr 25–29, 44).

rende jord. Det var her umuligt at foretage en stjerneudskiftning og derved placere hovedlodderne umiddelbart i nærheden af gårdene.

5 gårde (nuv. matr. nr. 7, 9, 10, 23 og 24) blev da også som nævnt flyttet ud, sandsynligvis i forbindelse med udskiftningen; de fik alle deres beliggenhed i sognets udkant, og de fik gennemgående tillagt mere jord end de øvrige gårde. 4 af de 5 udflyttergårde var således de største i Broby efter udskiftningen.

4 gårde (nuv. matr. nr. 3, 4, 5 og 14) fik deres jord samlet i én mark, beliggende umiddelbart i nærheden af gården. 1 gård (nuv. matr. nr. 22) fik som den eneste sin jord placeret 4 forskellige steder. De resterende gårde fik deres jord fordelt på 2 eller 3 marker, hvoraf den ene var beliggende umiddelbart i nærheden af gården. For adskillige gårdes vedkommende forholdt det sig dog således, at de fik tildelt en mindre lod hjemme ved gården og en større længere borte fra byen, og det er uden tvivl en af grundene til, at en række gårde er udflyttet i løbet af 1800-tallet. Alle er de placeret på den største lod, som de fik tildelt ved udskiftningen: nuv. matr. nr. 12 øst for byen, matr. nr. 15, 16, 17, 18, 19 og 22 vest for byen. Vest for Stavadgyden og Beldringevej er markerne gennemgående større end i den øvrige del af Broby,

En af gårdene, der udflyttedes i forbindelse med udskiftningen, var »Bækgården«, nuv. matr. nr. 9 a i Broby. En bjælke, der er indmuret i den nuværende staldbygning, bærer indskriften PHS – MPD 1789, og det understreger sandsynligheden af, at Peder Hansen (fæster af gården 1774–1821) og hans hustru Maren Pedersdatter lod gården udflytte umiddelbart efter udskiftningen. (Fot. Jørn Andersen).

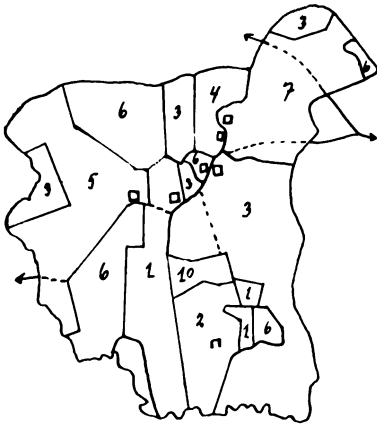
og blokudskiftningen fremtræder her tydeligt. – Så godt som samtlige gårde fik tillagt en moselod i Viemosen.

I Allesø havde fæstegårdene under Dallund samme jordtilliggende. Det var også tilfældet i Broby med fæstegårdene under Åløkkegården, dog fandt der her ved udskiftningen i 1788 gennemgående større regulering sted end i Allesø.

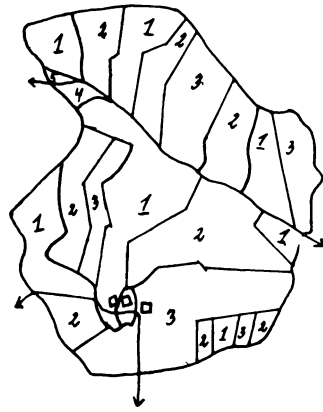
Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby

Der var i alle 3 byer tale om et ret begrænset antal gårde, og spørgsmålet om udflytning har næppe været aktuelt for mange. Af de ialt 16 gårde udflyttedes da også kun én, nuv. matr. nr. 2 i Skovshøjrup.

Skovshøjrup havde en så begrænset størrelse, at hovedlodden – stort set efter stjerneudskiftnings-princippet – kunne placeres nær de enkelte gårde. 4 af gårdene (nuv. matr. nr. 2, 4, 5 og 7) fik deres jord

Rekonstruktion efter udskeftningskort for Skovshøjrup («Kort over Skovshøyerup Bye og Mark, Opmaalt Aar 1811«, Matrikeldirektoratet). Udover de 7 oprindelige matrikelnumre er indtegnet matr. nr. 10.

Rekonstruktion efter udskeftningskort for Kirkendrup («Kort over Kirkendrup Bye og Mark, Opmaalt Aar 1811«, Matrikeldirektoratet). På kortet er udover de 3 oprindelige matrikelnumre indtegnet matr. nr. 4-5.

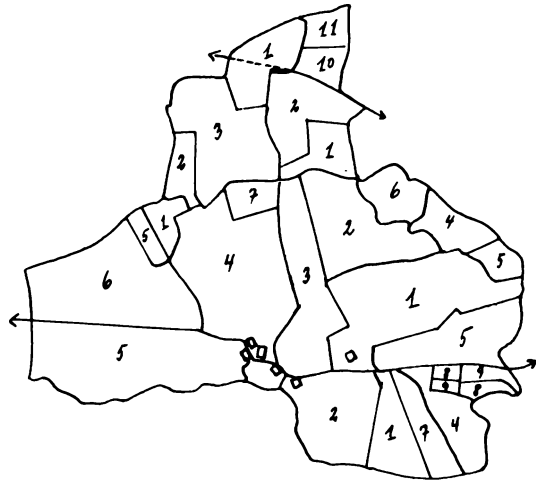
samlet i én lod, mens de 3 resterende foruden hovedloden fik en eller flere mindre lodder i udkanten af området.

Når de 3 gårde i *Kirkendrup* fik deres jord fordelt på ikke færre end 20 marker af forskellig størrelse, må det skyldes jordens ulige kvalitet, bl.a. på grund af en del mosearealer, og den ret store afstand fra gårdene til arealet nord for Søhusvej, der deltes i 8 lodder. Hver af gårdene fik en større lod umiddelbart ved gården og yderligere henholdsvis 7 (matr. nr. 2), 6 (matr. nr. 1) og 4 (matr. nr. 3) mindre lodder, deraf 2 eller 3 nord for Søhusvej.

Jorden til de 6 gårde i *Næsby* deltes ligeledes i 20 marker. Alle gårde med undtagelse af matr. nr. 6 fik deres hovedlod placeret umiddelbart ved gården. Matr. nr. 6 (Majorgården/Næsbygård) fik sin hovedlod placeret vest for byen, og hertil er den siden flyttet. Matr. nr. 3 (Søgård) fik ud over hovedloden hjemme ved gården kun tillagt 1 lod nord for byen, men den var af en ret betydelig størrelse. De øvrige gårde fik tillagt 2, 3 eller 4 lodder, de fleste af mindre størrelse i udkanten af området.

Med den nye fordeling af jorden var der sket et stort fremskridt, og det må betegnes som så væsentligt, at der siden ikke er sket noget, der

Rekonstruktion efter det oprindelige udskiftningskort for Næsby («Carte over Næsbye Byes Marker, Opmaalte og Udbyttede i Aaret 1777 ved Knud Nielsen», Matrikeldirektoratet). På kortet er indtegnede de mindre lodder, der oprettedes i forbindelse med udskiftningen (matr. nr. 7-11).

har fået samme vidtrækkende betydning for dansk landbrug. Mange bønder må ganske enkelt have følt, at de skulle til at begynde forfra. Den enkelte var selv herre over, hvordan og hvornår han ville udføre sit arbejde, og han må i højere grad have følt, at han var ansvarlig for den jord, han havde i fæste. Thi vi må ikke glemme, at han endnu ikke var ejer af den jord, han dyrkede, og at det kun var et fåtal af dem, som var vidner til udskiftningen, der opnåede at blive selvejere.

Fæstegods under Dallund, Ålækkegården, Margård og Odense Hospital

I 1763 stod det så dårligt til med rigets finanser, at man så sig nødsaget til at sælge kron- og ryttergodset. Salget foregik i de følgende år, og ialt afhændedes 43.500 tdr. hartkorn for en sum af 5,2 mill. rdl. Det fynske ryttergods var takseret til 5.800 tdr. hartkorn, og det solgtes på en auktion, der afholdtes på Odense Slot i november 1764.

Det var nedfældet i resolutionen om salg af kron- og ryttergods, at de enkelte gårde – om muligt – skulle afhændes til de hidtidige fæstere. Disse fik således mulighed for at blive selvejere, men det var så sandelig en forudsætning, at de havde det fornødne mod og den tilstrækkelige kapital.

Ca. 85 % af jorden i den senere Allesø-Næsbyhovedbroby kommune var ryttergods. De gårde, hvis jordtilliggende ikke kom under hammeren hine novemberdage i 1764, var præstegården i Allesø, Anneksgården, nuv. matr. nr. 3 i Allesø og nuv. matr. nr. 4 i Broby, der var mensalgods, samt de 6 gårde i Allesø og Broby, der ejedes af Odense Hospital.

Kun fæsterne af gårdene i Næsby og Kirkendrup samt fæsteren af nuv. matr. nr. 3 i Skovshøjrup havde tilstrækkelige midler til at erhverve de gårde, de hidtil havde haft i fæste:

Ryttergodset i *Næsby* bestod af 6 gårde og 5 huse. Det var alle ret betydelige gårde på 11–12 tdr. hartkorn, og de afhændedes for 180 rdl. pr. td. hartkorn. Den samlede købesum var 12.800 rdl., i gennemsnit 2.100 rdl. pr. gård. De jordløse huse fulgte med i købet og blev fremover fæstehuse under gårdene.

Ryttergodset i *Kirkendrup* bestod af 3 gårde af samme størrelse som gårdene i Næsby samt 2 jordløse huse. Fæsterne af de 3 gårde fik dem ved auktionen tilslået for 200 rdl. pr. td. hartkorn, ialt 7.120 rdl.

Der er ingen tvivl om, at bønderne grundigt har drøftet, om det var forsvarligt at overgå fra fæste til selveje. I Næsby og Kirkendrup, hvor gårdene som nævnt var af en ret betydelig størrelse, er man åbenbart

kommet til det resultat, at det var forsvarligt. Det bekræftes af den kendsgerning, at samtlige fæstere mødte op ved auktionen på Odense Slot, og at de erklærede, at de alle hæftede for hinanden.

Ryttergodset i *Skovshøjrup* omfattede 7 gårde og 3 huse, og af de 7 gårdfæstere erhvervede Mads Hansen den gård, han siden 1759 havde haft i fæste (nuv. matr. nr. 3) for en pris af 203 rdl. pr. td. hartkorn, ialt 2.170 rdl. Fæsterne af de øvrige gårde var ligeledes interesseret i overgang til selveje, blot havde de ikke de tilstrækkelige midler, og de havde derfor allieret sig med privatpersoner, der var i stand til at købe gårdene på deres vegne, hvilket formodentlig skal opfattes på den måde, at fæsterne skulle have skøde på gårdene og over en længere periode afdrage overtagelseessummen.

Det var bl.a. sognepræst Knud Grønvold, Allesø, professor Niels von Haven, Odense Latinskole, og møller Drejer, Munke Mølle i Odense, der mødte op på auktionen for at købe gårdene i Skovshøjrup, men fæsterne og deres allierede havde forregnet sig. Den dag, hvor gårdene kom under hammeren, mødte oberst Schöller fra Margård op som liebhaver. Pludselig blev der rift om gårdene, og det fik indflydelse på priserne. Oberst Schöller erhvervede 3 af de resterende 6 gårde for en pris af 200 rdl. (nuv. matr. nr. 5 og 6) og 221 rdl. (nuv. matr. nr. 7) pr. td. hartkorn, mens pastor Grønvold fik tilslået nuv. matr. nr. 1 for 201 rdl. pr. td. hartkorn, møller Drejer nuv. matr. nr. 4 for 222 rdl. pr. td. hartkorn og professor von Haven nuv. matr. nr. 2 for 243 rdl. pr. td. hartkorn.

Fæsterne af de 15 gårde og 12 huse, der udgjorde ryttergodset i *Broby*, må være kommet til det resultat, at det ikke var forsvarligt at overgå fra fæste til selveje. Fra deres side blev der ved auktionen overhovedet ikke afgivet noget bud, og jorden solgtes til en pris af kun 70 rdl. pr. td. hartkorn og kom sammen med marken Åløkken, der samtidig solgtes til borgmester Wolrath Holm, Odense, til at danne grundlaget for Åløkkegården. – Fæsterne i Broby havde længe haft svært ved at svare deres landgilde. Kvægst og misvækst var de væsentligste grunde dertil, og grundlag for overgang til selveje har ganske enkelt ikke været til stede.

Ryttergodset i *Allesø* udgjordes af 26 gårde og 12 huse, og bymændene synes i 1764 at have haft viljen, men ikke de tilstrækkelige midler til at overtage deres jord. Den blev på deres vegne ved auktionen tilslået amtsforvalteren for en samlet sum af 21.503 rdl. 32 skil. (160

rdl. pr. td. hartkorn), og de havde således udsigt til at blive ejere af deres fæstegårde på det vilkår, at de var i stand til at skaffe pengene. Det var de ikke, og da Christian VII i 1768 måtte konstatere, at den »nævnte Summa ikke udi i Vores Cassa er bleven betalt«, blev de 26 gårdes jorder overdraget kammerjunker Theodosius von Finecke, Dallund, for en samlet sum af 14.500 rdl. Han fik skøde på dem i 1772; halvdelen af summen blev udbetalt, og der skulle årligt svares 4 % af den resterende sum. Det må siges at have været særdeles rimelige vilkår, idet overtagelseessummen kun svarede til ca. $\frac{2}{3}$ af den sum, som bymændene havde fået tilslået jorden for 8 år forinden. Man har uden tvivl gerne villet have haft ejerforholdet bragt i orden, og det har været nærliggende, at den nærmestliggende herregård overtog godset. Derfor kunne Theodosius von Finecke i 1772 få skøde på de 26 gårde »med Tilliggelse være sig af Ager og Eng, Skov, Mark, Krat, Heede, Kiær og Moeser, Fiskevand og Fægeng, Tørve Grøft og Lyng Slet, Vaadt og Tørt« til en pris, der lå noget under den, der var blevet budt ved auktionen 8 år forinden.

Af de 57 gårde, der hidtil havde været ryttergods, overgik således i 1764 kun de 10 til selveje, mens 44 blev fæstegårde under Dallund, Ålækkegården og Margård og 3 købtes af andre på fæsternes vegne. Som det fremgår af følgende oversigt, skete det ikke på lige vilkår:

Overgang til reelt selveje:

	<i>Antal gårde</i>	<i>Hartkorn</i>	<i>Pris pr. td. hartkorn</i>
Næsby	6	71 tdr. 0 skp. 3 fdk. 2 alb.	180 rdl.
Kirkendrup	3	35 tdr. 4 skp. 3 fdk. 1 alb.	200 rdl.
Skovshøjrup	1	10 tdr. 5 skp. 2 fdk. 0 alb.	203 rdl.

Overgang til selveje ved finansiering gennem fremmede personer:

	<i>Antal gårde</i>	<i>Hartkorn</i>	<i>Pris pr. td. hartkorn</i>
Skovshøjrup	3	17 tdr. 1 skp. 0 fdk. 0 alb.	226 rdl.

Overgang til fæstegods under herregård:

	<i>Antal gårde</i>	<i>Hartkorn</i>	<i>Pris pr. td. hartkorn</i>
Allesø	26	134 tdr. 3 skp. 0 fdk. 2 alb.	108 rdl. (1772)
Broby	15	102 tdr. 4 skp. 2 fdk. $\frac{1}{3}$ alb.	70 rdl.
Skovshøjrup	3	25 tdr. 7 skp. 2 fdk. 0 alb.	208 rdl.

44 gårde i Allesø, Broby og Skovshøjrup blev således fæstegårde under Dallund, Ålækkegården og Margård, og der skal i det følgende gøres rede for de kår, som fæsterne havde, indtil overgang til selveje fandt sted i midten af 1800-tallet.

Ved tiltrædelse af et fæste blev der udfærdiget et fæstebrev, der indeholdt fæsterens forpligtelser overfor herremanden. Ifølge forordning af 1523 gjaldt fæstet for livstid, og oftest efterfulgtes en fæster af sin enke, sin søn eller svigersøn. Kun i tilfælde af, at han ikke overholdt sine forpligtelser, kunne fæstet blive opsagt. Ved fæstets indgåelse betaltes normalt en afgift til herremanden, undertiden også til fogeden, der i det daglige repræsenterede herskabet overfor fæstebønderne og tog sig af det praktiske i forbindelse med fæste af gårde, ydelse af landgilde, tilsigelse til hoveri o.lign. Ved tiltrædelse af fæste blev der holdt syn på bygninger og besætning, og fæsteren måtte erklære sig forpligtet til at holde dem i forsvarlig stand. Fandtes der mangler, klaredes det ofte ved nedsættelse af det første års landgilde.

Fæsteren havde under normale forhold følgende forpligtelser: dyrke jorden, yde landgilde samt ægt- og hoveriarbejde. Landgilden, der menes at have svaret til en ydelse, der har ligget mellem $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{2}$ af den årlige udsæd, leveredes på herregården, evt. i en nærliggende købstad.

Som fæstere af ryttergods havde bønderne i Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby i det store hele haft ens kår. Anderledes blev det efter 1764, hvor størsteparten af dem blev fæstere under omegnens herregårde. Omfanget af ægt og hoveriarbejde varierede fra gård til gård og fra år til år, dog synes man helt at have fulgt det princip, at gårde af samme størrelse ydede samme landgilde, ægt og hoveri. Som det vil fremgå af det følgende, blev gårdene i Allesø og Broby sat ens i hartkorn, og fæsterne har næsten uden undtagelse skullet præstere de samme ydelser til henholdsvis Dallund og Ålækkegården.

Det fremgår af forlig, der 1792 på regeringens opfordring frivilligt blev indgået bl.a. af flere nordfynske jordejere og fæstere, at det maksimale omfang af hoveriet var 22 spanddage og 109 gangdage om året. Det var nøje fastsat, hvor stor en del af spanddagene og gangdagene der skulle anvendes til diverse slags arbejder. Således skulle henholdsvis 10 og 8 af de 22 spanddage anvendes til »Korns Udkørsel til Odense, Stige eller Bogense« og »til at kiøre Leer, Gruus, Tang,

Giersel og Steen, til Vandsteders Rensning, til at fløtte Høe og Foder, fylde Veie ved Gaarden og dens Marker«, mens 80 af de 109 gangdage skulle anvendes til »Tærskning og til Korns Rensning«. Det har således været muligt for herremanden af de enkelte fæstere at kræve en mands arbejde en tredjedel af årets dage, men som det vil fremgå af det følgende, var der ingen af de her implicerede herregårde, der stillede et sådant krav til sine fæstere. Et rimeligt antal dage om året blev fæsteren tilsagt til hoveri, og – hedder det i samme forlig – »naar han har forrettet det ham tilloddede Arbejde forsvarlig, kan han drage hjem til sin egen Gierning, uden at det ham den Dag kan paalegges at forrette andet eller mere Arbeide«.

Gennem jordebøger, fæsteprotokoller og hoveriprotokoller er vi i stand til at danne os et godt billede af de krav, der af jordernes ejere har været stillet til fæstebønderne. For Dallunds, Ålækkegårdens og Margårds vedkommende opbevares der på Landsarkivet en række af de nævnte protokoller, og de danner grundlaget for følgende oversigt:

Allesø under Dallund

Dallund, der er beliggende i det tidligere Søndersø sogn, ca. 4 km fra Allesø, kan føre sin historie ca. 600 år tilbage i tiden. Efter at den fra ca. 1400 til 1660 havde været i Bryske-slægtens eje, fulgte en urolig tid: Efter at svenskekrigens ødelæggelser var gået hen over gård og gods, måtte dens ejer, Ejler Høg, ty til Odense, og da han døde i 1660, kom gården i kreditorernes hænder. En af disse var borgmester Jens Erichsen i Odense, der ifølge matriklen af 1688 tillige var ejer af 1 gård i Allesø (nuv. matr. nr. 9) og 2 gårde i Broby (nuv. matr. nr. 19 og 22). Han var en hårdhændet godsspekulant, og i de år, han var ejer af Dallund, øgedes dens gods betydeligt.

Da Dallund 1710 overtoges af staldmester J. F. Haxthausen, var den atter et fallitbo, men den gik nu ind i en mere rolig periode af sin historie, og bøndergodset øgedes i de følgende år med ikke mindre end 500 tdr. hartkorn. 1722 overtoges godset af oberst Günther Didrik von Finecke, der tilhørte en gammel meklenborgsk adelsslægt, og også han øgede gårdens bøndergods. Han døde i 1729, kun 40 år gammel, og frem til 1767, hvor hans søn, Theodosius von Finecke fik skøde på gården, styrede hans enke godset.

Det var Theodosius von Finecke, der i 1772 fik skøde på de 26 gårde

i Allesø, og hermed var Dallund blevet et anseligt gods. Foruden hovedgården på 55 tdr. hartkorn omfattede det tiender af Søndersø og Skamby kirker og ca. 870 tdr. hartkorn bøndergods. Heraf udgjorde de 26 gårde i Allesø 134 tdr. hartkorn. Resten var placeret i følgende byer, hvor Dallund for størstepartens vedkommende var eneste lodsejer:

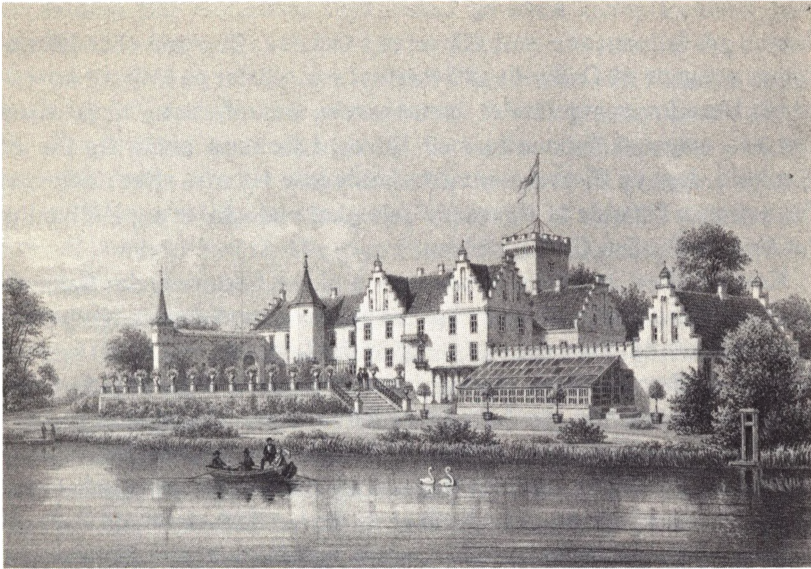
<i>Søndersø sogn:</i>	Søndersø	26 gårde
	Serup	7 gårde
<i>Vigerslev sogn:</i>	Kelleby	3 gårde
<i>Skamby sogn:</i>	Skamby	9 gårde
	Ullerup	10 gårde
	Stensby	14 gårde
	Torup	7 gårde
	Glavendrup	4 gårde
<i>Lunde sogn:</i>	Tåstrup	4 gårde

Før Allesø kom ind i billedet, var der således 84 bønder, der gjorde hoveri på Dallund. Det gjorde de fortsat frem til midten af 1800-tallet, og det fremgår af hoveriprotokollerne, der er bevaret fra år 1800, at det i gennemsnit har drejet sig om 12 spanddage og 22 gangdage om året. De 26 bønder, der i praksis fra 1768 blev fæstebønder under Dallund, blev ikke hovbønder og kom således ikke helt til at dele kår med de omtalte 84 bønder fra de omkringliggende byer. Der blev i perioden 1768–1852 foretaget ca. 60 fæsteskitter for de 26 gårde i Allesø, og det fremgår af de ret enslydende fæstebreve, at fæsteren »kan Gaarden iboe, nyde, bruge og i Fæste beholde paa følgende Conditioner«:

- 1) At han deraf aarlig og til rette Forfalds-Tider svarer og betaler alle Kongelige Skatter og Contributioner, det være sig af hvad Navn nævnes kan.
- 2) At han yder sit Landgilde til Herskabet hvert Aar Mortensdag, som er aarlig 2 Tønder Rug, 3 Tønder Byg og 3 Tønder Havre . . . , ligesom han bliver pligtig at udkjøre dette Korn enten til Odense, Stige eller anden Bye (dog ikke over 3 Miile).
- 3) Endvidere forretter han aarlig 6 Ægter for Herskabet paa 2 a 3 Miile, naar og hvor forlanges.

- 4) Han skal vedligeholde 300 Favne Hegn med Grøvt, Vold og Giærder omkring Dallunds Enemærker i Søndersø Skov, saa forsvarlig og vel, at samme altid ved de paabudne Syn kan ansees for lovlige Hegn . . . , ligesom han og forpligtes til selv at hugge og tilkjøre den fornødne Giærdsel til dette Hegn.
- 5) Gaardens Bygninger og Besætning haver han stedse i god Stand at vedligeholde, saaledes at samme altid kan stande for et lovligt Syn.
- 6) Han maae ingen Indsiddere tage til Huuse uden sit Herskabs Tillaelse.
- 7) Endelig haver han at plante Piile og Frugttræer, som han og hans Efterkommere kan være til Nytte, og intet af Gaardens Tilliggende, det være sig Ager eller Eng, Foder, Høe, Giødning, Giærdsel eller Tørveskjær . . . at lade af andre bruge.
- 8) Forøvrigt retter og forholder han sig efter Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Love og Forordninger samt er sit Herskab og udi dets Fraværelse Fuldmægtigen hørig og lydig alt under denne sin Fæsterettigheds Fortabelse.

Sådan var betingelserne for dem, der i begyndelsen af 1800-tallet overtog en fæstegård i Allesø (her Rasmus Christensen, der 1816 overtog matr. nr. 10). De har i modsætning til de øvrige fæstebønder under Dallund ikke skullet gøre hoveri; de nøjedes som nævnt med 6 ægter om året, og en ægt kunne ifølge fæstebetingelserne erstattes af pløjning af 4 skp. land i Dallunds marker. – Kun i årene omkring 1850 er der i hoveriprotokollen ført regnskab over Allesø-bøndernes ægtkørsel. De 6 ægter synes for samtlige fæstebønders vedkommende at have været ligelig fordelt mellem kørsel af tørv og korn. Eksempelvis kørte Jens Madsen, fæster af nuv. matr. nr. 24, i 1851 korn til Odense den 3., 4. og 9. april, tørv til teglværket den 25. juni, 15. og 24. juli. Efter 1852, hvor fæstebønderne overtog deres gårde, fortsatte kun én gård, nuv. matr. nr. 18, med at præstere de årlige 6 ægter. Det ophørte først i 1862, og det tyder på, at gårdens fæster, Peter Larsen, i 1852 ikke har kunnet præstere den fornødne sum til udbetaling i forbindelse med overtagelse af gården; måske har han lånt pengene på Dallund, og de 10 år, hvor han har afbetalt dem, har han fortsat måttet præstere ægtkørsel. Der er også den mulighed, at Peter Larsen har været i restance med sin landgilde, og at han af den grund har ydet ægtkørsel 10 år længere end de øvrige Allesø-bønder.

1764–1852 var størstedelen af gårdene i Allesø fæstegårde under herregården Dallund. (Efter »Prospekter af danske Herregaarde« af F. Richardt og C. E. Secher, 1857).

Sammenligner vi fæstebrevene, kommer vi til det resultat, at de i det store og hele er enslydende. Mens landgildeydelse varierer lidt, synes de øvrige fæstebetingelser at have været konstante over hele perioden. For øvrigt blev gårdene som tidligere nævnt sat ens i hartkorn, efter at de var overtaget af Dallund – 5 tdr. 7 skp. 3 fdk. $\frac{4}{11}$ alb., bortset fra de 3 små gårde, nuv. matr. nr. 29, 30 og 31, der sattes til 1 td. – og det indebar den fordel, at der kunne stilles samme krav til fæsterne. I stedet for hoveri blev der betalt hoveripenge, og det beløb sig til 17 rdl. 5 mark og 9 skil. for hver gård bortset fra de 3 små gårde, der i hoveripenge betalte 5 rdl. om året.

Fæstebreve, udstedt i begyndelsen af perioden er mere kortfattet end det citerede, men indeholder de samme betingelser som dette. De fæstebreve, der er udstedt i forbindelse med de sidste fæsteskitter, er til gengæld mere udførlige. De sidste fæsteskitter fandt sted i 1850, hvor unge Lars Rasmussen fæstede nuv. matr. nr. 14 og Anders Pedersen Teglgård fæstede nuv. matr. nr. 22. Landgilden er da 6 tdr. rug, 6 tdr. byg, 3 tdr. havre samt 15 rdl. i hoveriafgift, og dertil kom-

mer 1 lam, 1 gås, 2 høns og 1 snes æg i småredsel. Det anføres, at kornet på forlangende skal afleveres i Odense, Bogense eller Klintebjerg, pengene på Dallunds skriverstue, småredsler på Dallund hovedgård. Derudover indeholder fæstebrevene en opfordring til fæsterne om at »omgaaes forsvarlig med Ild og Lys samt holde sig fra alt Krohold, Jagt og Fiskeri samt ikke holde løse Hunde«. Det tilføjes, at fæsteren »i Tilfælde af Ildsvaade selv skal underkaste sig Udflytning (af Gaarden) uden Godtgjørelse«.

Kort tid efter, at Allesø-bønderne var blevet fæstere under Dallund, så de sig for øvrigt nødsaget til at anlægge sag mod deres sognepræst, Knud Grønvold. Som det vil fremgå af det følgende, var der et spændt forhold mellem Dallunds ejer og præsten, og det er ikke usandsynligt, at det er førstnævnte, der har tilskyndet bønderne til at føre sagen, der kom for Ravnebjerg Herredsting i 1777, siden for Skovby Herredsting og Fynbo Landsting. Striden drejede sig om »Hegn og Giærder omkring Præstegaardens 2de Lykker i deres Fælleds-Mark i Fredschoug-Marken«. Allerede 1775 havde bønderne klaget til provsten over, at præsten havde flyttet sine gærder, og der synes at være kommet et forlig i stand, ifølge hvilket præsten havde lovet at tilbageflytte sine gærder over en periode på 6 år. Der blev imidlertid intet foretaget fra præstens side, og til sidst mødte ridefogeden på bymændenes vegne i retten. Det vides, at Allesø-beboerne var fortørnet på deres præst, fordi han ikke var bosat i præstegården, men i sin egen gård i Næsby, og det var drøje ord, der nu faldt om ham. Bl.a. blev det hævdet, at han havde opholdt sagen i flere år »med Udflugter og Opsættelser«, og det hele skyldtes hans »Trættekiærhed«. Bønderne havde tilbudt, at deres karle kunne være præsten behjælpelig med at flytte gærden tilbage til dets oprindelige plads, blot han, så længe det stod på, ville have dem i kost, men heller ikke det ville præsten acceptere. – Sagen faldt ud til bøndernes fordel: Præsten blev idømt en bod på 16 rdl., 12 til bønderne og 4 til Justitskassen, hvorimod de selv skulle betale sagens omkostninger.

Hvad genstridighed angår, har præsten næppe kunnet måle sig med bøndernes herskab, *Theodosius von Finecke*, der ikke var noget helt almindeligt menneske. Han var højt begavet, havde flere år studeret i udlandet og fik efter sin hjemkomst først ansættelse i hofretten, siden i højesteret. Efter hvad der fortælles om ham, var han hård og vanskelig at omgås, til tider ganske utilnærmelig, og han levede indtil sin død i

største ensomhed. Hans vanskelige sind førte ham ud i bitre stridigheder, bl.a. med den lige så stridslystne Allesø-præst, der en dag overværede, at »den gamle General«, som Theodosius von Finecke kaldtes, lod en af bønderne ride på træhesten. Det fik præsten til at udbryde: »Giv dog den smalle hest en tønne havre, ellers kan den jo ikke bære den gamle bonde«. Generalen blev rasende på præsten, og det har nok ikke været den eneste gang, for det gik til sidst så vidt, at han skrev til kongen for at få Allesø-præsten afsat, hvilket dog ikke lykkedes for ham.

Trods de mange processer, Theodosius von Finecke førte, lykkedes det ham dog at forøge bøndergodset, bl.a. med de 26 gårde i Allesø. Som godsejer var han dog almindelig forhadet, og Allesø-bønderne har sikkert været glade for, at de ikke som de øvrige fæstebønder skulle gøre hoveri på Dallunds marker. – Det fortælles bl.a., at man om natten skulle gennem 15 aflåsedede døre, før man nåede frem til hans soveværelse, hvor han havde en ladt pistol liggende på en stol ved siden af sengen og en sabel på dynen. De fleste anså ham for at være forrykt, og det er forståeligt, at det hurtigt i folkemunde kom til at hedde sig, at det var Fanden selv, der hentede ham, da han døde i 1801.

Theodosius von Finecke efterlod sig ingen livsarvinger, og han havde i sit testamente bestemt, at godset som et stamhus skulle gå i arv til en slægtning af ham, den svenske friherre *Carl Philip von Blixen-Finecke*, der tilhørte en svensk gren af Finecke-slægten. Han var generalløjtnant i den svenske hær, men udtrådte af denne, da han overtog Dallund og samtidig fik titel af baron. Han var anderledes afholdt af godsets fæstebønder, end onklen havde været det; dog kunne man ikke lade være med at trække på smilebåndet, når han kom anstigende i fuld uniform, med stridshandsker, ordener og hele molevitten. Han har åbenbart ikke kunnet glemme sin fortid som militærmand! Han havde for øvrigt godser både i Tyskland og i Skåne, og som regel opholdt han sig kun en del af året på Dallund.

Baron C. P. von Blixen-Finecke døde i 1829, og kun et halvt år efter døde hans søn. Stamhuset gik da i arv til sidstnævntes søn, baron *Carl Fr. Axel Bror Blixen-Finecke*, der i en alder af kun 7 år stod helt alene i verden, idet hans mor var død nogle måneder før faderen.

I en alder af 20 år overtog han stamhuset, og han indgik snart efter ægteskab med en svensk adelsdame. Efter treårskrigen afhændede

Baron Carl Fr. Axel Blixen-Finecke (1822–73), der 1852 afhændede størstedelen af Dallunds bøndergods, bl.a. 25 gårde i Allesø. (Det kgl. Bibliotek).

han sit tyske gods, dog bevarede han navnet, idet han gav en forpagtergård under Dallund det tyske navn Zastrow. – 1852 blev han skilt fra sin hustru, og to år senere giftede han sig med prinsesse Augusta af Hessen, hvorved han blev svoger til Christian IX. Der blev da på Dallund ført et så overdådigt hus, at det ikke tålte sammenligning med det liv, der førtes på omegnens herregårde. Det nye ægteskab var for øvrigt medvirkende til, at det kom til et brud mellem baronen og Frederik VII, der tidligere havde tilbragt nogle muntre sommerdage på Dallund.

I 1852 afhændede baronen størstedelen af bøndergodset, og fæstebønderne i Allesø og de omkringliggende byer blev selvejere. Han var den tredje af slægten, der var ejer af Dallund i den periode, hvor Allesø-bønderne var fæstere under denne gård, og som sin farfar var han en human og vellidt godsejer.

Broby under Åløkkegården

Efter at de 15 gårde i Broby var kommet under Åløkkegården, foretoges – som det var tilfældet for Allesø-bøndernes vedkommende – en ligelig fordeling af hartkornet, idet hver gård blev sat til 7 tdr. 4 skp. 1 fdk. og $\frac{2}{7}$ alb., og det var ensbetydende med, at der kunne stilles samme krav til samtlige fæstere. Hvad det fæstebrev indeholdt, som Knud Christiansen af Åløkkegårdens ejer fik tilstillet, efter at han i 1832 havde fæstet nuv. matr. nr. 22, afviger således ikke på væsentlige punkter fra de fæstebreve, som hans forgængere havde fået tilstillet:

- 1) Gaardens Bygninger, Besætning og Inventarium, der ved et lovligt Syn er overleveret Fæsteren . . . , holder han stedse i den Stand vedlige, saa at der ei findes Mangler, naar Godset aarligen inspiceres ved mig eller min Fuldmægtig.
- 2) Fæsteren betaler og udreder alle Kongelige Skatter og Leverancer af bemeldte Gaard med Jorder. Endvidere betaler Fæsteren de ordinaire og extraordinaire Brandpenge af den Sum, hvortil Gaarden er taxeret i Den almindelige Brandkasse.
- 3) I Landgilde betaler og leverer Fæsteren aarlig 12 Rdl. Sølv, Mortensdag 1 Td. Rug, 1 Td. Byg og 1 Td. Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns og 40 Æg.
- 4) Fæsteren forretter Hoveri til Aalykkegaard lige med hans Naboer efter de oprettede Hoveriforeninger af 1. Marts 1792 og 15. Sept. 1821.
- 5) Fæsteren er forpligtet ligesom de øvrige Fæstere i Brobye at græsse trende Faar med Afgrøde.
- 6) Tørvelodden maae ei afbenyttes af Fæsteren, forinden Eieren har anviist ham Skjærestedet . . . og den Tørv, der forundes, maae ei sælges eller bortføres fra Stedet under Navn af Gave.
- 7) Fæsteren maae ei indtage Indsiddere uden min skriftlige Tilladelse . . . Endvidere forbydes det Fæstere at hæle og huse Løsegængere.
- 8) Alt Hoveri Arbeide forrettes med al mulig Troskab og Fliid uden at yttre Kiv eller Trætte, og iøvrigt sørger Fæsteren stedse for min lovlige Interesse, saaledes at der ei for mig dølges nogen ham vitterlig mig tilføiende Skade paa nogen Maade, men skal han derom ufortøvet underrette mig.

- 9) Fæsteren paalægges at bruge den hensigtsmæssigste Drift paa den af ham ifæstehavende Jordlod, og skulde Eieren i sin Tid finde fornødent at bestemme en ordentlig Driftsplan for den, er Fæsteren forbunden til at modtage den og nøiagtigen at følge samme, hvortil Eieren forbeholder sig Eftersyn . . . Det formenes Fæsteren aldeles at lade Nogen saae paa Lodden eller lade nogen Foering eller Giødning bortkomme fra den . . . Ikke heller maae han lade nogen som helst afbenytte Græsningen.

Derudover understreges det, at fæsteren opfylder den kontrakt, der 1831 er oprettet med moderen, Ane Margrethe Pedersdatter, der åbenbart sidder på aftægt, samt at han efterkommer, »hvad der er bestemt i Loven angaaende Fæstebønder«, og at han er »sin Husbonde og dem, som paa hans Vegne have at befale, i Alt hørig og lydlig«. – Ikke så få af fæstebrevets vendinger har således været sat på papiret for at sikre ejeren, at han ikke fik vrøvl med sine fæstere.

Broby-bønderne har således i modsætning til Allesø-bønderne ydet hoveri, og der synes at have været ens kår for Ålækkegårdens 26 fæstere: 8 i Bolbro, 4 i Stegsted og 14 i Broby. (Viemosegården var før 1800 overgået til selveje). Der er bevaret hoveriprotokoller fra år 1800, og der har i perioden 1800–1840 været ydet hoveri i gennemsnit knap 30 dage om året. Fra år til år har det kunnet variere, hvor meget Broby-bønderne har skullet arbejde på Ålækkegårdens marker, i 1820 således 17 dage, i 1840 41 dage, hvoraf størstedelen er anvendt til »Høeavling, Kornrensning, Kornægter og Tørveskjæring«.

Eksempelvis blev Broby-bønderne i perioden 1. maj 1800 – 1. maj 1801 tilsagt til hoveri i 28 dage, og de var således fordelt:

Vand- og Brakkegrøfter og Vands Afledning	1 Gangdag
Høeavling	1 Spanddag, 6 Gangdage
At læsse eller rive Enge	1 Gangdag
Kornrensning	7 Gangdage
Kornægter	3 Spanddage
Kiøre Gierdsel	1 Spanddag
Tørveskjæring	1 Spanddag, 5 Gangdage
Hugge Gierdsel, stive Elme eller Pile	1 Gangdag
Grøfters Vedligeholdelse	1 Gangdag

Ialt 6 Spanddage, 22 Gangdage

Åløkkegården, hvorunder 16 af gårdene i Broby var fæstegårde fra 1764 og til overgang til selveje omkr. 1850. (Fot. H. Lykke, 1906).

Alle har ydet deres spanddag i forbindelse med høvlingen den 22. juli 1800, og alle har været tilsagt til grøftarbejde den 16. el. 17. oktober s.å. De 7 dages kornrensning har til gengæld strakt sig over perioden 29. september 1800 – 4. april 1801; man har rensset korn i 12 dage, normalt 2 dage i hver måned, og fæsterne fra Broby har været tilsagt på skift. – På længere sigt synes hoveridagene at have været fordelt over samtlige måneder i året, og de kan næppe have hindret bønderne i at udføre arbejdet hjemme på deres egne marker.

Større problemer synes der at have været forbundet med ydelse af skatter og landgilde. Af de bevarede godsregnskaber fremgår det, at der eksempelvis i årene omkring 1820 af de fleste skulle præsteres en landgilde på 12–15 rdl. om året, og dertil kom skatter (landskat og enkelte mindre afgifter), der for hver fæster beløb sig til følgende:

1821: 82 rdl. 95 skil.

1822: 80 rdl. 15 skil.

1823: 79 rdl. 59 skil.

1824: 63 rdl. 75 skil.

1825: 66 rdl. 56 skil.

Det var i årene efter statsbankerotten, og en tredjedel af Åløkkegårdens fæstere var i restance; for enkeltes vedkommende drejede det sig endda om betydelige beløb:

	Restance for følgende år	Restance 1822	Restance 1823	Restance 1824
Jørgen Pedersen, nuv. matr. nr. 12	1820–	112 rdl. 29 sk.	91 rdl. 23 sk.	
Rasmus Pedersen, nuv. matr. nr. 13	1821–	7 rdl. 24 sk.	50 rdl. 06 sk.	106 rdl. 41 sk.
Peder Hansen, nuv. matr. nr. 15	1821–	31 rdl. 28 sk.	33 rdl. 82 sk.	7 rdl. 30 sk.
Hans Hansen, nuv. matr. nr. 16	1820–	134 rdl. 78 sk.	150 rdl. 60 sk.	119 rdl. 25 sk.
Anders Jørgensen, nuv. matr. nr. 17	1817–	443 rdl. 57 sk.	400 rdl. 78 sk.	466 rdl. 61 sk.
Rasmus Madsen, nuv. matr. nr. 19	1821–	23 rdl. 84 sk.	40 rdl. 66 sk.	44 rdl. 05 sk.
Chr. Lundsgaard, nuv. matr. nr. 22	1820–	133 rdl. 50 sk.	95 rdl. 24 sk.	79 rdl. 12 sk.
Jeppe Andersen, nuv. matr. nr. 24	1821–	22 rdl. 28 sk.	27 rdl. 46 sk.	34 rdl. 69 sk.

Kun 1 af de 8 fæstere havde således fået afviklet sin gæld i 1824. De øvrige havde restancer svarende til 1–2 års skatter, fraset Anders Jørgensen, hvis gæld havde været stadig voksende siden 1817.

For store og langvarige restancer kunne rimeligvis føre til opsigelse af fæste, men Åløkkegårdens ejer synes ikke at have taget initiativ til dette skridt; tværtimod blev skatterestancerne i flere tilfælde eftergivet. De fleste af ovennævnte fæstere forblev således på deres gårde adskillige år efter ovennævnte periode.

Det gods, borgmester *Wolrath Holm* købte på auktionen i 1764, var takseret til 295 tdr. hartkorn, fordelt med 65 tdr. på hovedgården (Åløkken) og 230 tdr. på de 26 gårde i Bolbro, Stegsted og Broby, og det erhvervedes for 35.933 rdl.

Wolrath Holm døde kort tid efter og nåede ikke at få skøde på gården. På epitafiet i Vor Frue Kirke er han betegnet som »første Stifter og Eyer af Aalycke-Gaard«. Selve gården har han dog ikke kunnet tage ophold på, idet den først fuldførtes i 1774. Hans arvinger fik skøde på gården i 1767, og de solgte den året efter til forpagter *Christopher Møller* for en sum af 60.000 rdl. 1785 blev godset overtaget af svigersønnen, etatsråd *Frantz Joachim Leth*, og han afhændede det i 1835 til sognepræsten i Brahetrolleborg og Krarup, *Børge Henrik Knap*, der var en velstående mand. 1844 tog han sin afsked og bosatte sig på Åløkkegården. Han døde i 1850, og hans enke sad inde med gården indtil sin død i 1854. I disse år overgik størstedelen af bønder-

To af Åløkkegårdens ejere i den periode, hvor bønderne i Broby gjorde hoveri på denne gård. Til venstre etatsråd Frantz Joachim Leth (1753–1836), til højre konsistorialråd Børge Henrik Knap (1775–1850). (Det kgl. Bibliotek).

godset til selveje, og da Knaps dattersøn, cand. jur. H. C. Steenbach, overtog gården i 1864, var det reduceret til 30 tdr. hartkorn.

Det har således været forpagter Møller, etatsråd Leth og pastor Knap, der har bortfæstet gårdene i Broby, og der er intet, der tyder på, at de har skabt urimelige kår for deres fæstere.

Skovshøjrup under Margård

I store træk har Margård, beliggende i det tidligere Vigerslev sogn, i sin historie meget til fælles med Dallund: De kan føre deres historie tilbage til middelalderens slutning, og blandt deres ejere har to slægter været dominerende. Både Dallund og Margård kom i Bryskernes eje, da Cecilie Hagenskild i midten af 1400-tallet ægtede landsdommer Iven Bryske, og Margård forblev i denne slægts eje indtil begyndelsen af 1620'erne. Flere gange blev den som Dallund overtaget af kreditorer, og først da Odenses borgmester, Jens Christensen Schouboe er-

Margård, hvorunder 3 af gårdene i Skovshøjrup var fæstegårde fra 1764 og til overgang til selveje omkr. 1830. (Efter »Prospekter af danske Herregaarde« af F. Richardt og C. E. Secher, 1857).

hvervede den i 1694, kom der velstand til huse. En betydelig mængde bøndergods tilkøbtes, og da han i 1708 afhændede gården til major J. T. Seefeld, beløb dens hartkorn sig til 309 tdr., hvoraf bøndergodset talte 202 tdr. og kirkegodset (Uggerslev, Ubberud og Bederslev kirker) 54 tdr.

Major Seefelds enke giftede sig i 1725 med kaptajn C. G. Grüner, der forøgede bøndergodset med ca. 60 tdr. hartkorn, og sammen med hovedgården testamenteredes det hans datter og svigersøn, oberst *Chr. Schöller*, af hvis slægt gården siden har været ejet.

Også oberst Schöller var interesseret i at forøge Margårds bøndergods, og det var ham, der i november 1764 mødte op på auktionen over ryttergodset på Odense Slot og erhvervede sig 3 gårde og 1 hus i Skovshøjrup.

1778 overtoges gården af den ældste søn, ritmester *Gustav Grüner Schöller*, ved hans enkes død i 1821 af hans nevø, major, senere kammerherre *Chr. Schöller*, og da han i 1858 afgik ved døden, var størstedelen af bøndergodset overgået til selveje.

Omkring 1800 omfattede bøndergodset 42 gårde, hvoraf størstedelen var beliggende i Uggerslev, Tværskov, Kelleby, Søndersø, Vedby,

Til venstre oberst Chr. Schöller (1706–1778), der mødte op ved auktionen over det fynske ryttergods på Odense Slot i november 1764 og erhvervede sig 3 gårde i Skovshøjrup. Til højre kammerherre Chr. Schöller (1793–1858), der omkring 1830 lod de 3 gårde overgå til selveje. (Det kgl. Bibliotek).

Ørritslev, Kusterslev, Hemmerslev og Skovshøjrup. For de 3 gårde i sidstnævnte by er der bevaret enkelte fæstebreve, og det fremgår heraf, at fæste blev indgået på følgende betingelser:

- 1) I aarlig Landgilde betaler Fæsteren til hvert Aars Mortensdag 12 Rdl.
- 2) Fæsteren forretter fuldgaards Hoveri til Margaard, ligesom Skik og Brug hidindtil har været.
- 3) Af denne Gaard har Fæsteren betalt til Fæste 100 Rdl. og Fogedpenge 10 Rdl.
- 4) Da Gaardens Bygninger er i god Stand . . . , saa bliver det altid Fæsterens Pligt at vedligeholde den i samme Stand, som den nu forefindes.
- 5) Fæsteren skal i alle Deelee . . . være sit Herskab og dets Fuldmægtig hørig og lydlig.

- 6) Fæsteren maae ikke i nogen Maade bortleje noget af Gaardens Jorder og dens Tilliggende.
- 7) Fæsteren holder Gaardens Jorder i behørig Drift og Hvile, pløyer, saaer og gjøder Jorden forsvarlig, og da der paa Gaardens Grund er noget Underskov, saa er det Fæsterens Pligt at opelske hvad være af Eg og Bøg . . . , saa og da der paa samme Grund findes noget Tørveskiær, da maae han ei skiære meere deraf, end allene til sit eget Husets højt fornødne Brug.
- 8) Fæsteren skal i rette Tid svare og udlægge alle Kongelige Skatte-Contributioner, ordinaire og extraordinaire.
- 9) Til Gaardens Besætning følger 5 Bæster, 3 Vogne, 1 Plou, 2 Harver og det, som vedheftede Synsforretning udsiger.

Normalt var det fæsterens pligt at forsyne gården med redskaber og besætning, men af praktiske grunde overtog den nye fæster, Niels Knudsen, i 1809 alt efter den tidligere fæster, Rasmus Andersen (nuv. matr. nr. 6). Det samme var tilfældet, da Rasmus Hansen i 1805 fæstede nuv. matr. nr. 7 efter Gotfred Ibsen; med gården fulgte da foruden »Bæster, Æde- og Sædekorn 1 Jern Plou, 3 Vogne og 2 Harver«.

Margårds hoveriprotokoller er ikke bevaret, og det er derfor ikke muligt at danne sig et overblik over, hvor mange dage om året de 3 fæstebønder i Skovshøjrup har været tilsagt til hoveri. Det fremgår af den overenskomst, der i 1792 blev indgået med Margårds 36 hoverigjørende bønder, at der maksimalt – som på de andre gårde – kunne ydes 22 spanddage og 109 gangdage om året, men det må formodes, at bønderne har ydet hoveri i samme omfang som fæsterne under Åløkkegården. Det fremgår af samme overenskomst, at gårdens »Agerland er indeelt i hver heel Mark i 72 lige store Lodder, hvoraf de 2 af disse Lodder tilfalder enhver af de 36 hoveriegjørende Bønder at dyrke i 3 paa hinanden følgende Aar«.

Den samlede landgildeindtægt for Margård beløb sig eksempelvis i 1790 til 489 rdl., og heraf tegnede 3 fæstegårde og 1 fæstehus i Skovshøjrup sig for følgende:

Clemens Ibsen (nuv. matr. nr. 5)	:	12 rdl. 0 mark 2 skil.
Rasmus Andersen (nuv. matr. nr. 6)	:	11 rdl. 0 mark 2 skil.
Gotfred Ibsen (nuv. matr. nr. 7)	:	11 rdl. 3 mark 1 skil.
Casper Jørgensen (et fæstehus)	:	3 rdl. 2 mark 11 skil.

Til sammenligning kan anføres, at Margårds foged i halvårlig løn fik 25 rdl., røgteren 6 rdl.

6 gårde i Allesø og Broby under Odense Hospital

Det er tidligere nævnt, at gårdene kom i hospitalets eje i 1639 efter mageskifte med Jørgen Brahe til Hvedholm. Det gælder i hvert fald nuv. matr. nr. 5 og 6 i Allesø og nuv. matr. nr. 8, 9 og 10 i Broby. Gl. matr. nr. 7 (nuv. matr. nr. 5 og 6) i Broby anføres ikke altid sammen med de øvrige gårde, således ikke i klosterets jordebog 1671–72, men til gengæld i matriklerne af 1664 og 1688, og der er kun udstedt fæstebrev i forbindelse med Rasmus Andersens overtagelse af gården i 1755 efter Niels Nielsen. Det tyder på, at gården har haft anden status end de andre 3 fæstegårde i Broby, og at den er kommet i klosterets eje på et andet tidspunkt end de øvrige. (Den fremstilling, som R. Chr. Sørensen Allesø giver i »En fynsk Sognekommune gennem Tiderne« s. 27 f., er således ikke rigtig).

Klosterets bøndergods beløb sig til 286 tdr. hartkorn, hvortil kom hovedgården (Blangstedgård) med 19 tdr. hartkorn og tiender med 73 tdr. hartkorn. Gårdene lå spredt over det meste af Fyn, flest samlet i Villestofte, hvor klosteret ejede 9 gårde.

For klosterets fæstebønder var hoveri af mindre betydning. Det skulle kun ydes til Blangstedgård, der sammenlignet med andre hovedgårde var af beskeden størrelse, og det er sandsynligvis kun de nærmestboende fæstebønder, der har ydet hoveri. 1679 var 2 bønder i Allesø og 2 i Broby hoveripligtige på Blangstedgård, men det fremgår af senere fæstebreve, at hoveripligten er erstattet af hoveripenge.

1847 fik Mads Hansen »Lundsgård« i Broby i fæste efter sin far, og han kunne efter at have »betalt den akkorderede Indfæstning paa 1000 rdl. nyde, bruge og i Fæste beholde bemeldte Gaard for Livstid« og hans enke efter ham på følgende betingelser:

Han svarer aarlig i rette Tid de paabudne Skatter og Afgifter (indbefattende Brandkontingenter af Gaardens Bygninger) . . . , svarer i Landgilde og Hovningspenge 3 Td. Rug, 4 Td. Byg og 3 Td. Havre, som betaales med Penge efter hvert Aars Kapitelstakst . . . Endvidere skal Fæsteren dyrke, gjøde og behandle Gaardens

Jorder forsvarlig, hvor Skov findes, den tilbørlig opelske, plante Frugttræer i Haugen, vedligeholde samtlige Hegn med forsvarlige Grøfter og Gjærder . . . , maa skjære Tørv til Gaardens nødvendige Brug, holde Gaardens Bygninger i forsvarlig Stand uden nogen Brøstfældighed eller Mangel, ligeledes dens Besætning og Inventarium, være sig hørig og lydig mod sin Husbonde og Befuldmægtigede, og iøvrigt i Et og Alt efterleve de Kongelige Anordninger, alt under dette Fæstes Fortabelse og under lovlige Tvangsmidler.

Den 19. oktober var der blevet holdt syn på gården ved sognefogederne i Næsby og Skovshøjrup. Gårdens 4 længer, stuehuset mod nord på 25 fag, den østre længe på 25 fag, den søndre længe på 18 fag og den vestre længe på 22 fag, fandtes alle at være i god stand; inventaret bestod af 3 vogne, vurderet til henholdsvis 55, 44 og 12 rdl., 1 jernplov med tilbehør, vurderet til 5 rdl., samt 2 jernharver, vurderet til 8 rdl. Af gårdens besætning takseredes 5 heste fra 35 til 65 rdl. – 2 dage senere blev synsforretningen oplæst og ratificeret i Odense Herredsting i overværelse af 3 vidner. – Også herregårdene lod foretage et sådant syn ved indgåelse af fæste, og det må formodes, at fremgangsmåden har været den samme som her.

Fæstebreve af ældre dato indeholder stort set de samme betingelser. Tidligere blev det dog understreget, at fæsteren havde at »holde god Freed og Skik med sine Naboer og Byemænd«.

En undersøgelse af klosterets regnskaber for året 1782 viser, at de 5 gårde, der 1639 kom i klosterets eje, dette år svarede følgende til klosteret:

<i>Nuv. matr. nr. 5 og 6, Allesø:</i>	4 tdr. 4 skp. byg, 1 otting smør, 10 æg, erritspenge, hovningspenge
<i>Nuv. matr. nr. 8, Broby:</i>	3 tdr. 1 skp. rug, 3 tdr. 6 skp. byg, 3 tdr. 6 skp. havre, 1 lam, 2 gæs, 4 høns, erritspenge, hovnings- penge
<i>Nuv. matr. nr. 9, Broby:</i>	1 td. 7 skp. rug, 2 tdr. 2 skp. byg, 2 skp. havre, 1 fodernød, 1 lam, 2 gæs, 4 høns, gæsteri, hov- ningspenge
<i>Nuv. matr. nr. 10, Broby:</i>	5 tdr. rug, 6 tdr. byg, gæsteri, hovningspenge.

Samtlige landgildeydelse blev omregnet efter kapitelstaksten, og det beløb sig til følgende for de 5 fæsteres vedkommende:

- Nuv. matr. nr. 5, Allesø : 17 rdl. 0 mark 7 skil.
- Nuv. matr. nr. 6, Allesø : 17 rdl. 0 mark 7 skil.
- Nuv. matr. nr. 8, Broby : 33 rdl. 5 mark 2 skil.
- Nuv. matr. nr. 9, Broby : 18 rdl. 4 mark 7 skil.
- Nuv. matr. nr. 10, Broby : 41 rdl. 1 mark 1 skil.

Heraf beløb hovningspenge sig til følgende: for de to Allesø-gårde 3 rdl. og 4 mark, for de tre Broby-gårde henholdsvis 8 rdl., 5 rdl. og 11 rdl. og 2 mark. – Det er af interesse i denne forbindelse at bemærke prisen på korn og husdyr: 1 td. byg takseredes således til 2½ rdl., 1 fodernød til 1 rdl., 1 lam til 2 mark, 1 gås til 10 skil. og 1 høne til 4 skil. (1 rdl. = 6 mark; 1 mark = 16 skil).

Det var dårlige tider for landbruget, og det fremgår af regnskaberne, at 3 af de nævnte fæstere dette år ikke har kunnet betale deres afgifter til klosteret: Om Hans Hansen, fæster af nuv. matr. nr. 5 i Allesø, hedder det, at han har haft det uheld » i afvigte Aar at midste en af sine bedste Køer og et Bæst«, og man anså ham ikke for at være i stand til at udrede mere end 14 rdl. – Lars Rasmussen, fæster af nuv. matr. nr. 8 i Broby, skulle svare 33 rdl., og han fik ligeledes nedsættelse: »I lige Tilfælde i Henseende til Korn-Misvækst, er det ganske umulig for den fattige Beboer at svare mere for den af denne højtskyldende Gaard end 18 Rdl.«. – Det samme gjaldt Hans Jørgensen, fæster af »Lundsgård« i Broby, og for hans vedkommende var der tale om en betydelig nedsættelse: »Den betydelige Misvækst af alle Slags Korn, som især i denne bare og skarpe Egn har været i afvigte Sommer, og det Vanheld, som de fattige Mennesker desuden atter i dette Aar har havt paa sine Bæster og Køer forarsager, at vi nødes til at nedsætte hans Landgilde til 12 Rdl.«, hvilket beløb svarede til hovningspengene.

Det har været en almindelig opfattelse, at hospitalets bønder gennemgående har haft bedre kår end fæstere af ryttergods, og det er bl.a. – som her – kommet til udtryk ved, at de har haft mulighed for at få deres afgifter reduceret, når der var rimelig grund til det.

Også hospitalsgodset overgik i løbet af 1800-tallet til selveje.

Klinede vægge og stråtag

Væsentlige dele af gårdene, som vi kender dem i dag, er opført i sidste halvdel af 1800-tallet. Ejeren lod ofte sine egne og sin hustrus initialer placere på en af husets gavle, og dertil føjedes årstallet. Eksempelvis erfarer vi på en tur gennem Allesø, at Hans Otto Knudsens gård er opført i 1847, Stærmosøgård i 1856, Korskærgård i 1858, Lundsgård i 1859, Arne Nielsens og Arne Pedersens gårde i 1863, Nordgård i 1864, Hans Jacobsens gård i 1871 og Toftegård i 1876. Primært gælder det stuehusene, idet en eller flere af udlængerne ofte er ombygget på et senere tidspunkt.

Vi har således i mange tilfælde førstehåndskendskab til gårdenes indretning gennem de sidste 100 år. Derimod er det begrænset, hvad vi ved om deres forgængere. Imidlertid er vi så heldige – med en enkelt undtagelse – at have detaljerede beskrivelser af gårdene i Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby fra de første årtier af 1800-tallet, og de ligger til grund for den skematiske oversigt, der bringes som tillæg si. 346 ff.

Da 26 gårde i *Allesø* i slutningen af 1760'erne kom under Dallund, var størsteparten af dem i ringe forfatning. Dallunds ejer var naturligt interesseret i at give sine fæstere bedre kår, og med henblik på forbedring af bygningerne gav han dem lov til at hugge træ i godsets skove. I årene op mod århundredskiftet blev en væsentlig del af byens gårde ombygget, og det er uden tvivl baggrunden for, at herskabet på Dallund i 1797 lod hele byen brandtaksere. Som taksationsmænd fungerede sognefoged Mads Rasmussen, Render, og sognefoged Hans Clausen, Hunderup, og på embeds vegne medvirkede landsdommer J. J. Mylius. Arbejdet påbegyndtes den 12. juni, og det kunne afsluttes ved månedens udgang, idet der normalt takseredes 3 gårde om dagen. Det drejede sig foruden kirke og præstegård om 25 gårde (en gård i Parkgyden var som nævnt nedlagt) og 22 huse, og hver bygningslængdes mål, indretning og værdi blev ført til protokols af skriveren, fuld-

Det fremgår af inskriptionen på denne gavl (Korskærgård, nuv. matr. nr. 14 i Allesø), at stuehuset er opført af Lars Rasmussen og Kathrine Jørgensdatter i 1858. Den da 32-årige gårdejer havde 6 år forinden frikøbt gården fra Dallund for et beløb på 3.340 rdl. (Fot. Jørn Andersen).

mægtig P. Strøbech. Der er noteret adskillige sider om hver enkelt ejendom, ikke mindst om stuehusenes indretning. Det er en af de mest detaljerede taksationsforretninger, der overhovedet foreligger, og den tjener som et godt kildemateriale til belysning af de nordfynske gårdes beskaffenhed omkring år 1800.

Samme positive indstilling må fæstebønderne i *Broby* og *Skovshøjrup* have fundet hos deres herskab på henholdsvis Aaløkkegården og Margård, for også her blev der foretaget en taksering af samtlige fæstegårde, efter at de var blevet »forandret og forbedret«. For de 3 Skovshøjrup-gårdes vedkommende skete det »efter Godsejerens Requisition« i 1805, siden i 1812, og det tyder på, at der i hvert fald i den mellemliggende periode har fundet en ombygning sted. Takseringen af de 14 Åløkke-gårde i Broby fandt sted i 1829 og varede i 3 dage.

For hospitals-godsets vedkommende fandt der ligeledes en samlet taksering sted – i Allesø i 1821, i Broby i 1822.

Når en ejendom var ombygget og forbedret, foretoges der normalt brandtaksation, og en sådan foreligger der for selvejergårdene og mensalgodset i perioden 1801–13.

I brandtakseringsprotokoller fra den pågældende periode for Lunde, Ravnebjerg (hvorunder Næsbyhovedbroby hørte i begyndelsen af 1800-tallet) og Odense herred finder vi beskrivelser af de enkelte gårde, omend ikke så fyldige som for Dallund-godsets vedkommende. For 2 gårde (nuv. matr. nr. 4 i Skovshøjrup og nuv. matr. nr. 6 i Næsby) er beskrivelsen af de enkelte bygninger ikke anført i brandtakseringsprotokollen, og kun den samlede forsikringssum fremgår af brandforsikringsprotokollen. Gården i Skovshøjrup vurderedes i 1856, efter at der var foretaget forskellige forbedringer, og beskrivelsen af gården stammer fra dette år. Gården i Næsby (»Majorgården«) er således den eneste, hvis indretning i første halvdel af 1800-tallet vi ikke har kendskab til. – »Humlegård« takseredes i 1824, og det sandsynliggør, at den da har været nyopført.

I alt haves der således fra 1797 og de følgende årtier fra de 5 byer beskrivelse af 70 gårde (deraf 1 mangelfuld). I det omtalte tillæg anføres relevante oplysninger, der fremgår af samtlige taksationer: de samlede forsikringssummer (idet det dog ikke i alle tilfælde fremgår, hvornår den pågældende ejendom sidst er blevet takseret), de enkelte bygningers længde og dybde (angivet i fag á 2 alen eller i alen alene) samt forsikringssum og indretning, og der kan på grundlag af dette materiale udledes følgende om gårdene og deres indretning i begyndelsen af 1800-tallet:

Antal bygningslængder

På det tidspunkt var langt de fleste af gårdene firlængede. Af de 70 gårde var således kun 9 trelængede (Allesø nuv. matr. nr. 29, 30 og 31, hvoraf førstnævnte var sammenbygget med nuv. matr. nr. 13; Broby nuv. matr. nr. 4, 5, 13 og 17; Skovshøjrup nuv. matr. nr. 2; Kirkenstrup nuv. matr. nr. 1 b, »Humlegård«). De fleste af disse var gårde med et beskedent hartkorn, og følgelig krævedes der ikke så store udbygninger. – I ganske enkelte tilfælde er der ikke overensstemmelse mellem antallet af bygningslængder på matrikelkortet og i beskrivel-

sen i de samtidige brandtaksationsprotokoller, men det må formodes, at sidstnævnte er de mest pålidelige.

En jordebog over ryttergodset fra 1696 indeholder oplysninger om 28 af de her omhandlede gårdes bygningslængder (antal fag), uden at der dog meddeles noget om deres indretning. En sammenligning mellem bygningslængdernes størrelse og placering i 1696 og i årene omkring 1800 viser, at der for samtlige gårdes vedkommende er sket svære ombygninger eller foretaget nyopførelser.

Antal fag i de enkelte bygningslængder 1696/ca. 1800

	Nordre bygning- længde	Østre bygning- længde	Søndre bygning- længde	Vestre bygning- længde	Samlet antal fag 1696	Samlet antal fag ca. 1800
Allesø, nuv. matr. nr. 7	17 / 15	13 / 19	14 / 14	19 / 15	63	63
Allesø, nuv. matr. nr. 10	17 / 13	17 / 26	16 / 14	/ 13	50	66
Allesø, nuv. matr. nr. 11	17 / 14	7 / 22	11 / 13	13 / 13	48	62
Allesø, nuv. matr. nr. 13	20 / 22	5 / 13	17 / 16	9 / 19	51	70
Allesø, nuv. matr. nr. 14	13 / 15	13 / 20	19 / 16	15 / 19	60	70
Allesø, nuv. matr. nr. 15	13 / 15	/ 16	17 / 19	19 / 15	49	65
Allesø, nuv. matr. nr. 16	22 / 20	4 / 14	17 / 22	/ 15	43	71
Allesø, nuv. matr. nr. 18	16 / 17	11 / 15	21 / 21	12 / 16	60	69
Allesø, nuv. matr. nr. 19	/ 14	20 / 19	20 / 14	10 / 18	50	65
Allesø, nuv. matr. nr. 20	/ 18	17 / 13	12 / 20	15 / 13	44	64
Allesø, nuv. matr. nr. 22	22 / 16	12 / 17	13 / 17	12 / 20	59	70
Allesø, nuv. matr. nr. 23	13 / 17	14 / 18	16 / 18	12 / 18	55	71
Allesø, nuv. matr. nr. 24	18 / 15	6 / 16	4 / 18	22 / 16	50	65
Allesø, nuv. matr. nr. 28	15 / 18	15 / 22	14 / 15	/ 14	44	69
Allesø, nuv. matr. nr. 29	15 / 11	11 / 9	18 /	11 / 15	55	35
Broby, nuv. matr. nr. 4	11 / 13	5 / 13		13 / 16	29	42
Broby, nuv. matr. nr. 12	19 / 15	18 / 16	/ 18	10 / 17	47	66
Broby, nuv. matr. nr. 13	8 /	18 / 21	19 / 13	15 / 23	60	57
Broby, nuv. matr. nr. 15	16 / 18	6 / 18	25 / 18	/ 14	47	68
Broby, nuv. matr. nr. 17	13 / 11	11 /	19 / 20	13 / 24	56	55
Broby, nuv. matr. nr. 18	15 / 20	23 / 15	/ 16	10 / 15	48	46
Broby, nuv. matr. nr. 20	21 / 13	/ 18	16 / 20	13 / 20	50	71
Broby, nuv. matr. nr. 21	14 / 13	22 / 17	19 / 19	9 / 18	64	67
Broby, nuv. matr. nr. 23	17 / 13	/ 18	19 / 15	15 / 14	51	60
Skovshøjrup, nuv. matr. nr. 1	14 / 16	14 / 18	18 / 20	15 / 18	61	72
Skovshøjrup, nuv. matr. nr. 3	29 / 27	6 / 27	15 / 23	22 / 27	72	104
Skovshøjrup, nuv. matr. nr. 6	11 / 23	12 / 20	22 / 22	8 / 19	53	84
Antal fag ialt					1487	1879

Det fremgår af ovenstående oversigt, at de fleste gårde omkring 1800 har et noget større antal fag end i 1696. Tilsammen har de 28 gårde i 1696 1487 fag, omkring 1800 1879 fag, og der er således tale om en forøgelse på 26 %. Kun én gård (nuv. matr. nr. 29 i Allesø) har et betydeligt mindre antal fag, 35 mod tidligere 55, men det svarer ret nøje til gårdens beskedne hartkorn efter udskiftningen.

Der synes at have været et mere harmonisk forhold mellem de enkelte bygningslængder omkring 1800 end tidligere. I 1696 er der således 15 bygningslængder på 10 fag og derunder, omkring 1800 derimod kun 1. Dertil kommer, at antallet af trelængede gårde er blevet reduceret betydeligt; i 1696 er der således blandt ryttergodset i Allesø og Broby 12 trelængede gårde, kun 4 omkring 1800. Der har således været en ret tydelig tendens til i løbet af 1700-tallet at udskifte den trelængede gård med en firlænget. – I løbet af de godt 100 år, der ligger mellem de to opmålinger, er bygningslængderne i gennemsnit forøget med 2½ fag.

Stuehuset

Der har været en helt klar tendens til at placere stuehuset mod nord. Det gælder 54 af de 70 gårde, mens 12 af de resterende 16 har haft stuehuset placeret mod syd.

I brandtakseringsprotokollerne anføres ofte kun, at stuehuset er indrettet til stuer, kamre, forstue og bryggers. Ved takseringen af hospitals- og ryttergods i Allesø og Broby samt ved takseringen af 19 gårde i Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby er der imidlertid nøjere angivelse for de enkelte rums indretning, og ud fra beskrivelsen af 57 stuehuse (27 i Allesø, 21 i Broby, 5 i Skovshøjrup, 3 i Kirkendrup og 1 i Næsby) kan vi danne os et indtryk af, hvordan et sådant har været indrettet omkring år 1800:

Normalt har der været 6–8 rum med 1 eller 2 større stuer (den øverste stue og storstuen) på den ene side af forstuen (nærmest svarende til gang eller entre) med indgang fra gårdspladsen og dagligstue og bryggers som de centrale rum på den anden side af forstuen. Halvdelen af gårdene har haft 2 stuer, den anden halvdel 3 stuer/kun for 1 gårds vedkommende er der anført 4 stuer (nuv. matr. nr. 21 i Broby). De fleste af gårdene har dertil haft mælkekammer og ølstue. Tjeneste-

Nuv. matr. nr. 5 a i Allesø. På billedet, der stammer fra begyndelsen af århundredet, ses yderst til højre gårdens ejer Anders Chr. Larsen og hans hustru Signe, yderst til venstre hans svigermøder. Stuehuset nedbrændte i 1930'erne, og 2 af de resterende længer fjernedes i forbindelse med etablering af nuv. Beldringevej i krigens første år. Den vestlige længe er bevaret og i dag indrettet som stuehus (nuv. ejer Egon Andersen).

pigerne har normalt haft deres kammer i stuehuset, hvorimod karlene har haft deres i en af udlængerne. I 5 af gårdene er karlekammer dog beliggende i stuehuset.

Der har været lergulv i stuer og kamre, hvorimod gulve i forstue og bryggers som regel har været belagt med kampesten; enkelte steder har gulvet i den øverste stue været belagt med brændte mursten. Fast inventar i dagligstue har været 2 alkovesenge og kakkellovn, i bryggers bagerovn, esse (åben skorsten) og bryggekedel, ofte af kobber. I bryggerset har der været stige til loft med lem over samt dør til haven. For Allesø-gårdenes vedkommende er nøje angivet antallet af vinduer og døre, oftest »engelske Vinduer med Rammer, Beslag og ordinairt eller Norsk Glas i Blye« og »hollandske Døre med Klinke eller Laas og Nøgel«.

Der mærkes en tydelig forskel på gårde, der er takseret omkring 1800, og gårde, der er takseret omkring 1820. Omkring 1800 har bryg-

gerset været det sted, hvor man spiste størstedelen af året, og dagligstuen det sted, hvor man sov samt spiste i vintertiden. Det er de 25 Dallund-gårde i Allesø, der har fået den mest detaljerede beskrivelse, og der er ikke for nogen af disse i 1797 anført køkken eller sovekammer. Fæstegårdene i Broby er takseret henholdsvis 1822 (hospitalsgodset) og 1829 (Åløkke-gårdene), og da har 5 gårde fået indrettet køkken og sovekammer. Det samme gælder de fleste gårde i Kirkendrup og Næsby. Her afløses de klinede vægge, som der findes ved samtlige gårde i Allesø, Broby og Skovshøjrup, i disse år af murede vægge af brændte sten, ligesom lergulvet udskiftes med bræddegulv. Den første gård, hvorom det anføres, at den har bræddegulv overalt, er »Solbakken« i Næsby. 2 steder i Allesø var den øverste stue belagt med bræddegulv (nuv. matr. nr. 12 og 26).

Murede vægge og bræddegulv spillede en væsentlig rolle ved vurderingen. Mens stuehusene i gennemsnit 1797 i Allesø vurderedes til 160 rdl., stuehusene 1829 i Broby til 340 rdl., vurderedes 3 stuehuse i Næsby i 1812 til henholdsvis 4.000 rdl., 4.500 rdl. og 4.500 rdl. (»Mosegård«, »Møllegård«, »Solbakken«), og de var netop opmuret af brændte sten og delvis forsynet med bræddegulve. Det samme var tilfældet med nuv. matr. nr. 2 i Kirkendrup, hvis stuehus 1801 vurderedes til 1.000 rdl., og nuv. matr. nr. 3 i Skovshøjrup, der 1805 vurderedes til 1.490 rdl., hvilket var høje beløb på det tidspunkt. De »fineste« stuehuse i Allesø var et par år forinden vurderet til 240 rdl. (nuv. matr. nr. 14 og 23).

Bortset fra de anførte tilfælde gælder det for stuehusene som for de øvrige bygninger som helhed, at væggene var lerklinede og tagene belagt med strå. Undertømmeret var af eg, bjælker og spærværk af fyr. Bindingsværket var pænt malet, og der var rigeligt med fyldtømmer. – Som helhed var de fynske gårde med tilhørende haver velholdte. Således udtalte Gr. Begtrup, professor i landøkonomi, i 1808: »Ingen Provinds udmærker sig saa meget ved smukke Bøndergaarde som Fyn«.

Stuehusene til Næsbyhoved og Allesø præstegård lader sig ikke sammenligne med de øvrige. Næsbyhoveds stuehus havde 2 etager med ialt 15 værelser og kamre med bræddegulv og bræddeloft samt køkken og en stor sal, og det vurderedes i 1810 til 4.160 rdl. Præstegårdens stuehus havde 19 rum, adskillige med bræddegulv – foruden de traditionelle værelser bl.a. studerekammer, 2 sengekamre, 2 gæ-

Næsbyhoved har været den anseligste gård i kommunen – med tilhørende mølle, hvoraf der i tidens løb har været flere, den sidste opført tæt ved kanalen. Ejeren af møllen har indtil 1915 tillige været tiende ejer af Broby kirke. Stuehuset (øverst) blev nedrevet omkr. år 1900, hvorefter den nuværende hovedbygning opførtes. Billederne stammer fra tiden omkr. 1895. (Odense Bys Museer).

Prospektkort fra begyndelsen af århundredet med to partier fra Allestø: Øverst Korsgade med den ikke længere eksisterende gård matr. nr. 7 til højre (hvor Oda Larsens forretning er beliggende); nederst præstegården, hvis udbygninger heller ikke eksisterer mere. Præstegården er opført efter brand 1802. Herom kunne Fyens Avertissements Tidende oplyse følgende dagen efter branden: »Torsdagen den 27de Maji afbrændte Allestø-Præstegaard ved en med mageløs Hurtighed om sig gribende Ild; Præstefolkene spiste til Middag hos Præstegaardens Forpagter, hvis Værelser just til Uheld ei har Vinduer indad imod Præstegaarden, saa hele Taget stod i Lue, da en Piges Skrig vakte dem til at søge Redning. De frelste med Nød deres Børn igiennem en Haugedør. En ældre Datter trængte igiennem 3 Værelser og fik det mindste nøgent ud af Vuggen, et fulgte Moderen, og 2 blev baaret paa Faderens Arme; og dette var alt hvad de reddede. Karlen, som trængte sig ud i Gaarden, da disse søgte Haugen, fandtes styrtet tet ved Stuehuset. 8 Heste blev brændte og Forpagterens Besætning, 3 Køer undtagen; ogsaa han reddede ei det mindste undtagen 2 spæde Børn . . . Forpagterens Folk, der ved Raabet var styrtet i Gaarden, fik ei mere Foden tilbage inden deres egen Dør; men maatte overlade selv de Gaver, deres Venner havde lagt paa det nye døbte Barns Vugge, til Luerne. – Med en forundringsværdig Hast vare Dallunds og Lunde Sprøiter der og i fuld Virksomhed, ogsaa fra det fjerne Langesøe, og strax Østrupgaards og Hunderup Byes saavel Sprøiter som Branddirecteurer og Brandfogeder. Alt viiste Mod og ufortrøden Anstrængelse. Odense Sprøiter saaes ei, formodentligen hindrede Helligdagene disse vore brave Medborgere at iile til Hielp, hvilket de vist ellers ei vilde have nægtet Landboen, der saa taalmodig imodtager og godmodig føder de Karavaner af Betlere og Dagdrivere Odense hver Morgen udsender af sine Porte. – Det stille Veir og det at Præstegaarden ei var bygt alt for tæt til sine Naboer, bidrog formentlig til Ildens Standsning; Forresten saae man ogsaa her hvor ønskeligt det var, om Brandvæsenet paa Landet var bedre organiseret; der mødte Mennesker nok med den bedste

stekamre, folkestue, køkken, spisekammer og saltekammer, og det vurderedes 1797 til 810 rdl., hvilket nærmede sig det firdobbelte af det, hvortil de bedste af fæstegårdens stuehuse vurderedes.

Øvrige bygningslængder

Der er i anden forbindelse gjort forsøg på at finde retningslinier for indretning af udlænger, men heller ikke på grundlag af dette materiale kan sådanne opstilles. Overalt findes lo og ladegulv, kostald, hestestald og foderlo – stalde og foderlo normalt i samme længde; kun i 5 tilfælde er kostald og hestestald beliggende i hver sin længde. Dertil kommer fårehus, huggehus, tørvehus, karlekammer og vognport, i enkelte tilfælde høgulv og avnehus. Mælkekammer og ølstue var som nævnt normalt beliggende i stuehuset, i henholdsvis 6 og 4 tilfælde dog i den tilgrænsende udlængde. I 5 gårde (Allesø nuv. matr. nr. 7, 12 og 21; Broby nuv. matr. nr. 22 og 24) var der i en af udlængerne indrettet værelser – som regel stue, forstue og kammer – til »husfolk« (tyende eller husmandsfolk).

For Allesø-gårdens vedkommende er det anført, hvorvidt gårdene var sammenbyggede, og det var overalt tilfældet undtagen nuv. matr. nr. 7, 10, 21, 24 og 30, hvor der var åbning mellem et par af længerne.

Forsikringssum

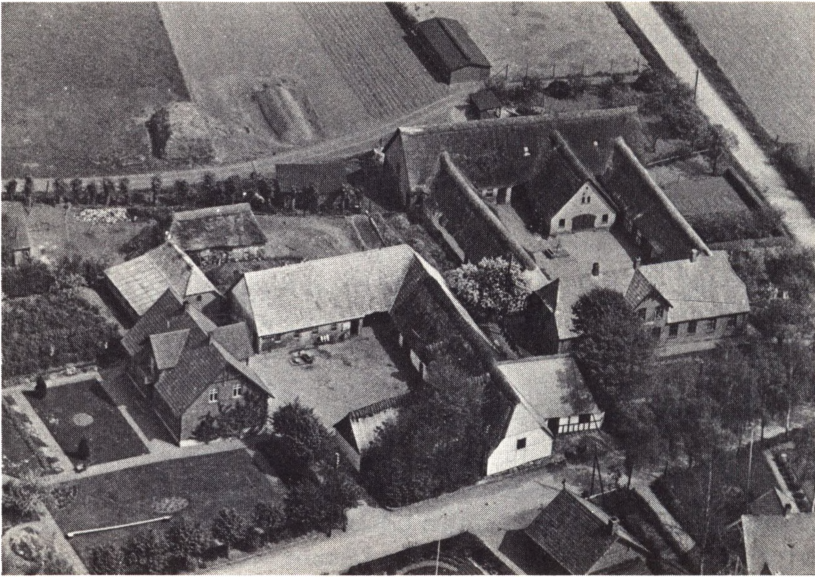
I 39 tilfælde er den hidtidige forsikringssum anført, og en sammenligning af denne og den nye forsikringssum kan til en vis grad belyse den udvikling, der er sket med de enkelte gårde i den mellemliggende periode, idet det selvfølgelig må tages i betragtning, at der har fundet en vis værdistigning sted:

De 25 gårde i *Allesø*, der hørte under *Dallund*, vurderedes i 1776 til ialt 6.790 rdl., i 1797 til ialt 10.510 rdl., hvilket var en stigning på 53 %. Forsikringssummen for 2 af gårdene (nuv. matr. nr. 7 og 25) var lavere i 1797 end i 1776, og de kan næppe være blevet forbedret. For 7 af

---

Villie men tomme Hænder; kuns Taarup og Lumbye Beboere udmærkede sig ved at møde med Vogne forsynede med Tønder, Spander og Mandskab . . . Præsten er den, som Skribent og Digter bekiendte Jens Schmidt, der mistede sin udsøgte Bogsamling, og hvad Anmelderen især beklager, sin næsten færdige metriske Oversættelse af Horatz's Oder«. – Anmelderen anføres som værende en nabopræst.

At gårdene hurtigt kan skifte karakter fremgår af ovenstående luftfoto af matr. nr. 18 a (Lindegård, t.v.) og 19 a (Højgård, t.h.) i Allesø. Billedet stammer fra midten af 1930'erne. Af Lindegårds bygninger er den sydlige og den vestlige længe ombygget, og den mindre bygning øst for gården og den sydlige længes udbygning ind mod Højgård er forsvundet; i den nordvestlige del af haven er opført moderne etplans-villa. Af Højgårds udlænger er den nordlige og den sydlige ombygget og belagt med cementsten, mens den østlige er belagt med asbestplader. Også stuehuset forsynedes 1975 med nyt tag. Hønhuset bag gården lod tyskerne flytte til en anden gård i byen.

gårdene (nuv. matr. nr. 9, 10, 14, 15, 29, 30 og 31) var der til gengæld tale om en stigning på 100 % eller derover, og der må her være foretaget betydelige ombygninger. Det har uden tvivl også været tilfældet med de 3 gårde i *Kirkendrup*, der i 1801 vurderedes til ialt 6.500 rdl. mod tidligere 2.510 rdl. Det var gårde af en betydelig størrelse, og de vurderedes i gennemsnit 4 gange så højt som gårdene i Allesø.

5 af gårdene i *Næsby* vurderedes 1812–13 til ialt 42.160 rdl., hvilket var mere end en firdobling af den hidtidige forsikringssum. Stuehusene var som nævnt blevet stærkt moderniseret, men den økonomiske krise omkring statsbankerotten og den stærke inflation i årene efter krigen mod England har spillet ind, og tallene lader sig ikke umiddelbart sammenligne med de tilsvarende fra de forudgående år.

Til de ældste huse i Allesø hører nuv. matr. nr. 44 a og 45 a, opført i byens nordlige udskant, begge oprindelig fæstehuse under Dallund. (Fot. Jørn Andersen).

De 14 gårde i *Broby*, der var fæstegods under *Åløkkegården*, vurderedes først i 1829. Gennemsnitsværdien lå da på 985 rdl. Gennemsnitsværdien af *Allesø*-gårdene var 20 år før 420 rdl., og man må på det foreliggende grundlag formode, at gårdene i de to byer har været af nogenlunde samme beskaffenhed, hvorimod gårdene i *Kirkendrup* og *Næsby* har været større og af bedre kvalitet.

Nok fremgår det af tallene, at mange af gårdene var blevet forbedret. Det har selvfølgelig ikke været tilfældet med alle bygningslængder, og det fremgår da også af beløbene, at de har været af vidt forskellig kvalitet. Normalt er der fundet frem til et beløb pr. løbende fag i de enkelte bygningslængder, og de varierer i *Allesø* i 1797 fra 2 til 15 rdl., i *Broby* i 1829 fra 4 til 30 rdl.

For øvrigt har ejerne haft en vis indflydelse på forsikringssummen. Normalt forhøjedes de enkelte beløb til nærmeste runde tal, men i en

Ovenstående hus lå indtil ca. 1930 i Æbleskivegyden vest for Allesø. – Apropos Æbleskivegyden. Navnet er så sandelig ingen vittighed. Navnet har altid eksisteret, og det pranger den dag i dag på et af kommunens fine gadeskilte. Hvordan navnet er opstået, er der imidlertid ingen, der har kunnet forklare.

række tilfælde er de nedsat på ejerens forlangende. Det gælder især de større gårde i Næsby, Kirkendrup og Skovshøjrup.

Fæstehuse

Der hørte også fæstehuse under Dallund, Åløkkegården og Margård, henholdsvis 15, 10 og 1, og de vurderedes sammen med gårdene. Stuehusene bestod alle af 7–10 fag, normalt indrettet med 2 stuer, forstue og bryggers. En række af husene har haft 1 eller 2 kortere udlængere til brændselsrum, evt. fårehus, lo og en mindre stald.

Vurderingssummen for de 15 huse i Allesø var i 1797 gennemsnitlig 90 rdl., for de 10 huse i Broby i 1829 gennemsnitlig 150 rdl., mens fæstehuset i Skovshøjrup i 1805 vurderedes til 120 rdl. Dertil kom rytterskolen i Allesø, der vurderedes til 400 rdl., hvilket lå gennem-

Ikke længere eksisterende huse i Allesø, det øverste beliggende syd for kirken (på den nuværende parkeringsplads), det nederste over for Rytterkroen. Billedet stammer fra 1914; en række søskende er samlet for at tage afsked med det gamle hus; murstenene, hvoraf et nyt hus skal opføres (Allesøvej 1), er placeret langs gavlen.

Børnene fra Allesø skole fotograferet foran den gamle rytterskole i begyndelsen af århundredet. Øst for rytterskolen ses dennes lade og matr. nr. 30, en gård, der forsvandt under tyskerne's besættelse af Allesø og siden blev nedlagt som landbrugsejendom.

snitsværdien af byens gårde nær. Det har her spillet en rolle, at bygningen var opført af grundmur, og at skolestuen var belagt med brændte mursten.

Det gælder for rytterskolerne som helhed, at de var mere præsentable end bøndergårdene. De var bygget i begyndelsen af 1720'erne, og opførelsen måtte da beløbe sig til 600 rdl., hvilket efter datidens forhold må have været et betydeligt beløb.

Hvad har der så været at finde i skuffer og skrin, og hvad har haft plads i lade og stald? – Herom oplyser de registreringer og vurderinger, som blev foretaget i forbindelse med skifte, og hvis resultat blev indført i skifteprotokollerne. Nogle skifter røber selvfølgelig større velsstand end andre, og det eksempel, der fremdrages her, har uden tvivl ligget over gennemsnittet. Når det imidlertid er »Mosegård« i Næsby, der er valgt, skyldes det, at den i hvert fald siden midten af 1600-tallet – som den eneste af de omhandlede gårde – har været i samme slægts fæste og eje. Det har med én undtagelse været en søn eller en svigersøn, der ved skifter har overtaget gården, og det må

Mosegård i Næsby (nuv. matr. nr. 1 a), hvis stuehus er opført 1855. Så langt gårdens historie kan føres tilbage i tiden, har den været i samme slægts fæste og eje. I løbet af 1960'erne er en væsentlig del af gårdens jord udstykket til parcelhuse (Mosevangsparken). (Fot. Jørn Andersen).

formodes at give et mere stabilt billede af gårdens værdier, end hvis det bestandig havde været fremmede, der havde overtaget den.

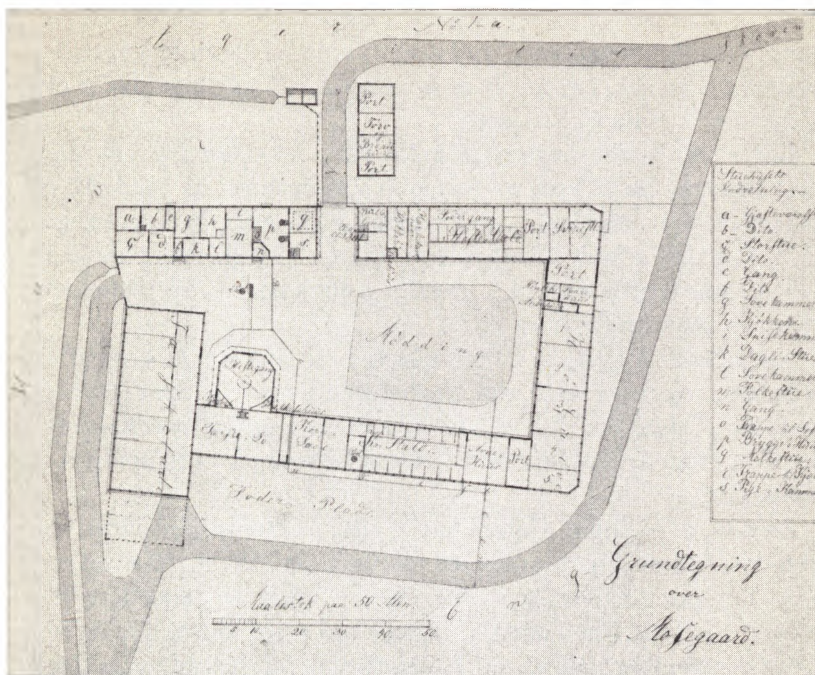
1691 overlod Hans Andersen »formedelst Alderdom og Svaghed« gården til sin ældste søn, Anders Hansen, og der blev den 10. marts foretaget en vurdering ved amtsskriveren og 4 vurderingsmænd, alle fra Næsby: Af husdyr var der på gården 11 heste, 3 køer, 3 ungdreuer, 16 får, 4 grise og 5 gæs, der blev ansat til en værdi af 66 sletdlr. Af redskaber forefandt 2 vogne, 1 plov, 1 harve, 2 meltønder, 2 ølkar, 1 øltønde, 1 kværn, 1 brændekiste, 1 kærne, 1 spand, 1 malkebøtte og 4 sibøtter; de fleste af de anførte redskaber betegnes som gamle, og de er kun vurderet til 18 sletdlr. Af inventar i stuehuset anføres 1 bord, 1 skab, 3 bænke, dertil sengetøj, 1 mostpresse, 2 øllejler, 1 kobberkedel, 1 messingkedel og 3 økser, ialt vurderet til 15 sletdlr. Derudover var der en formue på 107 sletdlr. og 3 mark og en gæld på 104 sletdlr., 3

mark og 8½ skil. Der skyldtes landgilde for 3 år, og dertil er føjet, at »Gårdens Brøstfældighed eragtes overalt for 30 Dlr.«.

1772 døde gårdens ejer, en dattersøn af Anders Hansen, og den blev overtaget af svigersønnen Niels Nielsen. Gården var nu i selveje, og der var kommet større velstand til huse, hvilket fremgår af den skifteforretning, der blev foretaget den 9. marts ved herredsfogeden og 2 vurderingsmænd, begge gårdmænd fra Næsby: Antallet af husdyr var forøget til 12 heste, 5 køer, 2 kvier, 4 kalve, 1 stud, 1 tyr, 6 svin, 1 orne, 10 får, 1 vædder, 6 gæs og 1 gase. Af redskaber forefandttes 3 vogne, 3 plove, 2 harver, 2 skærekister, 1 spade, 1 hakke og 1 segl, hvortil kom økser, save, knive, bor, tænger o.a. i huggehuset. Ikke mindst indboet var forøget: I dagligstuen forefandttes foruden 2 gamle sengesteder uden himmel bl.a. 1 bord, 4 bænke, 5 stole, 1 hængeskab, 2 flintebøsser, 1 fyrbækken af kobber og 1 tinrække, i den mellemste stue foruden 1 sengested med himmel bl.a. 1 bord, 2 bænke, 2 stole, 3 egetræskister, 1 messingkedel, 1 tinrække med 4 tinfade og 3 tintallerkener, 8 hollandske stentallerkener, 16 stk. lertfåde og lertallerkener samt 1 rok og 1 garnvinde, i den øverste stue foruden 1 egetræssengested med graveringer bl.a. 1 bord, 2 bænke, 2 stole, 6 fyrretræs- og egetræskister, 1 hængeskab, 1 pyramide og 1 tinrække med 5 tinsmørskåle, 5 tinfade og 19 tintallerkener. I kamrene stod bl.a. 4 øltønder, 1 gryntønde, 2 meltønder, 3 karter, 1 strippe, 1 flødebøtte og 30 træskeer; i bryggerset fandtes foruden almindeligt husgeråd som spande, gryder, pander og potter bl.a. 1 bryggekedel af kobber, 2 ølkar, 1 kerne, 2 øllejler, 6 vinfade og 1 mosttrug, på loftet bl.a. 1 mostpresse, 2 spinderokke, 4 kornsold samt en række tønder.

1822 foretoges der igen en registrerings- og vurderingsforretning i boet på »Mosegård«. Dens ejer, Niels Nielsen, var død i 1817, hans enke i 1822, og de efterlod sig 4 ukonfirmerede børn.

Atter var gårdens værdier forøget. Besætningen bestod af 10 heste og 3 føl, 13 køer, 9 kvier, 6 kalve, 2 tyre, 5 svin, 9 får, 8 lam, 1 vædder og 4 gæs. I vognporten stod 5 vogne, i udhusene bl.a. 1 kornharpe, 2 skærekister, 3 plove, 3 harver, 1 tromle og 1 slæde. Det er meget nøje registreret, hvad der fandtes i stuer og kamre, i køkken, bryggers, spisekammer, mælkestue og ølkammer, og velstanden synes ingenlunde mindre end 50 år forinden. Denne gang bliver vi nøje orienteret om, hvad der findes i chatoller, kister og klædeskabe, og for at få et indtryk af, hvad der gemtes på kistebunden, nøjes vi med sammen

Grundplan over Mosegård i Næsby, udarbejdet 1863. Gårdens stuehus er opført 1855, avlsbygningerne efter brand 1892.

med herredsfogeden og skifteforvalteren eksempelvis at gennemgå indholdet af dragkisten og den grønmalede egetræskiste, der begge stod i storstuen. I førstnævnte fandtes »4 musselins tørklæder, 3 silke tørklæder, 1 hvidt kramlærreds forklæde, 5 sæt hovedtøj og 4 korsklæder, 1 sort silketørklæde og 1 sørgehue, 1 grønblommet silkeklædning, 2 kattuns tørklæder, 1 rødprykket sirtes klædning, 1 blå lysstrims kåbe med sølvhager, noget silketøj til en klædning, ½ pund rødt bomuldsgarn, 1 sæt kristentøj (dåbskjole), 1 bomulds vest, 1 rød tøjteklokke, 1 rødt stoffes skørt og 3 forskellige trøjer, 2 blå stoffes kåber, 1 brun trøje og 1 sribet forklæde«, i sidstnævnte »8 alen grønribet hvergarn, 3 alen rød og grønribet ditto, 3 alen rødt drejstøj, 2 alen grønribet hvergarn, 1 rød cassemirs vest, 3 ternede sengetæpper, 10 alen hvidt vadmél, 18 alen blålræred, 2 par strømper, 1 par blålgarns lagner, 1 hvergarns vest, 1 blå vadmels trøje, 2 par uldne bukser, 1 grå frakke, 2 buller og 1 hvergarns fruentimmertrøje, 1 blå kofte, 1 par blå

ridebukser, 1 par hørlærreds lagner, 1 blå kofte med 28 sølvknapper, 1 par grønne klædesbukser, 1 rød drejls vest med 16 sølvknapper, 1 par hørlærreds lagner, 2 rødstribede hovedpuder, 1 rødstribet ulden overdyne samt 1 hørlærreds lagen«.

Boets værdi blev opgjort til 5.254 rdl., heraf alene 4.300 rdl. for besætningen. Dertil kom en formue i værdipapirer på ca. 3.000 rdl., hvorefter boets samlede værdi androg 8.237 rdl., hvilket unægtelig giver et andet indtryk af forholdene, end da Niels Nielsens tipoldefar i 1691 til sine 8 børn efterlod 2 sletdlr., 3 mark og 7½ skil., svarende til gennemsnitsværdien af en ko.

Niels Nielsen og hans hustru efterlod sig som nævnt 4 ukonfirmerede børn, og deres farbroder, sognefoged Knud Nielsen i Hunderup, forestod gårdens drift fra 1822 til 1830. Hans regnskaber er bevaret, og de giver et udmærket indblik i datidens forhold på en forholdsvis stor bondegård.

De 8 år, hvor Knud Nielsen havde ansvaret for gårdens drift, beløb de samlede indtægter sig til 5.268 rdl. (incl. de 165 rdl., han ved periodens begyndelse overtog i rede penge), mens de samlede udgifter androg 3.623 rdl. (incl. udgifter til læge ved svigerindens død og udgifter til begravelsen, ialt 105 rdl.). Regnskabet for de 8 år kunne således fremvise et samlet overskud på 1.645 rdl., hvilket må betragtes som betydeligt, landbrugets kriseår taget i betragtning. I gennemsnit udgjorde de samlede indtægter pr. år ca. 650 rdl., de samlede udgifter ca. 450 rdl.

Indtægterne stammer i det væsentlige fra salg af husdyr (ca. 100 rdl. om året), korn (ca. 150 rdl. om året), naturalier, især smør, tørv og huder (ca. 250 rdl. om året) og rentepenge (ca. 100 rdl. om året). – Af husdyr er der eksempelvis i perioden 1. august 1822 – 1. januar 1826 solgt 5 køer, 4 kvier, 1 kalv, 4 tyre, 2 stude, 2 hopper, 16 lam, 2 får og 8 grise. I mange tilfælde er flere indtægtsposter slået sammen, og det er derfor ikke muligt at få specificeret, hvad hver enkelt handel har indbragt. Dog fremgår det, at en ko på det pågældende tidspunkt har kostet 20 rdl., en kvie 10 rdl., en tyr 12 rdl., en hoppe 40 rdl. og et lam 2 rdl. Af korn er der eksempelvis i 1823 solgt 11 tdr. hvede, 20 tdr. rug (á 3 rdl.) og ca. 40 tdr. byg (á 1 rdl.). Med jævne mellemrum er der solgt en fjerding smør (á ca. 10 rdl.). Der må på gårdens jord have været skåret ret betydelige mængder tørv, idet der ofte 6–8 gange om året sælges for beløb på 10–40 rdl.

I »Folkeløn« er der gennemsnitlig pr. år udbetalt 230 rdl., i skatter 35 rdl., i »Tiendepenge til Biskoppen« 45 rdl. Lønninger og faste afgifter har således udgjort nær 70 % af de samlede udgifter. Som regel flere gange om året er der indkøbt tømmer, kalk, kul, jern, sæbe, sirup og brændevin, normalt 3–4 ankre om året. Derudover figurerer der til husholdningen udgifter til kød, salt, gryn, sukker, kaffe og tobak. Nogle gange er der betalt penge til dyrlæge og apoteker, af håndværkere til smed, sadelmager, bødker og skomager. I 1823 er der købt en jernplov. Også de ukonfirmerede børn har der været tænkt på, idet der samme år til jul er betalt for »tre røde Huer«. Kun en enkelt gang er der købt ind til et gilde. – Det understreger alt i alt, at Knud Nielsen har haft børnenes vel i tankerne, og ved udløbet af den 8-årige formynderperiode kunne der præsteres et overskud, svarende til 2½ års indtægter.

Om hvordan er det så siden gået på »Mosegård«? – Den nye ejer, Niels Nielsen, udnævntes til sognefoged, siden til lægdsmand, og han bestred begge hverv indtil sin død i 1865. Hans enke sad i uskiftet bo indtil sin død i 1882. Gården overtoges da af sønnen Niels Nielsen på de vilkår, at han udredede 10.000 kr. til hver af sine 3 søskende. Gården med tilliggende samt besætning, inventar, ind- og udbo blev ansat til en værdi af 100.000 kr. – 1892 nedbrændte gårdens udbygninger efter lynnedslag.

1913 overdroges »Mosegård« til Lars Lund, gift med den hidtidige ejers broderdatter. Lars Lund døde i 1961, hvorefter gården overtoges af sønnen Niels Lund. Samtidig påbegyndtes udstykning af gårdens jord til parcelhuse. De 60 ha., der oprindeligt havde hørt til gården, var 1966 reduceret til 23; i dag har den som den eneste af gårdene i Næsby et jordtilliggende på ca. 13 ha., og de er bortforpagtet. Laden er indrettet som stald for rideheste, og ejeren har slået sig ned i en moderne villa mellem gården og landevejen. Der har været fremsat planer om på den tilstødende jord at lade opføre et handelscenter med faciliteter som bibliotek o.a.

Her afspejles hele den udvikling, Næsby har gennemgået på et par årtier: Bag parcelhuset skimtes den gamle gård, og den plet jord, der støder op til gården og endnu ikke er bebygget, bliver måske forvandlet til et butikstov.

Det er træk af en enkelt gårds historie, der er meddelt her. Dens nuværende ejer har ladet den nedskrive, og der er stof til adskillige

timers læsning. Også de øvrige gårde har deres historie. Hvad de store træk angår, har de meget til fælles med »Mosegård«, men i de fleste tilfælde har mindst 4–5 slægter haft dem i fæste og eje, siden første matrikel blev udarbejdet i 1664, og det har naturligt sat sit præg på deres historie. Ikke til alle tider har der været ens kår for fæstere og ejere af den enkelte gård. Ikke alle har haft samme midler til rådighed, og vi ville få et meget varieret billede, hvis vi gennemgik samtlige skifter for de 70 gårde, der har ligget i området. Både rigdom og armod har haft til huse, og det har gennem skiftende tider været landbrugrens lod.

Overgang til selveje

Som tidligere anført overgik ved salget af ryttergodset i 1764 kun en mindre del af gårdene til selveje. 26 gårde i Allesø, 15 i Broby og 3 i Skovshøjrup forblev fæstegårde under omegnens herregårde, og samme status havde fortsat de 6 gårde i Allesø og Broby, der ejedes af Odense Hospital, samt de tre mensalgårde. Naturligt fremkom der hos fæsterne med tiden et stærkt ønske om overgang til selveje, og det åbnedes der for størstedelens vedkommende mulighed for i midten af 1800-tallet.

Allesø

Mellem herskabet på Dallund og fæstebønderne i Allesø førtes der forhandlinger om overtagelsesbetingelser det meste af et år, og der findes i Dallunds godsarkiv – fremfor Ålækkegårdens og Margårds – et godt materiale til belysning af forholdene omkring overgang til selveje:

Det var baron Blixen-Finecke, der fremsatte tilbud til sine fæstere. Det var dateret den 6. september 1851 og gik ud på følgende: Gårdens fæstegods på Nordfyn omfattede 737 tdr. hartkorn (6.578 tdr. land), og prisen var fastsat til 611 rdl. pr. td. hartkorn (69 rdl. pr. td. land). Det skulle sælges under ét, og det kunne derfor overlades til køberne at fordele den samlede købesum på de enkelte fæstesteder. En fjerdedel af købesummen skulle udbetales kontant, mens resten kunne forblive indestående, uopsigelig fra kreditors side, i 30 år med en forrentning på 4 % pro anno. – Det givne tilbud ville stå ved magt indtil 1. marts 1852.

Fæsterne havde således et halvt år til at overveje baronens tilbud. Imidlertid viste det sig snart, at det var svært at nå til enighed. Nogle af fæsterne i Allesø var indforstået med det af baronen fremsatte tilbud, andre mente, at der var mulighed for at erhverve deres fæstegårde på rimeligere vilkår, hvis de ventede, idet der var en lov på

trapperne, ifølge hvilken godsejerne nok ville blive tvunget til at sælge deres bøndergods billigere, end tilfældet var her.

Resultatet var, at fæsterne opfordrede baron Blixen-Finecke til at sælge fæstegårdene enkeltvis, og det fik ham til i januar det følgende år at fremsætte et nyt forslag: Han var villig til at gå ind på fæsternes ønske om salg af gårdene enkeltvis, og han foreslog, at købesummen pr. td. hartkorn blev sat i relation til det åremål, de nuværende fæstere havde haft deres gård i fæste, således at den, der havde fæstet en gård i 1851 og ydede en ret stor fæsteafgift, skulle betale en lavere pris pr. td. hartkorn end den, der havde haft en gård i fæste i en længere årrække og ikke ydede så stor en fæsteafgift. Den laveste pris var 515 rdl., den højeste 670 rdl. pr. td. hartkorn. For fæstehusenes og de 3 små gårdes vedkommende blev prisen beregnet på samme måde, hvad hartkornet angik, men der blev i alle tilfælde tillagt et beløb alt efter den stand, boligen var i. Betalingsvilkårene var ikke de samme som dem, baronen havde fremsat i sit første forslag: En fjerdedel af købesummen skulle stadig udbetales kontant og resten afdrages over 30 år, men »som Renter erlægger den forrige Fæster for sin og sin efterlevende Enkes Livstid . . . ikkun et saadant Beløb, som hans Afgift efter Fæstebrevet udgjør«. Såfremt de kommende ejere måtte ønske at frasælge en del af jorden til børn eller svigerbørn, måtte disse »nyde samme Moderation i Renterne«, sålænge forældrene var ejer af hovedparcellen. Først når gårdene blev solgt, skulle den resterende del af købesummen forrentes med 4 %.

Ovenstående tilbud stod ved magt indtil 1. juni samme år. Som man kan forvente, blev det mødt med almindelig velvilje, og resultatet var, at de fleste fæstere accepterede inden fristens udløb. I brandforsikringsprotokollen er noteret, at fæstegårdene – med undtagelse af 2 – overgik til selveje den 1. april 1853, og det er sandsynligvis ensbetydende med, at de har fået overdraget skødet på dette tidspunkt. Kun Rasmus Mathiesen og Anders Pedersen Teglgaard, fæstere af nuv. matr. nr. 17 og 22, tøvede med at acceptere det fremsatte tilbud, og for deres vedkommende skete overgang til selveje først i 1854.

22 af gårdene havde et jordtilliggende på 45–60 tdr. land, og de overgik til selveje på følgende vilkår:

Nuv. matr. nr.	Fæste-år	Pris pr. tdr. hartkorn	Hartkorn tdr. skp. fdk. alb.	Tdr. land	Samlet pris 1852	Årlig rente = hidtidig fæsteafgift	Købesum jvf. 1. tilbud	Årlig rente jvf. 1. tilbud
14	1850	520 rdl.	6 - 3 - 1 - 1½	57	3340 rdl.	90 rdl.	3915 rdl.	117 rdl.
22	1850	520 rdl.	5 - 3 - 1 - 1¼	48	2820 rdl.	77 rdl.	3310 rdl.	101 rdl.
20	1849	540 rdl.	6 - 0 - 3 - ½	55	3290 rdl.	68 rdl.	3810 rdl.	114 rdl.
7	1847	580 rdl.	5 - 4 - 3 - 1¾	48	3250 rdl.	45 rdl.	3330 rdl.	100 rdl.
23	1847	580 rdl.	5 - 4 - 2 - 0	47	3230 rdl.	68 rdl.	3245 rdl.	97 rdl.
13	1843	630 rdl.	6 - 1 - 2 - 1¾	56	3910 rdl.	40 rdl.	3880 rdl.	116 rdl.
18	1843	630 rdl.	5 - 6 - 2 - 1¼	51	3670 rdl.	34 rdl.	3530 rdl.	106 rdl.
24	1843	630 rdl.	6 - 0 - 2 - 1½	50	3830 rdl.	45 rdl.	3485 rdl.	105 rdl.
28	1841	640 rdl.	5 - 7 - 1 - 2	51	3790 rdl.	40 rdl.	3510 rdl.	105 rdl.
27	1838	650 rdl.	6 - 0 - 2 - 1	52	3950 rdl.	40 rdl.	3560 rdl.	107 rdl.
26	1835	655 rdl.	5 - 3 - 3 - ¾	48	3590 rdl.	40 rdl.	3370 rdl.	101 rdl.
10	1833	660 rdl.	6 - 2 - 2 - ¼	58	4170 rdl.	40 rdl.	3985 rdl.	120 rdl.
8	1833	660 rdl.	5 - 3 - 0 - 1¼	50	3560 rdl.	40 rdl.	3475 rdl.	104 rdl.
16	1832	660 rdl.	5 - 6 - 3 - 2½	55	3870 rdl.	40 rdl.	3820 rdl.	115 rdl.
9	1827	670 rdl.	5 - 7 - 0 - ½	59	3940 rdl.	44 rdl.	4080 rdl.	122 rdl.
17	1827	670 rdl.	5 - 7 - 2 - 2½	55	3990 rdl.	31 rdl.	3770 rdl.	113 rdl.
15	1826	670 rdl.	6 - 0 - 1 - 1	52	4050 rdl.	43 rdl.	3615 rdl.	108 rdl.
12	1826	670 rdl.	6 - 0 - 0 - 2	50	4030 rdl.	34 rdl.	3460 rdl.	104 rdl.
19	1825	670 rdl.	5 - 6 - 0 - ¼	50	3850 rdl.	31 rdl.	3475 rdl.	104 rdl.
11	1825	670 rdl.	5 - 7 - 1 - 2¼	59	3920 rdl.*	29 rdl.	4045 rdl.	121 rdl.
21	1821	670 rdl.	5 - 5 - 3 - ¾	51	3840 rdl.	26 rdl.	3545 rdl.	106 rdl.
25	1820	670 rdl.	5 - 1 - 3 - 2	45	3460 rdl.*	26 rdl.	3105 rdl.	93 rdl.

*: Købesummen reduceret 50 rdl.

De 3 små gårde, nuv. matr. nr. 29, 30 og 31, havde kun et areal på henholdsvis 5½, 9 og 10 tdr. land, og de solgtes til henholdsvis 770, 1020 og 1230 rdl. Prisen for fæstehusene lå mellem 860 og 300 rdl.

Alle havde grund til at være tilfredse med de betingelser, på hvilke de nu overtog gårdene. De, der havde haft deres gårde i fæste mere end en halv snes år, skulle nok betale 200–400 rdl. mere for gården ifølge det sidste tilbud, men rentepengene, der skulle præsteres fremover, udgjorde for manges vedkommende kun en tredjedel af det beløb, der skulle betales ifølge det første tilbud, og det var det, der talte i det lange løb.

Baron Blixen-Finecke havde været imødekommende overfor sine fæstere i Allesø, og sammen med de øvrige, der indtil begyndelsen af 1850'erne havde været fæstere under Dallund, rejste de 1867 en min-

Landevejen fra Broby til Allesø anlagdes i begyndelsen af krigen og forlængedes mod Beldringe i årene efter krigen. Indtil da benyttedes væsentligst vejen over det idylliske Spurvelund. I baggrunden »Sømålshuset« (nuv. matr. nr. 13 b, Spurvelundvej 47). (Fot. Jørn Andersen).

destøtte for ham på Stensby mark – på det sted, hvor vejene fra Dallund, Ulkendrup og Stensby mødes. Her står der at læse, at de agtede ham, da » han fremmede Selveiendom og Menig Mands Vel«. – Baron Blixen-Finecke døde 1873.

Broby og Skovshøjrup

14 af de 15 gårde i Broby, der 1764 var kommet under Ålækkegården, overgik til selveje omtrent samtidig med gårdene i Allesø. Den sidste gård, Viemosegården, var i årene før 1800 frikøbt og udflyttet på Broby mark.

Allerede mens pastor Knap levede, blev der fremsat tilbud til fæsterne om overgang til selveje, og som i Allesø blev gårdene solgt enkeltvis. Efter pastor Knaps død i 1850 og hans enkes død i 1854 førtes forhandlingerne af gårdens forvalter, H. J. Esmann, på boets og arvingernes vegne. Som det vil fremgå af det følgende, var betingelserne ikke så lempelige som i Allesø, og det har nok været grunden til, at overgangen til selveje kom til at strække sig over 13 år:

1849: nuv. matr. nr. 12, 13, 22	1856: nuv. matr. nr. 16
1851: nuv. matr. nr. 14, 15, 24	1857: nuv. matr. nr. 18
1852: nuv. matr. nr. 20	1859: nuv. matr. nr. 23
1853: nuv. matr. nr. 11	1862: nuv. matr. nr. 21
1854: nuv. matr. nr. 17, 19	

Betingelserne for overgang til selveje fremgår af købekontrakten. En sådan opbevarer gdr. Ejner Nielsen, Bøgebjerggård, nuv. matr. nr. 18 a, hvis kones oldefar, Christen Hansen, købte gården i 1857 og året efter overdrog den til sin søn. Gårdens hartkorn var 5 tdr. – 7 skp. – 0 fdk. – $2\frac{3}{4}$ alb., og Christen Hansen havde haft den i fæste siden 1820. Havde gården været fæstegård under Dallund, havde købesummen været ca. 4000 rdl., men her var den 6.000 rdl., hvoraf en tredjedel skulle betales kontant ved de to førstkommende terminer, hvorefter skødet kunne udstedes. For den resterende del af købesummen ville der blive udstedt panteobligationer. De to afdrag på 1.000 rdl. lånte Christen Hansen hos gdr. Hans Pedersen i Fremmelev, og de blev betalt den 15. juni og den 22. december 1857; efter at sønnen Hans Christensen havde overtaget gården, betaltes yderligere et afdrag på 2.000 rdl., hvorved gælden blev halveret. – Det må formodes, at de øvrige fæstebønder under Ålækkegården har overtaget deres gårde på tilsvarende betingelser.

Det fremgår ikke, hvornår de 3 gårde i Skovshøjrup er overgået til selveje. Margård lod dem brandtaksere i 1812, og de figurerer ikke i

Margårds fæsteprotokol efter denne tid. Der blev foretaget flere udstykninger omkring 1835, og det lader formode, at de 3 gårde er overgået til selveje omkring 1830.

Hospitalsgods og mensalgods

De to gårde i Allesø, der ejedes af Odense Hospital, overgik til selveje på et ret tidligt tidspunkt. En del af hospitalets gods solgtes på auktion i 1813, og det gjaldt bl.a. nuv. matr. nr. 5. Der blev i løbet af 3 uger afholdt 3 auktioner, og ved dem alle var provst E. R. Präem, Odense, den højstbydende med 320 rdl. foruden en årlig kornafgift til hospitalet og den forrige fæsters enke. Hans tilbud blev godkendt på den betingelse, at den afgift, der ydedes til fæsterens enke, efter hendes død skulle overgå til hospitalet, så at det derefter for denne gård fik en årlig afgift på 8 tdr. rug, 8 tdr. byg og 4 tdr. havre efter kapitelstaksten. Efter provst Präems død lod hans arvinger gården sælge ved auktion 1823, og den blev tilslået Rasmus Pedersen, i hvis slægt den var i resten af 1800-tallet.

Den anden hospitalsgård i Allesø, nuv. matr. nr. 6, solgtes 1817 til Maren Christensdatter, enke efter den hidtidige fæster, Jens Steffensen, og hun skulle præstere den samme afgift til hospitalet som provst Präem.

I Broby var der som nævnt 4 hospitalsgårde, hvoraf den ene (gl. matr. nr. 7) overgik til selveje i 1805, de 3 øvrige i 1862 (nuv. matr. nr. 8 og 10) og 1865 (nuv. matr. nr. 9). Den førstnævnte gård solgtes 1805 til Peder Krag, Munke Mølle, og forvalter Jensen, Nislevgård, og de lod 1807 den tilhørende jord udstykke i 2 gårde, nuv. matr. nr. 5 på den ene af gårdens hovedlodder mellem Sandgravvej til Stavadgyden (nedlagt omkr. 1886) og nuv. matr. nr. 6 (Ålemarksgården) på gårdens anden hovedlod syd for Ålemarksgyden.

Mensalgården i Allesø, nuv. matr. nr. 3, overgik til selveje i 1851, Anneksgården i Broby sandsynligvis samtidig. Broby kirke havde tillige været ejer af størstedelen af nuv. matr. nr. 4, og denne gård var overgået til selveje i 1787.

Bønderne var nu ejere af den gård og den jord, de hidtil havde haft i fæste, og det åbnede mulighed for at realisere nogle ønsker, som de hidtil havde næret, men som de som fæstere ikke havde kunnet realisere. Som nævnt ombyggedes mange af gårdene i de følgende år, og ikke så få udflyttedes. Nogle ønskede at få gården mere centralt placeret i forhold til jorden, andre lod den udflytte efter brand. I Allesø udflyttedes således omkring 1863–64 nuv. matr. nr. 10, 11 (Hjørnegård), 12, 13 (Stolsbjerg), 16 (Nordgård) og 17 (Hyldegård), de fleste efter brand. I Broby udflyttedes i årene efter overgang til selveje nuv. matr. nr. 12 (Lindegård), 13, 16 (Toftegård), 17 (Ny Pilegård), 18 (Bøgebjerggård) og 19. Ved udflytning forsynedes de fleste gårde som her med navn.

Overgang til selveje var en bekostelig affære. Der skulle præsteres en væsentlig del af købesummen i udbetaling, og dertil kom for de flestes vedkommende betydelige udgifter i forbindelse med ombygning eller udflytning af gården. Den fornødne kapital fremskaffedes ved udstykning af en mindre del af gårdens jord, som regel den fjernestliggende mark, og på denne måde skabtes i Allesø, Broby og Skovshøjrup 43 mindre landbrugsejendomme i perioden 1850–1870:

Allesø

<i>Hovedparcel</i>	<i>Nye ejendomme</i>
Nuv. matr. nr. 5	Allesø-Norden 82
Nuv. matr. nr. 9	Fredskovvej 160
Nuv. matr. nr. 10	Søhusvej 188, Søhusvej 184, Søhusvej 194 (Stærmosegård)
Nuv. matr. nr. 11	Fredskovvej 150 (Skovgård)
Nuv. matr. nr. 12	Fredskovvej 47, Fredskovvej 83, Fredskovvej 65
Nuv. matr. nr. 14	Allesø-Norden 111
Nuv. matr. nr. 15	Overtvedvej 33
Nuv. matr. nr. 17	Allesø-Norden 96 (oprindelig 2 ejendomme)
Nuv. matr. nr. 19	Allesø-Norden 170, Valkendrupgyden 78
Nuv. matr. nr. 22	Beldringevej 203, Allesø-Norden 152, Overtvedvej 30, Allesø-Norden 148, Allesø-Norden 158
Nuv. matr. nr. 25	Allesø-Norden 140, Overtvedvej 38

Broby

<i>Hovedparcel</i>	<i>Nye ejendomme</i>
Nuv. matr. nr. 3	Bogensevej 300 (Krongård)
Nuv. matr. nr. 6	Viemosevej 34, Ålemarksgyden 54
Nuv. matr. nr. 8	Viemosevej 24
Nuv. matr. nr. 13	Spurvelundsvej 47
Nuv. matr. nr. 14	Brobyvej 70, Brobyvej 61
Nuv. matr. nr. 15	Ålemarksgyden 49
Nuv. matr. nr. 16	Bogensevej 396 (Broby Kro), Bogensevej 485
Nuv. matr. nr. 17	Bogensevej 450
Nuv. matr. nr. 18	Beldringevej 5
Nuv. matr. nr. 20	Bogensevej 480 (Bentvedgård)
Nuv. matr. nr. 21	Bogensevej 435
Nuv. matr. nr. 22	Bogensevej 355
Nuv. matr. nr. 23	Kirkendrupvej 45
Nuv. matr. nr. 24	Viemosevej 50

Skovshøjrup

<i>Hovedparcel</i>	<i>Nye ejendomme</i>
Nuv. matr. nr. 6	Ålemarksgyden 130, Ålemarksgyden 160
Nuv. matr. nr. 7	Søndersø Skovvej 25, Søndersø Skovvej 37.

I flere tilfælde, især i Allesø, var det en søn af gårdens ejer, der på denne måde fik et selvstændigt landbrug. Eksempelvis havde Lars Rasmussen, der 1852 købte nuv. matr. nr. 10, 7 børn, og 1854–56 kunne de 4 ældste sønner overtage hver sin ejendom: Ole selve gården, beliggende i den sydlige del af byen, Rasmus, Kristen og Knud nyoprettede ejendomme på Søhusvej, nuv. matr. nr. 10 b, 10 c og 10 d. – 1866 overlod Bendt Andersen Hjørnegård til sin søn, Hans Andersen, mens Skovgård opførtes til stedsønnen Rasmus Hansen. – På samme måde kom Hans Jensens datter og 2 sønner i 1869 i besiddelse af hver sit landbrug: svigersønnen Anders Bendtsen overtog selve gården, nuv. matr. nr. 12 a i Fredskoven, mens der opførtes 2 mindre ejendomme til sønnerne Jens og Rasmus, nuv. matr. nr. 12 b og 12 c.

I årene efter overgang til selveje oprettedes en række husmandsbrug på mindre jordlodder i udkanten af sognene. Eksempelvis udstykkedes fra nuv. matr. nr. 6 a i Broby matr. nr. 6 b i Spurvelund (Viemosevej 34) og matr. nr. 6 d på Broby mark (Ålemarksgyden 54). På det øverste billede fra Spurvelund, der stammer fra år 1900, ses husets ejer Rasmus Jacobsen, dennes hustru og far, Hans Jacobsen, f. 1818, samt 4 af ægteparrets børn, nr. 1 fra højre datteren Ingeborg (siden gift med Peder Rasmussen, Allesø Højgård), nr. 3 fra højre sønnen Hans (nuv. ejer af matr. nr. 15 d i Allesø). Ejendommen nedbrændte 1926. – På ejendommen på Broby mark er stuehuset typisk placeret mellem to korte udlænger. (Fot. Jørn Andersen).

Som det fremgår af oversigten, lod de fleste gårde foretage en enkelt udstykning. Ejeren af matr. nr. 22 i Allesø, Anders Pedersen Teglgård, lod foretage ikke mindre end 5 udstykninger, og det lader formode, at han har været nødt til det af økonomiske grunde.

På denne måde skabtes en række koloniagtige bebyggelser i Allesø-Norden, Allesø-Fredskov og Spurvelund, hvor de mindre skov- og moselodder, der havde hørt til de enkelte gårde, indgik i de nye landbrug. Naturligt opførtes en række af de nye ejendomme i Broby langs Bogense-landevejen.

De fleste gårde havde herved fået deres areal reduceret; til gengæld var der oprettet en række nye landbrug, og begrebet husmand var opstået. Hidtil havde en meget væsentlig del af befolkningen¹ i Allesø og Broby boet tæt sammen omkring kirke og skole. Der var nu ved udflytning og oprettelse af de mange mindre ejendomme sket en væsentlig ændring i de to byers struktur. Hidtil havde kun ganske få slået sig ned uden for selve bykernen, men nu havde en række yngre landmænd sluttet sig til. Der opstod på denne måde små nye samfund i yderkanten af sognene, og de består så godt som uændret den dag i dag.

Kort tid før overgangen til selveje var for øvrigt en ny matrikel trådt i kraft. I forbindelse med udskiftningen var der foretaget forskellige reguleringer af de enkelte gårdes jordtilliggende, og matriklen af 1688 måtte dermed betragtes som forældet. Forarbejderne til en ny matrikel begyndte 1804; selve markarbejdet var imidlertid ikke afsluttet før 1827, og den nye matrikel kunne først træde i kraft i 1844. For en række gårdes vedkommende kom det til at betyde en væsentlig ændring i jordbeskatningen. Som nævnt i forbindelse med matriklen af 1688 (si. 83) havde gårdene i Broby et forholdsvis større hartkorn end gårdene i Allesø af tilsvarende størrelse, og for Brobys vedkommende blev der tale om en betydelig sænkning af hartkornet, mens der for de øvrige byers vedkommende kun var tale om mindre ændringer:

Allesø	1688: 148 tdr. 7 skp. 0 fdk. 0 alb. 1844: 157 tdr. 0 skp. 1 fdk. ¼ alb.
Broby	1688: 159 tdr. 1 skp. 0 fdk. 1 alb. 1844: 128 tdr. 1 skp. 2 fdk. 2¼ alb.
Skovshøjrup	1688: 55 tdr. 4 skp. 2 fdk. 2 alb. 1844: 51 tdr. 4 skp. 3 fdk. 1¾ alb.
Kirkendrup	1688: 35 tdr. 4 skp. 3 fdk. 1 alb. 1844: 42 tdr. 2 skp. 3 fdk. ¼ alb.
Næsby	1688: 71 tdr. 0 skp. 3 fdk. 2 alb. 1844: 72 tdr. 3 skp. 0 fdk. 2 alb.
Næsbyhoved	1688: 5 tdr. 0 skp. 3 fdk. 1 alb. 1844: 5 tdr. 6 skp. 1 fdk. 1 alb.

For følgende gårde var der tale om større ændringer:

- Forøgelse:* 2–3 tdr. hartkorn: Allesø: matr. nr. 19 (Højgård), 21 (Toftegård), 24
Broby: matr. nr. 9 (Bækgård), 24 (Gl. Pilegård)
Kirkendrup: matr. nr. 1 og 3
- Sænkning:* 2–4 tdr. hartkorn: Allesø: matr. nr. 12, 15, 26 (Østergård)
Broby: matr. nr. 8 (Langkærgård), 12 (Lindegård), 14, 16 (Toftegård), 23 (Ærtebjerggård)
Kirkendrup: matr. nr. 2
Næsby: matr. nr. 5 (Solbakken), 6 (Majorgården)
- 4–6 tdr. hartkorn: Broby: matr. nr. 7 (Viemosegården), 13, 17 (Ny Pilegård), 19
Skovshøjrup: matr. nr. 2, 7
- 9 tdr. hartkorn: Broby: matr. nr. 10 (Lundsgård).

Det var således bønderne i Broby, der fik størst fordel af den nye matrikulering, men det skal nok ses på baggrund af en lidt for høj hartkornsansættelse i 1688. Resultatet var, at halvdelen af gårdene i Broby fik hartkornet nedsat betydeligt; for enkelte gårdes vedkommende var der således tale om en halvering.

Det var for øvrigt i forbindelse med den nye matrikel, at de nuværende matrikelnumre indførtes.

Den befolkningsmæssige udvikling i 1800-tallet

Vil man have kendskab til sammensætningen af befolkningen i de to sogne de sidste århundreder, må man ty til folketællingerne, der opbevares på Rigsarkivet. De første »Optegnelser paa Folketallet«, hvilket er ensbetydende med tællinger med angivelse af de enkelte personer, blev foretaget i 1787, 1801 og 1834, derefter regelmæssigt med 5 eller 10 års mellemrum. Folketællingslisterne til og med 1860 er affotograferet og tilgængelige på Landsarkivet, og de danner sammen med senere originalmateriale i Rigsarkivet grundlaget for følgende oversigter til belysning af den befolkningsmæssige udvikling i 1800-tallet:

Antal beboere, familier, gårde og huse i Allesø og Næsbyhovedbroby sogne 1787–1890

	Allesø sogn			Næsbyhovedbroby sogn										Ialt					
	Allesø			Broby		Skovshøjrup		Kirkendrup			Næsby								
	Per- so- ner	Går- de/ huse	Fami- lier	Per- so- ner	Går- de/ huse	Fami- lier	Per- so- ner	Går- de/ huse	Fami- lier	Per- so- ner	Går- de/ huse	Fami- lier	Per- so- ner	Går- de/ huse	Fami- lier	Per- so- ner	Går- de/ huse	Fami- lier	
1787	295	65		209	48	56	10	55	9	123	22		443	89					
1801	287	55		203	45	64	11	50	9	156	27		473	92					
1834	374	62		260	42	108	17	92	12	194	28		654	99					
1850	404	67	77	283	52	64	132	24	28	84	11	13	194	26	35	693	113	140	
1870	508	96	107	396	79	91	155	32	34	97	13	15	193	25	33	841	149	173	
1890	429	95	103	397	85	96	122	28	31	64	13	15	153	29	33	736	155	173	

Anmærkning: Ved folketællingerne i 1787 og 1801 er kun anført antallet af familier, ved folketællingen i 1834 kun antallet af gårde og huse, og det lader sig ikke i alle tilfælde afgøre, i hvilke huse der bor to eller flere familier. Ved senere folketællinger anføres både antallet af familier og af gårde og huse.

I ovenstående oversigt dækker Næsby både Næsby og Næsbyhoved ejerlav.

Hvad befolkningstallet angår, kan der konstateres en svag tilbagegang i slutningen af 1700-tallet (bortset fra Næsby og Skovshøjrup), og en noget stærkere tilbagegang i slutningen af 1800-tallet (bortset fra Broby). I perioden 1801–1870 har befolkningstallet derimod været støt stigende (bortset fra Næsby, hvor det gennem 40 år er uændret). Stigningen er især markant i årene efter overgang til selveje, hvor de mange mindre landbrug etableredes. Mens antallet af gårde og huse i Allesø, Broby og Skovshøjrup er steget 35–50 % i perioden 1834–1890, er det i samme periode forblevet uændret i Kirkendrup og Næsby.

Det er i slutningen af 1800-tallet ikke så hyppigt, at der bor to eller flere familier i samme hus; i 1850 ligger antallet af familier således 17 %, i 1890 derimod kun 9 % over antallet af gårde og huse. Tendensen går således i retning af, at hver familie får eget hus.

Man har ofte hørt tale om de børnerige familier, og der er da også omkring midten af sidste århundrede mange familier, der har 4–5 hjemmeboende børn. Imidlertid er der af de ialt ca. 220 familier i 1860 kun 3, der har flere hjemmeboende børn (murer Anders Hansen i Broby med 6 børn i alderen 3–14 år, gårdejer Bendt Jeppesen i Allesø med 7 børn i alderen 2–24 år og Anne Marie Andersen, der sad som enke i sin gård i Allesø med 7 børn i alderen 3–19 år), og det viser sig, at børnene dengang ikke udgjorde en væsentlig større del af den samlede befolkningsmængde end nu. – I forbindelse med tællingen i 1845 er befolkningen inddelt i diverse aldersklasser, og til sammenligning er foretaget en lignende inddeling på grundlag af den første og den sidste tælling:

	Næsbyhovedbroby			Allesø		
	1787	1845	1975	1787	1845	1975
	443 pers.	690 pers.	7890 pers.	295 pers.	403 pers.	509 pers.
0-10 år	21,0 %	21,7 %	18,7 %	25,1 %	20,8 %	14,3 %
11-20 år	23,5 %	21,2 %	17,4 %	19,7 %	21,1 %	17,7 %
21-30 år	16,9 %	19,1 %	15,5 %	14,9 %	18,4 %	10,2 %
31-40 år	11,7 %	10,0 %	18,0 %	14,2 %	11,9 %	14,3 %
41-50 år	9,9 %	9,3 %	13,7 %	8,5 %	10,7 %	13,6 %
51-60 år	7,5 %	8,4 %	8,4 %	10,2 %	9,2 %	11,4 %
61-70 år	6,6 %	6,8 %	5,1 %	6,1 %	5,0 %	12,2 %
71-80 år	2,0 %	2,8 %	2,5 %	1,3 %	2,7 %	4,3 %
81-90 år	0,9 %	0,7 %	0,7 %	0,0 %	0,2 %	2,0 %
91-100 år	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %

På grundlag af ovenstående kan der udregnes en omtrentlig gennemsnitsalder for de to sognes befolkning:

	Næsbyhoved- broby	Allesø
1787	28,2 år	27,3 år
1845	28,6 år	28,3 år
1975	30,6 år	36,1 år

Mens gennemsnitsalderen stort set er forblevet den samme i første halvdel af 1800-tallet, ligger den i dag noget højere, især i de deciderede landdistrikter. Således ligger i dag gennemsnitsalderen i Broby 2 år, i Allesø 6 år over gennemsnitsalderen i Næsby.

Omkring 1800 var 59 % af befolkningen i de to sogne bosat på gårdene, der i Allesø, Broby og Skovshøjrup havde en husstand på 6–7 personer, i Kirkendrup og Næsby på 10–11 personer. Efter midten af 1800-tallet kom der som nævnt en række huse og mindre landbrug til, og ved tællingen i 1860 var den del af befolkningen, der var bosat på gårdene, reduceret til 40 %, ialt 473 personer, fordelt på følgende grupper:

	Antal gårde	Antal personer	Husfader, husmoder	Disse søskende	Hjemmевærende børn	Svigerbørn	Børnebørn	Tjenestefolk	Aftægtsfolk	Indsidere
Allesø	26	188	47	2	74	4	11	44	6	0
Broby	20	140	38	3	42	0	0	42	13	2
Skovshøjrup	6	41	10	0	12	0	1	17	1	0
Kirkendrup	3	30	5	2	8	0	0	13	2	0
Næsby	7	74	12	0	25	1	3	33	0	0

Ifølge ovenstående har man på de store gårde haft 4–5 tjenestefolk, på de middelstore gårde 2 tjenestefolk. Det svarer næppe helt til det billede, man har af antallet af tjenestefolk på landet i sidste århundrede, men man må i denne forbindelse ikke glemme, at ca. 40 % af de hjemmевærende børn var 15 år eller derover, og at de i realiteten var tjenestefolk; dertil kommer, at det var en selvfølge, at større børn også tog del i det daglige arbejde. – På alle 3 gårde i Kirkendrup var der eksempelvis 5 tjenestefolk, og det samme var tilfældet på de fleste gårde i Næsby. Langt den største husstand fandtes på Næsbyhoved mølle, ialt 20 personer – foruden mølleren og hans kone 1 husjomfru, 3 møllersvende og 14 tjenestefolk, deraf 4 tjenestepiger.

I høstens tid måtte alt mandskab mobiliseres. Det fremgår tydeligt af ovenstående billede, der stammer fra begyndelsen af århundredet (nuv. matr. nr. 3 i Kirkendrup, dav. ejer Jens Rasmussen, siden sønnen Rasmus Peder Rasmussen).

Det har været en almindelig antagelse, at der på gårdene som regel boede 3 generationer under samme tag. Flere undersøgelser har vist, at det ikke har været et udpræget fænomen, og det bekræftes også her, idet der af samtlige gårde i 1801 kun var aftægtsfolk på 13, i 1860 på 16. – Dog har det været almindeligt, at gården er blevet overtaget af en søn, en svigersøn eller en anden slægtning; i fæstetiden er det tilfældet ved ca. 45 % af skifterne, i selvejertiden ved ca. 60 % af skifterne.

Når gården blev overtaget af en søn eller svigersøn, kom den tidligere ejer og hans kone normalt på aftægt. Der er bevaret flere aftægtskontrakter, og det fremgår heraf, hvad den yngre generation var forpligtet til at yde den ældre:

1772 oprettedes eksempelvis »Contract og Forening« mellem Lisbeth Pedersdatter, salig Knud Jensens enke på Mosegård i Næsby, og hendes svigersøn Niels Nielsen, der da overtog gården, og den årlige ydelse beløber sig til »1 Td. og 4 Skp. tør Rug, 1 Td. og 4 Skp. Byg-

Høstbillede fra Allesø Nordgård omkr. år 1900. Siddende ved bordet gårdens ejer Niels Carlsen, stående nr. 3 fra venstre gårdens senere ejer Anders Andersen.

Malt, 4 Skp. Bog Hvede Gryn, 4 Pund Humle, 1 Skp. Salt, 1 fedt Svin, som kan veye 5 Lispund, saa og 4 Gies ud af Stien, 2 half Ottinger Smør samt fornødent Mælk, Aarlig 12 Læs Tørv, et Stykke Klædebon, som kan være hende til nødtørftig Brug og Fornødenhed, samt 3 Rdlr.« Derudover skal der til hendes disposition stilles »Værelse paa et hende bekvem Sted i Gaarden, naar hun skulde blive til Sinds at være for sig selv, og hun tager da frie ud med sig, sin Seng og Kiste med mere Kar og Boeskab, som hun i sin Stue kan behøve og bruge.« Hun skal »forblive hos sin Svoger og Datter og gaae til deres Bord«, og dette må være ensbetydende med, at hun skal have sin daglige kost på gården. Svigersønnen lover hende »frie Befordring til Kirke, saa og at befordre hendes Korn til Mølle og Frihed til at bage i Ovnene udi Gaarden.« Endelig er det vigtigt, at hun sikres »en hæderlig og skikkelig Begravelse«, og til gengæld forbliver det, hun måtte efterlade sig, i gården.

1811 oprettedes atter en aftægtskontrakt på Mosegård. Aftægtsnyderne var denne gang den nævnte Niels Nielsen og hans kone Kirsten

Knudsdatter, og de fik stillet to stuer til rådighed. Naturalierne er stort set de samme, som Niels Nielsen i sin tid ydede sin svigermor, hvori-mod det årlige pengebeløb er steget til 100 rdl.

En tilsvarende aftægtskontrakt opbevarer gdr. Ejner Nielsen i Bro-by. Den blev 1858 indgået mellem hans kones oldeforældre Christen Hansen og Kirsten Pedersdatter og hendes farfar Hans Christensen, og ydelserne har under kår som disse været følgende i midten af 1800-tallet:

2 kander sødmælk dagl. i sommerhalvåret
1 kande sødmælk dagl. i vinterhalvåret
8 pund sukker
8 pund kaffe
1 skp. salt
6 lispund røget flæsk
1 fdk. smør
4 skp. byggryn
6 skp. boghvedegryn
3 tdr. malt
2 tdr. rugmel
6 skp. hvedemel
4 snese æg
8 pund lys
8 pund humle
2 fade gær
1 lam
14 alen blårlærred
12 alen hørlærred
6 læs tørv
½ otting svinefedt
1 tønde kartofler
12 pund heglet hør
1 lispund hørblår
grønkål
½ potte brændevin hver søndag morgen
40 rdl.

Bøgebjerggård i Broby (nuv. matr. nr. 18 a, nuv. ejer Ejner Nielsen), liggende tæt op mod Bogense-landevejen. Billedet stammer fra årene omkr. århundredskiftet. Det var gårdens ejer Hans Christensen, der i 1858 oprettede den aftrykte aftægtskontrakt med sine forældre Christen Hansen og Kirsten Pedersdatter.

Disse årlige ydelser er opgjort til en værdi af 228 rdl., hvortil kommer »Aftægtsboligens Indretning« (130 rdl.) og »2 Begravelser efter Egnens Skik og Brug« (120 rdl.).

Aftægtsfolkene har således haft egen husholdning; kun brygning og bading har sønnen forpligtet sig til at besørge. De har haft deres aftægtslejlighed i den østre ende af den søndre bygningslængde, og de har forbeholdt sig at kunne udtage det af gårdens indbo, som de har ønsket. To gange om året har de kunnet forlange at blive befordret frem og tilbage i en afstand af 2 mil fra hjemmet, ligesom »Lægens Hentning og Hjemkjørsel« er blevet besørget i tilfælde af sygdom.

Der har sikkert været et udmærket forhold mellem de to generationer, men alligevel tages der alle mulige forbehold: Såfremt aftægtsfolkene er utilfredse med den pleje og opvartning, sønnen og svigerdatteren yder dem, har de ret til – på sønnens bekostning – at holde tjenestepige, og opstår der uenighed om de anførte naturaliers kvali-

tet, kan hver af parterne hidkalde en mand til at afgøre den; kan de ej heller nå til enighed, træffes afgørelsen af en opmand.

Måske vil man synes, at det har været en omstændelig affære for gårdens ejer at holde regnskab med de enkelte ydelser, men man må huske på, at det i de tider, hvor der ikke var noget, der hed aldersrente eller folkepension, var den eneste måde, hvorpå man sikrede sin alderdom. Det var en selvfølge, at forældrene kom på aftægt, når de afstod gården til næste generation, og der foreligger også tilfælde, hvor den tidligere ejer ifølge overtagelsesbetingelserne kom på aftægt, selv om han ikke var beslægtet med den, der overtog gården.

De, der ikke havde mulighed for at blive forsørget på den ene eller anden måde, var henvist til at leve af almisse. I Allesø og Næsbyhovedbroby sogne var der i 1801 opført 14, i 1834 20 almisselemmer. Sognene havde da forpligtet sig til at forsørge deres egne fattige. Der var etableret et fattigvæsen, der organiserede en forplejning i form af naturalier. 1841 indførtes der sogneforstanderskaber, og en af deres opgaver var administrationen af fattigvæsenet. I Allesø og Broby var det organiseret på den måde, at de fattige på skift opholdt sig en dag på gårdene, hvor de gik til hånde og til gengæld blev bespist.

1867 reformeredes fattigplejen. Adskillige steder byggedes der fattiggårde og fattighuse. I Allesø og Næsbyhovedbroby sogne fortsatte man ordningen med at lade de fattige bo i deres hjem og forsyne dem med naturalier som mel, gryn, malt, smør og flæsk, hvortil der blev leveret tørv og ydet et mindre kontant beløb. Fire gange om året blev sognenes fattige tilsagt til på skift at møde i en gård i Allesø og Broby, hvortil gårdmændene den pågældende dags morgen havde bragt, hvad de skulle yde. Det var sogneforstanderskabets medlemmer, der forestod modtagelse og udlevering af naturalierne, og når almissen var uddelt, blev de trakteret med smørrebrød, øl og snaps. – Uddeling af denne form for almisse ophørte 1891, hvor der vedtoges lov om aldersunderstøttelse (aldersrente, 1957 afløst af folkepension).

Som det er nævnt i anden forbindelse, ydedes der også hjælp gennem bylavet. Det administrerede de beløb, der indkom i kirkens fattigbøsse, samt de beløb, der indkom på anden måde. For eksempel var det ikke ualmindeligt, at der blev ydet et beløb til de fattige, når en gård skiftede ejer. Således skænkede Niels Nielsen 3 kr. til Fattigkassen i Næsbyhovedbroby, da han 1883 overtog Mosegård i Næsby.

I dag bringer posten folkepensionen til ens dør, når det er ved at

være den første i måneden. Vi skal mindre end 100 år tilbage i tiden, før man med forventning imødeså de 4 dage om året, hvor man fra sognerådet fik anmodning om at stille i en bestemt gård for at få tildelt sin almisse.

Det er vanskeligt på grundlag af folketællingerne i 1800-tallet at foretage en sammenlignende inddeling af befolkningen i erhverv. I 1845 afsluttedes folketællingen med en inddeling i diverse klasser («Hovedpersoner eller de, der selvstændigen drive den Haandtering eller udøve den Næringsvei, der hører under hver Klasse«):

	Allesø Sogn	Næsbyhoved- broby Sogn
Geistlige Embedsmænd, Kirkebetiente og Lærerstanden	2	2
Civile Embedsmænd og Betiente	0	1
De, som leve af Landbrug	41	47
De, som leve af Producters Forædling eller Forarbeidning, eller den industrielle Klasse:		
Bødkere	1	0
Grovsmede og Kleinsmede	1	3
Hjulmænd	1	2
Jernstøbere	0	1
Kurvemagere	0	1
Murere	0	1
Meel- og Grynmøllere	2	1
Sadelmagere	0	1
Skomagere	1	1
Skræddere	6	6
Slagtere	1	1
Snedkere	1	1
Træskomagere	0	2
Tømrere	1	1
Vævere	6	13
De, som leve af Handel og Varers Omsætning:		
Gæstgivere og Kromænd	0	2
Daglejere	15	31
Almissenydende	8	26
	87	144

Mange drev en eller anden form for håndværk ved siden af at passe en mindre jordlod, og det er vanskeligt at foretage en nøjagtig inddeling i jordbrugere og håndværkere, fordi den samme person ved på hinanden følgende folketællinger kan være opført med forskellige erhverv.

Smed, hjulmand, snedker, tømrer, træskomand, skomager og skrædder har hørt til landsbyens »faste inventar«. Dertil er der i disse sogne forbavsende mange, der bl.a. har ernæret sig som grynmalere og som vævere. I begyndelsen af 1800-tallet er der således i Allesø en halv snes grynmalere, i midten af 1800-tallet en snes vævere i Allesø og Broby. – Der var især på Sletten mange, der ernærede sig ved forskellige former for husflid. Der flettedes kurve af vidjer, på håndkværn maledes boghvede og havre til gryn, og hele sommeren gik væven. At der i Allesø fabrikeredes gode gryn, bekræftes af Christine Reimer, der i sit værk »Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde« fortæller, at boghveden fra hendes hjem i Hårslev sendtes til en søgt grynmalers i Allesø; hertil føjer hun, at grynmalerne i Allesø tillige havde ry for at fabrikere gode havregryn. – En gårdmand såede normalt 6–8 skp. hør, en husmand det halve, og der avledes langt mere hør end til eget forbrug. Resultatet var ikke så få alen lærred og dyner, der blev solgt på markedet i Odense, hvor opkøberne altid viste interesse for de nordfynske produkter. – 1832 oprettede provst Lütken en spindeskole i Lumby; siden kom der tilsvarende skoler i andre nordfynske byer, og der produceredes på denne egn en betydelig mængde lærred omkring 1840.

Der var – efter vore dages forhold – forbavsende få, der ernærede sig ved handel og omsætning af varer. I midten af 1800-tallet var der to, der ernærede sig som kromænd: Lars Rasmussen i Rullekroen, der var privilegeret kro, og Hans Jørgen Hansen i Fuglsanghuset, hvor der var indrettet traktørsted. Broby kro oprettedes 1867, Næsbylund kro i 1937, Rytterkroen i Allesø i slutningen af 1940'erne. Af samtlige eksisterer kun Næsbylund kro i dag.

Ved næringsloven af 1857 forsvandt de gamle privilegier, og bl.a. købmænd kunne nu frit nedsætte sig. 1860 har Christoffer Hansen åbnet høkerforretning i Allesø (Korsgade 10), Anders Rasmussen i »Posthuset« i Broby (Bogensevej 349). Nogle år senere indrettedes der både høker- og bagerforretning i Broby kro. Simon Rasmussen, der overtog kroen i 1905, solgte bagerforretningen til sin bror, Peder Rasmussen, der flyttede den til Allesø i 1905 og førte Christoffer Hansens forretning videre som både høker- og bagerforretning. Købmandsforretningen i Broby kro blev først nedlagt omkring 1950. Efter krigen drev Peder Rasmussen sit bageri videre et par år, indtil han overtog den købmandsforretning, der omkring 1930 var oprettet i den

Broby kro, opført 1867. Efter maleri 1903, hvor kroladen endnu eksisterede. Efter kroens nedlæggelse i 1971 er stuehuset stærkt moderniseret (Bogensevej 396).

nordlige del af byen (nuv. ejer: Hans J. Hansen). Bageriet videreførtes af Frode Hansen indtil 1972, hvor det blev nedlagt. Efter krigen åbnedes yderligere en købmandsforretning i Allesø (nuv. ejer: Oda Larsen).

Ca. 1910 åbnede N. P. Nielsen købmandsforretning Bogensevej 367 (nuv. ejer Peder Brunse); denne og tillige Stine og Lars Knudsens høkerforretning i »Posthuset« blev 1916 overtaget af Charles Christensen, der et par år havde drevet købmandsforretning i Søndersø Skov. – I Skovshøjrup drev Ole Chr. Andersen købmandsforretning ca. 1915–1960.

Andelsbevægelsen, der slog igennem i 1870'erne og 1880'erne, kom også til at sætte sit præg på Allesø og Broby, hvor andelsforetagender som mejeri, brugsforening og forsamlingshus dukkede op i de følgende år:

Mejeriet i Allesø påbegyndte sin virksomhed den 1. maj 1882 (Korsgade 15). Beboerne i Allesø og Broby havde truffet aftale om salg af mælken til mejerist Jørgen Absalonsen, Birkum mejeri, på den

betingelse, at de selv leverede mælken til mejeriet. 1907 omdannedes mejeriet til et andelsmejeri. Et sådant havde man oprettet i Broby i 1890 (Bogensevej 345). Begge mejerier blev nedlagt omkring 1940 i forbindelse med oprettelse af andelsmejeriet »Sletten« i Lunde, hvortil andelshaverne i Allesø og størstedelen af andelshaverne i Broby fremover leverede mælken. – Der var i disse år ca. 1400 mejerier i hele landet; mange har siden delt skæbne med mejerierne i Allesø og Broby, og der er i dag kun knap 400 mejerier tilbage.

En brugsforening oprettedes i Allesø 1909 (Odensegyden 9, nuv. ejer snedkermester Egon Larsen). Da byen i 1944 blev beslaglagt, flyttedes den til Broby, og der har den ligget siden.

I henholdsvis 1892 og 1900 fik Allesø og Broby et forsamlingshus, og det var ligeledes aktieselskaber, der stod bag. – I Allesø har man bevaret den første forhandlingsprotokol, og det fremgår af denne, at der ved generalforsamlingen den 12. november 1892 blev vedtaget love og godkendt byggeregnskab for forsamlingshuset, opført på en grund skænket af gdr. Peder Rasmussen (nuv. matr. nr. 28) og gdr. Hans Peder Pedersen (nuv. matr. nr. 21). Aktionær blev man ved at tegne aktie på 5 kr., og derved fik man ret til at deltage i forsamlingshusets arrangementer. Ofte må der være blevet holdt foredrag, idet et fast punkt på den årlige generalforsamlings dagsorden var licitation over »Kjørsel med Foredragsholdere«. Disse hentedes ved Beldringe eller Søhus station eller i Odense, og afhængig af afstand og tidspunkt lå taksterne mellem 2 og 4 kr. På generalforsamlingen blev det ligeledes vedtaget, hvilke foreninger der måtte gøre brug af forsamlingshuset og til hvilke formål. Det gjaldt først og fremmest Skytte- og Gymnastikforeningen, identisk med 13. kreds under Odense Amts Skytteforening, stiftet ved et møde på Odense Rådhus 1866, hvortil bl.a. sognefogederne Jeppe Pedersen i Allesø og Jørgen Poulsen i Næsby var indbudt. Kredsen omfattede Lumby, Lunde, Allesø og Næsbyhovedbroby og fik i løbet af kort tid god tilslutning. Allesø og Lumby var de første af de nævnte byer, der fik forsamlingshus, og det var naturligt, at gymnastikken henlagdes hertil. – Den nuværende gymnastikforening i Allesø-Broby oprettedes 29. nov. 1923. – For et beløb på 20 kr. fik Afholdsforeningen tilladelse til at afholde et månedligt foredrag og 2 årlige danseballer, idet det dog understregedes, at foredragene udelukkende måtte beskæftige sig med afholdssagen, og at et af bestyrelsens medlemmer havde ret til at overvære møderne.

Før oprettelsen af den nuværende gymnastikforening i Allesø i 1923 eksisterede der i området en forening, identisk med 13. kreds under Odense Amts Skytteforening, hvor der dyrkedes skydning, gymnastik og folkedans. Gruppen af folkedansere er fotograferet foran det tidligere Allesø Forsamlingshus omkr. 1910. Yderst til venstre i 2. række lederen Anders Andersen, Allesø Nordgård.

I første kvartal i 1918, hvor forsamlingshuset havde 280 aktionærer, blev der eksempelvis arrangeret følgende for byens beboere: 2. januar: Ungdommens juletræ – 20. januar: Oplæsning ved skuespiller, fælles kaffebord og bal – 26. januar: Boldklubbens pakkefest – 25. februar: Skytteforeningsbal – 2. marts: Gammelmands-bal med spisning. Om sidstnævnte arrangement er det noteret, at det gav et underskud på 32 kr. og 78 øre! Den årlige generalforsamling fandt sted i november og bekendtgjordes ved opslag i Brugsen og på begge smededøre – Da det gamle bylav opløstes, indlemmedes dets kasse i forsamlingshusets. Det oprindelige forsamlingshus, hvis sal var forsynet med balkon, afløstes af det nuværende i 1934.

Foreningslivet er stagnerende, og det, forsamlingshusene i dag danner rammen om, er af anden karakter end det, foredragsforeninger og skytte- og gymnastikforeninger engang stod bag. Sidstnævntes aktivi-

teter er henlagt til sportshallerne, og forsamlingshusene er mange steder, bl.a. i Allesø, på det nærmeste omdannet til selskabslokaler. Det eneste, der kan trække folk til, er vel præmie-ligeud og andespil. »Stræk din fod« er afløst af »Sejle op ad åen«! – I løbet af få årtier har vore forsamlingshuse ændret karakter, så at de snarere tjener et selskabeligt formål end et kulturelt.

1889 oprettedes Allesø-Næsbyhovedbroby Sygekasse. Den startede med 28 medlemmer, men ideen slog så godt an, at den havde 62 medlemmer ved det første regnskabsårs afslutning. For at styrke økonomien afholdt man det følgende år en fest i Kirkendrup til fordel for sygekassen, og den må have været vellykket, idet den gav et overskud på ikke mindre end 508 kr. og 14 øre. – Ved kommunesammenlægningen indlemmedes Allesø-Broby Sygekasse i Odense Sygekasse.

Med årene fik man mulighed for at følge med i, hvad der skete ude i den store verden. Den første avis kom til Allesø i 1790'erne, hvor præsten begyndte at abonnere på Hempels Avis. På dette område gik udviklingen dog langsomt. I 1853 var der således kun 3 i byen, der holdt avis.

Postombæring var der endnu ikke noget, der hed. 1867 oprettedes der et brevsamlingssted i Broby. Fra 1842 havde dagvognen fra Odense til Bogense to gange om ugen passeret Broby. Fra midten af 1850'erne passerede den daglig, og det var den, der afleverede og hentede posten. 1868 dukkede den første landpost op. Han udgik om morgenen fra Odense, og når han havde tilbagelagt sin daglige rute på 8 mil, havde han været i de fleste af byerne på Sletten og afleveret posten på et bestemt sted, i Allesø hos Maren Mikkels i det gamle kirkehus, siden hos høkeren, hvor beboerne så selv kunne hente deres post. Først fra 1890 blev posten bragt til adressatens dør.

Ved århundredets slutning var forholdene stort set som skildret i det foregående. Den udvikling, Næsby siden har oplevet, var der på ingen måde tilløb til. Byen havde i 1890 153 beboere, og det var færre end ved midten af århundredet. I 1901 var det steget til 189, fordelt på 34 husstande (9 gårde og 25 huse). Af håndværkere var der smed, bødker, hjulmand og skrædder, og dertil kom en halv snes, der ernærede sig ved at gå på dagleje.

Nordfynske Jernbane oprettedes i 1882. To år forinden var der udarbejdet 2 hovedlinieføringer, den ene over Broby-Allesø-Lunde-Uggerslev-Skamby-Særslev, den anden over Broby-Allesø-Serup-

Søndersø-Særslev. Den endelige linie kom imidlertid til at gå øst for disse, og der oprettedes en station i Søhus, hvor C. Been ansattes som stationsforstander. Der opførtes i de følgende år enkelte huse omkring stationen, men Søhus fik dog aldrig format af stationsby. Det samme gjaldt foreløbig Næsby, hvor der først 3 år efter banens indvielse oprettedes et billetsalgssted, der betjentes af ledvogtersken. 1. april 1966 blev jernbanen nedlagt og erstattet af rutebiler.

Som tidligere omtalt var der som følge af overgang til selveje i 1850'erne og 1860'erne oprettet godt 40 mindre landbrug i Allesø og Næsbyhovedbroby sogne. I de følgende 50 år oprettedes der til gengæld kun 4 i Allesø (matr. nr. 6 c, Allesø-Norden 129, matr. nr. 6 d, »Søkilde«, begge omkring 1880, matr. nr. 42, Søhusvej 189 i 1901, matr. nr. 26 d, »Øksnehøj«, Allesø-Norden 185 i 1914), 3 i Broby (matr. nr. 3 e, »Åvang«, omkring 1880, matr. nr. 11 c og 11 d, Bogen-sevej 277 og 291, i årene efter århundredskiftet) og 1 i Næsby (matr. nr. 3 p, Søhusvej 54 i 1912).

Noget, der udspillede sin rolle i løbet af 1800-tallet, var bylavet. Det nye samfund, der var opstået ved reformerne i slutningen af 1700-tallet og den derpå følgende overgang til selveje, skabte behov for andre myndigheder end den, oldermanden repræsenterede, og det er bl.a. på denne baggrund, at indførelse af sognefoged og sogneforstanderskab skal ses.

Sognefogedinstitutionen indførtes ved forordning af 11. november 1791. Ifølge denne skal sognefogeden være »en af de skikkeligste, redeligste og mest kyndige Mænd blandt Sognets Almue«, og det er hans opgave »at udføre Øvrighedens Befalinger; at vaage over god Orden og paase, at Kongens Anordninger ikke overtrædes; at advare de paagældende til Forbedring, naar nogen af Almuen forser sig ved ulovlige Krohold, Krogang, Drik og Slagsmaal samt at anholde grovere Forbrydere og fremmede Omløbere«. – Mange af disse funktioner er siden overtaget af politiet og andre myndigheder.

Sognefogeden skulle i hine tider ikke alene udøve virksomhed ved forbrydelser og lovovertrædelser; han skulle også føre tilsyn med tyendet, hvis skudsmålsbog skulle fremvises og anmeldelse og afmelding føres til protokols; ved ildebrand skulle han uopholdelig begive sig til brandstedet og dér opretholde orden og søge klarhed over brandårsagen; indtil omkring 1860 skulle han tilsige bønderne til pligt-kørsel i sognets anliggender, og i tilfælde af, at det var kongelige

Allesø-Næsbyhovedbroby sogneråd 1913–17. Forreste række fra venstre: Anders Poulsen, Allesø, formanden V. Jespersen, Næsbyhoved, Knud Christensen, Ærtebjerggården. Bageste række fra venstre: Rasmus Peder Jespersen, Skovshøjrup, Anders Nielsen, Allesø, Anton Pedersen, Odensegyden, Niels Marius Nielsen, Broby, Jens Peder Jensen, Kirkendrup og Thomas Jørgensen, Broby.

personer eller kongelige embedsmænd, der skulle beforders, havde han selv pligt til at følge med til hest og våge over god orden på vejene; det var ham, der forestod indkvartering af militære styrker; det var hans pligt at indgive anmeldelse, hvis der opstod smitsomme sygdomme, og det var kun ham og degnen, der måtte læse ved kirkestævne. – Først 1857 blev der indført en fast årlig løn for sognefogederne, eksempelvis omkring 1870 30–50 rdl., afhængig af distriktets størrelse.

Sognefogeder i Allesø i 1800-tallet var Mathias Hansen, Lars Bendtsen, Peder Rasmussen, Jeppe Pedersen og Knud Nielsen. De første i Næsbyhovedbroby, der udnævntes i embedet, var Jørgen Christensen, Kirkendrup, og Christen Hansen, Broby, derefter i det nordlige distrikt Hans Rasmussen, Skovshøjrup, Hans Peder Hellfach, Broby og Johan Fr. Rasmussen, Broby, i det sydlige Jørgen Christensen, Kirkendrup, Niels Nielsen, Næsby, og Jørgen Jensen, Kirkendrup.

Sognefogedembedet blev nedlagt ved lov af 1. april 1973. Sognefogeder i de 3 distrikter var indtil da gdr. Jens Larsen, Allesø, gdr. Johs. Nielsen, Broby, og proprietær Alfred Hansen, Kirkendrup.

Sogneforstanderskab indførtes ved kgl. anordning af 13. august 1841. Forstanderskabet, hvis opgave det var at varetage de kommu-

Allesø-Næsbyhovedbroby sogneråd 1933–37. Siddende ved bordet fra venstre: Poul Johs. Poulsen, Næsby, Marius Nielsen, Allesø, Hans Nielsen, Allesø, Aksel Nielsen, Næsby, formanden Anders Nielsen, Viemosegården, Erik Holmer Petersen, Skovshøjrup, Thorvald Bendtsen, Broby, Jens Peder Jørgensen, Kirkendrup. Bageste række fra venstre: Villiam Jørgensen, Næsby, købmand Nielsen, Næsby og Lars Lund, Næsby. – Sognerådet er fotograferet på Broby kro, hvor møderne holdtes, indtil der oprettedes kommunekontor i Næsby.

nale opgaver, bestod af sognepræsten, de lodsejere, der havde mere end 32 tdr. hartkorn, samt et antal på 4–9 mand, valgt af og blandt de af sognets mænd, der havde mere end 1 td. hartkorn. Normalt var det præsten, der indtog formandsposten i sogneforstanderskabet, og det var også tilfældet med Johannes Brorson, der overtog præsteembedet i Allesø-Broby i 1844, og Even Christoffer Meldal, der afløste ham i 1848.

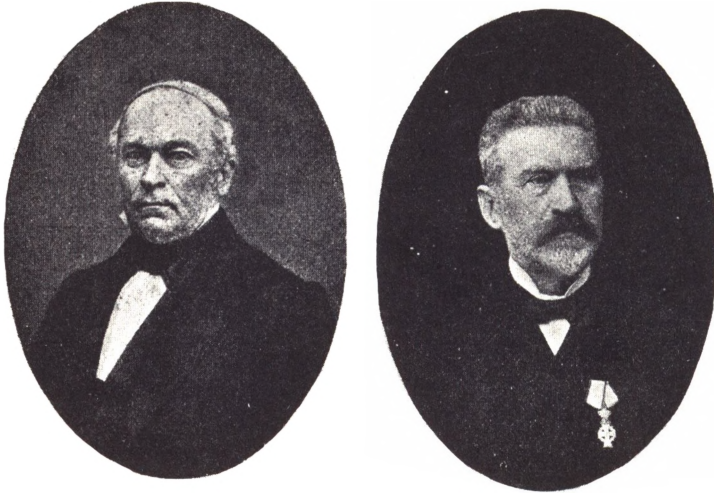
Pastor Meldal varetog nidkært dette arbejde, indtil sogneforstanderskabet ved Landkommunalloven af 6. juli 1867 afløstes af sognerådet. Det havde i Allesø-Broby frem til 1. verdenskrig en sammensætning på 9 medlemmer, hvoraf den ene halvdel valgtes af de højst beskattede i kommunen, den anden halvdel af den almindelige vælgerklasse. Ved et par supplerende valg, der fandt sted i 1868 i anledning af, at gdr. Jørgen Poulsen, Næsby, var blevet indvalgt i amtsrådet og pastor Meldal opgav sit kommunale hverv, blev der af de to væl-

gerklasser afgivet henholdsvis 11 og 54 stemmer, og det viser, at det på det pågældende tidspunkt kun var en beskednen del af befolkningen, der havde valget. De to vælgerklasser ophævedes 1908, hvor der indførtes almindelig valgret ved kommunalvalg. Desuden nedsattes valgperioden fra 6 til 4 år.

Siden indførelse af sogneråd har følgende indtaget formandsposten i Allesø-Næsbyhovedbroby:

- 1867–1872 forpagter Helm Petersen, Næsbyhoved (fraflyttet kommunen)
- 1872–1873 gdr. Peder Larsen, Allesø
- 1873–1879 forpagter Hans Jørgensen, Næsbyhoved
- 1879–1885 gdr. Ludvig Poulsen, Næsby
- 1885–1891 gdr. Knud Nielsen, Allesø
- 1891–1892 gdr. Niels Nielsen, Næsby (fraflyttet kommunen)
- 1892–1894 gdr. Rasmus Nielsen, Broby
- 1894–1913 lærer Chr. Lehn, Broby
- 1913–1917 proprietær V. Jespersen, Næsbyhoved
- 1917–1920 gdr. Rasmus Rasmussen, Næsby
- 1920–1921 gdr. Lars Andr. Larsen, Rullekrogården
- 1921–1937 gdr. Anders Nielsen, Viemosegården
- 1937–1938 gdr. L. J. V. Mayland, Næsby
- 1938–1943 gdr. Hans Chr. Hansen, Allesø
- 1943–1950 proprietær Peder Rasmussen, Kirkendrup
- 1950–1954 gdr. Peder Nielsen, Viemosegården
- 1954–1958 sadelmagemester Niels Jacobsen, Næsby
- 1958–1966 skoleinspektør Carl Jeppesen, Næsby
- 1966–1970 repræsentant Kai Schmidt, Næsby.

Skal en enkelt fremhæves for sin indsats i kommunens tjeneste, må det være Chr. Lehn, der fra 1862 til 1913 var først hjælpelærer, siden andenlærer og førstelærer ved Broby skole. Ved sognerådets oprettelse blev den da kun 25-årige lærer dets sekretær og regnskabsfører, og han havde således gode erfaringer, da han 1894 indvalgte i sognerådet og straks overtog posten som formand. Han beholdt den, indtil han 1913 opgav sin lærergerning og pensioneredes. Han var en mand, alle havde tillid til, og det var naturligt også ham, der valgtes til formand for sygekassen, da den oprettedes i 1889.

Allesø-Næsbyhovedbroby sogneforstanderskab og sogneråd har siden oprettelsen i 1841 haft 3 forstandere og 19 formænd. Tilsammen kom sogneforstanderskab og sogneråd til at eksistere i nær 130 år, og heraf indtog tre den ledende post i tilsammen 54 år: til venstre sognepræst Even Christoffer Meldal (1848–67), lærer Chr. Lehn, Broby 1894–1913) og gdr. Anders Nielsen, Viemosegården (1921–37), jvf. billedet si. 186.

Nævnes må det også, at posten som sognerådsformand i tilsammen 20 år har været beklædt af far og søn, begge ejere af Viemosegården: Anders Nielsen i perioden 1921–37, Peder Nielsen i perioden 1950–54.

Også sit sogneråd har Allesø-Næsbyhovedbroby måttet give afkald på. Det skete, da kommunen i 1970 indlemmedes i Odense storkommune. Den institution, som sognerådet var, havde da godt 100 år på bagen. Indtil 1970 havde man blandt kommunens egne borgere kunnet vælge dem, der skulle varetage ens interesser. I dag skal det gamle sogn være tilfreds, hvis det har en enkelt mand siddende i den storkommunale bestyrelse.

Det skal tilføjes, at ikke alle var begejstret over, at Allesø-Næsbyhovedbroby indlemmedes i Odense kommune. Mange havde hellere set, at omegnskommunerne nordvest for Odense var blevet slået sammen til én kommune. Det var imidlertid ikke beboerne, men politikerne, der traf afgørelsen, og den 1. april 1970 var det en realitet, at Odense kommune strakte sig så langt mod nordvest som til Allesø Norden og Skovshøjrup.

Den befolkningsmæssige udvikling siden 1900

Den gamle Allesø-Næsbyhovedbroby kommune har siden århundredskiftet seksdoblet sit indbyggertal. Næsby alene er med sine 7.000 indbyggere blevet en anelig forstad til Odense, og der er ingen, der umiddelbart forestiller sig, at den ved århundredskiftet var en beskedne landsby med 189 beboere, fordelt på 40 familier – og så var Søhus og Rullekrogården endda inkluderet! En sådan udvikling har bevirket, at mangt og meget har ændret karakter, og det skal der kort redegøres for i 2 af de resterende afsnit.

Det gælder eksempelvis *skolevæsenet*. En rytterskole var omkring 1722 opført både i Allesø og i Broby. Det var solide skoler, og de kom til at danne rammen om undervisningen i de to byer indtil henholdsvis 1847 og 1915. Samtlige rytterskoler var indrettet ens med skolestue til højre for indgangen, lærerens lejlighed, bestående af stue, sovekammer, køkken og spisekammer, til venstre for indgangen samt kostald og fåresti for enden af huset. Rytterskolen i Allesø er bevaret (Allesøvej 2), og selv om den 1847–1924 tjente som lærerbolig og efter krigen af sin ejer, Theodor Lundsgaard, indrettedes som kro (»Rytterkroen«), har den stort set bevaret sit oprindelige bygningsmæssige præg. Den originale sandstenstavle er indmuret i facaden, og den oplyser, at det var Frederik IV, der – »de fattige til Gavn« – lod opføre disse skoler i rytterdistrikterne. – Rytterskolen i Broby eksisterer ikke længere. På det sted, hvor den lå, opførtes den nye hovedskole 1915 (Brobyvej 10). Samtidig opførtes forskoler i Broby (Bogensevej 430) og i Næsby (Bogensevej 172).

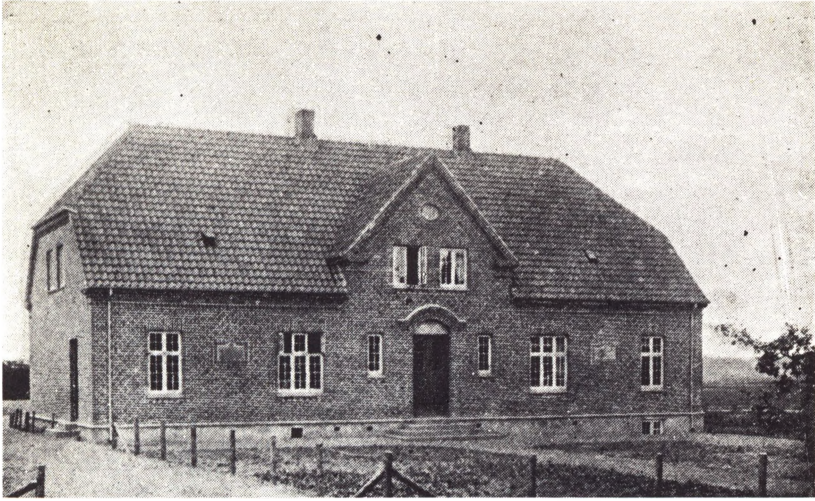
1847 afløstes rytterskolen i Allesø af en ny skolebygning, beliggende i hjørnet af Toftegårds nuværende have. Som det fremgår af billedet, var det en beskedne bygning med kun 3 fag vinduer i facaden. Efterhånden kunne den ikke længere rumme de skolesøgende børn, og i 1924 opførtes en ny skole med 2 klasseværelser og lærer- og lærerindebolig. Lærer Hans Jensen havde hidtil alene klaret undervisningen

Øverst: Allesø skole, opført 1847 i hjørnet af Toftegårds have som afløser af Rytterskolen. Den fungerede som skole, indtil en ny skole opførtes 1924. Kort tid efter blev bygningen nedrevet.

Nederst: Lærer Hans Jensen fotograferet sammen med skolens elever omkr. 1895. Flere af eleverne blev siden kendte mennesker i Allesø: Bageste række nr. 3 fra venstre er Jens Laurits Jensen, senere ejer af Toftegård; mellemste række nr. 2 fra venstre er Maren Kirstine Carlsen, senere gift med Bendt Bendtsen; forreste række nr. 4 fra venstre er Marie Absalonsen, senere gift med bager Peder Rasmussen.

Broby skole, fotograferet efter opførelsen i 1915.

af de 70 børn, fordelt på 2 klasser med undervisning hver anden dag. Der ansattes nu 2 lærerkræfter, førstelærer C. C. E. Jacobsen og lærerinde frk. Sørine Pedersen, og der oprettedes 4 klasser, frem til 1956 fortsat med undervisning hver anden dag. – 1959 afløstes førstelærer Jacobsen i embedet af Erik Jørgensen.

Broby er et større sogn end Allesø, og her var der allerede omkring 1870 over 100 elever. Undervisningen kunne ikke længere klares af en enkelt lærer, og 1873 oprettedes et embede som andenlærer, hvilket blev nedlagt 1915 og erstattet af de to forskolelærerinde-embeder. Sålænge hovedskolen eksisterede, havde følgende embedet som førstelærer: Jens Møller (1913–42), Marius Jensen (1942–56) og R. Ulrikkeholm (1956–62).

Efterhånden var børnetallet i Næsby så stort, at man påtænkte at oprette en skole i denne del af kommunen. Det skete i slutningen af 1920'erne i et lokale hos en skomager, der boede på hjørnet af Bogen-sevej og Skolevej (omtrent hvor Brugsen ligger). 1931 opførtes Næsby skole, og samtidig blev forskolen nedlagt. At opføre en skole med ikke mindre end 4 klasseværelser blev i 1931 anset for at være »helt hen i vejret«. – Næsby skole er ikke desto mindre udvidet i årene 1940, 1959 og 1965, og den har i dag 850 elever. Siden oprettelsen i 1931 har den

Allesø skole, fotograferet få år efter opførelsen i 1924.

været ledet af Jørgen Christensen (1931–34), H. Nielsen (1934–59), Carl Jeppesen (1959–70) og C. Brandt-Pedersen (1970–).

Som det vil fremgå af et senere kapitel, blev Allesø skole i 1944 beslaglagt af den tyske værnemagt, og den kom først til at fungere som skole igen i 1947. Også Næsby skole måtte en tid lukkes, idet den den 8. maj 1945 blev indrettet som kvarter for den engelske major K. Balfour og hans mandskab, 150 af Montgomerys ørkenrotter. Skolen blev beslaglagt fra kælder til kvist, og efter at eleverne havde haft et par ugers ferie, blev der etableret undervisning i baptisternes kirkesal på Skolevej og i kirkens konfirmandstue. Flere lokaler kunne der ikke opdrives, og de enkelte klasser kunne kun undervises et par timer hver anden dag. – Den 4. november forlod de engelske soldater Næsby skole, og undervisningen kunne genoptages en måned senere.

Med de mange tilflyttere, kommunen fik omkring 1960, stod det klart, at der måtte opføres en ny skole i Næsby. Samtidig holdtes der møde med forældrene i Allesø-Broby skoledistrikter, og det besluttedes her at lade opføre en ny centralskole. Undervisningen kunne her påbegyndes i 1962. Ved det følgende skoleårs begyndelse kunne Alle-

sø-Næsbyhovedbroby sætte »danmarksrekord« ved som landkommune samme dag at indvi 2 skoler: Spurvelundsskolen i Broby og Kroggårdsskolen i Næsby, førstnævnte som 7-klasset skole, sidstnævnte med realafdeling. – Spurvelundsskolen har siden 1962 været ledet af Jørgen Okkels, Kroggårdsskolen af Henrik Sidenius, der 1968 afløstes af Henning Jacobsen. De to skoler har i dag henholdsvis 210 og 640 elever. – Kroggårdsskolen har på mange områder (bl.a. tilvalgs-systemet) været en eksperimenterende skole, og den har – på godt og ondt – skabt debat i vide kredse. I pædagogiske kredse har man naturligt med interesse fulgt de mange forsøg, der gennem årene har været kørt på denne skole.

Det skal i denne sammenhæng tilføjes, at Allesø foruden sogneskolen har haft 2 friskoler. Den første etableredes i 1880 i stuehuset til en ældre ejendom i Allesø-Norden (nuv. nr. 90) af sønderjyden Karl Timmermann, der efter at have været friskolelærer i Holeved ved Marslev oprettede en friskole i Serup. De fleste af dens elever kom fra Allesø sogn, og det har uden tvivl været medvirkende til, at skolen flyttedes til Allesø-Norden. Den kom imidlertid kun til at eksistere en halv snes år. 1885 oprettedes Elholm Friskole på grænsen mellem Allesø og Lumby (Allesøvej 103), hvor den kun 24-årige Andreas Madsen startede en skole under meget beskedne kår. I løbet af få år dannedes der en ret stor friskolekreds i sognene Allesø, Lunde og Lumby, og Elholm Friskole trivedes godt. Timmermann har ikke kunnet konkurrere med denne skole, og 1889 ophørte friskolen i Allesø-Norden officielt. – Elholm Friskole eksisterede frem til 1943.

Det var ellers ikke på Nordfyn, friskoletanken var slået an. Oprettelsen af friskolerne skal væsentligst ses på baggrund af 1800-tallets vækkelse, og det var på Hindsholm og i egnen omkring Ringe, de første friskoler blev rejst. På Nordfyn oprettedes den første friskole 1860 i Nr. Højrup, og 1862 og 1872 fulgte friskoler i Stige og Bladstrup. Allesø hørte til »den døde egn«, og på den baggrund er det bemærkelsesværdigt, at der har eksisteret 2 friskoler i sognet.

Karl Timmermanns navn bør for øvrigt nævnes i anden forbindelse. Han fattede med årene større og større interesse for sin egns folkeminder, og gennem en række meddelere rundt omkring på Nordfyn indsamlede han et ikke ubetydeligt sagnstof, der opbevares på Dansk Folkemindesamling. Han blev en nær ven af vor betydeligste folkemindesamler Evald Tang Kristensen, og en del af det indsamlede stof

Den 7. juni 1901 holdt Dorthea Rasmussen, datter af gdr. Peder Rasmussen, Sillekilde (nuv. matr. nr. 28 a i Allesø) bryllup med Lars Andreas Larsen, Rullekrogården, ved hvilken lejlighed det store selskab blev foreviget ved stuehusets vestlige gavl. På venstre fløj musik, skaffer og serveringsdamer.

fra Nordfyn blev offentliggjort i dennes tidsskrift »Skattegraveren«. – Karl Timmermann boede indtil sin død i 1921 i Allesø-Norden. Hans gamle skole blev nedrevet efter tyskernes besættelse af Allesø, og der opførtes af hans søn Læssøe Timmermann et nyt hus på grunden, der 1955 blev overtaget af vognmand Villy Hansen.

Den sognekommunale udvikling kan tillige følges gennem *sognerådet* og de opgaver, det gennem årene har været beskæftiget med at løse: I begyndelsen af århundredet bestod rådet af 9 medlemmer, fortrinsvis landbrugere; i 1920'erne udvidedes det til 11 medlemmer. 1921 valgtes den første socialdemokrat. Siden opstod mange gange den ikke ukendte situation: Der indvalgtes et lige stort antal socialdemokrater og venstre-konservative, og det var det radikale medlem, der kunne afgøre, om sognerådsformanden skulle vælges i den socialdemokratiske eller den borgerlige gruppe.

Kommunekontor indrettedes 1938 i villa på hjørnet af Bogensevej og Skolevej (siden overtaget af Handelsbanken). Indtil da var det sognerådsformandens stue, der var kommunens centrum. Det var hos Anders Nielsen på Viemosegården, man henvendte sig, hvis der var

Fastelavnsridning i Allesø 1917. Bygningerne i baggrunden er fra venstre smedjen, »den gamle snedkers« hus og Anders Chr. Larsens gård (nuv. matr. nr. 5 a).

problemer, der skulle drøftes, og han havde overblik over tingene, idet han både fungerede som formand, sekretær og kasserer og førte folkeregistret. Skrivemaskine og regnemaskine havde han ikke til sin rådighed; til gengæld lønnedes han med 800 kr. om året, og dem delte han med lærer J. Møller, Broby, der var ham behjælpelig med udregning af skatter o.lign. For den resterende del af lønnen beværtedes de fleste af dem, der opsøgte sognerådsformanden, med kaffe! – Kommunekontoret i villaen på Bogensevej afløstes i december 1959 af større lokaler i Kroggårdens stuehus, der fungerede som rådhus, indtil storkommunen oprettedes. Sognerådsformanden lønnedes da med 60.000 kr. om året.

Omkring 1930 beløb den årlige skatteudskrivning sig til ca. 25.000 kr. Omkring 1950 overskred man den halve million, og mindre end 10 år efter overskred man millionen.

Da der i 1920'erne påbegyndtes privat udstykning til beboelse langs Bogensevej og Ågade, var sognerådet nødt til at skride ind og etablere byggevedtægter, ligesom det lod området kloakere og vejnettet bringe i orden. Skatteudskrivningen forøgedes til ca. 40.000 kr., da Næsby skole opførtes 1931, yderligere til 60.000 kr., da socialloven kom i

havde været i 1930'erne, og omkring 1960 blev efterspørgslen efter grunde i Næsby så stor, at sognerådet i løbet af få år opkøbte en væsentlig del af jorden, der havde hørt til de gamle gårde i Næsby (1958–64: 215 tdr. land hørende til Søgård, Mosegård, Kroggården, Næsbygård, Solbakken samt Højager i Søhus). I samme periode erhvervede private konsortier, bl.a. Jens P. Koch, større arealer, ligeledes beregnet til boligbyggeri.

I 1920'erne og 1930'erne var der oprettet en række nye landbrug i kommunen. Krav om oprettelse af husmandsbrug, delvis på grundlag af statstilskud, havde sat præg på lovgivningen, navnlig ved loven af 4. oktober 1919, der bl.a. inddrog præstegårdsjord, og loven af 14. maj 1934 om udstykning til småbrug og gartnerier.

På den baggrund opstod der en række nye husmandsbrug og gartnerier i Allesø og Kirkendrup. I forbindelse med udstykning af en væsentlig del af præstegårdsjorden oprettedes således 1921 3 nye landbrugsejendomme i Allesø Fredskov (Æbleskivegyden 19, Fredskovvej 145, Fredskovvej 151), og 5 mindre ejendomme samme sted fik tillagt jord.

Efter gennemførelsen af jordloven i 1934 oprettedes ikke færre end 8 husmandsbrug og 9 gartnerier i Allesø og Kirkendrup. I Kirkendrup udstykkedes det meste af jorden til gård matr. nr. 2, og der oprettedes 1 gartneri (Kirkendrupvej 71) og 7 statshusmandsbrug (Vimmelsbækvej 14 og 30, Søhusvej 97, 98, 105 og 108, Kirkendrupvej 65). Den resterende del af gårdens tilliggende (0,7 ha.) har siden været drevet som gartneri.

I Allesø var det gdr. Bendt Bendtsens gård (nuv. matr. nr. 8 a, den nuværende præstegård, Korsgade 18), der udstykkedes, og det blev til 1 husmandsbrug (Søhusvej 230) og 8 gartnerier (Søhusvej 204, 208, 212, 216, 220, 238, 242 og 246).

Grunden til Danmarks mest koncentrerede gartneriareal var blevet lagt i Stige i begyndelsen af århundredet, og det har uden tvivl inspireret en række unge gartnere til at tage fat i nabosognet. Resultatet blev de 8 statsgartnerier – de første af sin art i Danmark – der ligger side om side på Søhusvej. Med et indskud på 1200 kr. og et lån på 12.000 kr. kunne hver af gartnerne opføre et par drivhuse og beboelse. Der er til disse gartnerier i dag adskillig flere drivhuse, og der leveres store mængder af blomster og grønsager til GASA i Odense.

4 af de 8 gartnerier drives i dag af de samme gartnere, som oprettede

Matr. nr. 8 a, der 1935 blev nedlagt og udstykket til gartnerier langs Søhusvej. På grunden, hvor selve gården har ligget, er den nuværende præstegård opført.

dem i 1935, eller er overtaget af sønner. Blandt pionererne var tre brødre af gartner-dynastiet Thingholm – Ejner, Laurits og Johannes Thingholm, hvoraf førstnævnte en årrække som formand for GASA var de fynske gartners førstemand. – I 1930'erne opførtes yderligere 2 gartnerier i kommunen (Fredskovvej 13, Smedebakken 41).

I 1957 er der oprettet 2 nye statshusmandsbrug i kommunen (Allesø-Norden 76, Skovhøjrupvej 115), i 1960'erne yderligere 7 gartnerier (Søkildevej 1 og 9, Fredskovvej 42, Allesøvej 87, 95, 97, Smedebakken 37).

Mens den befolkningsmæssige sammensætning stort set forblev den samme i Allesø, Broby, Skovshøjrup og Kirkendrup fra århundredets begyndelse og frem til 1950–60, hvor omtrent halvdelen fortsat var beskæftiget ved landbrug og gartneri, skete der væsentlige ændringer i Næsby. Dette skal ses på baggrund af, at Næsby's befolkning i 1901 udgjorde 16 %, i 1950 57 %, i dag 80 % af kommunens samlede befolkning.

Antal beboere i Allesø-Næsbyhovedbroby komm. 1901–75

	Allesø sogn	Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup	Næsby	Næsbyhoved- broby sogn ialt	Allesø-Næsby- hovedbroby kom- mune ialt
1901	425	584	189	773	1.198
1911	478	598	218	816	1.294
1930	515	654	1.158	1.812	2.327
1950	489	842	1.723	2.565	3.054
1970	525	985	6.302	7.287	7.812
1975	509	1.188	6.702	7.890	8.399

Antal husstande i Allesø-Næsbyhovedbroby kommune 1901, 1950 og 1970

	Allesø sogn	Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup	Næsby	Næsbyhoved- broby sogn ialt	Allesø-Næsby- hovedbroby kom- mune ialt
1901	99	145	40	185	284
1950	126	226	490	716	842
1970	168	335	2.184	2.519	2.687

For Næsby's vedkommende er der da også sket væsentlige forskydninger i den erhvervsmæssige fordeling:

	1911 ¹	1950 ²	1970 ³
Landbrug	47 %	4 %	1 %
Håndværk, industri	36 % ⁴	66 %	45 %
Handel, omsætning, serviceerhverv	1 %	13 %	21 %
Transportvirksomhed	9 %	7 %	5 %
Administration, liberale erhverv	0 %	3 %	19 %
Aldersrente, formue, pension	6 %	6 %	7 %
Manglende oplysning om erhverv	1 %	1 %	2 %

1. Fordeling på grundlag af husfaderens beskæftigelse, jvf. folketællingslisten 1911.

2. Jvf. Trap, bd. 12, si. 197.

3. Jvf. Folke- og boligtællingen 9. nov. 1970, udg. af Danmarks Statistik.

4. 49 af ialt 68 er anført som »arbejds mænd«, og det er sandsynligt, at disse dels har været beskæftiget ved landbruget, dels i industrien. Det er således sandsynligt, at mere end 47 % i 1911 har været beskæftiget ved landbruget, og at tilsvarende mindre end 36 % har været beskæftiget ved håndværk og industri.

Størstedelen af dem, der bosatte sig i Næsby i første halvdel af dette århundrede, var beskæftiget ved håndværk og industri, handel og omsætning. Der er stadigvæk mange i Næsby, der er beskæftiget i disse erhverv, men som det fremgår af ovenstående oversigt, er en ikke ubetydelig del af dem, der siden 1950 har bosat sig i Næsby, beskæftiget i administration og liberale erhverv.

Indtil tiden omkring 1. verdenskrig var Næsby endnu et decideret landsbysamfund med knap en halv snes gårde og et forholdsvis beskedent antal huse. En snes huse stammede fra 1800-tallet (bl.a. Bogensevej 14, 113, 117, Møllemarkhuset, Stærehus, Slippehus og smedjen, beliggende ved Smedebakkens udmunding i Bogensevej). Fra Næsbyhoved påbegyndtes 1894 en udstykning af den tilhørende jord, og der opførtes i de følgende 20 år 14 huse langs Næsbyhovedvej og Lumbyvej.

Fra tiden omkring århundredskiftet til 1950 øgedes antallet af huse fra ca. 40 til 490. Kvarterer, der opstod i årene 1920–50, var Søhusvej-Søhusvænget-Henovej (ca. 10 grunde udstykket fra matr. nr. 3), Skolevej-Højløkkeallé-Banevænget-Rønnevej-Højvang (ca. 175 grunde udstykket fra matr. nr. 3), Skolevej-Grønbergsvej-Skjoldborgsvej-Firkløvervej-Vinkelvej (nu Skjoldborgsvej)-Skovvænget (ca. 125 grunde udstykket fra matr. nr. 4), Ågade-Grønbergsvej-Maylandsvænget-Møllegårdsvej-Søren Erichsensvej (ca. 90 grunde udstykket fra matr. nr. 7), Vinkelvej (nu Skjoldborgsvej)-Bogensevej-Skovvænget (ca. 25 grunde udstykket fra matr. nr. 8), Bogensevej-Næsbyhovedvej (ca. 25 grunde udstykket fra matr. nr. 9) og Søhusvej (ca. 10 grunde udstykket fra Slippehus, matr. nr. 16).

Man har nok dengang syntes, at udviklingen var gået hurtigt, men i løbet af få år skulle den få eksplosiv karakter (herom i kapitlet si. 213 ff.). – Krigen havde ikke sat sine spor på det nye kvarter i Næsby. Det var til gengæld tilfældet i den gamle landsby Allesø.

Allesø under besættelsen

Hvad der skete i Allesø under besættelsen er udførligt behandlet i anden forbindelse. Dog skal det her meddeles kort, hvad byen blev udsat for i krigens sidste år, idet den på dette punkt ikke kom til at dele skæbne med andre fynske landsbyer.

Da de tyske jagere fløj ind over Danmark den 9. april, var der ingen på egnen, der anede, at det var begyndelsen til en lang besættelse og et forvarsel om, at landsbyerne Allesø og Beldringe skulle omdannes til tysk flyveplads.

I 1943 verserede der rygter om, at et stort areal på Fyn af tyskerne skulle udses til flyveplads. Man havde først set på arealer syd for Odense, men man valgte det ret flade areal på den sydlige del af Sletten. Med samme formål beslaglagde tyskerne områder ved Vandel og Skrydstrup. Det næste, der skete, var, at en tysk officer tog ophold på en gård ved Lunde, og kort tid efter modtog sognerådet for Allesø-Næsbyhovedbroby en yderst fortrolig meddelelse fra Stiftamtet, hvori det blev oplyst, at en del af Allesø sogn var udset til tysk militærflyveplads.

I den følgende tid blev der afsat mærkepæle i markerne omkring byen, og snart fik beboerne – først i Beldringe og på Tårup mark, senere i Allesø og Tåstrup – meddelelse om, hvad der var i gære: 3.000 tdr. land skulle beslaglægges, og 200 familier i de pågældende byer ville med ét blive husvilde. Beldringe skulle omdannes til flyveplads, og Allesø skulle anvendes til indkvartering af tyske soldater og anlægelse af depoter, flyverskjul og hangarer.

Den 1. marts er sikkert en dato, som de fleste i Allesø aldrig glemmer; denne dag var nemlig den sidste frist for byens rømning i 1944. En kommission, bestående af både tyske og danske medlemmer – fra dansk side bl.a. indenrigsminister J. Smørum – vurderede i begyndelsen af februar alle ejendomme. Det skete i nært samarbejde med et lodsejerudvalg, der var blevet nedsat med det formål at varetage beboernes interesser; i dette udvalg repræsenteredes Allesø af gdr. An-

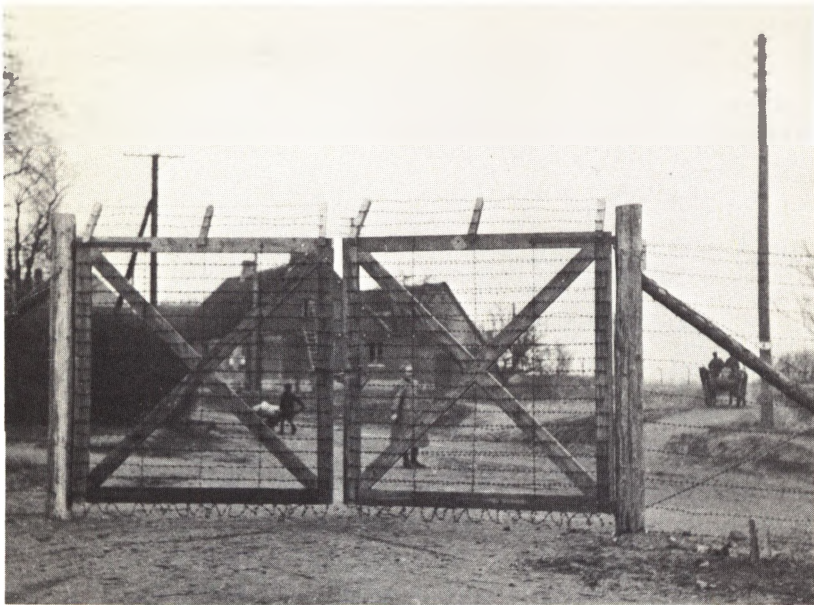
ton Bentsen, Tokkeskovgård, og gdr. Rasmus Rasmussen, Allesø mark. Da dette arbejde var tilendebragt, fik beboerne ordre til i løbet af 3 uger at forlade hus og hjem og selv skaffe nye boliger. I flere tilfælde var der tale om gamle slægtsgårde, og man vil i dag have svært ved at sætte sig ind i de følelser, der prægede byens beboere, da de satte sig på det sidste flyttelæs og drog bort.

Beboerne fik en tilsyneladende god erstatning for deres ejendomme, men de fik dog en noget anden opfattelse, da de dag efter dag rejste Fyn rundt for at se på nye ejendomme. Flere steder benyttede man sig nemlig af den nødssituation, som beboerne i Allesø og Beldringe var kommet i, og man så eksempler på, hvordan ejendomme, der var til salg, steg i pris fra dag til dag. Desuden var der jo tale om en tvangs-evakuering, og i tilfælde, hvor man tvinges til at forlade sin ejendom og den by, hvor man har været glad for at bo, har penge sjældent fuld købekraft.

Fra den 1. marts 1944 var Allesø et lukket land, hvortil ingen kunne komme uden tilladelse fra den tyske værnemagt. De 82 familier, der hidtil havde været bosat i selve byen og i Allesø Norden, var spredt for alle vinde, men det var dog lykkedes alle at finde en ny ejendom eller lejlighed på selve Fyn. Tvangsevakueringen gjaldt således ikke beboerne i Allesø Fredskov og på Søhusvej, hvor grænsen gik ved Arne Nielsens gård.

I løbet af de følgende år måtte Allesø og de omkringliggende mindre byer gennemgå en omvæltning, der fuldstændig ændrede deres karakter og udseende. Straks efter rømningen blev Allesø skole indrettet til hovedkvarter og kontor for den tyske kommandant og hans stab, og om kirken fortælles det, at den i den første tid var indrettet til krudtkammer. Der blev straks antaget en række entreprenører; fra de tyske krigsmarker tilkaldtes ingeniører og arkitekter, og ikke mindre end 5.000 arbejdere, deraf mange danske, var i den følgende tid beskæftiget på pladsen.

Og det var ikke småting, der blev udrettet. Mange steder blev hegn og markskel sløjft; flere gårde og huse blev revet ned for at give plads til startbane og den 18 meter brede ringvej, der i en længde af 10 km skulle brede sig omkring flyvepladsen. Desværre har vi ingen af tyskernes regnskaber bevaret, idet de alle kort tid efter kapitulationen blev brændt på et stort bål, hvor militære papirer, projekter og kvitteringer fra pladsen gik op i luer.

Fra den 1. marts 1944 var Allesø et lukket land, hvortil ingen kunne komme uden tilladelse fra den tyske værnemagt. 3.000 tdr. land var beslaglagt med anlæg af flyveplads for øje, og ialt 200 familier, deraf 82 i Allesø, havde måttet forlade hus og hjem. – Pigtrådsporten, der ses på billedet, var placeret mellem det nuværende anlæg nord for kirken og indkørslen til den gamle præstegård.

For at give et billede heraf kan anføres, at en af byggelederne efter det første års arbejde havde brugt alene 57 mill. kr., hvilket var 7 mill. over hans budget. Der blev i den anledning foretaget en nærmere undersøgelse af hans arbejde, og den bragte ham retur til das Vaterland samt ophold i et af dets fængsler i 3 år.

I disse måneder byggedes der som nævnt en startbane; der byggedes flyverskjul, et par hangarer, bunkers og beskyttelsesrum, værksteder, et lazaret, en brandstation og flere administrationsbygninger. Arbejdet gik umådeligt langsomt, og hvis man skal tro på, hvad der fortælles, svindledes der efter en større målestok, men det var de gamle beboere heldigvis ikke øjenvidner til.

På grund af den meget korte frist, beboerne havde fået til at forlade byen, solgte de fleste det meste af kvæget til tyskerne. Et par af gårdene i Allesø blev derfor udelukkende lavet om til kostalde, et par

Den tyske vagtpost ved Tåruplund.

andre til hestestalde, atter andre til følbokse, mens to udelukkende blev omdannet til svinestier. Langt de fleste steder var udbygningerne således indrettet til et ganske bestemt formål. På Toftegård var således både kostald og hestestald ét stort rum, der kunne se ud til at have været anvendt som spiserum for mange mennesker. Den gård, der vel nok havde gennemgået den største forandring, var gdr. Jørgen Bendtsens, hvor alle længer var forvandlet til et stort hospital. Midt ned gennem de enkelte bygninger var der en lang gang, og til begge sider lå det ene hospitalsværelse ved siden af det andet. I en gård, der ikke eksisterer mere, var der indrettet skomagerværksted, og i den nuværende præstegård havde kommandanten sine kontorer, mens skolen var en form for retsbygning, hvor folk, der på den ene eller anden måde havde overtrådt loven, blev anbragt og forhørt. Det rigtige fængsel var indrettet i gdr. Lohman Rasmussens gård. I det meste af gården var der indrettet celler, og som et synligt minde om, hvad gården havde været anvendt til under besættelsen, lod den pågældende gårdejer et par gittervinduer fra en af cellerne sidde i muren.

Af større byggeforetagender i Allesø kan nævnes en hangar syd for byen, en biograf og forsamlingslokale og en større bygning med toiletter nord for byen. De to sidste bygninger blev efter krigen afhændet til private, og de tjener nu til fabriksvirksomhed. (Parkgyden 1 og 3).

Det eneste, der faktisk savnedes på pladsen, var flyvemaskiner. De første kom kort tid før kapitulationen, og de kom ikke til at spille nogen rolle.

I foråret 1945 så alle, hvor det bar hen, og hen mod kapitulationen gik arbejdet på pladsen lige så stille i stå. De tyske soldater og arbejdere forlod pladsen, og engelske soldater kom som afløsning.

Den hårdeste skæbne for Allesøs gårde og huse var uden tvivl at skulle huse de 2200 tyske flygtninge, der ved krigens slutning ankom til pladsen og blev indkvarteret i byen. Dansk og engelsk militær havde overtaget byen, som myndighederne nu fandt egnet som internat for de tyske flygtninge. Der boede knap et halvt hundrede flygtninge i hver gård, én familie i hvert rum, og hvad deres forgængere ikke nåede at destruere, tog de sig af. Hvad der kunne brændes i de få kakkelovne, der forefandtes, blev savet af og fyret op, inventar blev fjernet, de fleste vinduer knust. I haverne voksede ukrudtet meterhøjt, og vejene blev overhovedet ikke vedligeholdt. Alt dette var en behandling, som der skal et bedre materiale end bindingsværk til for at modstå.

De gamle beboere havde i disse år ikke lejlighed til at aflægge besøg i deres gamle hjem, men kontakten blev dog vedligeholdt, idet daværende førstelærer Jacobsen og pastor Knudsen med passende mellemrum tog initiativ til sammenkomst i Odense.

På dette sted vil det være passende at gøre nogle bemærkninger om byens skole og kirke under besættelsen. Med hensyn til skolen er det vist ikke helt forkert at sige, at den var en af de skoler på Fyn, der blev mest mishandlet, idet den blev brugt til samme formål som de andre bygninger i byen.

Et par dage før den 1. marts havde den sidste skoledag fundet sted, og skolens 2 lærerkræfter måtte tage ophold i nabobyerne Broby og Næsby. Ved byens rømning reduceredes elevtallet til 30, der kom fra de enkelte hjem i yderkanterne af sognet, der som nævnt var unddraget beslaglæggelsen. For de små klasser blev der holdt skole i storstuen i en nærliggende gård, mens hovedskolens timer fandt sted hver anden eftermiddag i en skolestue i Broby skole. Da det ikke kunne

undgås, at det greb forstyrrende ind i undervisningen, blev skolen hen på efteråret flyttet til Broby forsamlingshus, samtidig med at hovedskolens to klasser deltes og en nogenlunde normal tilstand indtrådte. Hvad selve skolen angår, var den efter kapitulationen en tid kvarter for de engelske myndigheder, og efter at tyske flygtninge havde huseret der et år, blev den som de andre bygninger i byen frigivet, restaureret og atter indrettet til skole.

Da tyskerne overtog byen, var beboerne meget spændt på, om kirken nu helt ville blive lukket, men på dette punkt greb de danske myndigheder ind. Ved de første meddelelser troede præsten ikke, at der var noget at stille op desangående, men på dette ene område måtte værnemagten bøje sig. Efter forhandlinger med den tyske konsul og biskoppen blev der nemlig givet tilladelse til, at der måtte holdes gudstjenester og andre kirkelige handlinger, når blot tyskernes krav blev overholdt. Præsten fremsatte ønske om, at der morgen og aften som sædvanlig måtte ringes med kirkeklokken, men det kunne der ikke gives tilladelse til. Der blev nu holdt gudstjeneste i kirken hver anden søndag, men forholdene var således, at præsten måtte udfærdige lister over de resterende beboere i sognet, for at de tidligere beboere ikke skulle deltage i gudstjenesterne. Dette klarede præsten dog ved at føre en del ekstra navne på listerne. Sabotage på flyvepladsen i februar 1945 bevirkede imidlertid, at kirken for en tid helt blev lukket. I det øjeblik, der blev udført sabotage mod tyskerne, var det som modtræk nødt til at forbyde gudstjenester og kirkelige handlinger, bortset fra begravelser, hvor der for fremtiden ville være strengt opsyn, og hvor følget fra nu af kun måtte bestå af de allernærmeste slægtninge. En tid blev almindelige gudstjenester da holdt i en gård syd for byen.

Mens de tyske flygtninge opholdt sig i byen, blev der med passende mellemrum holdt gudstjeneste på tysk for dem, idet der blandt flygtningene var en gammel luthersk præst, der prædikede for dem. En enkelt gang blev der også holdt gudstjeneste for den katolske del af flygtningene, men for at kirken kunne bruges til dette formål, måtte der først stænkes vievand.

I den pågældende tid blev der foretaget 5 tyske begravelser på kirkegården af en underofficer, 2 menige soldater samt 2 flygtninge. For nogle år siden flyttedes disse grave tillige med andre tyskergrave til en fælles gravplads i Jylland.

To af tyskergravene på Allesø kirkegård. De pompøse sten erstattedes siden af små stenplader.

I februar 1947 blev der endelig givet meddelelse om, at de 2200 flygtninge skulle forlade Allesø, hvilket selvfølgelig af de gamle beboere blev hilst med glæde, idet der nu endelig var åbnet mulighed for at vende tilbage.

I de to år, der gik fra kapitulationen til beboernes hjemkomst, blev landbruget drevet af Statens Jordlovsudvalg. Der skal i denne forbindelse ikke tages stilling til den måde, landbruget blev drevet på, men kun konstateres, at der på de fleste marker høstedes langt under det normale, og at pladsens ledelse såvel som Jordlovsudvalget i denne tid var udsat for en mere eller mindre berettiget kritik. Avlen blev i disse

De tyske flygtninge forlader Allesø i februar 1947. Siden krigens slutning havde Allesø gårde været bolig for 2200 flygtninge. Der boede én familie i hvert rum, og det satte et umiskendeligt præg på de gamle bygninger.

år takseret til 50 % af det normale, og de ansvarlige gav dårlig administration og ukvalificeret arbejdskraft skylden herfor.

Da flygtningene havde forladt pladsen, blev der langt om længe taget stilling til flyvepladsens videre skæbne. Beldringe by skulle fortsat danne rammen om selve flyvepladsen, hangaren i Allesø skulle bibeholdes, og lazaretbygningen, der var indrettet på gården Rosendal i Beldringe, skulle tjene som administrationsbygning, således som det har været tilfældet, indtil der for nogle år siden opførtes nye luft-havnsbygninger.

Efter at en væsentlig del af de gamle ejere havde ytret ønske om at gøre brug af deres specielle forkøbsret, fordelte en afviklingskommission jorden på en passende måde mellem de enkelte ejendomme. Den var ifølge lov af 22. juli 1946 om afvikling af de af den tyske værnemagt beslaglagte skødeklausejendomme »berettiget til, hvor Hensynet til en hensigtsmæssig Jordfordeling eller andre særlige Hensyn kræver

det, uden Tilladelse fra de tidligere Ejere at foretage Reguleringer af de enkelte Ejendommers indbyrdes Afgrænsning (Sammenlægninger, Udskiftninger, Mageskifter m.m.)«, og det var der grundlag for i Alle-sø, hvor 4 af de gamle gårde i selve byen (nuv. matr. nr. 3, 9, 24 og 30) naturligt kunne nedlægges, da bygningerne ikke længere eksisterede. De to førstnævnte gårde var nedbrændt under beslaglæggelsen.

I det store hele blev der fra kommissionens side ydet et godt og nyttigt arbejde. Selv om fordelingen af jorden blev foretaget efter kort og kommissionsmedlemmerne for det meste manglede lokalkendskab, blev arbejdet i alt til gode for byen. Det er ikke her muligt at angive alle ændringer i sognets struktur, men blot en enkelt skal tjene til at belyse forholdet nærmere: Før 1943 havde Toftegård sin jord liggende på 3 forskellige steder: jorden umiddelbart øst for gården, en mark bag Stolsbjerg – op mod et par kilometer fra selve gården – samt en mark bag Tokkeskovgård mod Lumby Tårup – alt i alt en ret upraktisk beliggenhed. Efter fordelingen i 1947 blev jord fra en af de nedlagte gårde (nuv. matr. nr. 24) og jord fra Tokkeskovgård lagt ind under Toftegård mod, at de fjerntliggende marker blev tillagt andre gårde, således at jorden fra nu af kom til at ligge samlet øst for gården.

En sammenligning mellem det nugældende matrikelkort og det matrikelkort, der var gældende før krigen, vil, hvad angår de enkelte markers form og størrelse, ikke udvise større forskelle. Det væsentlige, der skete i 1947, var – som vist ved det anførte eksempel – en mere hensigtsmæssig fordeling af markerne på de enkelte gårde.

Efter at jordfordelingen var foretaget, fulgte erstatningskommissionen, ligeledes nedsat af Indenrigsministeriet. Efter at de skader, som de enkelte ejendomme havde lidt, var vurderet af håndværkere, blev prisen på hver enkelt ejendom fastsat, og der kunne indledes endelig forhandling med de tidligere ejere. Tilbagekøbsprisen fremkom ved et simpelt regnestykke: afståelsessummen ÷ det beløb, reparationerne skønmæssigt ville koste, idet der selvfølgelig i hvert tilfælde blev taget hensyn til eventuelle forbedringer eller forringelser af ejendommen, f.eks. nedrivning af bygninger, tillæg eller afståelse af jord o.lign.

Hver eneste dag blev der indgået handler mellem staten og de gamle beboere, og i begyndelsen af maj 1947 begyndte de første at vende tilbage. Det var dog et sørgeligt syn, der mødte dem, da de kom tilbage til byen. Pigtråden omkring byen var endnu ikke fjernet, og der skulle

foretages et stort oprydningsarbejde og udføres mange reparationer, før de enkelte ejendomme kunne tages i brug.

Store indrammede numre var med rødt malet på hver eneste bygning i byen, således som det i århundreder har været skik, at besættelsesmagter nummererer beslaglagte ejendomme. Af hensyn til fremmede håndværkere blev disse numre siddende urørt i den første tid, men da malingen senere skulle fjernes, var det så godt som umuligt. De første, der vendte tilbage, havde ekstra vanskeligheder at kæmpe med: Der var ingen telefoner i byen, og den nærmeste købmandsforretning var beliggende i Broby.

At få sporene efter de mange flygtninge fjernet tog lang tid, og det var ikke små pengesummer, der i den følgende tid måtte betales for at få de mishandlede ejendomme sat i stand – i mange tilfælde lige så meget, som det havde kostet at købe ejendommen tilbage.

Forholdsvis mange af dem, der i 1943 havde måttet forlade byen, vendte tilbage. Ser vi på antallet af familier i hele sognet, vendte godt halvdelen af de 82 tilbage til de gamle ejendomme. Foretager man en deling efter beskæftigelse, viser det sig, at procenttallet ligger højest for gårdene i selve Allesø. Her havde 22 af de tidligere omtalte gårde været beslaglagt; 4 blev som nævnt nedlagt, og af de resterende 18 tilbagekøbtes de 12 af den tidligere ejer (evt. søn, svigersøn eller slægtning). Kun Stolsbjerg, Hyldegård, Lundsgård samt nuv. matr. nr. 6, 15 og 28 fik nye ejere. Af de 19 mindre landbrug blev 4 nedlagt, og af de resterende blev halvdelen tilbagekøbt af de tidligere ejere. Af de jordløse huse tilbagekøbtes knap halvdelen af de tidligere ejere. Derimod ønskede de fleste af byens gamle håndværkere at vende tilbage: Det gjaldt »Kai Smed«, »Peder Bager«, der i 40 år havde drevet bager- og købmandsforretning i Allesø, »Jørgen Tømrer«, der egentlig havde overdraget forretningen til sønnen, men atter tog fat for at være med til at bygge det op, som tyskerne havde ødelagt, og »den gamle Snedker«, der havde haft sit værksted i Allesø i en menneskealder; tyskerne havde stjålet hans værktøj, men trods sine 75 år påbegyndte han arbejdet igen.

Som tidligere nævnt skulle flyvepladsen i Beldringe bibeholdes, og her fik beboerne ikke lov til at vende tilbage. Først i 1950'erne stod det klart, i hvilket omfang flyvepladsen skulle opretholdes, og i 1954 fik en del af de gamle beboere fra Beldringe og Tåstrup mulighed for at købe de gamle ejendomme tilbage.

Hangaren syd for Allesø, fotograferet kort tid før den omdannedes til sportshal. (Fot. Arne Jacobsen).

Det tog længere tid end beregnet at få alle krigens sår lægt. De fleste beboere flyttede tilbage til Allesø i eftersommeren 1947, men først i løbet af den næste sommer kom de sidste. Dette blev markeret ved genindvielse af forsamlingshuset, restaureret ved frivillig manuel arbejdskraft. Festen, der blev holdt den 8. oktober 1948, tilkendegav, at en splittet enhed atter var samlet, og det var naturligt, at kirken, byens anlæg og siden det restaurerede forsamlingshus dannede rammen om denne fest. Byens kongesten, der under krigen havde været placeret på kirkegården, blev anbragt i anlægget nord for kirken, og for første gang siden den 1. marts 1944 blev byens flag hejst. Om eftermiddagen samledes alle beboerne ved kongestenen, hvor højtideligheden indledtes, og siden prædikede biskop Ølgaard ved en festgudstjeneste i kirken.

Hermed havde et særpræget kapitel af Allesøs historie nået sin afslutning. Krigens dønninger var nået ud til den lille fredelige landsby og havde bragt kaos og uorden i alle ting. – Der er siden gået 30 år, og mange af landbrugsejendommene er overgået til nye ejere, i de fleste

tilfælde til sønner eller svigersønner. Allesø fører det samme stille og rolige liv, som byen førte før krigen, og den, der aflægger byen et besøg, vil næppe kunne se, at tyske soldater og tyske flygtninge har regeret her i 3 år. Nok er bybilledet stort set det samme som før, men ser man nøjere efter, er der dog reminiscenser fra krigens tid. Vi har stadig en del af ringvejen liggende vest for byen; der er rester af bunkers, og enkelte steder på ejendommene kan vi stadig skimte de næsten uudslettelige »kasernenumre«. Noget af det, tyskerne fik etableret, tjener dog et godt formål: Hangaren er omkring 1960 omdannet til en udmærket sportshal, og den grusgrav, der leverede materiale til en del af tyskernes anlæg, er i dag en af Fyns smukkeste sportspladser.

Allesø havde i krigens sidste år været udsat for noget, som andre fynske landsbyer blev skånet for. Det skabte imidlertid et sammenhold, som mange i dag har svært ved at forestille sig. De fleste af dem, der havde mulighed for det, vendte tilbage. For dem var det – med Bjørnsons ord – væsentligt, at »denne Bostavn er vor«, og det har på længere sigt haft den betydning, at der stadig er et stærkt sammenhold blandt byens beboere.

Næsby bliver forstad til Odense – Følger de øvrige byer efter?

I løbet af 1950'erne tog udviklingen fart. Resten af den jord, der hørte til gårdene i Næsby, udstykkedes, og der opstod store nye kvarterer med nær 2.000 grunde:

Matr. nr.	Antal grunde	Omtrentlig påbegyndelse	
Matr. nr. 1 Mosegård	ca. 450	1960	Thune Nielsensvej, Lundsvænget
		1961	Mosevangsparken: Annelisevænget, Marthavænget, Gudrunvænget, Søgårdsvej, Piavænget, Jennyvænget, Emma- vænget, Karenvænget, Louisevænget
		1965	Næsby Boligselskab (Højvang)
		1973	Sleppevangen
Matr. nr. 2 Møllegård	ca. 210	1957	Thune Nielsensvej, Stavidsvej, Møllebak- ken, Klokkevænget, Kirkevænget
		1962	Egestubben
		1965	Næsby Boligselskab (Højvang)
Matr. nr. 3 Søgård	ca. 330	1960	Smedebakken, Søgårdsvej, Solsiden, Mose- vangen
		1961	Brinken, Hegnet (Jens P. Koch)
		1963	Engdraget, Skrænten (Jens P. Koch)
Matr. nr. 4 Kroggården	ca. 250	1955	Skovvænget
		1961	Udsigten, Fristedet, Kroggårdsvej, Dalsvin- get, Ekkodalen, Agertoften, Smedebakken, Ekkovænget
Matr. nr. 5 Solbakken	ca. 120	1966	Eventyrparken: Toppen, Svanereden, Natter- galen, Elverhøj, Hyldemor, Tommeliden, Hyrd- inden, Boghveden, Store Klaus, Lille Klaus

På Egestubben nord for Næsby er etableret et større industrikvarter, omfattende 30 større eller mindre virksomheder. (Fot. Jørn Andersen).

Matr. nr. 6 Næsbygård	ca. 325	1963	Bjørnekæret, Nordmarksvej, Abildhøj, Ager- toften, Ekkodalen, Næsbygårdsvej, Næsby- have, Rørmaen, Kærholmen, Hørkrogen, Major- vangen, Degnevænget
Matr. nr. 7	ca. 40	1964	Fyrrehøjen, Gærdet (Jens P. Koch)
Matr. nr. 11 Rullekro- gården	ca. 70	1971	Tingstedet
Næsbyhoved, matr. nr. 1	ca. 100	1949 1963	Næsbyvej, Næsbyhovedvænget, Åvænget, Lise- vej Næsby Boligselskab (Fuglsang)

Sin egen kirke fik Næsby først i 1942, opført efter tegning af arkitekt Knud Brücker. Indtil da havde beboerne i Næsby måttet søge kirke i Broby. (Fot. Jørn Andersen).

Med årene var der oprettet en del industrivirksomheder i Næsby (bl.a. maskinfabrikken Sio, karosserifabrik, trælasthandel, brødfabrik o.a.). Flere lå langs den befærdede Bogensevej, og i forbindelse med de store udstykninger i 1960'erne etableredes et helt industrikvarter nord for Næsby (Egestubben med ca. 30 større eller mindre virksomheder). En så voldsom forøgelse af befolkningstallet har naturligt ført mange andre virksomheder og faciliteter med sig; der er således opført bygemarked, 2 supermarkeder, Brugsforening, en række specialforretninger, en række bankfilialer, lægehus, posthus m.m.

I 1942 var indbyggertallet så højt, at der kunne opføres en kirke i Næsby med Knud Brücker som arkitekt. Den fik status af filialkirke og betjentes af sognepræst Erik Knudsen, Allesø. 1967 kunne det store pastorat deles, og Erik Knudsen overtog embedet som sognepræst i Næsby, mens der ansattes en sognepræst for Allesø og Broby alene (Emanuel Thisted, der 1972 afløstes af Bjørn Krab-Johansen; efter at denne 1976 er ansat som valgmenighedspræst i Kerteminde, er Ove Lindberg-Larsen udnævnt til sognepræst i Allesø-Broby).

Kroggården i Næsby (nuv. matr. nr. 4 a), der som de øvrige 5 gårde i Næsby oprindeligt hørte under St. Hans Kloster. Ca. 1660 indgik dette klosters gods i krongodset og udlagdes senere som ryttergods. Ved bortsalg af ryttergodset i 1764 overgik samtlige gårde i Næsby til selveje. – 1959 købte kommunen gårdens jord til udstykning, og stuehuset indrettedes som kommunekontor. (Fot. Jørn Andersen).

Mølgård i Næsby (nuv. matr. nr. 2 a), indtil 1966 beliggende syd for landevejen ved udmundningen af Rismarksvejens forlængelse i Bogensevej. 1955 overtoges gården af kommunen, og jorden, beliggende omkring kirken, udstykkedes til parcelhuse. Fra 1725 og indtil da havde gården været i samme slægts fæste og eje. (Fot. Chr. Leimand).

I Allesø er der i 1950'erne og 1960'erne opført ca. 30 parcelhuse, de fleste beliggende på Korsgade og i Odensegyden (udstykket fra matr. nr. 6 og 9) samt på Allesøvej (udstykket fra matr. nr. 21). Det er i den sydlige og den østlige del af byen, disse mindre udstykninger er foretaget, og de har ikke bevirket, at byen har mistet sit landsbypræg.

Dette er til gengæld ved at ske i Broby, hvor der siden 1969 er foretaget 5 større udstykninger med ca. 230 grunde. De to gårde, der lå umiddelbart vest for Broby kirke (matr. nr. 3 og 11) er erhvervet af »A/S Brobylund« (arkitekterne Amstrup og Baggesen og lrs. Raymond Jørgensen) og tømrermester Ebbe Pedersen, Søndersø, og der er indtil nu opført ca. 100 huse (Anneksvænget, Broby Kirkevej). Sidstnævnte har endvidere etableret en udstykning med plads til 70 huse langs Valkendrupgyden (udstykket fra matr. nr. 13). Endvidere er der i Søballe fra matr. nr. 21 og 22 solgt jord til »Investeringselskabet af 26. april 1974« og »A/S Brobylund« (ca. 55 grunde på Søballevej, Søballevænget og Kirsebærvænget). Det er den ældste del af Broby – den del, der ligger nærmest Næsby – og her vil landbrugsjord i løbet af få år blive forvandlet til bymæssig bebyggelse. – De to øvrige byer – Kirkendrup og Skovshøjrup – har fuldt ud bevaret deres præg som landsbybebyggelse, men for Kirkendrups vedkommende er det kun et spørgsmål om tid.

Det har alt i alt betydet en stor forøgelse af befolkningstallet:

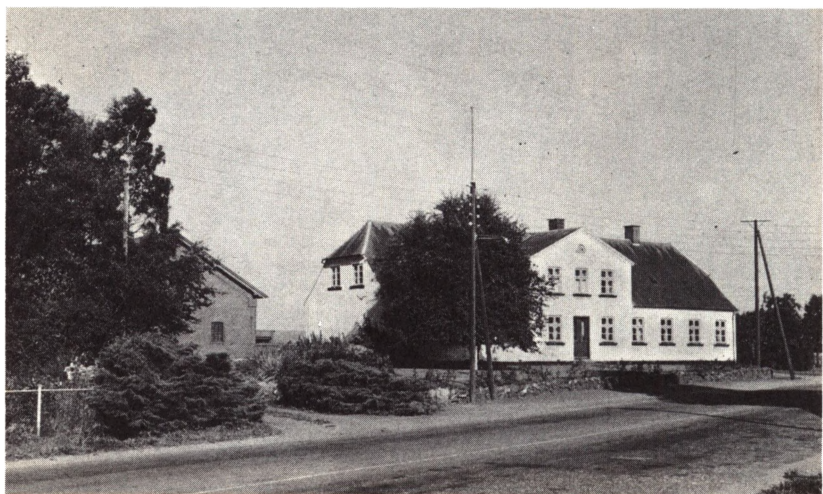
	Allesø/Broby/Skovshøjrup/Kirkendrup	Næsby	Allesø-Næsbyhovedbroby kommune
1950	1.331	1.723	3.054
1960	1.471	2.720	4.191
1965	1.602	4.764	6.366
1970	1.510	6.302	7.812
1975	1.697	6.702	8.399

Mens der i de 25 år i landdistriktet har været en stigning på 28 %, er der for Næsby vedkommende alene tale om en firdobling af indbyggertallet.

Det rejser naturligt en række spørgsmål: Hvordan tegner fremtiden sig? Vil denne udvikling fortsætte? Vil landdistriktet i de kommende år udbygges i samme grad, som Næsby er blevet det de sidste årtier?

Majorgården i Næsby (nuv. matr. nr. 6 c, Bogensevej 205), oprindelig beliggende umiddelbart vest for Kroggården, sandsynligvis udflyttet efter brand 1841. Ca. 1915 brændte udbygningerne, og der opførtes en ny gård øst for Majorgården (Næsbygård, nuv. matr. 6 a, Bogensevej 177). Gården har sandsynligvis fået sit navn i 1840'erne, hvor den ejedes af major J. P. Schultz, Odense. 1963 påbegyndtes udstykning af Næsbygårds jord (området omkring Nordmarksvej-Næsbygårdsvej). (Fot. Jørn Andersen).

Solbakken i Næsby (nuv. matr. nr. 5 a). 1964 solgtes gården til kommunen, der etablerede udstykningen »Eventyrparken«, et attraktivt boligområde på skråningen mod Stavidsåen. (Fot. Chr. Leimand).

Der er af Odense kommunes tekniske forvaltning opstillet prognose for perioden 1976-85, og ifølge disse skal der i Næsby opføres 640 villaer og lejligheder, deraf 64 lejligheder i etagebyggeri, og ikke færre end 1018 villaer og rækkehuse i Broby og Kirkendrup.

I Næsby er der planlagt følgende udvidelser, for de flestes vedkommende påbegyndt inden 1980:

Udstykning (1976-85)	Omtrentligt antal huse/lejligheder
Etagebyggeri ved Fuglsang	64
Mosevangen (Bogensevej-Karlavej)	15
Tingskiftet	15
Eventyrparkens forlængelse	45
Smedebakken, nord for Kroggårdsskolen	75
Vest for Smedebakken ved Søhusvej	30
Øst for Smedebakken ved Søhusvej	30
Søhus, ved Grølkkevænget	40
Næsbygårdsvej-Stærehusvej	30
Ærtebjerggården, ved Stærehusvej*	50
Øst for Kirkendrup by	250

*) Der har været fremsat planer om, at der her skal anlægges sportsplads.

Ifølge prognosen skal der i løbet af de første 5 år opføres 408 huse og lejligheder, i de følgende 5 år 610 huse og lejligheder i Broby og Kirkendrup:

Udstykning (1976-85)	Omtrentligt antal huse/lejligheder
Ved Broby kirke	50
Ved Valkendrupgyden	70
Ved Søballevej	20
Mellem Sandgravvej og Stavadgyden	150
Bogensevej, mellem Søballevej og Spurvelundsvej	100
Nord for Spurvelundsskolen	50
Nord for Kirkendrup by mod Søhusvej	300
Vest for Kirkendrup by	300

Det meste af Broby og Kirkendrup ligger i byzonen, og det er det område, der er planlagt bebygget i løbet af det første årti. Skovshøjrup og Allesø ligger uden for byzonen, og der foreligger her ikke konkrete

Næsbyhovedgård, der med tilhørende jord har udgjort ét ejerlav. I årene 1894–1960 er frasolgt nær 200 grunde til parcelhuse. Den resterende jord overtoges 1960 af Næsby Boligselskab, der har opført flere boligkomplekser, navngivet efter markskiftet Fuglsang-løkken, der findes anført i markbogen fra 1682. (Fot. Jørn Andersen).

planer om større udstykninger. De vil bevare deres landsbypræg, hvorimod Broby og Kirkendrup – hvis prognoserne kommer til at holde stik – i løbet af en halv snes år vil forandres til bymæssige bebyggelser. Ifølge prognoserne vil man her opleve en udvikling som den, man oplevede i Næsby i 1960'erne. Nogle eksperter forudser, at de større udstykninger, der er planlagt i 1980'erne, vil blive udskudt. Antallet af husstande i Broby og Kirkendrup vil blive tredoblet, og det tillader kapaciteten næppe over så kort en årrække. En væsentlig del af de familier, der vil erhverve hus eller lejlighed i disse kvarterer, vil have skolesøgende børn, og det er et spørgsmål, om Spurvelundsskolen vil kunne klare den stærke forøgelse af elever. Det ville derfor nok være mere realistisk at tænke sig de planlagte udstykninger realiseret over en 20-års periode end over en 10-års periode.

For Næsby vedkommende er udviklingen kulmineret. Antallet af huse og lejligheder er i perioden siden 1970 ikke forøget i samme grad som i 1960'erne, og det vil heller ikke blive tilfældet fremover. At den

I løbet af få årtier har Næsby udviklet sig til en betydelig forstad til Odense. Jorden til de gamle gårde er udstykket, og der er opført nye kvarterer med nær 2.000 grunde. I årene frem til 1985 skal der ifølge prognoserne opføres yderligere 650 villaer og lejligheder, fortrinsvis i området vest for Næsby. – Øverst kvarteret omkring Bogensevej-Nordmarksvej med Næsbygård i baggrunden, nederst Store Klaus og Lille Klaus i det eftertragtede kvarter »Eventyrparken«, hvis vænger er opkaldt efter titler på H. C. Andersens eventyr. (Fot. Jørn Andersen).

lille landsby på få årtier totalt har ændret karakter og er blevet en forstad til Odense er uomtvisteligt, og man har ikke på alle områder kunnet følge med udviklingen. En væsentlig del af Næsby's beboere har deres arbejde i Odense, og der har bl.a. været problemer i forbindelse med den stærkt øgede trafik på Bogensevej. Den er i nogen grad blevet aflastet, efter at Rismarksvejens forlængelse er blevet åbnet i september 1976. Hvor det nye, imponerende vejanlæg brutalt skærer sig gennem Bispens Lund, mødes nyt og gammelt. Kun det hjørne af lunden, hvor den navnkundige Carolinekilde springer, har fået lov at blive liggende. Lad mig derfor slutte denne historiske beretning med et stemningsbillede fra en tid, hvor lunden og kilden var et særdeles yndet udflugtssted for egnens befolkning:

Carolinekilden er en af de såkaldte helligkilder, der i folketroen har spillet en overordentlig stor rolle. Man har gennem tiderne haft den opfattelse, at vandet havde en helbredende kraft, ikke mindst ved midsommertid, hvor man langvejsfra kom dragende til kilden med de syge, der drak af vandet og lod det sted bade, hvor sygdommen sad.

Jeg kan forestille mig, at det er denne kilde, H. C. Andersen omtaler i sine erindringer, nedskrevet i 1832. Han fortæller, at han hvert år St. Hansaften gik til kilden en halv mil uden for byen med en lille spand, som han bar hjem, fyldt med det helbredende vand. Han nævner ikke, hvad det er for en kilde, men da dette var stedet, hvortil odenseanerne valfartede St. Hansaften og afstanden passer, er det nærliggende at tænke sig, at det just er her ved Næsby, den lille Hans Christian har tilbragt sine St. Hansaftener, og at han har været vidne til det brogede folkeliv, der udfoldede sig omkring kilden i disse år omkring midsommertid.

Omtrent samtidig med, at H. C. Andersen nedskrev sine erindringer, fik midsommerfesten i Næsby et gevaldigt opsving. Det skete i 1831, og den, der var skyld i det, var ingen anden end prins Christian, den senere Christian VIII. Indtil han besteg tronen i 1839, var han i sin egenskab af guvernør over Fyn bosat på Odense Slot. Sammen med sin hustru, den 19-årige prinsesse Caroline Amalie, havde han taget ophold på slottet i 1816, og det unge par blev hurtigt afholdt i Odense. Den popularitet, prinsesse Caroline Amalie nød, kom først og fremmest til udtryk på hendes fødselsdag, den 28. juni, og i 1831 undfangede hendes gemal den ide at lade lunden i Næsby istandsætte og navngive kilden efter fødselsdagsbarnet. Fyens Stiftstidende udkom i

Carolinekilden, en af de hellige kilder, hvor der i tidligere tid udfoldede sig et broget folkeliv omkring midsommertid, hvor man mente, at vandet især havde helbredende kraft. I 1831 navngav prins Christian, den senere Christian VIII, kilden efter sin gemalinde, prinsesse Caroline Amalie, og lunden omkring kilden dannede i de følgende år rammen om storstilede folkefester. (Akvarel fra 1830'erne af adjunkt J. H. T. Hanck).

festens anledning med et ekstra-tillæg. Vi kan i referatet læse om et storstilet arrangement, hvori der deltog flere hundrede mennesker. Der var rejst æresporte; fra en skjult grotte lød der korsang; der blev musiceret, og der blev tændt bål. Festens højdepunkt var det øjeblik, hvor kilden blev navngivet. Dens kommende navn, Carolinekilde, var indhugget i en sten over vandstrålen fra kilden. I det øjeblik, hvor navnet afdækkedes, lød der kraftig salut fra kanoner, der var opstillet ved gårdene i Næsby. Prinsguvernøren holdt en tale, hvori han gav udtryk for, at kilden og lunden og i det hele taget den smukke plet natur på denne side af Næsbyhoved Sø måtte blive rammen om mange landlige glæder, som han udtrykte det. Derefter fremførte prinsessen sin tak og lod det store selskab beværte med te og forfriskninger.

Gennem de følgende år var stedet omkring Carolinekilden rammen om sommerens store fest, der fortsat holdtes på prinsessens fødselsdag, den 28. juni, og så stor var tilslutningen, at anden forlystelsesvirksomhed i Odense lå stille i disse dage.

Det var ikke alene beboerne fra egnen, der deltog. Også en væsentlig del af Odenses befolkning tog del i midsommerfesten i Næsby. Mange valgte at sejle hertil tværs over Næsbyhoved Sø, der strakte sig

Maleren C. F. Aagaard (1833–95) har på sit billede gengivet udsigten over Næsbyhoved Sø, set fra Fuglsanghuset ved Næsbyhoved Slotsbakke. (Privateje, affotograferet af Odense Bys Museer).

inde fra havnen og Åløkkeskoven og næsten helt frem til festpladsen. Andre lod sig fra Næsby færge over Stavidsåen, der i de lave engarealer fra Næsby og ud til Broby havde en ret kraftig bredning. Det var karlene fra gårdene i Næsby, der tog del i sejladsen, og de tjente sig en god skilling denne aften. – Broen over åen blev først anlagt efter udtørringen af Næsbyhoved Sø i 1863.

Sådan fejrede man i Odense og nærmeste omegn midsommer, indtil treårskrigen satte en stopper for festlighederne. Enkelte gange blev de genoptaget, men fortsat var lunden og kilden et søgt udflugtssted, ikke blot ved midsommertid, men så at sige hver søndag sommeren igennem. Siden blev stedet lukket, men det er nu atter tilgængeligt og ofte målet for en spadseretur fra Næsby.

Men engang var det kildens kraft, der var det centrale. Her har der været holdt folkefester; her har der været livlig trafik, men med et andet mål end de biler, der nu farer forbi det historiske sted. Det var i

en tid, hvor Næsby var den yderste del af Næsbyhovedbroby, en lille landsby med 7 gårde og nogle få huse, der havde sit naturlige tilhørsforhold til Broby, hvor både kirke og skole lå. Det var i en tid, hvor der ikke var tænkt på storkommuner, og hvor ingen drømte om, at Næsby skulle blive forstad til Odense.

Vinterparti fra stien ved Fuglsang. (Fot. Svend Andersen).

Efterskrift

Landsbyen og dens skæbne har været debatteret meget de senere år. En af dem, der har ytret sig på tryk, er professor Axel Steensberg, der 1973 genudsendte sin bog »Den danske landsby gennem 6000 år«. På bogens sidste sider lader han følgende komme til udtryk: »Landsbyens dage er talte, og man kan ikke kunstigt holde dens organisme i live. Dens forudsætninger er væk, derfor måtte den dø . . . Landsbyen er i dag et stykke museum, og som et sidste minde om fortiden er den værd at gemme«.

Som det er fremgået af denne skildring, har de omhandlede 5 landsbyer på afgørende områder ændret karakter. Det har også været tilfældet med andre fynske landsbyer, blot gør det sig i større grad gældende her, da de er beliggende i nærheden af en storby. Det har naturligt ført med sig, at den nærmestliggende helt har mistet sit præg af landsby, og de, der følger efter, har udsigt til i løbet af kort tid at skulle gennemgå samme forvandling.

Når man kan hævde, at landsbyens dage er talte, skyldes det, at dens forudsætninger er ved at forsvinde, og blandt disse anføres i det nævnte værk om den danske landsby som væsentlige »evnen til samvirke« (produktions- og arbejdsfællesskab) og »folkets sociale samvitighed« (den gensidige hjælp). Ved de mange landbrugsreformer omkring 1800 skiftede landsbyen ansigt, og det er et spørgsmål, om den i dag ikke er ved at miste sit ansigt. – Ved den centralisation, den har været genstand for de sidste årtier, har den mistet mangt og meget, og der er blevet længere til alting: Landsbyskolen eksisterer ikke mere, idet den er afløst af centralskolen, hvortil børnene transporteres med skolebus. Sognebiblioteket, der som regel havde til huse i skolen, er inddraget og erstattet af en rullende bogbus. Foreningslivet er stagnerende, og det, forsamlingshuset danner rammen om nu, er af anden karakter end det kulturelt opdragende, foredragsforeningen og skytte- og gymnastikforeningen engang stod bag. – De små værksteder er erstattet af større eller mindre fabrikker, og mange købmænd og ba-

gere har måttet dreje nøglen til deres butiksdør. Supermarkedet i den nærliggende større by har slået dem ud.

Tilværelsen og arbejdet rationaliseres, og administrationen må følge med og vokse i takt hermed: Ved kommunesammenlægningen reduceredes 175 fynske kommuner til 32 storkommuner. Også antallet af pastorater er blevet reduceret. 1967–72 nedlagdes således 19 embeder i det fynske område uden for Odense. Et problem er det, at de, der sidder centralt i storkommunen og skal betjene dens mange beboere, ikke har det personlige kendskab, som læreren, sognerådets medlemmer, sygekassens kasserer, personalet på de kommunale kontorer og andre instanser havde til landsbyens beboere. Hvor man betjenes i dag, er det vigtigere at kunne huske personnummer end navn og adresse!

Denne centralisation – eller en del deraf – har uden tvivl været nødvendig. Landsbyen må som andre samfund følge udviklingen. Det ville være til skade at indtage samme holdning som aftægtsmanden hos Thorkild Gravlund, der siger: »Hvis nogen skulle spørge, så kan I hilse og sige, at det skal være, som det er, og blive, som det var«. – Det er heller ikke på nogen måde min hensigt at give udtryk for, at man skulle ønske de vilkår, landsbyens beboere tidligere levede under, tilbage. Ingen ønsker den stråtækte skole med 3 eller 4 klasser tilbage. Man er tilbøjelig til at se landsbyen i et idyllisk skær, men ikke alt var lutter idyl, og et forsøg på at genskabe en idyl, der ikke har eksisteret, er falsk romantik.

Engang taltes der om flugt fra land til by. I dag kan der med en vis ret tales om det modsatte. Mange er trætte af livet i storbyen og er søgt ud på landet, hvor de har slået sig ned i et nyt villakvarter eller forholdsvis billig penge har erhvervet en nedlagt skole, en nedlagt præstegård eller et nedlagt landbrug. – Tendensen er klar: Mange foretrækker at arbejde i byen, men at bo uden for denne. De er præget af købstadens vaner og levevis, og de traditioner, landsbyfællesskabet byggede på, går i opløsning. En del af dem, der flytter på landet, ønsker ikke at indtræde i noget nyt fællesskab og bevarer den gamle omgangskreds fra byen. Andre er mere åbne og søger fra første færd kontakt med den lokale befolkning. Man kommer stadig hinanden ved, men slet ikke i samme omfang som før, hvor fællesskabet i det daglige arbejde var det centrale. Det er det ikke mere, og det er derfor, det med rette kan hævdes, at landsbyens dage er talte.

Næsby har forlængst mistet sit landsbypræg, Broby er ved det, og Kirkendrup har udsigt til det i løbet af en halv snes år, hvis kommunens byggeplaner følges. Tilbage er der Allesø og Skovshøjrup, hvor man fortsat kan fornemme, hvad en landsby er. Engang ud i fremtiden vil byzonen formentlig også omfatte disse byer, og en væsentlig del af jorden i den tidligere landkommune vil være forvandlet til bymæssig bebyggelse. Dermed vil denne egns landbrugshistorie være bragt til ende, og der vil næppe være meget at føje til disse blade.

Disse afsluttende bemærkninger vil nok synes pessimistiske for den, der har tilknytning til disse byer. Sålænge de består – og det vil de forhåbentlig gøre et par generationer endnu – må vi værne om den rest af fællesskabet, der er tilbage, og ud fra det kendskab, jeg gennem en årrække har haft til dens beboere, er det min overbevisning, at de fuldtud værner om landsbyen og det, den står for.

Kildehenvisninger

Der er anvendt trykt såvel som utrykt kildemateriale, sidstnævnte først og fremmest indsamlet i Landsarkivet for Fyn (LA) og i Rigsarkivet (RA), endvidere i Matrikeldirektoratet, Stednavneudvalget og Dansk Folkemindesamling. – Der anføres kilder for de enkelte afsnit, dog således, at kilder, der har dannet grundlag for en række afsnit, anføres indledningsvis. At en kilde anføres under et af de efterfølgende afsnit, udelukker ikke, at den har været anvendt som sekundær kilde i anden forbindelse.

Gunnar Olsen, Axel Steensberg: Landsbyen og det danske Samfund, 1945

Axel Steensberg: Den danske Landsby gennem 6000 år, 1973

Det danske Landbrugs Historie, red. af Kr. Hansen, bd. 1, 1925

C. Christensen: Agrarhistoriske Studier, 1886

Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde, bd. 1–5, 1910–19

Trap, Odense Amt, 1956, si. 197–199, 335–336

R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, 1916

Fra mose og muld (si. 15–27)

Nordfyn, Gyldendals egnsbeskrivelser, 1970 (Tilblivelse si. 13 ff., jordbund si. 16 ff., forhistorie si. 69 ff.)

Svend Aakjær: Bosættelse og Bebyggelsesformer i Danmark i ældre Tid, i »Bidrag til Bondesamfundets Historie«, bd. 2, si. 109 ff.

Det bebyggede land, i »Danmarks natur«, red. af Arne Nørrevang og Torben J. Meyer, bd. 9, 1970

Henrik Larsen: Nordfyns Bebyggelse og Skove, Årbog for Hist. Samf. f. Odense og Assens Amter 1937, si. 25 ff.

E. Albrechtsen: Fyns bebyggelse i oldtiden, Fynske Årbøger 1951, si. 220 ff.

E. Albrechtsen: Fyn i oldtiden, 1974

E. Albrechtsen: Fyns Bebyggelse i den ældre Jernalder, Årbog f. Nord. Oldk. og Hist., 1946, si. 1 ff.

Omtale af enkeltfund:

E. Albrechtsen: Fynske guldfund, 1960, si. 9 f., 58, 75, 83.

E. Albrechtsen: Fynske jernaldergrave, bd. 1, 1954, si. 44, 76; bd. 2, 1956, si. 47, 101, bd. 3, disp. 1968, si. 39, 364.

Mogens B. Mackeprang: De nordiske guldbrakteatre, disp. 1952, si. 34, 106, 118

Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde, bd. 5, si. 691–692

C. Engelhardt: Viemosefundet, 1869

- C. Engelhardt: Udsigt over Museet for de nordiske Oldsagers Tilvækst i Aarene 1863–67, *Årbog f. Nord. Oldk. og Hist.* 1868, si. 81 ff. (fund fra Øgemosen ved Kirkendrup)
- P. Hauberg: Skandinaviens Fund af romersk Guld- og Sølvmynt før Aar 550, *Årbog f. Nord. Oldk. og Hist.* 1894, si. 325 f. (fund fra Viemosen)
- Hans A. Kjær: Nogle Vaaben fra den ældre Jernalder, *Årbog f. Nord. Oldk. og Hist.* 1900, si. 112 f. (fund fra Viemosen)
- Sophus Bugge: Bidrag til Tolkning af Danske Indskrifter med en længere Række Runer, *Årbog f. Nord. Oldk. og Hist.* 1905
- H. A. Nielsen: Bidrag til Danmarks forhistoriske Befolknings Anthropologi, *Årbog f. Nord. Oldk. og Hist.* 1906, si. 237 ff. (fund fra Viemosen)
- Lis Jacobsen, Erik Moltke: Danmarks Runeindskrifter, 1942

Fem byer – oprindelse, navn og struktur (si. 28–39)

- Elisabeth Weymann-Munck: Fünen als Siedlungsraum, *Berliner Geographische Arbeiten*, Heft 10, 1936
- Odense Amts Bebyggelsesnavne, *Danmarks Stednavne nr. 14*, 1969, si. 44–46, si. 163–164
- Originale matrikelkort for Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby (LA og Matrikeldirektoratet), sammenholdt med Matriklen af 1688, se nedenstående
- Ovennævnte værker af Svend Aakjær, E. Albrechtsen, Arne Nørrevang og Torben J. Meyer

Adelige jordrotter (si. 40–54)

- De ældste danske Archivregistraturer, udg. af T. A. Becker m.fl., bd. 1–5, 1854 ff. (1374, 1503, 1510, 1552)
- Repertorium diplomaticum udg. af Kr. Erslev, bd. 1–6, 1894 ff. (1446, 1450, 1458, 1471, 1472, 1474, 1475, 1482, 1497, 1502, 1506)
- Kong Frederik den Førstes danske Registranter, udg. af Kr. Erslev og W. Møllerup, 1879 (1523, 1528)
- Kancelliets Brevbøger, udg. af C. F. Bricka, 1885 ff., se nedenstående
- Fru Eline Gøyes Jordebog, udg. af A. Thiset, 1892
- Håkon Bennike Madsen: Den rige hjælper den fattige. En undersøgelse af skattemandtallet fra Næsbyhoved Len 1511, *Historisk Tidsskrift*, 11. række, VI, 1960
- Håkon Bennike Madsen: Næsbyhoved lens bønder, *Fynske Årbøger* 1963, si. 121 ff. (Yderligere om Næsbyhoved: Vedel Simonsen: *Borgruinerne*, 1. hefte, 1813 – Trap, Odense Amt, 1956, si. 114–116 – H. St. Holbeck: *Odense Bys Historie*, 1926, si. 26–28, 56–57, 101–119)
- Å. F. Blomberg: Hvem har bygget Næsbyhoved-Broby kirke? *Fynske Årbøger* 1960, si. 304 ff.

(Yderligere om sognenes kirker: R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, 1916, si. 91–126 – M. Mackeprang: Fyenske jærnbundne Kirkedøre fra Middelalderen, Årbog f. Nord. Oldk. og Hist., 1943, si. 1 ff. – Fyens Stiftsbog 1976: Jærnbundne kirkedøre på Fyn, fotoserie v. Birte Palle Jørgensen – F. Uldall: Danmarks middelalderlige Kirkeklokker, 1906, si. 171 – Jacob Madsens Visitatsbog, udg. af Hist. Samf. f. Odense og Assens Amter 1929, si. 98–100 – Selmers nekrologiske Samlinger 1848–49 (Johannes Brorson, død 1848) – Wiberg: Almindelig Dansk Præstehistorie, bd. 1, si. 80–81 – Paul Nedergaard: Dansk Præste- og Sognehistorie, 1956, bd. 3, si. 212–213 – De danske kirker, red. af Erik Horskjær, bd. 7, si. 80–81)

Krongods og ryttergods (si. 55–69)

Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark, udg. af L. Laursen og Fr. West, bd. 1–5, 1892 ff. (Allesø: 1558, 1572, 1576, 1611, 1633, 1639, 1640, 1652, 1662, 1664, 1673, 1688, 1689, 1720, 1722, 1723. Broby: 1578, 1582, 1639, 1664, 1666, 1671, 1673, 1683, 1689, 1695, 1715, 1723, 1724, 1765. Næsby: 1692. Skovshøjrup: 1664, 1689, 1723, 1765)

Kancelliets Brevbøger, udg. af C. F. Bricka, 1885 ff. (Allesø: 1554, 1558, 1576, 1586, 1587, 1611, 1627, 1632, 1640, 1642. Broby: 1591, 1598, 1606, 1608, 1613, 1635, 1638, 1643. Kirkendrup: 1569, 1573, 1635. Næsby: 1585. Næsbyhoved: 1605, 1611, 1618, 1619, 1621, 1622, 1624, 1628, 1631, 1632)

Det fynske Ryttergods' arkiv (LA):

Jordebøger 1696, 1718, 1733

Skifteprotokol 1681–1765 m. register

Fæsteprotokol 1693–1764 m. register

Carl Christiansen: Bidrag til Dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, 1. og 2. del, 1908, 1922

F. Hjort: Bidrag til det fynske Ryttergods's og Rytterskolernes Historie, Årbog for Odense og Assens Amter, 1922, si. 1 ff.

R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, 1916, si. 10–14

Å. F. Blomberg: Fyns vilkår under svenskekrigene 1957–60, disp. 1973, jvf. dennes navneregister

Fællesskabet (si. 70–90)

Matrikel for Odensegaard Amt 1664, Lunde Herred, Allesø Sogn, fol. 103–106, Odense Herred, Næsbyhovedbroby Sogn, fol. 134–139 (LA)

Matrikel for Odensegaard Amt 1688, Lunde Herred, Allesø Sogn, fol. 108–110, Odense Herred, Næsbyhovedbroby Sogn, fol. 57–61 (LA)

Markbøger og Modelbøger for Allesø og Næsbyhovedbroby Sogne, 1682–84 (RA)

Det fynske Ryttergods' arkiv: Jordebog 1696 (LA)

Materiale vedr. marknavne (Stednavneudvalget)

Erik Pontoppidan: Den Danske Atlas, Tomus III, 1767, si. 377 ff.

Henrik Pedersen: De danske Landbrug 1688, 1928, indledning, si. 78, 80

Henrik Larsen: Fra Christian den V's Matrikel, Årbog for Odense og Assens Amter, 1926, si. 7 ff.

Henrik Larsen: Nordfyns Bebyggelse og Skove, Fynske Årbøger 1937, si. 25 ff.
Hans H. Fussing: Herremand og Fæstebonde, disp. 1942
R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, 1916, si. 2–10, 34–35
Skattekvitteringsbøger for matr. nr. 1 i Kirkendrup i perioden 1726–1883 er stillet til rådighed af gårdens nuværende ejer, gdr. Aage Hansen

Nærdemokrati (si. 91–102)

Danske Vider og Vedtægter, bd. 5, 1938, si. 35–41 (Bylov for Allesø, § 10–17)
Samme bylovs § 18–25, originalmanuskript (RA)
Poul Meyer: Danske bylag, disp. 1949
August F. Schmidt: Oldemand og Bystævne, 1945
R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, 1916, si. 41–46, 133–146
H. H. Jacobsen: Fynske vider og vedtægter, 1977.
H. H. Jacobsen: Til kørmesgilde i Lumby Tårup bylav, Fyns Tidende 5. marts 1959
Materiale vedr. Broby Bylav er stillet til rådighed af bylavets nuværende oldemand, frugtavlser Ejgil Christensen; oplysninger om det ikke længere eksisterende bylav i Næsby er givet af gdr. Niels Lund, Mosegård, og fhv. gdr. Niels Jensen, Solbakken.

Udskiftningen (si. 103–111)

Originale matrikelkort for Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby (LA og Matrikeldirektoratet)
Poul Nissen: Udskiftningen i Fyns Stift, Fynske Årbøger 1959, si. 121 ff.
Danmarks natur, bd. 9, 1970, se ovenfor
R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, 1916, si. 32–34

Fæstegods under Dallund, Åløkkegården, Margård og Odense Hospital (112–133)

Dallunds godsarkiv (LA):
Jordebøger 1719–1850
Skifteprotokol 1712–1850 m. register
Fæsteprotokol 1725–1883 m. register
Hoveriprotokol 1800–1861
Ravnebjerg Herredstings Domsact imellem Allesø Bymænd og Præsten Grønvold til Allesø-Broby 1777
Skovby Herredstings Domsact mellem Gaardmænd af Allesø og Præsten Grønvold til Allesø-Broby 1779
Fyns Landstings Dom i Sagen mellem Gaardmænd i Allesø og Præsten Grønvold til Allesø-Broby 1779
Sager vedr. Allesø og Næsbyhovedbroby skolevæsen
Vedr. brandtaksation af Allesø by, se nedenfor

Ålækkegårdens godsarkiv (LA):

Jordebøger 1778–1834

Skifteprotokol 1765–1834 m. register

Fæsteprotokol 1765–1882 m. register

Hoveri- og afskrivningsprotokol 1800–1851

Hovedkassebøger 1776–1852

Margårds godsarkiv (LA):

Jordebøger 1766–1834

Skifteprotokol 1776–1802, 1815–1823 m. register

Godsregnskaber 1779–1811

Odense Gråbrødre Hospitals arkiv (LA):

Jordebøger 1671–1890

Skifteprotokol 1719–1816 m. register

Fæsteprotokol 1679–1859 m. register

Odense Katedralskoles arkiv (LA):

Fæsteprotokol 1680–1856 m. register

Hans H. Fussing: Herremand og Fæstebonde, disp. 1942

Danske Slotte og Herregårde, bd. 9, 1965 (Dallund, Margård)

Gustav Rasmussen: Aaløkkegaard, 1916

Svend Larsen: Graabrødre Hospital og Kloster i Odense, 1939

R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, 1916, si. 15–20, 27–31

Klinede vægge og stråtag (si. 134–155)

Ravnebjerg Herredstings Brand Taxationsvidne over Allesø By 1797 (LA)

Brandforsikringsprotokoller for Lunde Herred, Odense Herred, Ravnebjerg Herred 1793 ff. (LA)

Brandtaksationsprotokoller for Lunde Herred 1802 ff, for Odense Herred og Ravnebjerg Herred 1800 ff. (LA)

Axel Steensberg: Den danske bondegård, 1974

Svend Jespersen: Studier i Danmarks bønderbygninger, 1961, si. 31, 120–124, 135–136 (Allesø)

Gamle Bønderbygninger paa Nord- og Midtfn, i »Nord og Midtfn«, udg. af Turistforeningen for Danmark. 1934

Det fynske Ryttergods' arkiv: Jordebog 1696 (LA)

Materiale vedr. Mosegård i Næsby (registrerings- og vurderingsforretninger i forb. med skifter, regnskaber o.l.) er venligst udlånt af gårdens ejer, gdr. Niels Lund, der opbevarer en række papirer, der gennem adskillige generationer har været i slægtens eje

Overgang til selveje (si. 156–167)

Skøde- og panteprotokoller, realregistre til samme (LA): Lunde-Skam Herreder (1772–1850, 4 bd.; 1845–1907, bd. 2, 2.B, 2D; 1900–1959, spec. bind for Allesø). Odense Herred (bd. nr. 27, 47, 61)

- Matrikel af 1844: Lunde Herred, Allesø Sogn, fol. 160–167; Odense Herred, Næsbyhovedbroby Sogn, fol. 67–83
- Forarbejder til samme matrikel, sogneprotokoller (Matrikeldirektoratet)
- F. Skrubbeltrang: Husmand og Inderste, disp. 1940
- F. Skrubbeltrang: Husmænd i Danmark gennem 300 Aar, 1942
- R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, 1916, si. 20–27, 31–32, 36–41
- Købkontrakt i forb. m. overgang til selveje for matr. nr. 18 i Broby er udlånt af gårdens ejer, gdr. Ejner Nielsen

Den befolkningsmæssige udvikling i 1800-tallet (si. 168–188)

- Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde, bd. 1 og 2, 1910, 1912 (husflid)
- R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, 1916, si. 47–51, 82–84, 86–88, 126–133
- »Sognefogedernes Virksomhed i ældre Tid«, foredrag holdt ved de nordfynske sognefogeders afslutningsmøde den 10. april 1973 af politimester H. Rosenfeldt, Bøgense (belyst ved eksempler fra Allesø). Foredraget er venligst udlånt af ovennævnte.
- Folketællingslister 1787, 1801, 1834, 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870, 1880, 1890 (LA, RA); (ang. senere folketællinger se nedenstående)
- Niels Jensen: Fynske jernbaner, 1976
- Materiale vedr. Allesø Forsamlingshus er udlånt af dets formand, chauffør Poul Nielsen, Broby
- Svend Frederiksen: Fynske forsamlingshuse, Fynske Årbøger 1976, si. 71 ff.
- Aftægtskontrakter er udlånt af gdr. Niels Lund, Næsby, og gdr. Ejner Nielsen, Broby (privateje)
- Oplysninger vedr. handlende i Allesø og Broby er bl.a. givet af fru Ingeborg Lunds-gaard, Allesø, og overlærer Erik Christiansen, Tarup

Den befolkningsmæssige udvikling siden 1900 (si. 189–200)

- R. Chr. Sørensen Allesø: En fynsk Sognekommune gennem Tiderne, 1916, si. 55–69 (skolevæsen)
- Beretning for Allesø-Næsbyhovedbroby skolevæsen 1966–67, 1967–68, 1968–69 (uddrag af skolevæsenets historie)
- Sigv. Ellkier-Pedersen: Rytterskoletavlerne, 1971
- C. Emilius Jacobsen: Fra mulerdreng til landsbydegn, Fynske Årbøger 1976, si 25 ff.
- A. Ankerstrøm: Friskolen gennem hundrede Aar, bd. 1–3, 1949
- H. H. Jacobsen: Karl Timmermann, Fynske Årbøger 1973, si. 100 ff.
- H. H. Jacobsen: Gamle sagn fra Allesø, Fyns Tidende 25. dec. 1956
- Karl Timmermanns brevveksling med Evald Tang Kristensen, sammes samling af nordfynske sagn (Dansk Folkemindesamling), heraf flere trykt i »Skattegravere«, 1888, og i Evald Tang Kristensen »Danske Sagn«

Folketællingslister 1901, 1911 (RA), 1930 (Danmarks Statistik), 1950 (Trap), 1970 (Odense kommune)

Materiale vedr. den befolkningsmæssige udvikling siden 1970 er venligst stillet til rådighed af lederen af Statistisk Kontor under Odense Magistrats 1. afd., kontorchef Bent Rygner

Skifter af senere dato end anført i ovennævnte skøde- og panteprotokoller (Tinglysningskontoret)

Oplysninger vedr. den sognekommunale udvikling er bl.a. givet af de tidligere sognerådsformænd gdr. Peter Nielsen, Viemosegården, og tidl. rådmand, fhv. skoleinspektør Carl Jeppesen, Næsby

Allesø under besættelsen (si. 201–212)

H. H. Jacobsen: En landsbys skæbne. Allesø's besættelse 1943–47, 1958

C. Emilius Jacobsen: Fra mulerdreng til landsbydegn, Fynske Årbøger 1976, si. 30 ff.

H. H. Jacobsen: En landsbys skæbne, Fyns Tidende 29. august 1957

H. H. Jacobsen: En fynsk landsby bag pigtråd, Fyns Tidende 8. oktober 1973

Næsby bliver forstad til Odense – Følger de øvrige byer med? (si. 213–225)

Materiale vedr. den befolkningsmæssige udvikling siden 1970, se ovenstående

Materiale vedr. oprettelse af nye kvarterer (Tinglysningskontoret; Statistisk Kontor)

Prognoser (Teknisk Forvaltning, Odense Kommune)

Kr. Taarup: Carolinekilde og Carolinekildefesterne, Årbog for Hist. Samf. for Odense og Assens Amter 1936, si. 653 ff.

Kr. Taarup: Træk af Næsbyhoved Sø's Historie, Årbog for Hist. Samf. for Odense og Assens Amter 1934, si. 509 ff.

Efterskrift (si. 226–228)

Axel Steensberg: Den danske landsby gennem 6000 år, 1973, si. 187 ff.

H. H. Jacobsen: Landsbyens dage er talte, Fyens Stiftstidende 16. nov. 1973

Oplysninger vedr. nedlagte pastorater (Bispekontoret)

Illustrationsmateriale

Ældre fotografier er venligst udlånt af fru Martine Madsen, Allesø Norden, fru Signe Nielsen, Allesø, fru Elna Jensen, Allesø, fru Marie Ditlevsen, Allesø, fru Ingeborg Rasmussen, Allesø, fru Karen Jacobsen, Allesø, gdr. Robert Madsen, Allesø, fru Ella Jakobsen, Broby, gdr. Ejner Nielsen, Broby, frk. Maren Jensen, Tarup samt Det kgl. Bibliotek og Odense Bys Museer. – Illustrationsmateriale vedr. matr. nr. 1 a i Kirkendrup og Mosegård i Næsby er venligst udlånt af gdr. Aage Hansen, Kirkendrup,

og gdr. Niels Lund, Næsby. – Rekonstruktioner af udskiftningskort si. 33–39 er udført af arkitekt Bjarne Christensen, Næsby, øvrige kort og tegninger af forfatteren. – Samtlige nye optagelser af gårde og huse er foretaget af Jørn Andersen, Otterup, Enkelte andre billeder er leveret af Svend Andersen, Søhus, Niels Andersen, Næsby, Arne Jacobsen, Allesø og Chr. Leimand, tidl. Næsby.

Registrant over landbrugsejendomme i Allesø, Broby, Skovshøjrup, Kirkendrup og Næsby

Hensigten med efterfølgende registrant er i korte træk at meddele samtlige landbrugsejendommers historie, inddelt på grundlag af ejerlavene i den tidligere Allesø-Næsbyhovedbroby kommune. Medtaget er de landbrugsejendomme, der er registreret ved 15. alm. vurdering pr. 1. april 1973, suppleret med nedlagte ejendomme, der har haft et jordtilliggende på 1. td. hartkorn og derover. I enkelte tilfælde er endnu mindre ejendomme medtaget. Ialt er der registreret 185 landbrugsejendomme.

Om de enkelte gårde oplyses:

- a) *matrikelnumre*, såvel det nuværende hovedmatrikelnummer som det indtil 1844 gældende matrikelnummer, sidstnævnte anført i parentes,
- b) *beliggenhed*, for de nuværende ejendomme anført ved adresse, for de ikke længere eksisterende ejendomme ved henvisning til de i forbindelse med udskiftningen udarbejdede matrikelkort, der findes i rekonstrueret form si. 33–39,
- c) *det oprindelige antal bygningslængder*, jvf. de oprindelige matrikelkort og samtidige beskrivelser i forbindelse med brandtaksation,
- d) *hartkorn*, jvf. matriklerne af 1688 og 1844 og oversigt over kommunens ejendomsbesiddere 1915, gengivet i R. Chr. Sørensen Allesøs bog »En fynsk Sognekommune gennem Tiderne«, si. 147–153,
- e) *nuværende areal*, anført i ha. (1 ha. = 1,8 td. land),
- f) *fraskilte parceller med landbrugspligt*, anført med matrikelnummer, nuværende ejer og arealets størrelse i ha.,
- g) *ejerforhold*, der for de oprindelige gårdes vedkommende på grundlag af matrikler og jordebøger kan meddeles omtrent tilbage til midten af 1600-tallet,
- h) *skifter*, jvf. skifteprotokoller og realregistre til skøde- og panteprotokoller, suppleret med oplysninger fra kirkebøger og folketællingslister (jvf. kildehenvisninger s. 229 ff.). Årstal, der anføres som dækkende en periode, anfører de tidspunkter, hvor tinglysning har fundet sted, og vil i en række tilfælde ikke være identisk med overtagelsesårene, idet der normalt hengår nogen tid mellem overtagelse og tinglysning af skøde. I tilfælde af mangelfulde oplysninger ved tidlige skifter anføres ud for fæsterens navn det eller de årstal, hvor hans navn forekommer i dokumenter og andet kildemateriale, eksempelvis matr. nr. 12 i Allesø:

1664   Hans Olsen (Hans Olsen har gården i fæste i 1664, jvf. matriklen)

1688.–1718   Jacob Madsen (Jacob Madsen har gården i fæste i 1688, jvf. matriklen, og for hans vedkommende ophører fæstet i 1718).

I tilfælde af, at eksempelvis en søn eller svigersøn fæster halvdelen af faderens eller svigerfaderens gård og på et senere tidspunkt fæster den resterende del, anføres begge årstal (eksempelvis matr. nr. 10 i Broby: 1714/32).

Når der for en række Allesø-ejendomme vedkommende ikke anføres ejerskifte i perioden 1944–47, skyldes det, at de i disse år var beslaglagt af den tyske værnemagt.

- i) *fæsteres og ejeres navne og evt. slægtskabsforhold til tidligere fæster og ejer*, for de tidligste navnes vedkommende i normaliseret form (f.eks. Olle = Ole, Laurs = Laurits, Staffen = Steffen osv.)

Af de oprindelige gårde er 2 i Broby, 2 i Skovshøjrup og 9 i Allesø omtalt i »Danske Gaarde«, III Samling, 3 bd., 1915: 1 i Skovshøjrup, 2 i Næsby og 2 i Kirkendrup i »Større danske Landbrug«, 3. bd., 1930.

For mindre ejendomme, oprettet i forbindelse med gårdenes overgang til selveje eller på et senere tidspunkt, anføres tilsvarende oplysninger: nuv. matrikelnummer, beliggenhed, tidspunkt for oprettelse, nuværende areal samt navne på ejere. Disse ejendomme er anført i tilknytning til den gård, hvorfra hovedparcellen er udstykket.

En væsentlig del af det anvendte kildemateriale opbevares på Landsarkivet i Odense og på Rigsarkivet. Materiale vedr. den 15. alm. vurdering pr. 1. april 1973 er stillet til rådighed af Odense kommunes ejendomsskattekontor.

Mangler vil næppe kunne undgås i en oversigt, som den, der følger, og jeg vil være taknemlig for at blive gjort opmærksom på evt. fejl. – Arbejdet med registranten er afsluttet i sommeren 1975.

Allesø

Allesø: Matr. nr. 1 (gl. matr. nr. 1):

Den gamle Præstegård, Allesø-Norden 2/Æbleskivegyden 7

Oprindelig 4-længet gård, opført efter brand 1802. Den østlige længe (stuehuset) er bevaret. Indtil omkr. 1920 var præstegårdsjorden bortforpagtet samlet. 1921 udstykkedes en væsentlig del af jorden, beliggende i Fredskoven, hvor der oprettedes 3 nye landbrugsejendomme, mens 5 mindre ejendomme fik tillagt jord. Der var oprindelig indrettet forpagterbolig i den nordlige længe, der som den sidste blev nedrevet efter krigen.

Hartkorn: 1688: 7 tdr. 1 skp. 1 fdk. 2 alb.
1844: 8 tdr. 3 skp. 1 fdk. 1½ alb.
1915: 8 tdr. 2 skp. 0 fdk. 2 alb.
1973: 7,1 ha.

Udstykning: l b Poul Otto Burmeister, Valkendrupgyden 78 (3,9 ha), se 19 c.
l c Arne Jacobsen, Allesø-Norden 17 (5,5 ha), se 46 b.
l d Arne Jacobsen, Æbleskivegyden 19 (5,6 ha).
l e Laurits Arnskjær, Overtvedvej 38 (2,9 ha), se 25 e.
l f Arne Andersen, Overtvedvej 25 (2,1 ha), se 54 a.
l g Inger Lauritsen, Overtvedvej 15 (1,1 ha), se 55 b.
l h Esther Knudsen, Fredskovvej 145 (5,5 ha).
l i Johannes Hjæresen, Fredskovvej 151 (5,5 ha).
l k Svend Aage Knudsen, Fredskovvej 160 (2,3 ha), se 9 u.
l p Arne Jacobsen, Allesø-Norden 20 (1,1 ha), se 16 a.

Ejerforhold: Gården har været ejet af præsteembedet i Allesø-Næsbyhovedbroby og blev indtil 1944 benyttet som embedsbolig for sognepræsten. Præsteembedets nuværende tilliggende, der administreres af Menighedsrådet, er bortforpagtet til ovenstående jordbrugere i Fredskoven. Da beboerne efter krigen vendte tilbage til Allesø, fik sognepræsten embedsbolig i villaen Korsgade 18. Den gamle Præstegård købtes af bankfuldmægtig O. Bang, hvis enke 1962 afstod den til prokurist Poul Lech.

Den gamle præstegård i Allesø (matr. nr. 1 a), opført efter brand 1802 («Kjolegården»). Bygningsmæssigt har den gennem årene været den betydningsfuldeste af byens gårde. (Fot. Arne Jacobsen, 1958; Jørn Andersen, 1976).

I d: Æbleskivegyden 19

Oprettet 1921.
Samlet areal 1973: 5,6 ha.

Ejere: 1921–1947 Anton Christiansen.
1947–1960 sønnen Laurits Christiansen.
1960–1975 Henning Lundsgaard.
1975– Arne Jacobsen.

I h: Fredskovvej 145.

Oprettet 1921.
Samlet areal 1973: 6,3 ha.

Ejere: 1921–1932 Julius Jensen.
1932–1936 Jørgen A. Eriksen.
1936– Karl Knudsen, dennes hustru.

I i: Fredskovvej 151.

Oprettet 1921.
Samlet areal 1973: 5,5 ha.

Ejere: 1921–1937 Anders Peder Pedersen.
1937– Johannes Hjæresen (død 1976).

Allesø: Matr. nr. 2

Allesøvej 2

Hartkorn: 1844: 1 tdr. 0 skp. 3 fdk. 2 alb.
1915: 1 tdr. 0 skp. 3 fdk. 2 alb.

Ejerforhold: Ved udskiftningen blev der tillagt skolelærerembedet en samlet lod øst for byen (øst for vejen mod Lumby Tårup, umiddelbart efter Tokkeskovgård). Jordloden blev frasolgt embedet i begyndelsen af 1920'erne. Rytterskolen, opført omkring 1723, fungerede som skole til 1847 og blev derefter anvendt som lærerbolig. Bygningen er bevaret (nuv. ejer: Theodor Lundsgaard).

Allesø: Matr. nr. 3 (gl. matr. nr. 19):

Oprindelig 4-længet gård, beliggende i den sydlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Nedbrændt under tyskernes besættelse af Allesø 1944–45.

Hartkorn: 1688: 4 tdr. 4 skp. 0 fdk. 2 alb.
1844: 4 tdr. 2 skp. 0 fdk. 2 alb.
1915: 4 tdr. 5 skp. 2 fdk. 0 alb.

Ejerforhold: Oprindelig mensalgods, hørende til præsteembedet i Allesø sogn. I skøder, der opbevares på Landsarkivet, er præsterne i Allesø omkring 1700 (Rasmus Bertelsen, Christen Andersen Brun, Jørgen Jensen) selv anført som gårdfæstere. Gården overgik til selveje 1851.

Fæstere: 1664 Jørgen Nielsen.
1688 Rasmus Hansen.
ca. 1720 Hans Pedersen.
1787.–1815 Peder Hansen, formodentlig søn af Hans Pedersen.
1815–1851 sønnen Lars Pedersen.

Ejere: 1851–1859 Lars Pedersen.
1859–1914 sønnen Peder Larsen.
1914–1929 Ane Marie Pedersen, enke efter Peder Larsen.
1929–1933 Anders Hansen.
1933–1944 Karen Marie Hansen, enke efter Anders Hansen.

Gården har således været i samme slægts fæste og eje i mindst 150 år.

Allesø: Matr. nr. 4 (gl. matr. nr. 16):

Hartkorn: 1688: 2 tdr. 1 skp. 0 fdk. 1 alb.
1844: 1 tdr. 7 skp. 3 fdk. 2¼ alb.
1915: 1 tdr. 7 skp. 3 fdk. 2¼ alb.

Ejerforhold: Sandsynligvis har gården ligget mellem Højgård og Lundsgård eller først i Parkgyden og 1688 været ejet af Anders Bøgvad. Efter svenskekrigen var den ødegård og bortfæstet sammen med anden jord. Efter udskiftningen eksisterer gården ikke; jorden, der ligger samlet nordøst for Allesø ved skellet til Beldringe, er tillagt matr. nr. 1 i Beldringe, der oprindelig har været anneksgård til præsteembedet i Lumby, og nuv. matr. nr. 20 i Allesø (se denne).

Ifølge hartkornsberegningen har det været en beskeden gård; af jordebogen fra 1696 fremgår det da også, at den kun har 2 længer, den nordre på 13 fag og den vestre på 9 fag.

Allesø: Matr. nr. 5 (gl. matr. nr. 27):

5 a: Beldringevej 122

Oprindelig 4-længet gård, hvoraf den vestlige længe er bevaret og nu indrettet som stuehus. De øvrige længer fjernedes efter brand og i forbindelse med anlæggelse af nuv. Beldringevej (ca. 1943).

Hartkorn: 1688: 6 tdr. 1 skp. 2 fdk. 2 alb.
1844: 5 tdr. 2 skp. 3 fdk. ¼ alb.
1915: 3 tdr. 2 skp. 1 fdk. 2½ alb.
1973: 1,9 ha (5 a: 1,7 ha), drives som gartneri.

Udstykning: 5 b Frede Nielsen, Allesø-Norden 82 (8,8 ha).
5 n Emilie Knudsen, Fredskovvej 65 (1,0 ha), se 12 e.
5 o Harry Petersen, Fredskovvej 13 (9,2 ha).

Ejerforhold: Gården ejedes ca. 1640–1814 af Gråbrødre Hospital. 1814 købtes den af provst E. R. Präem (sognepræst ved St. Hans kirke 1805–18). 1823 solgte hans arvinger gården til nedennævnte Rasmus Pedersen.

Fæstere: 1664 Niels Knudsen.
1688,–1697 Jeppe Christensen.
1697–1718 Jens Hansen.
1718–1769 sønnen Hans Jensen.
1769–1805 sønnen Hans Hansen.
1805– Mette Hansdatter, enke efter Hans Hansen.

Ejere: 1814–1823 E. R. Präem, dennes arvinger.
1823–1860 Rasmus Pedersen, dennes enke Christiane Jensdatter.
1860–1895 sønnen Rasmus Jørgen Rasmussen.
1895–1923 Anders Chr. Larsen.
1923–1944 Laurits Larsen.
1947–1952 Laurits Larsen.
1952–1958 Marie Knudsen.
1958–1962 sønnen Knud Lindegaard Knudsen og svigersønnen Egon Andersen.
1962– Egon Andersen.

5 b: Allesø-Norden 82

Opført omkr. 1855.

Samlet areal 1973: 12,6 ha.

<i>Ejere:</i>	1855	Skøde til Mathias Christensen fra Rasmus Pedersens enke.
	1855–1858	Mathias Christensen.
	1858–1900	sønnen Christen Mathiasen.
	1900–1901	Simon Rehmeier.
	1901–1912	Markvard Pedersen.
	1912–1917	Niels Peder Hansen.
	1917–1944	Hans Nielsen.
	1947–1955	Christian Bendtsen.
	1955–	Frede Nielsen

5 o: Fredskovvej 13

Opført ca. 1934.

Samlet areal 1973: 9,2 ha.

<i>Ejere:</i>	1934–1949	Laurits Larsen.
	1949–1960	Anton Petersen.
	1960–	sønnen Harry Petersen, gartner.

Allesø: Matr. nr. 6 (gl. matr. nr. 26):

6 a: Korsgade 20

Oprindelig 4-længet gård med nuværende placering.

<i>Hartkorn:</i>	1688:	3 tdr. 7 skp. 2 fdk. 1 alb.
	1844:	2 tdr. 6 skp. 1 fdk. 1¼ alb.
	1915:	2 tdr. 2 skp. 0 fdk. ½ alb.
	1973:	Nedlagt som landbrugsejendom.

<i>Udstykning:</i>	6 c	Hans Bogetoft Hansen, Allesø-Norden 129 (18,5 ha).
	6 d	Carl Sørensen Allesø, Søkildevej 17 (4,3 ha).
	6 g	Esther Knudsen, Fredskovvej 145 (0,9 ha), se 1 h.
	6 o	Verner Thingholm, Søkildevej 1 (2,3 ha).
	6 p	Erik Boll, Søkildevej 9 (2,7 ha).

Ejerforhold: Gården ejedes ca. 1640–1817 af Gråbrødre Hospital. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Knud Nielsen (gården betegnes 1683 som ødegård).
–1700 Hans Rasmussen.
1700 –1718 Jørgen Andersen.
1718 –1769 Steffen Andersen, dennes enke.
1769 –1817 sønnen Jens Steffensen, dennes enke Maren Christensdatter.

Ejere: 1817–1822 Maren Christensdatter.
1822–1827 Jørgen Hansen.
1827–1846 Kristen Sørensen.
1846–1883 sønnen Søren Christensen.
1883–1893 sønnen Rasmus Chr. Sørensen.
1893–1935 Simon P. Rasmussen.
1935–1941 Amalie Rasmussen, enke efter Simon P. Rasmussen.
1941–1944 sønnen Bent Rasmussen.
1947–1951 Karl Hansen.
1951–1957 Axel Andersen.
1957– Poul Hansen.

6 c: Allesø-Norden 129

Gård, opført ca. 1880.
Samlet areal 1973: 18,5 ha.

Ejere: –1900 Jeppe Larsen.
1900–1926 sønnen Knud Larsen.
1926–1944 sønnen Anton Larsen.
1947–1969 Richardt Hansen.
1969– Hans Bogetoft Hansen.

6 d: »Søkilde«, Søkildevvej 17

Opført 1883.
Samlet areal 1973: 4,3 ha.

Ejere: 1883 Skøde til Rasmus Chr. Sørensen fra faderen Søren Christensen.
1883–1929 Rasmus Chr. Sørensen.
1929–1972 sønnen Johs. Sørensen Allesø.
1972– sønnen Carl Sørensen Allesø.

Matr. 6 a, siden 6 d har således været i samme slægts eje siden 1827.

6 o: Søkildevej 1

Oprettet 1962.

Samlet areal 1973: 2,3 ha.

Ejere: 1962–1973 Erik Thingholm, gartner.
1973– Verner Thingholm, gartner.

6 p: Søkildevej 9

Oprettet 1962, bebygget 1967.

Samlet areal 1973: 2,7 ha.

Ejere: 1962–1973 Henning Nielsen, gartner.
1973– Erik Boll, gartner.

Allesø: Matr. nr. 7 (gl. matr. 13):

Oprindelig 4-længet gård, beliggende i den sydlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Nedlagt ca. 1920.

Hartkorn: 1688: 5 tdr. 7 skp. 1 fdk. 0 alb.
1844: 5 tdr. 4 skp. 3 fdk. 1¼ alb.
1915: 5 tdr. 3 skp. 0 fdk. ½ alb.

Udstykning: 7 c Orla Jensen, Overtvedvej 21 (1,3 ha), se 54 d.
7 e Anders Jørgen Lunde, Søhusvej 189 (0,5 ha), se 42 a.
7 m Karl Nielsen, Søhusvej 203 (6,0 ha), se 31 a.

Ejerforhold: Udlagt som ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664 Rasmus Rasmussen.
1688.–1709 Knud Steffensen.
1709 – sønnen Steffen Knudsen.
1772.–1806 sønnen Rasmus Steffensen.
1806 –1847 Peder Jacobsen.
1847 –1852 Jens Jacobsen, søn af Peder Jacobsens tjenestekarl.

Ejere: 1852–1882 Jens Jacobsen.
1882–1912 sønnen Ejler Jensen.
1912–ca. 1920 Peter Rasmussen.

I fæste af samme slægt fra før 1688 til 1806.

Allesø: Matr. nr. 8 (gl. matr. nr. 24):

8 a: Korsgade 18

Oprindelig 4-længet gård i den sydlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Nedlagt 1935, hvor jorden udstykkedes til 1 landbrugsejendom og 8 gartnerier på Søhusvej.
Hvor gården havde ligget, opførtes en villa (den nuværende præstegård).

Hartkorn: 1688: 5 tdr. 5 skp. 0 fdk. 2 alb.
1844: 5 tdr. 3 skp. 0 fdk. 1¼ alb.
1915: 5 tdr. 3 skp. 1 fdk. ½ alb.
1973: 1,2 ha.

Udstykning: 8 f Carl Hansen, Fredskovvej 140 (1,1 ha), se 29 a.
8 g Kaj Nielsen, Søhusvej 230 (7,2 ha).
8 h Johs. Thingholm, Søhusvej 246 (1,7 ha).
8 i Ove Clausen, Søhusvej 242 (1,9 ha) (1976: Å. Møller Simonsen).
8 k Emil Nielsen, Søhusvej 238 (1,9 ha).
8 l Karl Bang, Søhusvej 220 (2,5 ha).
8 m Svend Jørgen Thingholm, Søhusvej 216 (2,5 ha).
8 n,q Morten Jacob Nissen, Søhusvej 212 (2,8 ha).
8 o Peter Hjorth, Søhusvej 208 (2,5 ha).
8 p Ernst Lohmann Rasmussen, Søhusvej 204 (2,8 ha).

Ejerforhold: Gården hørte 1664 sammen med 2 andre gårde i Allesø til Morten Michelsens gods. 1722 fik Kronen skøde på den fra borgmester Andreas Bergen, Odense. Fæstegård under Kronen 1722–1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Anders Jørgensen.
–1691 Peder Jørgensen.
1691–1705 Niels Hansen.
1705–1718/40 Poul Christensen.
1718/40–1749 Hans Andersen.
1749–1794 sønnen Anders Hansen.
1794–1833 svigersønnen Hans Bendtsen.
1833–1852 sønnen Bendt Hansen.

Ejere: 1852–1858 Bendt Hansen.
1858–1879 Ane Marie Andersdatter, enke efter Bendt Hansen.
1879–1930 sønnen Rasmus Bendtsen.
1930–1944 sønnen Bendt Bendtsen.
1947– Præstelønningskassen.

I samme slægts fæste og eje 1718–1935.

8 g: Søhusvej 230

Oprettet 1935.

Samlet areal 1973: 7,2 ha.

Ejer: 1935– Kaj Nielsen.

8 h: Søhusvej 246

Oprettet 1935.

Samlet areal 1973: 4,1 ha.

Ejer: 1935– Johannes Thingholm, gartner.

8 i: Søhusvej 242

Oprettet 1935.

Samlet areal 1973: 1,9 ha.

Ejere: 1935–1965 Helge Clausen, gartner.
1965–1976 sønnen Ove Clausen, gartner.
1976– Å. Møller Simonsen.

8 k: Søhusvej 238

Oprettet 1935.

Samlet areal 1973: 1,9 ha.

Ejere: 1935–1961 Erik Balslev, gartner.
1961– Emil Nielsen, gartner.

8 l: Søhusvej 220

Oprettet 1935.

Samlet areal 1973: 2,5 ha.

Ejer: 1935– Karl Bang, gartner (død 1976).

8 m: Søhusvej 216

Oprettet 1935.

Samlet areal 1973: 2,5 ha.

Ejere: 1935–1973 Ejner Thingholm, gartner.
1973– sønnen Svend Jørgen Thingholm, gartner.

8 n, q: Søhusvej 212

Oprettet 1935.
Samlet areal 1973: 6,0 ha.

Ejere: 1935–1974 Rasmus Rasmussen, gartner.
1974– Morten Jacob Nissen.

8 o: Søhusvej 208

Oprettet 1935.
Samlet areal 1973: 4,7 ha.

Ejer: 1935– Peter Hjorth, gartner.

8 p: Søhusvej 204

Oprettet 1935.
Samlet areal 1973: 2,8 ha.

Ejere: 1935–1971 Laurits Thingholm, gartner.
1971–1974 Erling Jensen, gartner.
1974– Ernst Lohmann Rasmussen, gartner.

Allesø: Matr. nr. 9 (gl. matr. nr. 18):

9 a: Beldringevej 105

Opriindelig 4-længet gård, hvoraf den nordlige længe (stuehuset, opført i 1870'erne) er bevaret (nuv. ejer Peter Pettersson). Under tyskernes besættelse af byen brændte de øvrige længer; nedlagt som landbrugsejendom 1947.

Hartkorn: 1688: 5 tdr. 0 skp. 0 fdk. 2 alb.
1844: 5 tdr. 7 skp. 0 fdk. ½ alb.
1915: 3 tdr. 6 skp. 1 fdk. 2½ alb.

Udstykning: 9 e m.fl. Harald Andersen, Fredskovvej 130 (1,4 ha), se 29 b.
 9 g m.fl. Else Christoffersen, Fredskovvej 83 (3,4 ha), se 12 c.
 9 h Emilie Knudsen, Fredskovvej 65 (0,2 ha), se 12 e.
 9 s Karl Nielsen, Søhusvej 203 (0,3 ha), se 31 a.
 9 u Svend Åge Knudsen, Fredskovvej 160 (4,1 ha).
 9 v Egon Andersen, Beldringevej 122 (0,2 ha), se 5 a.
 9 x Peter Hviid, Fredskovvej 150 (4,9 ha), se 11 b.
 9 y Inger Lauritsen, Overtvedvej 15 (2,0 ha), se 55 b.
 9 z Kai Jacobsen, Fredskovvej 47 (5,9 ha), se 12 b.
 9 aa Arne Jacobsen, Allesø-Norden 17 (0,5 ha), se 46 b.

Ejerforhold: Gården tilhørte 1688 borgmester Jens Erichsen, Odense. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Anders Lauritsen.
 –1718 Niels Larsen.
 1718 –1745 sønnen Anders Nielsen.
 1745 –1757 Gotfred Pedersen, g.m. Anders Niensens enke.
 1757 –1783 svigersønnen Christian Christiansen.
 1783 –1827 Anders Andersen.
 1827 –1852 sønnen Jørgen Andersen.

Ejere: 1852–1864 Jørgen Andersen.
 1864–1896 sønnen Rasmus Jørgensen.
 1896–1920 sønnen Jørgen Jørgensen.
 1920–1930 sønnen Rasmus Jørgensen.
 1930–1944 Axel Jørgensen.

Gården har således været i samme slægts fæste og eje 1783–1930.

9 u: Fredskovvej 160

Opført omkr. 1865.
 Samlet areal 1973: 6,7 ha.

Ejere: 1865 Skøde fra Jørgen Andersen til sønnen Andreas Jørgensen
 1865–1902 Andreas Jørgensen
 1902–1917 Jørgen Jørgensen
 1917–1922 Julius Jensen
 1922–1947 Niels Chr. Knudsen.
 1947– sønnen Svend Aage Knudsen.

Allesø: Matr. nr. 10 (gl. matr. nr. 2):

10 a: Søhusvej 250

Oprindelig 4-længet gård, beliggende i den sydlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Udflttet omkr. 1863.

Hartkorn: 1688: 6 tdr. 5 skp. 0 fdk. 2 alb.
1844: 6 tdr. 2 skp. 2 fdk. ¼ alb.
1915: 2 tdr. 2 skp. 0 fdk. 1 alb.
1973: 19,2 ha.

Udstykning: 10 b Bent Nielsen, Søhusvej 188 (8,7 ha).
10 c Chr. Biesbjerg Hansen (0,5 ha.), Søhusvej 184.
10 d Egon Nielsen, Søhusvej 194 (11,7 ha).
10 f Elmer Chr. Seerup, Overtvedvej 33 (0,8 ha), se 15 c.
10 n Anders Jørgen Lunde, Søhusvej 189 (1,1 ha), se 42 a.

Ejerforhold: Udlagt som ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664 Christen Gotfredsen (tillige fæster af gl. matr. nr. 30).
1688 Christen Poulsen.
1696.–1717 Hans Madsen.
1717 – Rasmus Hansen.
1764.–1816 Christen Rasmussen, dennes enke.
1816 –1833 sønnen Rasmus Christensen, dennes enke.
1833 –1852 Lars Rasmussen.

Ejere: 1852–1856 Lars Rasmussen.
1856–1884 sønnen Ole Rasmussen.
1884–1905 Karen Rasmusdatter, enke efter Ole Rasmussen.
1905–1908 Rasmus, Ane og Hans Rasmussen.
1908–1912 Lars Chr. Rasmussen.
1912–1913 Niels Jørgen Nielsen.
1913–1944 Marius Nielsen.
1947– sønnen Arne Nielsen.

Matr. nr. 10 b, Søhusvej 188 opført omkr. 1854. Oprindeligt var alle længer i bindingsværk og med strå, men hen ad vejen er der sket fornyelser, hvilket tydeligt fremgår af ovenstående billede! (Fot. Jørn Andersen).

10 b: Søhusvej 188

Opført omkr. 1854.

Samlet areal 1973: 14,5 ha.

<i>Ejere:</i>	1854–1856	Rasmus Rasmussen, søn af Lars Rasmussen.
	1856–1857	Erasmi Chr. Edsberg.
	1857–1860	Knud Rasmussen.
	1860–1869	Jens Hansen.
	1869–1901	Hans Nielsen.
	1901–1903	Jørgen Nielsen.
	1903–1923	Rasmus Bendtsen.
	1923–1932	Hans Pedersen.
	1932–1938	Rasmus Peter Johs. Madsen.
	1938–1948	Aage Pedersen.
	1948–1953	Harald Pedersen.
	1953–1956	Johannes Nielsen.
	1956–	Bent Nielsen.

10 c: Søhusvej 184

Opført omkr. 1854.

Samlet areal 1973: 0,5 ha.

<i>Ejere:</i>	1854–1875	Kristen Rasmussen, søn af Lars Rasmussen.
	1875–1903	Marker Andersen.
	1903–1920	Johannes Hansen.
	1920–1938	Peder Rasmussen.
	1938–1948	Rasmus Peder Rasmussen.
	1948–1957	Erik Nørgaard.
	1957–	Chr. Biesbjerg Hansen.

10 d: »Stærmosegård«, Søhusvej 194

Opført omkr. 1856.

Samlet areal 1973: 11,7 ha.

<i>Ejere:</i>	1856–1896	Knud Rasmussen, søn af Lars Rasmussen.
	1896–1904	Rasmus Pedersen.
	1904–1918	Anton Pedersen.
	1918–1965	Hans Nielsen.
	1965–	sønnen Egon Nielsen.

Allesø: Matr. nr. 11 (gl. matr. nr. 30):

11 a: »Hjørnegård«, Fredskovvej 38

Oprindelig 4-længet gård, beliggende i den sydlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Udflttet efter brand ca. 1863. I de følgende år overlod ejeren »Hjørnegård« til sin søn og lod »Skovgården« opføre til sin stedsøn.

<i>Hartkorn:</i>	1688:	4 tdr. 0 skp. 3 fdk. 0 alb.
	1844:	5 tdr. 7 skp. 1 fdk. 2¼ alb.
	1915:	2 tdr. 5 skp. 3 fdk. 0 alb.
	1973:	10,5 ha.

Udstykning: 11 b Peter Hviid, Fredskovvej 150 (17,0 ha).

11 c Carl Hansen, Fredskovvej 140 (2,2 ha), se 29 a.

11 d Morten Jacob Nissen, Søhusvej 212 (0,2 ha.), se 8 n.

Ejerforhold: Udlagt som ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664 Christen Gotfredsen (tillige fæster af gl. matr. nr. 2)
1688–1696 Anders Olufsen.
–1719 Rasmus Nielsen.
1719–1730 Jens Christensen.
1730–1758 Mikkil Rasmussen.
1758–1806 sønnen Rasmus Mikkelsen, dennes enke Maren Hansdatter.
1806–1825 sønnen Hans Rasmussen.
1825–1852 Bendt Andersen.

Ejere: 1852–1866 Bendt Andersen.
1866–1904 sønnen Hans Hansen.
1904–1924 sønnen Hans Hansen.
1924–1948 Jens Larsen.
1948– Peder Andersen.

11 b: »Skovgård«, Fredskovvej 150

Opført omkr. 1866.

Samlet areal 1973: 31,7 ha.

Ejere: 1866 Skøde til Rasmus Hansen fra stedfaderen Bendt Andersen.
1866–1894 Rasmus Hansen.
1894–1902 Niels Peder Sørensen.
1902–1946 Jens Mathiasen.
1946–1963 Maren Kirstine Mathiasen, enke efter Jens Mathiasen.
1963–1966 datteren Karla Christoffersen.
1966–1970 Chr. Høgedal.
1970– Peter Hviid.

Allesø: Matr. nr. 12 (gl. matr. nr. 6):

12 a: Fredskovvej 44

Opriindelig 4-længet gård, beliggende i den sydlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Udfløttet efter brand ca. 1863.

Hartkorn- 1688: 9 tdr. 9 skp. 1 fdk. 0 alb.
1844: 6 tdr. 0 skp. 0 fdk. 2 alb.
1915: 3 skp. 7 skp. 2 fdk. 2½ alb.
1973: 16,4 ha.

Udstykning: 12 b Kai Jacobsen, Fredskovvej 47 (2,9 ha).
12 e Emilie Knudsen, Fredskovvej 65 (1,5 ha).
12 c Else Christoffersen, Fredskovvej 83 (4,0 ha).
12 h Johannes Thingholm, Søhusvej 246 (2,5 ha), se 8 h.
12 l Inger Guldager Pedersen, Fredskovvej 42 (2,5 ha).

Ejerforhold: St. Hans Klosters gods til ca. 1660, derefter udlagt som ryttergods. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664 Hans Olsen.
1688,–1718 Jacob Madsen.
1718–1747 sønnen Hans Jacobsen.
1747 – sønnen Jacob Hansen.
–1809 sønnen Jens Jacobsen.
1809–1826 Hans Hansen.
1826–1852 sønnen Hans Jensen.

Ejere: 1852–1869 Hans Jensen.
1869–1904 svigersønnen Anders Bendtsen.
1904–1948 svigersønnen Rasmus P. Rasmussen.
1948–1972 svigersønnen Aage Pedersen.
1972– sønnen Arne Pedersen.

Gården har således kun været i 2 slægters fæste og eje siden årene før 1688, i den nuværendes siden 1809.

12 b: Fredskovvej 47

Opført omkr. 1869.
Samlet areal 1973: 8,8 ha.

Ejere: 1869 Skøde til Jens Hansen fra faderen Hans Jensen.
1869–1873 Jens Hansen.
1873 Anders Rasmussen.
1873–1884 Mads Olsen.
1884–1922 Kristian Petersen.
1922–1948 sønnen Anton Petersen.
1948–1952 Christian Olsen.
1952– Kai Jakobsen.

12 c: Fredskovvej 83

Opført omkr. 1869.

Samlet areal 1973: 7,4 ha.

<i>Ejere:</i>	1869	Skøde til Rasmus Hansen fra faderen Hans Jensen.
	1869–1902	Rasmus Hansen.
	1902–1914	Henrik Pedersen.
	1914–1947	Johannes Madsen.
	1947–	Karl Christoffersen, dennes enke og arvinger.

12 e: Fredskovvej 65

Opført omkr. 1871.

Samlet areal 1973: 4,8 ha.

<i>Ejere:</i>	1871	Skøde til skrædder Rasmus Nielsen fra Jens Hansen, matr. nr. 12 b.
	1871–1877	Rasmus Nielsen.
	1877–1920	Andreas Madsen, sadelmager.
	1920–1922	Hans Peter Madsen.
	1922–1964	Karl Andreasen.
	1964–1969	Carl Oluf Andreasen.
	1969–1975	Emilie Knudsen.
	1975–	Merete Nygaard.

12 l: Fredskovvej 42

Oprettet 1966.

Samlet areal 1973: 2,5 ha.

<i>Ejere:</i>	1966–	Arne Pedersen, gartner, dennes hustru.
---------------	-------	--

Allesø: Matr. nr. 13 (gl. matr. nr. 8):

13 a: »Stolsbjerg«, Allesø-Norden 70

Oprindelig 4-længet gård, beliggende midt i byen, jvf. kortet si, 33. Dens ene længe var bygget sammen med matr. nr. 29. Udflyttet 1858. Stuehuset opført 1859.

Hartkorn: 1688: 6 tdr. 2 skp. 2 fdk. 2 alb.
1844: 6 tdr. 1 skp. 2 fdk. 1¼ alb.
1915: 6 tdr. 3 skp. 1 fdk. 1½ alb.
1973: 17,6 ha.

Udstykning: 13 e Laurits Arnskjær, Overtvedvej 38 (0,6 ha), se 25 c.
13 l Emilie Knudsen, Fredskovvej 65 (1,2 ha), se 12 e.
13 m Arne Jacobsen, Allesø-Norden 12 (0,8 ha), se 43.
13 p Arne Madsen, Allesø-Norden 76 (12,5 ha).
13 q Morten Jacob Nissen, Søhusvej 212 (0,2 ha), se 8 n.
13 r,s Frede Nielsen, Allesø-Norden 82 (4,5 ha), se 5 b.

Ejerforhold: Udlagt som ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Rasmus Christensen.
1696,–1714/27 Niels Andersen.
1714/27–1731 Niels Madsen.
1731 –1760 Jørgen Rasmussen.
1760 –1782 sønnen Erik Jørgensen.
1782 –1843 Peder Rasmussen, lægdsmand, dennes enke.
1843 –1852 Jens Jensen.

Ejere: 1852–1873 Jens Jensen.
1873–1881 Jens, Hans Peder og Karen Jensen, sønner og datter af Jens Jensen.
1881–1895 Jens Jensen.
1895–1939 Hans Peter Andersen.
1939–1944 sønnen Anders Andersen.
1947–1958 Buris Mex-Jørgensen.
1958–1962 Ove Nielsen.
1962–1963 Olaf Laursen.
1963–1966 Alfred Nielsen.
1966– Jens A. Rasmussen.

13 p: Allesø-Norden 76

Oprettet 1957.
Samlet areal 1973: 12,5 ha.

Ejere: 1957–1963 Statens Jordlovsudvalg.
1963– Arne Madsen.

Allesø: Matr. nr. 14 (gl. matr. nr. 3):

14 a: »Korskærgård«, Beldringevej 128

Oprindelig 4-længet gård med nuværende placering. Stuehuset opført 1858.

Hartkorn: 1688: 6 tdr. 6 skp. 2 fdk. 1 alb.
1844: 6 tdr. 3 skp. 1 fdk. 1½ alb.
1915: 5 tdr. 3 skp. 1 fdk. 2½ alb.
1973: 23,0 ha.

Udstykning: 14 b Hans Hansen, Allesø-Norden 111 (5,2 ha).

Ejerforhold: Udlagt til ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664 Anders Jørgensen.
1688–1709 Frands Andersen.
1709–1728 sønnen Niels Frandsen.
1728–1763 Christen Simonsen.
1763–1816 sønnen Niels Christensen.
1816–1850 sønnen Christen Nielsen.
1850–1852 Lars Rasmussen.

Ejere: 1852–1883 Lars Rasmussen.
1883–1912 svigersønnen Rasmus Chr. Jensen.
1912–1944 svigersønnen Jens Madsen.
1947–1955 Jens Madsen.
1955– sønnen Robert Madsen.

I samme slægts eje siden 1850.

14 b: Allesø-Norden 111

Opført omkr. 1854.

Samlet areal 1973: 5,2 ha.

Ejere: 1854–1891 Rasmus Rasmussen.
1891–1904 Jørgen Clausen.
1904–1944 Jørgen Hansen.
1947– sønnen Hans Hansen.

Allesø: Matr. nr. 15 (gl. matr. nr. 4):

15 d: Beldringevej 130

Oprindelig 4-længet gård med nuværende placering. Stuehuset opført 1871.

Hartkorn: 1688: 8 tdr. 6 skp. 0 fdk. 1 alb.
1844: 6 tdr. 0 skp. 1 fdk. 1 alb.
1915: 1 tdr. 6 skp. 1 fdk. ½ alb.
1973: 8,6 ha.

Udstykning: 15 a Et areal på 4 tdr. 1 skp. er sandsynligvis kort tid efter overgang til selveje frasolgt til Rosendal, Beldringe.
15 c Elmer Chr. Seerup, Overtvedvej 33 (0,8 ha.)

Ejerforhold: Udlagt som ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664 Rasmus Andersen.
1688.–1707 Unge Anders Jørgensen.
1707–1747 sønnen Jørgen Andersen.
1747–1784 sønnen Anders Jørgensen.
1784–1826 sønnen Hans Andersen.
1826–1852 sønnen Anders Hansen.

Ejere: 1852–1864 Anders Hansen.
1864–1869 sønnen Hans Andersen.
1869–1904 Marie Cathrine Nielsdatter, enke efter Hans Andersen.
1904–1910 Niels Hansen.
1910–1930 Jørgen Larsen.
1930–1944 sønnen Rasmus Larsen.
1947– Hans Jacobsen.

Gården er således gået i arv fra far til søn i ca. 225 år.

15 c: Overtvedvej 33

Opført omkr. 1869.

Samlet areal 1973: 1,6 ha.

<i>Ejere:</i>	1869	Skøde til Hans Madsen fra Hans Andersen.
	1869–1871	Hans Madsen.
	1871–1873	Hans Nielsen Larsen.
	1873–1879	Jens Hansen.
	1879–1889	Anders Pedersen.
	1889–1900	<u>Hans Ditlevsen</u> .
	1900–1902	Rasmus Peter Andreassen.
	1902–1908	Niels Peder Sørensen.
	1908–1909	Niels Jensen.
	1909–1916	Kirsten Pedersen.
	1916–1917	Niels Peder Jørgensen.
	1917–1931	Chr. Hansen.
	1931–1948	<u>Hans Ditlevsen</u> .
	1948–1954	Svend Olsen.
	1954–1962	Oskar Andersen.
	1962–1971	Knud Knudsen.
	1971–1972	Kurt Poulsen.
	1972–	Elmer Chr. Seerup.

Allesø: Matr. nr. 16 (gl. matr. nr. 17):

16 a: »Nordgård«, Allesø-Norden 20

Oprikelig 4-længet gård, beliggende i den nordlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Udfllyttet efter brand 1863. Stuehuset er opført 1864.

<i>Hartkorn:</i>	1688:	5 tdr. 6 skp. 3 fdk. 2 alb.
	1844:	5 tdr. 6 skp. 3 fdk. 2½ alb.
	1915:	5 tdr. 6 skp. 0 fdk. 1 alb.
	1973:	28,7 ha (16 a: 27,6 ha).

Udstykning: 16 b Morten Jacob Nissen, Søhusvej 212 (1,3 ha), se 8 n.
16 d Inger Lauritsen, Overtvedvej 15 (1,2 ha), se 55 b.
16 f Arne Jacobsen, Allesø-Norden 12 (0,3 ha), se 43.

Ejerforhold: Udlagt til ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

<i>Fæstere:</i>	1664	Hans Rasmussen.
	1688	Anders Knudsen.
	–1719	Peder Jørgensen.
	1719–1738	Niels Hansen.
	1738–1744	Jørgen Hansen.
	1744–1747	Hans Jørgensen, g.m. Jørgen Hansens enke.
	1747–1787	Niels Hansen.
	1787–1832	sønnen Anders Nielsen.
	1832–1852	Rasmus Hansen.
<i>Ejere:</i>	1852–1880	Anne Marie Nielsdatter, enke efter Rasmus Hansen, g.m. Henrik Andersen.
	1880–1884	Hans Knudsen, g.m. Karen Hansigne Andersdatter, enke efter Henrik Andersen.
	1884–1916	Niels Carlsen, g.m. Karen Hansigne Andersdatter.
	1916–1923	Anders Henrik Andersen, søn af Henrik Andersen.
	1923–1944	Marie Andersen, enke efter Anders Henrik Andersen.
	1947–1957	Marie Andersen.
	1957–1974	svigersønnen Svend Jacobsen, dennes hustru Karen Jacobsen.
	1974–	sønnen Arne Jacobsen.

Allesø: Matr. nr. 17 (gl. matr. nr. 23):

17 a: »Hyldegård«, Allesø-Norden 3 I

Oprikelig 4-længet gård, beliggende i den nordlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Udflyttet efter brand omkr. 1863 (sammen med matr. nr. 16 a).

Hartkorn: 1688: 5 tdr. 6 skp. 2 fdk. 2 alb.
1844: 5 tdr. 7 skp. 2 fdk. 2½ alb.
1915: 3 tdr. 7 skp. 0 fdk. ¼ alb.
1973: 19.9 ha.

Udstykning: 17 b Elna Borgermann, Allesø-Norden 96 (7,1 ha).
17 d Arne Andersen, Overtvedvej 25 (0,8 ha), se 54 a.

Ejerforhold: Gården hørte 1664 sammen med 2 andre gårde i Allesø til Morten Michelsens gods. 1722 fik Kronen skøde på den fra Catharina Meier, enke efter Daniel Bastiansen, Odense. Fæstegård under Kronen 1722–1764. Fæstegård under Dallund 1764–1854. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Peder Madsen.
1716 –1758 Hans Hansen.
1758 –1782 sønnen Bent Hansen, dennes enke.
1782 –1827 Peder Jørgensen.
1827 –1854 Rasmus Mathiasen.

Ejere: 1854–1863 Rasmus Mathiasen.
1863–1898 svigersønnen Jørgen Mathias Nielsen.
1898–1910 plejesønnen Anders Sørensen.
1910–1935 Peder Iversen.
1935–1944 sønnen Georg Iversen.
1947–1970 Buris Mex-Jørgensen, dennes hustru.
1970– sønnen Helge Mex-Jørgensen.

17 b: Allesø-Norden 96

Oprindelig 2 huse, oprettet henholdsvis 1854 og 1855, beliggende på hver side af vejen.
1947 blev de to huses jordtilliggender slået sammen. – Samlet areal 1973: 7,1 ha.

17 b: Areal 1915: 1 skp. 3 fdk. ½ alb.

Ejere: 1854–1860 Niels Knudsen.
1860–1865 Michael Hansen.
1865–1867 Rasmus Nielsen.
1867–1938 Martin Andersen.
1938–1944 sønnen Niels Andersen.

17 c: Areal 1915: 3 skp. 2 fdk. 1¼ alb. (incl. 5d, 8b).

Ejere: 1855–1869 Lars Rasmussen.
1869–1897 Rasmus Larsen.
1897–1910 Lars Chr. Larsen.
1910–1913 Jørgen Chr. Hansen.
1913–1917 Hans Simon Jensen.
1917–1944 Thomas Nielsen.

Ejere:
(17 b, c) 1947–1958 Svend Jacobsen.
1958– Karl Borgermann, dennes hustru Elna Borgermann.

Allesø: Matr. nr. 18 (gl. matr. nr. 15):

18 a: »Lindegård«, Allesø-Norden 7

Oprindelig 4-længet gård med nuværende placering.

Hartkorn: 1688: 5 tdr. 7 skp. 0 fdk. 2 alb.
1844: 5 tdr. 6 skp. 2 fdk. 1¼ alb.
1915: 4 tdr. 1 skp. 2 fdk. 0 alb.
1973: 17,5 ha.

Udstykning: 18 b Emilie Knudsen, Fredskovvej 65 (0,9 ha), se 12 e.
18 c Holger Jørgensen, Allesø-Norden 158 (8,3 ha), se 22 f.

Ejerforhold: Udlagt til ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Mads Nielsen.
–1717 Jørgen Jørgensen.
1717–1751 Claus Jørgensen.
1751 – sønnen Jørgen Clausen.
1772,–1808 Jørgen Ibsen.
1808–1843 svigersønnen Lars Bendtsen.
1843–1852 sønnen Peder Larsen.

Ejere: 1852–1882 Peder Larsen.
1882–1911 sønnen Lars Pedersen.
1911–1929 Laurits Rasmussen.
1929–1944 svigersønnen Lohmann Rasmussen.
1947–1968 Lohmann Rasmussen.
1968– sønnen Erik Lohmann Rasmussen.

Allesø: Matr. nr. 19 (gl. matr. nr. 22):

19 a: »Højgård«, Allesø-Norden 3

Oprindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed.

Hartkorn: 1688: 3 tdr. 1 skp. 3 fdk. 2 alb.
1844: 5 tdr. 6 skp. 0 fdk. ¼ alb.
1915: 4 tdr. 3 skp. 1 fdk. 2¾ alb.
1973: 21,6 ha. (19 a: 17,7 ha).

Udstykning: 19 b Anders Olesen, Allesø-Norden 140 (6,7 ha).
19 c Poul Otto Burmeister, Valkendrupgyden 78 (0,9 ha).
19 d Carl Hansen, Fredskovvej 140 (0,9 ha), se 29 a.

Ejerforhold: Gården var oprindeligt tillagt bispeembedet i Odense. Udlagt som ryttergods 1689. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Anders Madsen.
–1707 Anders Jørgensen.
1707–1747 sønnen Jørgen Andersen.
1747–1784 sønnen Anders Jørgensen.
1784 – sønnen Hans Andersen.
1797,–1825 Rasmus Andersen, g.m. Hans Andersens enke.
1825–1852 Rasmus Rasmussen.

Ejere: 1852–1872 Rasmus Rasmussen.
1872–1907 svigersønnen Hans Rasmussen.
1907–1928 sønnen Johannes Rasmussen.
1928–1944 sønnen Peder Rasmussen.
1947–1959 Peder Rasmussen, dennes hustru Ingeborg Rasmussen.
1959– sønnen Karl Højgaard Rasmussen.

Gården har således siden ca. 1700 kun været i 2 slægters fæste og eje.

19 b: Allesø-Norden 170

Opført omkr. 1866.
Nedlagt som landbrugsejendom.

Ejere: 1866 Skøde til Hans Rasmussen fra Rasmus Rasmussen.
1866–1900 Hans Rasmussen.
1900–1944 Jørgen Rasmussen.
1947–1949 Anders Thomsen.
1949–1950 Aage Rasmussen.
1950–1954 Herman Jensen.
1954–1972 Hans Jensen.
Fra 1972 tillægsparcel til matr. nr. 25 b.

19 c: Valkendrupgyden 78

Oprettet omkr. 1866, tillagt matr. nr. 1 b 1899.

Samlet areal 1973: 3,9 ha.

<i>Ejere:</i>	1866	Skøde til Hans Chr. Christensen fra Rasmus Rasmussen.
	1866–1893	Hans Chr. Christensen.
	1893–1896	Karl Mar. Knudsen.
	1896–1912	Rasmus Kristensen.
	1912–1913	Kristen Kristoffersen.
	1913–1954	Rasmus Ankjær Knudsen, dennes enke.
	1954–1961	Thorvald Frederiksen.
	1961–1967	Tage Christensen.
	1967–	Otto Burmeister.

Allesø: Matr. nr. 20 (gl. matr. nr. 21 og 16):

20 a: »Lundsgård«, Korsgade 4

Oprindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed. Stuehuset opført 1859, de øvrige længer efter brand 1973.

<i>Hartkorn:</i>	1688:	2 tdr. 1 skp. 0 fdk. 1 alb. (matr. nr. 16)
		3 tdr. 5 skp. 0 fdk. 0 alb. (matr. nr. 21)
	1844:	6 tdr. 0 skp. 3 fdk. ½ alb.
	1915:	5 tdr. 2 skp. 2 fdk. ¼ alb.
	1973:	20,9 ha.

Udstykning: 20 c Carl Rasmussen, Overtvedvej 30 (0,8 ha), se 22 d.

Ejerforhold: De to gårde, der 1688 henholdsvis ejedes af Anders Bøgvad (matr. nr. 16) og var tillagt bispeembedet i Odense (matr. nr. 21), havde – efter at de begge var udlagt til ryttergods, hvilket for sidstnævntes vedkommende skete 1689 – samme fæster. Den ene har sandsynligvis efter svenskekrigen været ødegård, antagelig matr. nr. 16, idet dens fæster i 1664 foruden denne har to andre gårde i fæste (gl. matr. nr. 11 og 14). Gården er formodentlig blevet nedrevet, og dens jord er blevet bortfæstet til fæsteren af gård, gl. matr. nr. 21. I forbindelse med udskiftningen sælges en del af jorden til matr. nr. 1 i Beldringe (se nuv. matr. nr. 4), resten tillægges nuv. matr. nr. 20. Fæstegods under Kronen indtil 1764, under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Matr. nr. 20 a, Lundsgård, Korsgade 4, genopført efter brand 1973. (Fot. Jørn Andersen).

- Fæstere:**
1664	Thomas Rasmussen (matr. nr. 16).
	Jørgen Poulsen (matr. nr. 21).
1688	Søren Hansen (matr. nr. 16).
	Anders Madsen (matr. nr. 21).
1696	Niels Hansen (Matr. nr. 16)
	Anders og Hans Madsen (matr. nr. 21).
1719–1753	Rasmus Jørgensen.
1753–1758	sønnen Rasmus Rasmussen.
1758–1806	Mathias Hansen.
1806–1839	Christen Sigvartsen, søn af Sigvart Jensen, nuv. matr. nr. 29.
1839–1849	sønnen Peder Christensen.
1849–1952	Jeppe Pedersen, sognefoged, søn af Steffen Pedersen, Toftegård.
- Ejere:**
1852–1888	Jeppe Pedersen, dennes enke Karen Hansdatter.
1888–1907	Jens Chr. Jensen, dennes enke Ane Marie Andersen.
1907–1944	Anders Nielsen, g.m. Ane Marie Andersen.
1948–1960	Jens Larsen, indtil da ejer af Hjørnegård, matr. nr. 11 a.
1960–	sønnen Bent Larsen.

Allesø: Matr. nr. 21 (gl. matr. nr. 11):

21 a: »Toftegård«, Allesøvej 5

Oprindelig 4-længet gård, beliggende på den modsatte side af vejen; genopført på sin nuværende beliggenhed efter brand 1875.

Hartkorn: 1688: 2 tdr. 7 skp. 1 fdk. 2 alb.
1844: 5 tdr. 5 skp. 3 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
1915: 5 tdr. 5 skp. 3 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
1973: 27,6 ha.

Udstykning: 21 d Inger Lauritsen, Overtvedvej 15 (0,5 ha), se 55 b.

Ejerforhold: Ifølge jordebogen af 1688 er gården udlagt som ryttergods. Den er ikke opført i jordebog over ryttergods 1696. I jordebog fra omkr. 1715 er Allesø kirke anført som ejer. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664 Thomas Rasmussen (tillige fæster af gl. matr. nr. 14 og 16)
1688 Ole Steffensen.
1718,–1745 sønnen Steffen Olsen.
1745–1746 Jens Ibsen, g.m. Steffen Olsens enke.
1746 – Peder Jørgensen, g.m. Jens Ibsens enke.
1787,–1821 Steffen Jørgensen, dennes enke.
1821–1852 sønnen Peder Steffensen.

Ejere: 1852–1880 Peder Steffensen, dennes enke Ane Kirstine Jeppesdatter.
1880–1884 sønnen Steffen Pedersen.
1884–1935 sønnen Hans Peder Pedersen.
1935–1944 svigersønnen Jens Laurits Jensen.
1947–1959 Jens Laurits Jensen.
1959–1971 sønnen Gunner Jensen.
1971– Jørgen Bendtsen, tillige ejer af matr. nr. 26.

I samme slægts fæste og eje fra ca. 1780 til 1971.

Allesø: Matr. nr. 22 (gl. matr. nr. 7):

22 a: Allesøvej 14

Oprikelig 4-længet gård, nedbrændt 1964. På grunden har den nuværende ejer opført en villa.

Hartkorn: 1688: 5 tdr. 3 skp. 0 fdk. 2 alb.
1844: 5 tdr. 3 skp. 1 fdk. 1¼ alb.
1915: 5 tdr. 3 skp. 3 fdk. ¼ alb.
1973: 19,1 ha. (22 a: 16,4 ha.)

Udstykning: 22 b Rasmus Rasmussen, Beldringevej 203 (7,7 ha).
22 c Svenning Støttrup, Allesø-Norden 152 (12,1 ha).
22 d Carl Rasmussen, Overtvedvej 30 (1,2 ha).
22 e Laurits Schødts, Allesø-Norden 148 (4,2 ha).
22 f Holger Jørgensen, Allesø-Norden 158 (1,7 ha).

Ejerforhold: St. Hans Klosters gods til ca. 1660, derefter udlagt som ryttergods. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1854. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Knud Madsen.
1696,–1710 Peder Hansen.
1710–1757 Jørgen Nielsen.
1757 – dattersønnen Jørgen Rasmussen.
1772 sønnen Rasmus Jørgensen.
1787,–1811 sønnen Jørgen Rasmussen.
1811–1850 svigersønnen Frands Kristensen, dennes enke Kirsten Olsdatter.
1850–1854 Anders Pedersen Teglgaard.

Ejere: 1854–1865 Anders Pedersen Teglgaard.
1865–1900 Chr. Poulsen, g.m. Maren Christensen, enke efter Anders Pedersen Teglgaard.
1900–1944 sønnen Anders Poulsen.
1947–1961 Anders Poulsen.
1961–1962 sønnen Chr. Poulsen.
1962– Marius Rasmussen, tidl. ejer af matr. nr. 23.

22 b: Beldringevej 203

Oprettet omkr. 1854.

Samlet areal 1973: 7,7 ha.

<i>Ejere:</i>	1854	Skøde til Rasmus Friis Nielsen fra Anders Pedersen Teglgård.
	1854–1875	Rasmus Friis Nielsen, væver.
	1875–1909	Hans Chr. Pedersen Nyberg.
	1909–1943	Jens Rasmussen.
	1943–1944	sønnen Rasmus Rasmussen.
	1947–	Rasmus Rasmussen.

22 c: Allesø-Norden 152

Oprettet omkr. 1858.

Samlet areal 1973: 12,2 ha.

<i>Ejere:</i>	1858	Skøde til Jens Knudsen fra Hans Hansen.
	1858–1874	Jens Knudsen.
	1874–1879	Jørgen Jensen.
	1879–1884	Rasmus Rasmussen.
	1884–1923	Niels Kristiansen.
	1923–1932	Chr. Peder Christiansen.
	1932–1935	Niels Morten Nielsen.
	1935–1936	Peder Dalgaard Elkjær.
	1936–1944	Aage Mathiesen.
	1947–1953	Rich. Kronsbjerg.
	1953–1957	Poul Hansen.
	1957–	Svenning Støttrup.

22 d: Overtvedvej 30

Oprettet omkr. 1857.

Samlet areal 1973: 3,2 ha.

<i>Ejere:</i>	1857	Skøde til Peder Henriksen fra Anders Pedersen Teglgård.
	1857–1892	Peder Henriksen, væver.
	1892–1903	Henrik Pedersen.
	1903–1929	Peder Rasmussen.
	1929–	Carl Rasmussen.

22 e: Allesø-Norden 148

Oprettet omkr. 1858.

Samlet areal 1973: 4,2 ha.

<i>Ejere:</i>	1858	Skøde til Jørgen Hansen fra Hans Hansen.
	1858–1863	Jørgen Hansen.
	1863–1907	Hans Jørgensen.
	1907–1909	Mads. Chr. Rasmussen.
	1909–1917	Hans Jørgensen.
	1917–1918	Hans Jacob Christensen.
	1918–1923	Chr. Peder Christiansen.
	1923–1944	Julius Hansen.
	1947–	Laurits Schødts.

22 f: Allesø-Norden 158

Oprettet omkr. 1858.

Samlet areal 1973: 10,0 ha.

<i>Ejere:</i>	1858	Skøde til Morten Nielsen fra Hans Hansen.
	1858–1903	Morten Nielsen.
	1903–1924	Johannes Kristiansen.
	1924–1944	Edvard Hansen, dennes enke.
	1947–	svigersønnen Holger Jørgensen.

Allesø: Matr. nr. 23 (gl. matr. nr. 20):

23 a: »Damsgård«, Allesøvej 18

Oprindelig 4-længet gård med nuværende placering.

<i>Hartkorn:</i>	1688:	5 tdr. 5 skp. 2 fdk. 0 alb.
	1844:	5 tdr. 4 skp. 2 fdk. 0 alb.
	1915:	5 tdr. 0 skp. 0 fdk. 2¾ alb.
	1973:	21,1 ha.

Udstykning: 23 c Carl Rasmussen, Overtvedvej 30 (1,1 ha.), se 22 d.

Ejerforhold: Gården var oprindelig tillagt bispeembedet i Odense. Udlagt som ryttergods 1689. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664 Laurits Hansen.
1688 Peder Steffensen.
–1696 Peder Clausen (jordebog 1696: Rasmus Mikkelsen)
1696–1728 Niels Rasmussen.
1728–,1764 sønnen Rasmus Nielsen.
1772–,1804 sønnen Christen Rasmussen.
1804–1814 Lars Christensen, g.m. Christen Rasmussens enke.
1814–1847 sønnen Poul Larsen, dennes enke.
1847–1852 Edvard Nielsen, gift med Poul Larsens enke.

Ejere: 1852–1866 Edvard Nielsen.
1866–1905 svigersønnen Peder Rasmussen.
1905–1934 sønnen Rasmus Rasmussen.
1934–1944 svigersønnen Magnus Jensen.
1947–1965 Marius Rasmussen, søn af Rasmus Rasmussen.
1965– svigersønnen Vilhelm Larsen.

Gården har således været i samme slægts fæste og eje siden ca. 1700.

Allesø: Matr. nr. 24 (gl. matr. nr. 12):

24 a:

Oprindelig 4-længet gård, beliggende i den østlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Nedlagt som landbrugsejendom efter tyskernes besættelse af Allesø. Bygningerne eksisterer ikke mere.

Hartkorn: 1688: 3 tdr. 7 skp. 1 fdk. 2 alb.
1844: 6 tdr. 0 skp. 2 fdk. 1½ alb.
1915: 5 tdr. 7 skp. 3 fdk. 1 alb.

Udstykning: 24 b Laurits Arnskjær, Overtvedvej 38 (0,8 ha.), se 25 c.
24 e Georg Andersen, Allesøvej 100 (13,6 ha).

Ejerforhold: Udlagt som ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,–1697 Hans Pedersen.
1697–1727 Anders Pedersen.
1727–1748 sønnen Peder Andersen.
1748–1755 sønnen Anders Pedersen.
1755–1770 Jørgen Larsen, svoger til Anders Pedersen.
1770–1809 Niels Rasmussen.
1809–1837 sønnen Rasmus Nielsen.
1837–1843 Rasmus Andersen.
1843–1852 Jens Madsen, g.m. Rasmus Andersens enke.

Ejere: 1852–1872 Jens Madsen.
1872–1883 Ane Marie Hansdatter, enke efter Jens Madsen.
1883–1913 svigersønnen Knud Nielsen, sognefoged.
1913–1923 Marie Katrine Nielsen, enke efter Knud Nielsen.
1923–1944 Hans Chr. Hansen.

24 e: Allesøvej 100

Oprettet 1924.
Samlet areal 1973: 13,6 ha.

Ejere: 1924–1927 Ole Andreas Hansen.
1927–1944 Hans Chr. Andersen, dennes enke.
1947– sønnen Georg Andersen.

Allesø: Matr. nr. 25 (gl. matr. 29):

25 a: Allesøvej 28

Opriindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed.

Hartkorn: 1688: 6 tdr. 5 skp. 3 fdk. 0 alb.
1844: 5 tdr. 1 skp. 3 fdk. 2 alb.
1915: 5 tdr. 6 skp. 3 fdk. 2½ alb.
1973: 20,6 ha.

Udstykning: 25 b Anders Olesen, Allesø-Norden 140 (7,5 ha.)
25 c Laurits Arnskjær, Overtvedvej 38 (0,9 ha.)

Matr. nr. 25 a, Allesøvej 28. (Fot. Jørn Andersen).

Ejerforhold: 1664 ejedes gården af Christen Skeel til Ravnholt, 1688 af Elisabeth Mielle. 1722 fik Kronen skøde på gården efter kammerherre Chr. Carl Gabel til Christiansdal. Fæstegård under Kronen 1722–1764. Fæstegård under Dal-lund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664, 1688 Ole Nielsen.
 –1716 Niels Olsen.
 1716 –1747 Lars Andersen.
 1747 –1770 sønnen Anders Larsen.
 1770 –1820 Hans Ibsen.
 1820 –1852 Ole Hansen.

Ejere: 1852–1858 Ole Hansen, dennes enke Karen Jacobsdatter.
 1858–1877 Jens Olsen, g.m. Karen Jacobsdatter.
 1877–1895 Karen Jacobsdatter.
 1895–1921 Peder Rasmussen, sognefoged.
 1921–1944 Marius Rasmussen.
 1947–1965 Marius Rasmussen.
 1965– sønnen Gunnar Rasmussen.

25 b: Allesø-Norden 140

Oprettet omkr. 1859.

Samlet areal 1973: 14,2 ha.

<i>Ejere:</i>	1859–1901	Hans Bendtsen.
	1901–1922	Poul Hansen.
	1922–1944	Jens Larsen.
	1947–1952	Aage Emil Hansen.
	1952–	Anders Olesen.

25 c: Overtvedvej 38

Oprettet omkr. 1861, tillagt matr. nr. 1 e 1921.

Samlet areal 1973: 5,9 ha.

<i>Ejere:</i>	1861	Skøde til Peder Rasmussen fra Jens Olsen.
	1861–1900	Peder Rasmussen.
	1900–1925	Niels Kristian Jensen.
	1925–1936	Jens Chr. Jensen.
	1936–1944	Jørgen Johs. Madsen.
	1944–1945	Hans Højsager og Niels Jørgensen.
	1945–1949	Kaj From.
	1949–	Laurits Arnskjær.

Allesø: Matr. nr. 26 (gl. matr. nr. 28):

26 a: »Østergård« Allesøvej 38

Oprikelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed.

<i>Hartkorn:</i>	1688:	7 tdr. 4 skp. 2 fdk. 0 alb.
	1844:	5 tdr. 3 skp. 3 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
	1915:	4 tdr. 6 skp. 2 fdk. $\frac{1}{2}$ alb.
	1973:	19,3 ha.

Udstykning: 26 d Gunnar Madsen, Allesø-Norden 185 (18,0 ha).

26 f Svend Åge Knudsen, Fredskovvej 160 (0,2 ha), se 9 u.

Ejerforhold: Landsdommer Jens Lassen, Christiansdal, erhvervede gården ved mageskifte med Kronen 1662. Den gik i arv til hans søn, kaptajn Frederik Lassen til Jerstrup, der afstod den til Kronen 1723. Fæstegård under Kronen 1723–1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Matr. nr. 26 a, Østergård, Allesøvej 38, en af Allesøs gamle slægtsgårde, der ved hvert ejerskifte siden ca. 1800 er overgået fra far til søn. (Fot. Jørn Andersen).

Fæstere: 1664   Niels Andersen.
                  1688   Hans Jørgensen.
                     -1729   Lars Jørgensen.
                  1729-1742   Lars Frandsen.
                  1742-1783   Lars Clemmensen.
                  1783-1835   Jeppes enke.
                  1835-1852   sønnen Bendt Jeppesen.

Ejere: 1852-1879   Bendt Jeppesen.
                  1879-1916   sønnen Jørgen Bendtsen.
                  1916-1944   sønnen Hans Bendtsen.
                  1947-1959   Hans Bendtsen, dennes hustru Kirstine Bendtsen.
                  1959-   sønnen Jørgen Bendtsen.

Gården har således været i samme slægts fæste og eje siden 1783 og er i 6 generationer gået i arv fra far til søn.

26 d: »Øksnehøj«, Allesø-Norden 185

Oprettet 1914.

Samlet areal 1973: 18,0 ha.

Ejere: 1914–1944 Mads Jørgen Madsen.
1947–1962 Mads Jørgen Madsen.
1962– sønnen Gunnar Madsen.

Allesø: Matr. nr. 27 (gl. matr. nr. 25):

27 a: »Tokkeskovgård«, Allesøvej 67

Oprindelig 4-længet gård, beliggende i den østlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Da gården 1838 fæstedes af Anders Jensen, var den meget forfalden, og den nye fæster lod den ret hurtigt udflytte. Det er således den første gård, der udflyttes fra Allesø, og det bekræftes af, at det er den eneste af udflyttergårdene, hvis stuehus opførtes i bindingsværk.

Hartkorn: 1688: 4 tdr. 1 skp. 2 fdk. 1 alb.
1844: 6 tdr. 0 skp. 2 fdk. 1 alb.
1915: 5 tdr. 6 skp. 1 fdk. 1¼ alb.
1973: 41,4 ha. (27 a: 34,1 ha).

Udstykning: 27 c Arne Jacobsen, Allesø-Norden 12 (0,8 ha), se 43.
27 e Svend Aage Knudsen, Fredskovvej 160 (0,2 ha), se 9 u.

Ejerforhold: Gården hørte 1664 sammen med 2 andre gårde i Allesø til Morten Michelsens gods. 1722 fik Kronen skøde på en del af gården fra Catharina Meier, enke efter Daniel Bastiansen, Odense, på resten af gården året efter fra justitsråd Iver Andersen til Hollufgård.
Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664 Jørgen Hansen.
1688,–1730 Ole Andersen, dennes enke.
1730 –1753 stedsønnen Jørgen Olsen.
1753 –1770 Jørgen Hansen, g.m. Jørgen Olsens enke.
1770 –1808 Sivert Jensen.
1808 –1838 sønnen Hans Sivertsen.
1838 –1852 Anders Jensen.

Matr. nr. 27 a, Tokkeskovgård, Allesøvej 67, den første af Allesøes gårde, der udflyttedes. En mark nord for gården har båret navnet Tokkeskov, og det lader formode, at området oprindelig har været dækket af skov. Forleddet er det gamle danske substantiv thokki = et skøn. Tokkejord har været betegnelsen for landsbyens ikke opmålte jord, ofte af ringe kvalitet. (Fot. Jørn Andersen).

Ejere:

1852–1882	Anders Jensen.
1882–1890	Elisabeth Jensdatter, enke efter Anders Jensen.
1890–1939	sønnen Marius Andersen.
1939–1944	svigersønnen Anton Bentsen.
1947–1970	Anton Bentsen.
1970–	sønnen Børge Bentsen.

I samme slægts fæste og eje siden 1838.

Allesø: Matr. nr. 28 (gl. matr. nr. 9):

28 a: »Sildekilde«, Odensegyden 3

Oprindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed. Stuehuset opført 1847.

Matr. nr. 28 a, Sildekilde, Odensegyden 3. Gården har navn efter en tilhørende mark syd for byen, jvf. markkortet si. 74 (Fot. Jørn Andersen).

Hartkorn: 1688: 6 tdr. 1 skp. 3 fdk. 0 alb.
1844: 5 tdr. 7 skp. 1 fdk. 2 alb.
1915: 5 tdr. 6 skp. 0 fdk. 0 alb.
1973: 9,7 ha.

Udstykning: 28 d Laurits Arnskjær, Overtvedvej 38 (0,8 ha), se 25 c.
28 k Peter Hjorth, Søhusvej 208 (2,2 ha), se 8 o.

Ejerforhold: St. Hans Klosters gods til ca. 1660, derefter udlagt som ryttergods. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,–1704 Ole Jensen.
1704 –1742 Hans Jørgensen, dennes enke.
1742 –1758 sønnen Ole Hansen.
1758 –1796 Rasmus Nielsen, g.m. Ole Hansens enke.
1796 –1841 Rasmus Pedersen, dennes enke Johanne Pedersdatter.
1841 –1852 sønnen Peder Rasmussen, sognefoged.

Ejere: 1852–1882 Peder Rasmussen, dennes enke Ane Cathrine Larsdatter.
1882–1908 svigersønnen Peder Rasmussen.
1908–1944 sønnen Rasmus Rasmussen (»Rasmus ved skolen«).
1947–1972 Hans Knudsen.
1972– sønnen Hans Otto Knudsen.

I samme slægts fæste og eje 1796–1944.

Allesø: Matr. nr. 29 (gl. matr. nr. 10):

29 a: Fredskovvej 140

Oprindelig 3-længet gård, sammenbygget med matr. nr. 13, beliggende midt i byen, jvf. kortet si. 33. Udflyttet 1818 (se nedenfor).

Hartkorn: 1688: 2 tdr. 0 skp. 1 fdk. 1 alb.
1798: 1 tdr. 0 skp. 0 fdk. 1¾ alb.
1844: 0 tdr. 4 skp. 1 fdk. 2¼ alb.
1915: 1 tdr. 0 skp. 3 fdk. 1¾ alb.
1973: 7,0 ha (29 a: 2,7 ha).

Udstykning: 29 b Harald Andersen, Fredskovvej 130 (2,1 ha).

Ejerforhold: Udlagt som ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764, derefter under Dallund. 1816 var gården fæsteledig, og det resulterede i, at den sikkert medtagne gård vest for kirken blev nedbrudt, og at Henrik Hansen, ladefoged på Dallund, på gårdens jord i Fredskoven lod opføre et hus, hvor han boede til sin død og bl.a. ernærede sig som grynmalers. I 1852, hvor jorden i Allesø overgik til selveje, havde huset et jordtilliggende på 4 skp. 2 fdk. og 2 alb., svarende til det halve af det, der havde hørt til gården i Allesø. (Se matr. nr. 29 b).

Fæstere: 1664 Laurits Pedersen.
1688.–1725 Hans Andersen.
1725–1758 Jeppe Jensen.
1758 – sønnen Jørgen Ibsen.
1787,1801 Hans Larsen.
1818–1852 Henrik Hansen.

Ejere: 1852–1854 Bodil Cathrine Jacobsdatter, enke efter Henrik Hansen.
1854–1865 Rasmus Hansen.
1865–1890 Michael Hansen.
1890–1929 sønnen Knud Hansen.
1929– sønnen Carl Hansen.

29 b: Fredskovvej 130

1821 fæstede Jørgen Nielsen en jordlod i Allesø Fredskov og lod et nyt hus opføre. Hans efterfølger som fæster fik skøde på det fra Dallund 1857.

Hartkorn: 1844: 3 skp. 2 fdk. ½ alb.
1973: 3,5 ha.

Fæstere: 1821–1847 Jørgen Nielsen.
1847–1857 Peder Pedersen.

Ejere: 1857–1876 Peder Pedersen.
1876–1908 Steffen Pedersen.
1908–1947 Niels Hansen.
1947– Harald Andersen.

Allesø: Matr. nr. 30 (gl. matr. nr. 14):

Oprindelig 3-længet gård i den østlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Nedlagt som landbrugsejendom efter tyskernes besættelse af Allesø. Bygningerne er ikke bevaret.

Hartkorn: 1688: 2 tdr. 0 skp. 1 fdk. 0 alb.
1844: 1 tdr. 0 skp. 2 fdk. ¾ alb.
1915: 1 tdr. 0 skp. 1 fdk. 2¾ alb.

Ejerforhold: 1688 ejedes gården af Christen Skeel til Ravnholt. 1723 fik Kronen skøde på den fra Godske Ditlef Holsten til Langesø. Fæstegård under Kronen 1723–1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664 Thomas Rasmussen (tillige fæster af gl. matr. nr. 11 og 16)
1688 Hans Hansen.
–1713 Rasmus Hansen.
1713–1747 sønnen Hans Rasmussen.
1747–1772 Peder Clausen.
1772–1805 Jens Jørgensen.
1805–1852 Søren Andersen, dennes enke Anne Kirstine Hansdatter.

Ejere: 1852–1854 Anne Kirstine Hansdatter.
1854–1861 svigersønnen Bent Larsen.
1862–1899 Anders Bentsen.
1899–1941 sønnen Lars Bentsen.
1941–1944 svigersønnen Karl Hansen (fra 1947 ejer af matr. 6 a)

Allesø: Matr. nr. 31 (gl. matr. nr. 5):

31 a: Søhusvej 203

Oprindelig 4-længet gård, beliggende i den sydlige del af byen, jvf. kortet si. 33. Udflyttet ca. 1900.

Hartkorn: 1688: 2 tdr. 6 skp. 2 fdk. 2 alb.
1844: 1 tdr. 0 skp. 2 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
1915: 1 tdr. 3 skp. 0 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
1973: 12,7 ha (31 a: 6,4 ha).

Ejerforhold: St. Hans Klosters gods til ca. 1660, derefter udlagt som ryttergods. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Dallund 1764–1852. Derefter selveje.

I matriklerne 1664 og 1688 og jordebogen 1696 betegnes gården som ødegård. I jordebog fra ca. 1720 er præsten betegnet som »bruger« af jorden.

Fæstere: 1664,1696 Rasmus Jensen.
Gl. Jørgen Jensen.
1764 Anders Frandsen.
–1784 Christian Clausen.
1784–1805 Erik Jørgensen.
1805–1831 Jørgen Hansen.
1831–1852 Steffen Christensen, dennes enke Mette
Kirstine Christensdatter.

Ejere: 1852–1866 sønnen Knud Steffensen, slagter.
1866–1888 Ane Cathrine Kæstel.
1888–1899 Johannes Henriksen.
1899–1920 Steffen Pedersen.
1920–1928 Mads Peter Jørgensen.
1928 Karl Peter Jørgensen.
1928–1934 August M. Rasmussen.
1934–1970 Ernst Nielsen.
1970– sønnen Karl Nielsen.

Allesø: Matr. nr. 33 a, 55 a:

Allesø Mølle, Beldringevej

Møllen har været beliggende på Beldringevej, umiddelbart nord for Tværvej. Oprettet af nedennævnte Lars Nielsen. Nedlagt under tyskernes besættelse af Allesø.

Hartkorn: 1844: 0 tdr. 3 skp. 3 fdk. 0 alb.
1915: 0 tdr. 3 skp. 3 fdk. 1¼ alb.

Ejerforhold: Fæstehus under Dallund indtil 1852, derefter selveje.

Fæstere: –1821 Jørgen Larsen.
1821–1845 svigersønnen Lars Nielsen.
1845–1852 Christian Larsen.

Ejere: 1852–1854 Christian Larsen.
1854–1870 Jens Jacob Guldbek.
1870–1911 sønnen Jens Peder Jensen.
1911–1916 Anders P. Jensen.
1916–1944 Marius Jensen.

Allesø: Matr. nr. 35:

Allesøvej 93

Hartkorn: 1844: 0 tdr. 3 skp. 1 fdk. ½ alb.
1915: 1 tdr. 2 skp. 0 fdk. 2¼ alb. (bl.a. tillagt jord fra
matr. nr. 2).
1973: Nedlagt som landbrugsejendom.

Udstykning: 35 e,h Verner Thingholm, Allesøvej 87 (3,7 ha).
35 f Gunnar Hørslev Hansen, Allesøvej 95 (1,5 ha).
35 g Jens J. Rasmussen, Allesøvej 91 (1,7 ha).

Ejerforhold: Fæstehus under Dallund indtil 1852. Derefter selveje.

Fæstere: –1841 Niels Hansen, dennes enke.
1841–1852 sønnen Peder Nielsen.

Ejere: 1852–1881 Peder Nielsen.
1881–1912 sønnen Niels Pedersen, dennes enke.
1912–1944 Julius Pedersen.
1948–1956 Anders Gommesen-Jensen.
1956– Mogens Juul.

35 e, h: Allesøvej 87

Oprettet 1963.
Samlet areal 1973: 3,7 ha.

Ejer: 1963– Verner Thingholm, gartner.

35 f: Allesøvej 95

Oprettet 1964.

Samlet areal 1973: 1,5 ha.

Ejer: 1964– Gunnar Hørslev Hansen, gartner.

35 g: Allesøvej 91

Oprettet 1966.

Samlet areal 1973: 1,7 ha.

Ejer: 1966– Jens J. Rasmussen.

Allesø: Matr. nr. 42:

Søhusvej 189

Nord for Søhusvej – fra nuv. matr. nr. 31 a til sognegrænsen – lå oprindeligt 3 lodder, der tidligere har tilhørt smed (matr. nr. 40), bager (matr. nr. 41) og snedker (matr. nr. 42). Her opførtes 1901 den nuværende ejendom af Bendt Bendtsen, der da arbejdede som tømrer. Endvidere er der tillagt ejendommen en lille lod syd for Søhusvej (matr. nr. 48). Denne plet jord – det yderste af sognet – var oprindeligt udset til pestkirkegård, men blev aldrig taget i brug.

Hartkorn: 1915: 0 tdr. 7 skp. 0 fdk. 2½ alb.
1973: 6,5 ha.

Ejere: 1901–1950 Bendt Bendtsen.
1950– Anders Jørgen Lunde.

Allesø: Matr. nr. 43:

Allesø-Norden 12

Nuværende beliggenhed på det oprindelige matrikelkort.

Hartkorn: 1844: 0 tdr. 4 skp. 1 fdk. ½ alb.
1915: 0 tdr. 7 skp. 0 fdk. 1¾ alb.
1973: 7,4 ha.

Ejerforhold: Fæstehus under Dallund indtil 1852. Derefter selveje.

Fæstere: –1787 Jørgen Clausen.
                          1787–1830 Peder Jørgensen.
                          1830–1852 Niels Larsen.

Ejere: 1852–1857 Niels Larsen.
                          1857–1896 Jacob Hansen, snedker.
                          1896–1911 Ane Kirstine Jacobsen.
                          1911–1937 Rasmus Chr. Knudsen, g.m. Ane Kirstine Jacobsen.
                          1937–1944 Arnold Pedersen.
                          1948–1953 Johannes Nielsen.
                          1953–1956 N. J. Probst.
                          1956–1961 Gunner Lange.
                          1961–1970 Carl Poulsen.
                          1970–1976 Axel Pedersen.
                          1976–   Arne Jacobsen.

Allesø: Matr. nr. 46:

Fæstehus under Dallund indtil 1852. Derefter selveje. Den tilhørende jordlod var beliggende mod sogneskellet mod nord, øst for Beldringevej. Huset, det nordligste i Allesø, er anført på det oprindelige matrikelkort (nuv. matr. nr. 45, Allesø Norden 16, nuv. ejer Marius Pedersen). Matr. nr. 46 er udgået af Matriklen.

Hartkorn: 1844: 0 tdr. 3 skp. 3 fdk. 1¼ alb.
                          Nedlagt som landbrugsejendom.

Udstykning: 46 b Arne Jacobsen, Allesø-Norden 17 (0,1 ha).

Fæstere: –1801 Hans Christensen, dennes enke.
                          1801–1823 Thomas Hansen.
                          1823–1852 Bertel Clausen.

Ejere: 1852–1857 Bertel Clausen.
                          1857–1891 Peder Jørgensen.
                          1891–1915 Lars Rasmussen.
                          1915–1916 Martin Chr. Johansen.
                          1916–   Hans Marius Andersen.

46 b: Allesø-Norden 17

Oprettet 1857. Tillagt matr. nr. 1 c 1921.
Samlet areal 1973: 6,1 ha.

Ejere: 1857–1859 Mads Hansen.
1859–1889 Hans Chr. Knudsen.
1889–1934 Knud Hansen.
1934–1944 Svend Aage Susé.
1947–1974 Svend Jacobsen, dennes hustru.
1974– sønnen Arne Jacobsen.

Allesø: Matr. nr. 47 a:

Allesøvej 99

Selvejerhus.

Hartkorn: 1844: 0 tdr. 3 skp. 3 fdk. ¼ alb.
1915: 0 tdr. 3 skp. 1 fdk. 1¼ alb.
1973: 2,2 ha.

Udstykning: 47 e Bent Nielsen, Allesøvej 97 (1,7 ha).

Ejere: 1837 Skøde til Niels Hansen fra Hans Nielsens
enke.
1837–1879 Niels Hansen.
1879–1916 Peder Nielsen.
1916–1944 Marius Schmidt.
1947–1969 sønnen Erling Schmidt.
1969– sønnen Henning Schmidt.

47 e: Allesøvej 97

Oprettet 1963.

Samlet areal 1973: 1,7 ha.

Ejer: 1963– Bent Nielsen, gartner.

Allesø: Matr. nr. 54:

På matr. nr. 54, en mark beliggende i Allesø Fredskov, er der opført 3 huse, hvoraf de 2 er landbrugsejendomme.

Hartkorn: 1852: 0 tdr. 3 skp. 2 fdk. 2¼ alb.

Ejerforhold: Fæstehus under Dallund indtil 1852 (nuv. matr. nr. 54 d).
Derefter selveje.

Fæstere: –1838 Hans Dinesen.
1838–1852 Rasmus Hansen.

54 a: Overtvedvej 25.

Samlet areal 1973: 3,3 ha (tillagt præstegårdsjord 1921).

<i>Ejere:</i>	1856–1873	Ole Hansen.
	1873–1905	Rasmus Andreasen.
	1905–1906	Christian Jørgensen.
	1906–1908	Lars Jeppesen.
	1908–1917	Johs. Jacob Jensen.
	1917–1932	Rasmus Jørgensen.
	1932–1956	Kristian Andersen.
	1956–	sønnen Arne Andersen.

54 b: se matr. nr. 55.

54 d: Overtvedvej 21.

Samlet areal 1973: 1,7 ha.

<i>Ejere:</i>	1852–1856	Rasmus Hansen.
	1856–1883	Peder Gabrielsen.
	1883–1890	Birgitte Rungstrøm.
	1890–1911	Ole Jensen.
	1911–1968	sønnen Jens Peter Jensen, vejmand, dennes enke.
	1968–	sønnen Orla Jensen.

Allesø: Matr. nr. 55:

På matr. nr. 55, en mark i Allesø Fredskov, er opført nuv. matr. nr. 54 b. Matr. nr. 55 a, en moselod, har været tillagt Allesø mølle (matr. nr. 33 a) og er siden udgået.

54 b: Overtvedvej 15

Samlet areal 1973: 5,7 ha (tillagt præstegårdsjord 1921).

<i>Ejere:</i>	1866–1912	Niels Kristensen.
	1912–1927	Kristen Knudsen.
	1927–1929	Anton Marius Lund.
	1929–1931	Svend Chr. Rask Hampenberg.
	1931–1970	Jørgen Christoffersen, dennes hustru.
	1970–	Inger Lauritsen.

Broby

Broby: Matr. nr. 1 og 2:

2 a: Brobyvej 10

Hartkorn: 1844: Matr. nr. 1: 0 tdr. 0 skp. 3 fdk. 1¼ alb.
Matr. nr. 2: 1 tdr. 1 skp. 3 fdk. 1¼ alb.
1915: Matr. nr. 1: 0 tdr. 0 skp. 3 fdk. 1¼ alb.
Matr. nr. 2: 0 tdr. 1 skp. 1 fdk. 2½ alb.

Ejerforhold: Ved udskiftningen blev der tillagt henholdsvis degneembedet og skolelærerembedet en samlet lod, degneembedet en mindre lod umiddelbart nord for kirken, skolelærerembedet en større lod syd for Brobyvej før Stavadgyden (umiddelbart før nuv. matr. nr. 14 d). Denne mark, der på det oprindelige matrikelkort betegnes »Skolens Græsningslod«, er frasolgt embedet 1905 (til matr. nr. 14 a). Rytterskolen, opført omkr. 1723, afløstes af en ny skole 1915, opført umiddelbart bag den gamle skole (nuv. matr. nr. 2 a, Brobyvej 10).

Broby: Matr. nr. 3 (gl. matr. nr. 1):

3 a: »Anneksgården«

Oprindelig 4-længet gård, beliggende umiddelbart vest for Broby kirke. Nedlagt som landbrugsejendom og udstykket, bygningerne nedrevet 1969.

Hartkorn: 1688: 8 tdr. 0 skp. 0 fdk. 0 alb.
1844: 6 tdr. 3 skp. 3 fdk. 2½ alb.
1915: 2 tdr. 0 skp. 0 fdk. 0 alb.

Udstykning: 3 b Peder Nielsen, Bogensevej 300 (12,1 ha).
3 e Johannes Pedersen, Broby Kirkevej 23 (5,0 ha).

Matr. nr. 3 a, Anneksgården, indtil 1969 beliggende vest for Broby kirke. Billedet stammer fra begyndelsen af århundredet.

Ejerforhold: Oprindelig mensalgods, hørende til præsteembedet i Allesø sogn. Formodentlig overgået til selveje i midten af 1800-tallet.

<i>Fæstere,</i>	1664	Jens Hansen.
<i>ejere:</i>	1688	Niels Jensen.
	1718	Rasmus Nielsen.
	-1780	Rasmus Andersen.
	1780-1810	svigersønnen Anders Steffensen.
	1810-1837	Anders Steffensens enke Karen Rasmusdatter.
	1837-1867	sønnen Anders Andersen.
	1867-1906	sønnen Peder Andersen.
	1906-1927	Ane Kirstine Hansen, enke efter Peder Andersen.
	1927-1951	sønnen Hans Andersen.
	1951-1962	Niels Hansen.
	1962	Arkitekterne Baggesen og Amstrup og lrs. Reymond Jørgensen (A/S »Brobylund«).

I samme slægts fæste og eje fra tiden før 1780 til 1951.

3 b: »Krongård«, Bogensevej 300

Oprettet omkr. 1863.

Samlet areal 1973: 12,1 ha.

<i>Ejere:</i>	1863	Skøde til Chr. Nielsen fra Anders Andersen.
	1863–1882	Chr. Nielsen.
	1882–1902	Anders Hansen.
	1902–1934	Jørgen Poulsen.
	1934–1947	Harald Jensen.
	1947–	Peder Nielsen.

3 e: »Åvang«, Broby Kirkevej 23

Oprettet omkr. 1881.

Samlet areal 1973: 5,0 ha.

<i>Ejere:</i>	1881	Skøde til Rasmus Nielsen fra Peder Andersen.
	1881–1910	Rasmus Nielsen.
	1910–1918	Niels Chr. Hansen.
	1918–1919	Carl Chr. Petersen.
	1919–1921	Lars Sørensen Rasmussen.
	1921	Wilh. Anton Conrad Bocher.
	1921–1924	Anders Rasmussen.
	1924–1933	Rasmus Rasmussen.
	1933–	Johannes Pedersen.

Broby: Matr. nr. 4 (gl. matr. nr. 9):

4 a: Brobyvej 6

Oprindelig 3-længet gård (jvf. brandtaksation 1829) med nuværende beliggenhed.

<i>Hartkorn:</i>	1688:	2 tdr. 7 skp. 3 fdk. 2 alb. (heraf Broby kirke: 2 tdr. 3 skp. 3 fdk. 0 alb.).
	1844:	2 tdr. 1 skp. 0 fdk. 2¼ alb.
	1915:	2 tdr. 1 skp. 0 fdk. 2¼ alb.
	1973:	8,2 ha.

Matr. nr. 4 a, Brobyvej 6, en af Brobys ældste bygninger. Bjælken over indgangsdøren lader formode, at gården er ombygget i 1835 af ejeren Rasmus Larsen og hustru Kirsten Poulsdatter. (Fot. Jørn Andersen).

Ejerforhold: Gården har oprindeligt tilhørt slægten Barsebek, der byggede Broby kirke og gav grund og præstegård tillige med to andre gårde, jvf. si. 44. 1688 er Broby kirke stadig ejer af gårdens jord med undtagelse af 4 skp. og 2 alb., der ejes af baron Friedrich von Vittinghof, Schelenborg, der tillige er ejer af nuv. matr. nr. 21. 1787 er gården i selveje.

Fæstere:

1664	Christen Andersen.
1688	Jens Andersen.
1696	Peder Jørgensen.
ca. 1715	Caspar Nielsen.

Ejere:

1787	Caspar Hansen.
1801.–1827	Hans Rasmussen.
1827–1848	Rasmus Larsen.
1848–1885	Hans Simonsen, g.m. Rasmus Larsens enke.
1885–1913	plejesønnen Rasmus Larsen.
1913–1969	Anders Knudsen.
1969–	sønnen Laurits Knudsen.

Broby: Matr. nr. 5 og 6 (gl. matr. nr. 7):

Der er oprindelig tale om én gård, gl. matr. nr. 7, den ene af de 4 gårde i Broby, der i 1600- og 1700-tallet ejedes af Gråbrødre Hospital. Gl. matr. nr. 7 overgik før de 3 andre gårde til selveje. Det skete i 1805, hvor gården ved auktion solgtes til Peder Krag, Munke Mølle, og forvalter Jensen, Nislevgård, der 1807 lod den udstykke i 2 gårde, nuv. matr. nr. 5 og 6. Ifølge det oprindelige matrikelkort er i årene omkring 1800 fæsteren af nuv. matr. nr. 5 og 6 den samme («Hospitalbonden Niels Rasmussen«).

Gl. matr. nr. 7 havde 2 hovedlodder, den ene strækkende sig fra Sandgravvej til Stavadgyden, den anden syd for Ålemarksgyden. Gården har været en 4-længet gård, beliggende vest for Sandgravvej. På hovedlodden syd for Ålemarksgyden opførtes nuv. matr. nr. 6, Ålemarksgården.

Ca. 1886 nedlagdes nuv. matr. nr. 5, og jorden solgtes til nuv. matr. nr. 8 (matr. nr. 5 a: 8,8 ha). – Der eksisterer således i dag ingen landbrugsejendom i Broby med matr. nr. 5.

Gl. matr. nr. 7:

Oprindelig 4-længet gård, beliggende vest for Sandgravvej, jvf. kortet si. 35.

Hartkorn: 1688: 4 tdr. 3 skp. 3 fdk. 1 alb.
1844: 2 tdr. 3 skp. 0 fdk. 2½ alb. (nuv. matr. nr. 5).
3 tdr. 0 skp. 2 fdk. 2¾ alb. (nuv. matr. nr. 6).

Fæstere: 1664 Per Madsen.
1688 Peder Nielsen.
1719–1741 Ole Pedersen.
1741–1755 Niels Nielsen.
1755– Rasmus Andersen, g.m. Niels Nielsens enke.
1787,1801 Niels Rasmussen.

Nuv. matr. nr. 5:

Ejere: 1807 – Lars Nielsen (jvf. matrikelkort).
1834,1850 Niels Espensen.
1860,–1870 Knud Andreasen.
1870–1879 sønnen Lars Frederik Knudsen.
1879–1880 I. C. Olsen.
1880 Jens Frederiksen.
1880–1885 S. Evald.
1885 Jørgen Rasmussen.
1885–1886 Jørgen Jørgensen.
1886 Jorden solgt til matr. nr. 8.

Nuv. matr. nr. 6:

6 a: »Ålemarksgården«, Ålemarksgyden 44

Hartkorn: 1915: 2 tdr. 2 skp. 1 fdk. ¼ alb.
1973: 11,9 ha.

Udstykning: 6 b Børge Staal Jensen, Viemosevej 34 (1,1 ha).
6 d Fr. Vilh. Nielsen, Ålemarksgyden 54 (2,8 ha).

Ejere:

1807 –	Anders Nielsen.
1834,1850	Søren Eriksen.
1860,–1866	Rasmus Hansen.
1866 –1872	sønnen Anders Rasmussen.
1872 –1875	Christoffer Christoffersen.
1875	Peder Nielsen.
1875 –1877	Ole Pedersen.
1877 –1878	S. Evald.
1878 –1880	Rasmus Jørgensen.
1880	Erik Madsen.
1880 –1881	Peter Henning Petersen.
1881 –1883	Carl Chr. Hansen.
1883 –1885	Hans Peder Hansen.
1885 –1888	Rasmus Jørgensen.
1888 –1903	Jørgen Hansen.
1903 –1918	Peter Christian Larsen.
1918 –1927	sønnen Hans Larsen.
1927 –1965	Hans Peder Hansen, dennes enke.
1965 –	Mogens Walther.

6 b: Viemosevej 34

Oprettet omkr. 1854.

Samlet areal 1973: 1,3 ha (6 b: 1,1 ha).

Ejere:

1854	Skøde til Rasmus Andersen fra Søren Eriksen.
1854–1859	Rasmus Andersen.
1859–1895	Hans Jacobsen.
1895–1925	sønnen Rasmus Jacobsen.
1925–1926	Mads Nielsen.
1926–1929	Laurits Chr. Jørgensen.
1929–1930	Anders Sørensen.
1930–1941	Martin Andreas Jørgensen.
1941–1947	Ove E. Benediktsen.
1947	Hartvig Hansen.
1947–	Børge Staal Jensen.

6 d: Ålemarksgyden 54

Oprettet omkr. 1860.

Samlet areal 1973: 2,8 ha.

<i>Ejere:</i>	–1869	Johan Jensen.
	1869–1915	Hans Pedersen.
	1915–1916	Hans Chr. Martinsen.
	1916–1919	Rasmus Chr. Jørgensen.
	1919–1920	Marius Larsen.
	1920–1929	Per Oluf Johansen.
	1929–	Fr. Vilh. Nielsen.

Broby: Matr. nr. 7 (gl. matr. nr. 16):

7 a: »Viemosegården«, Bogensevej 525

Gården har på det oprindelige matrikelkort sin nuværende placering. Den er formodentlig udflyttet i forbindelse med overgang fra fæstegård til selvejergård. Dette er sket på et ret tidligt tidspunkt – mellem 1785 og 1801, idet Niels Pedersen i 1785 fæster gården under Åløkkegården og på folketællingslisten i 1801 betegnes som selvejer. – Det nuværende stuehus er opført 1874.

<i>Hartkorn:</i>	1688:	9 tdr. 5 skp. 3 fdk. 2 alb.
	1844:	5 tdr. 2 skp. 2 fdk. ½ alb.
	1915:	4 tdr. 1 skp. 3 fdk. 2¾ alb.
	1973:	15,3 ha.

Udstykning: 7 g Gunni Rasmussen, Skovshøjrupvej 11 (3,6 ha).

Ejerforhold: I matriklerne 1664 og 1688 er Odense Gymnasium anført som ejer. 1723 får Kronen skøde på gården efter justitsråd Iver Andersen til Hollufgård. Fæstegård under Kronen 1723–1764. Fæstegård under Åløkkegården 1764–ca. 1790. Derefter selveje.

<i>Fæstere:</i>	1664,1688	Hans Nielsen.
	–1724	Peder Rasmussen.
	1724–1739	Knud Pedersen, dennes enke.
	1739–1741	sønnen Peder Knudsen.
	1741–1762	Niels Ibsen, g.m. Peder Knudsens enke.
	1762–1785	sønnen Peder Nielsen.
	1785–	sønnen Niels Pedersen.

Ejere: 1801 Niels Pedersen.
1834,-1847 sønnen Niels Nielsen.
1847-1861 svigersønnen Anders Jensen.
1861-1886 Hans Jørgen Emil Hansen, g.m. Anders Jensens enke.
1886-1895 Jens Gotfred Andersen.
1895-1946 Anders Nielsen.
1946- sønnen Peter Nielsen.

I samme slægts fæste og eje 1724-1886.

Broby: Matr. nr. 8 (gl. matr. nr. 5):

8 a: »Langkærgård«, Brobyvej 9

Oprindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed.

Hartkorn: 1688: 10 tdr. 3 skp. 1 fdk. 0 alb.
1844: 6 tdr. 6 skp. 1 fdk. 1½ alb.
1915: 8 tdr. 7 skp. 2 fdk. ½ alb.
1973: 33,9 ha (8 a: 24,8 ha).

Udstykning: 8 b Kristian Vittrup, Viemosevej 24 (2,1 ha).
8 h Hartvig Nicolaisen, Ålemarksgyden (5,0 ha).

Ejerforhold: Gården ejedes indtil 1639 af Jørgen Brahe til Hvedholm, derefter af Gråbrødre Hospital, hvor det sidste fæste fandt sted 1853. Overgang til selveje 1862.

Fæstere: 1664 Knud Simonsen.
1688,-1700 Enevold Hansen.
1700-1716 unge Hans Steffensen.
1716-1748 Lars Pedersen.
1748-1766 Rasmus Jensen, g.m. Lars Pedersens enke.
1766-1795 sønnen Lars Rasmussen.
1795-1826 Hans Christoffersen, g.m. Lars Rasmussens enke.
1826-1853 Anders Pedersen.
1853-1862 svigersønnen Johan Christiansen.

Ejere: 1862-1881 Johan Christiansen.
1881-1916 Lorents Peder Hansen.
1916-1957 sønnen Lars Chr. (Hansen) Larnkjær.
1957- sønnen Lorents Larnkjær.

8 b: Viemosevej 24

Oprettet omkr. 1864.

Samlet areal 1973: 2,9 ha (8 b: 2,1 ha).

<i>Ejere:</i>	1864	Skøde til Anders Nielsen fra Johan Christiansen.
	1864–1900	Anders Nielsen.
	1900–1918	Petrine Andersen.
	1918–1958	Rasmus Peter Larsen.
	1958–1963	Anine Hansen.
	1963–	Kristian Vittrup.

Broby: Matr. nr. 9 (gl. matr. nr. 6):

9 a: »Bækgården«, Ålemarksgyden 92

Udflytning af gården fra Broby er sandsynligvis sket umiddelbart efter udskiftningen, idet gården på det oprindelige matrikelkort har sin nuværende placering. En bjælke, der er indmuret i den nuværende staldbygning, bærer indskriften: PHS – MPD 1789, og den understreger sandsynligheden af, at Peder Hansen, gift med Maren Pedersdatter, har ladet gården udflytte i 1789 (jvf. si. 109).

Omkr. 1888 deltes jorden mellem to fætre, idet den ene overtog Bækgården og den anden opførte Bakkegården (nuv. matr. nr. 9 d, g, h, l).

<i>Hartkorn:</i>	1688:	5 tdr. 6 skp. 3 fdk. 0 alb.
	1844:	8 tdr. 7 skp. 1 fdk. ½ alb.
	1915:	2 tdr. 5 skp. 1 fdk. ¼ alb.
	1973:	15,3 ha.

Udstykning: 9 b Niels Torp, Ålemarksgyden 37 (2,8 ha).
9 d,g,h,l Børge Nielsen, Ålemarksgyden 91 (19,2 ha).
9 e Kristian Vittrup, Viemosevej 24 (0,8 ha).
9 f Arne Vemby, Bogensevej 480 (12,7 ha).

Ejerforhold: Gården ejedes indtil 1639 af Jørgen Brahe til Hvedholm, derefter af Gråbrødre Hospital, hvor det sidste skifte fandt sted 1853. Overgang til selveje 1865.

<i>Fæstere:</i>	1664	Mads Hansen.
	1688,–1717	Hans Steffensen.
	1717–1774	sønnen Thomas Hansen.
	1774–1821	Peder Hansen.
	1821–1849	sønnen Thomas Pedersen, dennes enke.
	1849–1865	Christian Rasmussen.

<i>Ejere:</i>	1865–1876	Christian Rasmussen.
	1876–1888	Lars Christiansen.
	1888–1907	Mads Jensen.
	1907–1935	Hans P. Larsen.
	1935–1940	Hans Peder Hansen.
	1940–1943	Anders Madsen.
	1943–1946	K. Damgaard.
	1946–1947	Niels Pedersen.
	1947–1952	Johannes Broe.
	1952–1965	Chr. Hansen, eksportør.
	1965–1972	Nis Jørgensen, ingeniør.
	1972–	Helmuth Knudsen, arkitekt.

9 f, 20 b: »Bentvedgård«, Bogensevej 480

20 b oprettet omkr. 1851, fra 1870 tillige 9 f.
Samlet areal 1973: 12,7 ha.

<i>Ejere:</i>	1851–1853	Niels Hansen.
	1853–1872	Hans Larsen.
	1872–1874	Rasmus Hansen.
	1874–1894	Niels Christensen.
	1894–1909	Gertrud Marie Christensen, enke efter Niels Christensen.
	1909–1948	Chr. Christensen.
	1948–1970	sønnen Carl Christensen.
	1970–	Arne Vemby.

9 g: »Bakkegården«, Ålemarksgyden 91

Opført omkr. 1888.
Samlet areal 1973: 19,2 ha.

<i>Ejere:</i>	1888–1925	Lars Sørensen.
	1925–1951	Hans Jørgen Nielsen.
	1951–	sønnen Børge Nielsen.

Broby: Matr. nr. 10 (gl. matr. nr. 4):

10 a: »Lundsgård«, Valkendrupgyden 40

Udflytning af gården fra Broby er sket på et ret tidligt tidspunkt, idet gården på det oprindelige matrikelkort har sin nuværende placering. Om dens oprindelige beliggenhed se si. 36.

Hartkorn: 1688: 17 tdr. 0 skp. 1 fdk. 0 alb.
1844: 7 tdr. 6 skp. 2 fdk. ½ alb.
1915: 7 tdr. 4 skp. 2 fdk. 1 alb.
1973: 27,1 ha.

Udstykning: 10 c Aksel Fugl Hansen, Søballevej 10 (1,3 ha).
10 d Svend Pedersen, Bogensevej 337 (10,8 ha).

Ejerforhold: Gården ejedes indtil 1639 af Jørgen Brahe til Hvedholm, derefter af Gråbrødre Hospital, hvor det sidste skifte fandt sted 1847. Overgang til selveje 1862.

Jacob Madsen anfører i sin visitatsbog i forbindelse med visitats i Broby kirke den 27. juli 1589: »Jomfrue Anne Valkendrop begynt en Affuelsgard nu Paaske, Brobygard, ligger ved Søen«. R. Chr. Sørensen Allesø antager i sin bog om Allesø-Næsbyhovedbroby si. 29 og 36, at det er Lunds-gård, der opføres på dette tidspunkt, og at det var den adelige slægt, der ejede den, der siden skænkede den til Gråbrødre Hospital. Som nævnt var det Jørgen Brahe til Hvedholm, der 1639 mageskiftede med hospitalet. 1589 ejedes Hvedholm af Erik Bille, og han var ugift. Familien Valkendorf var ejer af Glorup, men der synes ikke at kunne påvises nogen Anne Valkendorf omkring 1589.

Fæstere: 1664,–1689 Steffen Lauritsen.
1689–1714/32 Peder Jensen.
1714/32–1742 svigersønnen Jørgen Hansen, dennes enke.
1742–1748 Peder Andersen, g.m. Jørgen Hansens enke.
1748–1752 Niels Nielsen, g.m. Peder Hansens enke.
1752–1796 Hans Jørgensen, søn af Jørgen Hansen.
1796–1847 Hans Madsen, g.m. Hans Jørgensens enke.
1847–1862 sønnen Mads Hansen.

Ejere: 1862–1897 svigersønnen Rasmus Jensen.
1897–1915 svigersønnen Jens Henning Nielsen.
1915–1917 Peder Larsen.
1917–1972 Jørgen Peder Pedersen.
1972– Hans Holger Andersen.

Gården har således været i samme slægts fæste og eje 1689–1915.

10 d: Bogensevej 337

Oprettet 1946, ikke bebygget.
Samlet areal 1973: 10,8 ha.

Ejere: 1946–1962 Arthur Knudsen, kreaturhdl.
1962– Svend Petersen, eksportør.

Broby: Matr. nr. 11 (gl. matr. nr. 18):

11 a/e: Chr. Lehnsvænget 2

Opriidelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed nordvest for Broby kirke. Bygningerne delvis bevaret (nuv. ejer: form. Knud Nielsen).

Hartkorn: 1688: 4 tdr. 7 skp. 3 fdk. 1 alb.
1844: 5 tdr. 4 skp. 3 fdk. 1½ alb.
1915: 2 tdr. 4 skp. 0 fdk. 2¾ alb.
1918: 1 tdr. 2 skp. 2 fdk 1¼ alb. (11 e).
1973: Nedlagt som landbrugsejendom.

Udstykning: 11 c Marius Rasmussen, Bogensevej 277 (5,4 ha).
11 d Hans Jørgen Pedersen, Bogensevej 291 (6,0 ha).
1918 frasolgte en del af gårdens jord til matr. nr. 3 b, og den resterende jord fik matr. nr. 11 e (se nedenfor).

Ejerforhold: Gården udgjorde 1688 en del af det gods, som Hans Bang, sognepræst i Særslev, ejede, og den er som »propriætærgods« udlagt som ryttergods efter 1696, idet den ikke figurerer i ryttergodsets jordebog fra dette år. 1764–1853 fæstegård under Åløkkegården. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Anders Madsen.
1718 Peder Nielsen.
–1785 Peder Nielsen.
1785–1826 sønnen Niels Pedersen.
1826–1853 Hans Rasmussen.

Ejere: 1853–1858 Hans Rasmussen.
1858–1888 svigersønnen Hans Chr. Madsen, dennes enke Ane Marie Hansen.
1888–1916 svigersønnen Jørgen Hansen.

11a:
1918– se Krongård, matr. nr. 3 b.
(En del af jorden er købt til udstykning af Ebbe Pedersen, Søndersø).

11e:
1916–1925 Martin Nielsen.
1925–1948 Thorvald Pedersen.
1948 Thomas Nielsen.
1948–1969 Hans Ditlevsen.
1969– A/S Lindkærhuset ved Petersen & Rasmussen.

11 c, 44 a: Bogensevej 277

Oprettet omkr. 1902.

Samlet areal 1973: 6,4 ha (11 c: 5,4 ha).

Ejere: 1903–1908 Rasmus Martinus Bytofte.
1908–1933 Mads Rasmussen, dennes enke.
1933– Marius Rasmussen.

11 d: Bogensevej 291

Oprettet omkr. 1906.

Samlet areal 1973: 6,0 ha.

Ejere: 1906–1913 Hans Chr. Andersen.
1913–1928 Ejler Jensen.
1928–1944 Ingvard Lyngsøe.
1944– Hans Jørgen Pedersen.

Broby: Matr. nr. 12 (gl. matr. nr. 11):

12 a: »Lindegård«, Bogensevej 309

Oprindelig 4-længet gård, beliggende i Kirkeballe, jvf. kortet si. 35. Udflyttet ca. 1858.

Hartkorn: 1688: 8 tdr. 3 skp. 0 fdk. 2 alb.
1844: 6 tdr. 0 skp. 0 fdk. 2¾ alb.
1916: 3 tdr. 2 skp. 1 fdk. 1 alb.
1973: 14,9 ha.

Udstykning: 12 b Odense Kommune, Kirkendrupvej 90 (9,1 ha) (= Kirkendrup, matr. nr. 3 a).

12 f Gudmund Thingholm, Brobyvej 4 (1,0 ha), se matr. nr. 13 d.

12 h Odense Kommune, Kirkendrupvej 65 (3,3 ha) (= Kirkendrup, matr. nr. 2 p).

Ejerforhold: Ifølge matriklerne 1664 og 1688 var gården en del af det gods, som amtmand Chr. Lindenow ejede. 1689 ejedes gården af sekretær i det Danske Kancelli Peder Rodsteen, efter hvem Kronen fik skøde samme år. Fæstegård under Kronen 1689–1764. Fæstegård under Ålækkegården 1764–1849. Derefter selveje.

<i>Fæstere:</i>	1664	Hans Jørgensen.
	1688,–1691	Jørgen Hansen.
	1691 –1737	Søren Jensen, dennes enke.
	1737 –1759	Rasmus Knudsen.
	1759 –1779	sønnen Knud Rasmussen.
	1779 –1788	Jerre Rasmussen, tidl. selvejer i Truelse.
	1788 –1815	Peder Nielsen »Hjørne«, dennes enke.
	1815 –1827	sønnen Jørgen Pedersen.
	1827 –1834	Hans Pedersen
	1834 –1849	Jens Nielsen.
 <i>Ejere:</i>	 1849–1862	 Jens Nielsen.
	1862–1899	Niels Clausen.
	1899–1971	sønnen Mads Nielsen, dennes enke.
	1971–	sønnen Johs. Nielsen.

Broby: Matr. nr. 13 (gl. matr. nr. 20):

13 a: Brobyvej 15

Oprindelig 3-længet gård (jvf. brandtaksation 1829), beliggende Brobyvej 4, hvor nu Gudmund Thingholms gartneri ligger. Dele af de gamle bygninger bevaredes her til ca. 1960.

Gården blev 1863 flyttet til sin nuværende beliggenhed, Brobyvej 15. Her (i haven) lå tidligere matr. nr. 15, der – antagelig i første halvdel af 1800-tallet – er flyttet ud på Broby mark (matr. nr. 15 a, Ålemarksgyden 37, nuv. ejer: Niels Torp). Matr. nr. 15 b er tillagt matr. nr. 13 a.

Hartkorn: 1688: 9 tdr. 3 skp. 1 fdk. 1 alb.
 1844: 5 tdr. 0 skp. 3 fdk. 0 alb.
 1915: 7 tdr. 0 skp. 3 fdk. 2½ alb.
 1973: 22,9 ha (13 a: 13,6 ha).

Udstykning: 13 b Gunner Jørgensen, Spurvelundvej 47 (1,6 ha).

Ejerforhold: Som ejer anføres 1688 Kgl. Majestæt; gården er således på et ret tidligt tidspunkt indgået i Kronens gods. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Åløkkegården 1764–1849. Derefter selveje.

Fæstere: 1688 Jens Hansen.
 1696,–1718 Niels Olufsen.
 1718 –1732 sønnen Oluf Nielsen.
 1732 –1753 Niels Hansen.
 1753 –1796 Peder Olsen.
 1796 –1820 Rasmus Andersen, der 31 år gammel giftede sig med Peder Olsens enke, 60 år gammel.
 1820 –1831 Rasmus Pedersen.
 1831 –1849 Christian Johansen, smed i Broby (smedjen fæstedes 1834 af smed Peder Rasmussen)

Ejere: 1849–1855 Christian Johansen.
 1855–1891 svigersønnen Niels Rasmussen.
 1891–1936 sønnen Lars Chr. Nielsen.
 1936– sønnen Karl Nielsen.

I samme slægts fæste og eje siden 1831.

13 b: »Sømålshuset«, Spurvelundvej 47

Samlet areal 1973: 1,6 ha.

Ejere: –1867 Mads Hansen.
 1867–1888 Niels Eriksen.
 1888–1893 Rasmus Madsen.
 1893–1927 Thomas Jørgensen.
 1927–1972 Karl Jørgensen, dennes enke.
 1972– sønnen Gunner Jørgensen.

13 d: Brobyvej 4

Oprindelig hus med jordtilliggende på 2 fdk. ¼ alb. I perioden 1908–18 tilkøbtes matr. nr. 14 i, 44 e, 44 f og 44 l, i 1927 12 f (2 skp. 0 fdk. 1¼ alb.), og der oprettedes gartneri. Samlet areal 1973: 1,0 ha.

Ejere: 1867 Skøde fra Anders Andersen til Knud Langhoff Pedersen og Henrik Pedersen.
 1867–1872 Knud Langhoff Pedersen og Henrik Pedersen.
 1872–1875 Knud Langhoff Pedersen.
 1875–1876 Jørgen Chr. Hansen.
 1876–1879 Ole Henriksen.
 1879–1881 H. Chr. Rasmussen.
 1881–1905 Peder Knudsen.
 1905–1958 Jens Pedersen, gartner.
 1958 Henry Glad, gartner.
 1958– Gudmund Thingholm, gartner.

Broby: Matr. nr. 14 (gl. matr. nr. 2):

14 a: Brobyvej 30

Orprindelig 4-længet gård, beliggende i Kirkeballe, jvf. kortet si. 35. Udflyttet 1930.

Hartkorn: 1688: 9 tdr. 4 skp. 3 fdk. 2 alb.
1844: 6 tdr. 0 skp. 1 fdk. ½ alb.
1915: 4 tdr. 1 skp. 1 fdk. 2 alb.
1973: 17,7 ha.

Udstykning: 14 d Ejgil Christensen, Brobyvej 70 (9,9 ha).
14 e Mogens Kristiansen, Brobyvej 61 (2,2 ha).
14 l Lorents Larnkjær, Brobyvej 9 (0,3).

Ejerforhold: Gården var 1688 tillagt det embede, som magister Jørgen Hansen havde, formodentlig ved Odense Gymnasium. Indtil 1723, hvor Kronen fik skøde på gården, var ejeren major Jørgen Tyge Seefeld til Margård. Fæstegård under Kronen 1723–1764. Fæstegård under Ålækkegården 1764–1851. Derefter selveje.

Fæstere: 1664, 1718 Niels Andersen.
–1727 Anders Nielsen, sandsynligvis søn af Niels Andersen.
1727–1745 sønnen Niels Andersen.
1745–1770 Thomas Abrahamsen.
1770–1811 Niels Nielsen (søn af Niels Nielsen, matr. nr. 22).
1811–1851 Hans Nielsen, dennes enke.

Ejere: 1851– sønnen Hans Hansen.
1860 Hans Peter Rasmus Hellfach.
–1868 Peter Knudsen.
1868–1888 Hans Marquardsen.
1888–1902 svigersønnen Rasmus Jensen.
1902–1929 Peter Chr. Rasmussen.
1929–1959 Otto Nielsen.
1959– sønnen Arne Nielsen.

14 d: Brobyvej 70

Samlet areal 1973: 9,9 ha.

<i>Ejere:</i>	1872	Skøde til Anders Rasmussen fra boghandler F. K. Helm-Petersen, Odense, der 1851 fra ejeren af 14 a havde fået skøde på 14 c.
	1872–1882	Anders Rasmussen.
	1882–1888	Rasmus Hansen.
	1888–1894	Jens Chr. Jensen.
	1894–1940	Lars Sørensen, dennes enke.
	1940–1942	Niels Lindegaard Christensen.
	1942	Peter Jensen.
	1942–1949	Anders Søfelde Hansen.
	1949–	Ejgil Christensen.

14 e: (samt matr. 29): Brobyvej 61

Sandsynligvis oprettet omkr. 1866.

Samlet areal 1973: 10,0 ha (14 e: 2,2 ha).

Matr. nr. 29 (7,8 ha) er udstykket fra matr. nr. 5, der som nævnt blev nedlagt 1886.

<i>Ejere:</i>	1866	Skøde til Hans Jacob Thomsen Lange fra Thomas Lange, lærer i Broby 1843–1878.
	1866–1878	Hans Jacob Thomsen Lange.
	1878–1885	Rasmus Johansen.
	1885–1893	Kristen Sørensen.
	1893–1911	Søren og Rasmus Nielsen.
	1911–1914	Peder Chr. Nielsen.
	1914–1937	Rasmus Clausen.
	1937–1964	Karl Hansen.
	1964–1970	Anton K. Juul.
	1970–	Mogens Kristiansen.

Broby: Matr. nr. 15 (gl. matr. nr. 12):

15 a: Ålemarksgyden 37

Oprindelig 4-længet gård, beliggende i Broby by (i haven til gård matr. nr. 13 a, Brobyvej 15). Udflytning er sandsynligvis sket i første halvdel af 1800-tallet, idet det nuværende stuehus, opført 1915, afløste en lav, gammel bindingsværkslænge, liggende langs vejen. Gårdens øvrige længer er opført i 1890'erne. På det oprindelige matrikelkort er gården dog beliggende i Broby (Brobyvej 15).

Hartkorn: 1688: 5 tdr. 0 skp. 2 fdk. 2 alb.
1844: 4 tdr. 7 skp. 3 fdk. 0 alb.
1915: 3 tdr. 2 skp. 2 fdk. 1¾ alb.
1973: 15,8 ha (15 a: 13,1 ha).

Udstykning: 15 b Karl Nielsen, Brobyvej 15 (9,3 ha), se matr. 13 a.
15 c Hartvig Nicolaisen, Ålemarksgyden 49 (1,7 ha).

Ejerforhold: Ifølge matriklerne af 1664 og 1688 ejedes gården af amtmand Chr. Lindelow, Odense. Kronen fik skøde på den 1689, hvor ejeren var sekretær i det Danske Kancelli Peder Rodsteen. Fæstegård under Kronen 1689–1764. Fæstegård under Åløkkegården 1764–1851.

Fæstere: 1664 Rasmus Pedersen.
1688–1704 Morten Nielsen.
1704–1723 Claus Hansen.
1723–1731 Thomas Mortensen.
1731–1754 Jens Pedersen.
1754–1782 Mikkel Jørgensen, g.m. Jens Pedersens enke.
1782–1820 Morten Andersen.
1820–1851 Peder Hansen.

Ejere: 1851–1856 Peder Hansen.
1856–1900 Rasmus Pedersen, dennes enke.
1900–1946 sønnen Rasmus P. Rasmussen.
1946– Niels Torp.

15 c: Ålemarksgyden 49

Oprettet omkr. 1849.
Samlet areal 1973: 6,6 ha. (15 c: 1,7 ha).

Ejere: 1849–1882 Hans Larsen.
1882 Hans Chr. Jensen.
1882–1907 Poul Rasmussen.
1907–1949 Poul Frederiksen.
1949– Hartvig Nicolaisen.

Broby: Matr. nr. 16 (gl. matr. nr. 17):

16 a: »Toftegård«, Bogensevej 495

Oprindelig 4-længet gård, beliggende Søballevej 10. I midten af 1800-tallet er gårdens jord blevet delt: På gårdens mark vest for Broby opførtes nuv. matr. nr. 16 a, mens gården i Søballe beholdt resten af jorden (16 b m.fl.).

Hartkorn: 1688: 8 tdr. 6 skp. 1 fdk. 0 alb.
1844: 6 tdr. 0 skp. 1 fdk. 2¼ alb.
1915: 2 tdr. 4 skp. 1 fdk. 1¼ alb. (matr. nr. 16 a).
1915: 1 tdr. 3 skp. 2 fdk. 1¼ alb. (matr. nr. 16 b m.fl.).
1973: 9,9 ha (matr. nr. 16 a: 9,6 ha).
1973: 8,7 ha (matr. nr. 16 b,v: 4,3 ha).

Udstykning: 16 m Carl Chr. Rasmussen, Bogensevej 485 (4,4 ha).
16 n Gunner Staal Jensen, Viemosevej 50 (2,4 ha).
16 u Erik Simonsen, Søballevej 28 (1,1 ha).

Ejerforhold: Gården hørte indtil 1723, hvor Kronen fik skøde på den, under Nislevgård. 1723–1764 fæstegård under Kronen. 1764–1856 fæstegård under Åløkkegården. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Jens Lauritsen.
–1698 Christoffer Jensen.
1698–1734 Hans Pedersen.
1734–1736 Niels Henriksen.
1736–1755 Peder Ottosen.
1755–1781 Hans Clausen.
1781–1820 Lars Nielsen.
1820–1843 Hans Hansen.
1843–1851 Anne Marie Hansdatter, enke efter Hans Hansen.
1851–1856 sønnen Knud Hansen.

Ejere: 1856–1862 Knud Hansen.
1862–1879 Rasmus Hansen.
1879–1889 sønnen Hans Rasmussen.
1889–1910 Rasmus Rasmussen.
1910–1939 Knud Peder Knudsen.
1939–1940 Børge Larsen.
1940–1945 Karl Marius Markvardsen.
1945–1947 Aage Thorup.
1947–1973 Holger Gade, dennes hustru.
1973– sønnen Laurits Gade.

16 b: Søballevej 10

Oprettelse, areal: se matr. nr. 16 a.

<i>Ejere:</i>	–1870	Jørgen Madsen.
	1870–1879	Rasmus Pedersen.
	1879–1887	Lars Bendtsen.
	1887–1894	Hans Henrik Hansen.
	1894–1905	Christen Bendtsen.
	1905–1945	Hans Hansen.
	1945–	sønnen Aksel Fugl Hansen.

16 d,e: Broby kro, Bogensevej 396

Oprettet 1867 med tilhørende landbrug (1915: 3 skp. 1 fdk. 2 alb.). Nedlagt som landbrugsejendom. Kroen ophørte 1971.

Indtil ca. 1950 var der tillige indrettet købmandsforretning i kroen.

Den oprindelige krolade, beliggende helt ud til Bogensevej, vest for den nuværende bygning og sammenbygget med denne, tjente tidligere bl.a. til maltgøring og røgning af flæsk.

<i>Ejere:</i>	1867–1876	Jørgen Madsen.
	1876–1905	Niels Chr. Rasmussen.
	1905–1918	Simon Rasmussen, dennes enke.
	1918–1943	Hans Jacobsen, dennes enke.
	1943–1971	sønnen Kristian Jacobsen, dennes hustru.
	Efter 1971	erhvervsvirksomhed.

16 m: Bogensevej 485

Oprettet 1867.

Samlet areal 1973: 4,4 ha.

<i>Ejere:</i>	1867–1876	Niels Chr. Rasmussen.
	1876–1880	Christian Christiansen.
	1880–1885	Peder Chr. Christensen.
	1885–1901	Niels Chr. Jørgensen.
	1901–1913	Anders Rasmussen.
	1913–1926	Hans Jacobsen.
	1926–1932	Jens Peder Pedersen.
	1932	Niels Jensen.
	1932–1934	Peter Eilskov Jeppesen.
	1934–	Carl Chr. Rasmussen.

16 n: Viemosevej 50

se matr. nr. 24 c.

Broby: Matr. nr. 17 (gl. matr. nr. 14):

17 a: »Ny Pilegård«, Bogensevej 446

Oprindelig 3-længet gård i Søballe (jvf. brandtaksation 1829), sandsynligvis udflyttet i forbindelse med overgang til selveje. Der har mellem nuv. matr. nr. 16 b (Søballevej 10) og nuv. matr. nr. 19 c (Søballevej 24) ligget 2 gårde, hvoraf matr. nr. 17 a har ligget nærmest matr. nr. 16 b, men på lidt afstand fra vejen (omtrent hvor huset Søballevej 14 ligger). Det er derfor sandsynligt, at dette hus er opført nær vejen af materialer fra den oprindelige gård, da denne udflyttedes.

Hartkorn: 1688: 9 tdr. 5 skp. 0 fdk. 0 alb.
1844: 5 tdr. 3 skp. 3 fdk. 1 alb.
1915: 3 tdr. 7 skp. 0 fdk. ¼ alb.
1973: 32,6 ha (17 a: 16,2 ha).

Udstykning: 17 b Niels Kold Hansen, Bogensevej 450 (1,1 ha).
17 c Aksel Fugl Hansen, Søballevej 10 (2,6 ha).

Ejerforhold: Ifølge matriklen af 1664 hørte gården under Løjtved, der da ejedes af fru Anne Vind, enke efter Arent v. d. Kuhla. Udlagt som ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Åløkkegården 1764–1854. Derefter selveje.

Fæstere: 1664–1693 Store Hans Lauritsen.
1693–1724 Hans Nielsen.
1724–1766 Anders Hansen.
1766–1807 sønnen Jørgen Andersen.
1807–1834 sønnen Anders Jørgensen.
1834–1854 Jeppe Rasmussen.

Ejere: 1854–1886 stedsønnen Jørgen Andersen.
1886–1911 sønnen Anders Andersen.
1911–1916 Hans Jensen Elsted.
1917–1919 A. Knudsen.
1919–1959 Hans Chr. Hansen, dennes enke.
1959– sønnen Johs. Højgaard Hansen.

17 b: Bogensevej 450

Oprettet omkr. 1856.

Samlet areal 1973: 1,1 ha.

Ejere: 1856–1878 Peder Hansen, snedker.
1878 Anders Olsen.
1878–1887 Hans Hansen.
1887–1940 Niels Jacobsen, skrædder.
1940–1962 Ane Kirstine Hansen.
1962– sønnen Niels Kold Hansen, gartner.

Broby: Matr. nr. 18 (gl. matr. nr. 15):

18 a: »Bøgebjerggård«, Bogensevej 465

Oprindelig 4-længet gård, beliggende i Søballe, jvf. kortet si. 35. Udflyttet ca. 1860.

Hartkorn: 1688: 4 tdr. 6 skp. 0 fdk. 1. alb.
1844: 5 tdr. 7 skp. 0 fdk. 2¾ alb.
1915: 4 tdr. 1 skp. 2 fdk. 0 alb.
1973: 17,6 ha.

Udstykning: 18 c Holger Boll, Beldringevej 5 (1,2 ha).

Ejerforhold: Ifølge matriklen af 1664 hørte gården under Bramstrup, der da ejedes af Ebbe Rosenkrantz. Udlagt som ryttergods før 1688. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Åløkkegården 1764–1857. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,1688 Mads Lauritsen.
1696,–1717 Peder Jensen.
1717 –1744 sønnen Niels Pedersen.
1744 –1764 sønnen Morten Nielsen.
1787,–1820 Peder Rasmussen, dennes enke.
1820 –1857 Christen Hansen, sognefoged.

Ejere: 1857–1858 Christen Hansen.
1858–1860 sønnen Hans Christensen.
1860–1893 Anders Andersen, g.m. Hans Christensens enke.
1893–1951 Christen Hansen, søn af Hans Christensen.
1951– svigersønnen Ejner Nielsen.

Gården har således været i samme slægts fæste og eje siden 1820.

18 c: Beldringevej 5

Samlet areal 1973: 1,2 ha.

<i>Ejere:</i>	–1859	Anders Chr. Rasmussen, sadelmager.
	1859–1916	Chr. Pedersen, skrædder.
	1916–1927	Anders Chr. Pedersen, skrædder.
	1927–1930	Odense Klædefabriksudsalg/Henrik Rasmussen.
	1930–1942	Svend Larsen, gartner.
	1942–1944	Emil Jensen, gartner.
	1944–1948	M. A. Schmidt, gariner.
	1948–	Holger Boll, gartner.

Broby: Matr. nr. 19 (gl. matr. nr. 21):

19 a: Bogensevej 420

Oprindelig 4-længet gård, beliggende Søballevej 24. Udflyttet 1853. Efter udflytningen bevarede den oprindelige gård i Søballe, og den drives i dag som gartneri (matr. nr. 19 c, nuv. ejer: Laurits Nielsen). Gården er nyopført efter brand 1900.

<i>Hartkorn:</i>	1688:	9 tdr. 5 skp. 0 fdk. 1 alb.
	1844:	5 tdr. 0 skp. 0 fdk. 1¼ alb.
	1915:	3 tdr. 4 skp. 0 fdk. 2½ alb. (matr. nr. 19 a).
	1915:	1 tdr. 2 skp. 3 fdk. 1¼ alb. (matr. nr. 19 c).
	1973:	15,1 ha (matr. nr. 19 a).
	1973:	4,3 ha (matr. nr. 19 c).

Ejerforhold: Efter svenskekrigen ødegård. 1688 ejedes den af borgmester Jens Erichsen, Odense. Kronen fik skøde på gården ved mageskifte med Knud Urne til Juulskov (1/3 af gården, 1695) og justitsråd Iver Andersen til Hollufgård (resten af gården, 1723). Gården betegnedes da stadig som ødegård. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Åløkkegården 1765–1854. Derefter selveje.

Den oprindelige deling af gården opretholdtes, så længe gården var fæstegård under Kronen, 1/3 bortfæstedes alene, resten var »henlagt« til gl. matr. nr. 10 og bortfæstedes sammen med denne.

Matr. nr. 19 var oprindelig beliggende i Søballe. 1853 udflyttedes gården (matr. nr. 19 a, Bogensevej 420, øverst). De oprindelige bygninger er bevaret, og den tilhørende jord drives som gartneri (matr. nr. 19 c, Søballevej 24, nederst); stråtaget på stuehuset røber, at gården er af ældre dato, end de øvrige bygninger lader formode. (Fot. Jørn Andersen).

Fæstere: 1688 Henrik Gjødesen.
1696, 1718 Gotfred Ibsen.
-1755 sønnen Hans Gotfredsen.
1755-1820 svigersønnen Peder Nielsen (betegnes ved folketællingen
1787 »Unge Peder Nielsen«, 1801 »Peder Nielsen, den
gamle«).
1820-1854 Rasmus Madsen.

Ejere: 1854-1894 svigersønnen Bertel Nielsen.
1894-1926 sønnen Niels A. Nielsen.
1926-1965 sønnen Niels Chr. Nielsen.
1965- sønnen Johannes Nielsen.

I samme slægts fæste og eje siden 1820.

19 c: Søballevej 24

Oprettet 1855.

Areal: se matr. nr. 19 a.

Ejere: 1855 Skøde til Jens Rasmussen fra Bertel Nielsen.
1855-1875 Jens Rasmussen.
1875-1878 Simon Jørgen Jensen
1878-1890 Hans Jacob Thomsen Lange.
1890-1913 Jacob Nielsen.
1913-1952 sønnen Niels Nielsen, dennes enke.
1952- sønnen Laurits Nielsen.

Broby: Matr. nr. 20 (gl. matr. nr. 3):

20 a: Søballevej 28

Oprikelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed.

Hartkorn: 1688: 5 tdr. 7 skp. 2 fdk. 1 alb.
1844: 5 tdr. 6 skp. 0 fdk. 2¼ alb.
1915: 5 tdr. 2 skp. 2 fdr. 2¼ alb.
1973: 11,1 ha (20 a: 10,1 ha).

Udstykning: 20 c Ejnar Jespersen, Bogensevej 470 (10,4 ha), ikke bebygget.
Udstykningen foretoges i forbindelse med ejerskiftet i 1954 (dav. ejer:
Alfred Markussen).

Ejerforhold: Gården var udlagt som ryttergods før 1688; Kronen fik imidlertid først skøde på den 1723 fra Birgitte Bircherod, enke efter Knud Landorph, professor ved Odense Gymnasium. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Fæstegård under Åløkkegården 1764–1852. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,–1694 Niels Ibsen.
1694–1728 Hans Lauritsen.
1728–1757 svigersønnen Oluf Gotfredsen.
1757–1793 Hans Andersen, g.m. Oluf Gotfredsens enke.
1793–1810 Rasmus Pedersen (hvis enke frasagde sig gården).
1810–1852 Hans Andersen, dennes enke Maren Rasmusdatter.

Ejere: 1852–1886 sønnen Rasmus Hansen, dennes enke Birte Kirstine Hansdatter.
1886–1910 sønnen Hans Rasmussen.
1910–1954 Thorvald Bendtsen.
1954 Vilhelm Andersen, ejendomshdl.
1954–1963 Harald Jensen.
1963– Erik Simonsen.

Broby: Matr. nr. 21 (gl. matr. nr. 8):

21 a: Søballevej 30

Oprindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed.

Hartkorn: 1688: 6 tdr. 6 skp. 0 fdk. 0 alb.
1844: 5 tdr. 2 skp. 0 fdk. 2¼ alb.
1915: 4 tdr. 3 skp. 1 fdk. ¾ alb.
1973: 11,4 ha.

Udstykning: 21 b Hans Viggo Rasmussen, Bogensevej 435 (1,0 ha).
21 h Børge Staal Jensen, Viemosevej 34 (0,2 ha).

Ejerforhold: Gården ejedes 1688 af baron Friedrich von Vittinghof, Schelenborg, der det følgende år mageskiftede med Kronen. Fæstegård under Kronen 1689–1764. Fæstegård under Åløkkegården 1764–1862.

Fæstere: 1664,–1695 Gamle Peder Hansen.
1695–1726 Anders Pedersen, g.m. Peder Hansens enke.
1726–1742 sønnen Hans Andersen.
1742–1753 Oluf Jørgensen, g.m. Anders Pedersens datter.
1753–1786 Enevold Larsen, g.m. Oluf Jørgensens enke.
1786–1812 Peder Nielsen »Søndersø«, dennes enke.
1812–1814 Lars Enevoldsen.
1814–1862 Jørgen Thygesen.

Ejere: 1862–1891 sønnen Thyge Jørgensen.
1891–1925 Lars Bendtsen, g.m. en datter af Thyge Jørgensens hustru.
1925– sønnen Ludvig Bendtsen, dennes hustru.

21 b: Bogensevej 435

Oprettet omkr. 1867.

Samlet areal 1973: 1,0 ha.

Ejere: 1867–1893 Erik Frederiksen.
1893 Lars Peter Rasmussen.
1893–1896 Rasmus Christensen.
1896–1923 Arendt Ploug, slagter.
1923–1925 Søren Frits Hansen, slagter.
1925–1928 N. P. Hansen.
1928– Viggo Rasmussen, gartner.

Broby: Matr. nr. 22 (gl. matr. nr. 10):

22 a: »Stendemosegård«, Stavadgyden 190

Oprindelig 4-længet gård i Søballe, beliggende på den østlige side af vejen, jvf. kortet si. 35. Udflyttet sandsynligvis efter brand 1835.

Hartkorn: 1688: 3 tdr. 3 skp. 1 fdk. 1 alb.
(heraf ejede Broby kirke: 3 tdr. 2 skp. 3 fdk. 1 alb.).
1844: 5 tdr. 1. skp. 0 fdk. 0 alb.
1915: 3 tdr. 2 skp. 2 fdk. 2 alb.
1973: 15,5 ha.

Ejerforhold: Gården har oprindelig tilhørt slægten Barsebek, der byggede Broby kirke og gav grund og præstegård tillige med to andre gårde, jvf. si. 44. 1688 er Broby kirke stadig ejer af gårdens jord med undtagelse af 4 skp. og 2 fdk., der ejes af borgmester Jens Erichsen, Odense, der tillige er ejer af nuv. matr. nr. 19. Kronen får 1723 skøde på gården efter justitsråd Iver Andersen til Hollufgård. Fæstegård under Kronen 1723–1764. Fæstegård under Ålökkegården 1764–1849. Derefter selveje. Indtil 1764 var fæsteren af denne gård tillige fæster af $\frac{2}{3}$ af nuv. matr. nr. 19 (det samlede areal under Hollufgård indtil 1723).

Matr. nr. 22 a, Stendemosegård, Stavadgyden 190. Gården har oprindelig, mens den var beliggende i Søballe, tilhørt slægten Barsebek, der skænkede den til Broby kirke sammen med matr. nr. 4 a. (Fot. Jørn Andersen).

<i>Fæstere:</i>	1664	Knud Jørgensen.
	1688	Peder Hansen.
	1719–1726	Niels Nielsen.
	1726–1745	sønnen Hans Nielsen (fæster 1735 nuv. matr. nr. 23).
	1745–1789	Niels Olsen.
	1789–1813	svigersønnen Hans Rasmussen.
	1813–1832	Christen Hansen, dennes enke (»Christen Lundsgaard«).
	1832–1849	sønnen Knud Christiansen (»Knud Lundsgaard«).
<i>Ejere:</i>	1849–1881	Johan Fr. Rasmussen.
	1881–1907	svigersønnen Jørgen Jensen, dennes enke.
	1907–1929	sønnen Mads Jensen.
	1929–	svigersønnen Holger Andersen.

22 b,d: Bogensevej 255

Areal 1915: 3 skp. 1 fdk. 2½ alb.
1973: Nedlagt som landbrugsejendom.

22 b:

Ejere: 1868 Skøde fra Anders Rasmussen til sønnen Anders Andersen.
1868–1908 Anders Andersen.
1908 Skøde fra Anders Andersen til smed Hans Clausen,
se 22 d.

22 d:

Ejere: 1858 Skøde fra smed Peder Rasmussen til sønnen Anders Pedersen.
1859–1904 Anders Pedersen, dennes enke.
1904–1944 Hans Clausen, smed.
1944– sønnen Egon Clausen.

Broby: Matr. nr. 23 (gl. matr. nr. 13):

23 a: »Ærtebjerggård«, Bogensevej 249

Oprindelig 4-længet gård, nedbrændt 1967. Jorden overtoges samme år af kommunen til udstykning, og gården er ikke genopført. – På det oprindelige matrikelkort har gården den placering, den havde indtil branden i 1967. Den har formodentlig oprindeligt været beliggende i Søballe og er udflyttet i forbindelse med udskiftningen. Ifølge »Danske Gaarde«, bd. 3, si. 401 er udflytningen sket 1804.

Hartkorn: 1688: 9 tdr. 0 skp. 2 fdk. 1 alb.
1844: 7 tdr. 1 skp. 2 fdk. 2½ alb.
1915: 6 tdr. 7 skp. 3 fdk. 0 alb.
1973: 35,4 ha (23 a: 26,1 ha).

Udstykning: 23 b Jørgen Larsen, Kirkendrupvej 45 (1,2 ha).

Ejerforhold: Gården var 1688 udlagt som ryttergods. Den havde tilhørt generaløjtnant Hans Rantzau; Kronen fik skøde på den 1715 efter hans søn, Christian Rantzau til Bramminge i Ribe amt. Fæstegård under Kronen 1715–1764. Fæstegård under Åløkkegården 1764–1859. Derefter selveje.

Fæstere: 1664,–1687 Jørgen Ibsen.
1687–1735 sønnen Hans Jørgensen (der 1735 forlod gården på grund af »fattigdom«).
1735–1776 Hans Nielsen (1726–45 tillige fæster af nuv. matr. nr. 22).
1776–1788 sønnen Jeppe Hansen, dennes enke Margrethe Knudsdatter.
1788–1812 Gotfred Olsen, g.m. Jeppe Hansens enke.
1812–1859 Knud Jeppesen, søn af Jeppe Hansen, dennes enke Sophie Augustine Christensdatter.

<i>Ejere:</i>	1859–1897	sønnen Christen Knudsen, dennes enke Abelone Marie Poulsdatter.
	1897–1938	sønnen Knud Christensen.
	1938–1967	sønnen Christian Christensen.
	1967	Allesø-Næsbyhovedbroby kommune.

Gården har således været i samme slægts fæste og eje fra 1735 til 1967.

23 b: Kirkendrupvej 45

Oprettet omkr. 1855. Genopført efter brand 1930.

Samlet areal 1973: 1,2 ha.

<i>Ejere:</i>	1855–1881	Knud Christensen.
	1881–1889	sønnen Lars Knudsen.
	1889–1902	Jens Peder Jensen.
	1902–1905	Johannes Hansen.
	1905–1911	Otto Jørgensen.
	1911–1919	Niels Chr. Nielsen.
	1919–1929	Theodor Lunde.
	1929–	Jørgen Larsen, gartner.

Broby: Matr. nr. 24 (gl. matr. nr. 19):

24 a: »Gammel Pilegård«, Ålemarksgyden 67

På det oprindelige matrikelkort har gården sin nuværende placering. Den er formodentlig udflyttet fra Broby i forbindelse med udskiftningen. I jordebøger fra 1803 og 1805 benævnes gården »Nymarkgården«, og det sandsynliggør, at gården på det tidspunkt har været beliggende på Broby mark.

<i>Hartkorn:</i>	1688:	4 tdr. 5 skp. 2 fdk. 1 alb.
	1844:	6 tdr. 7 skp. 2 fdk. 1½ alb.
	1915:	5 tdr. 6 skp. 0 fdk. 2½ alb.
	1973:	9,7 ha.

Udstykning: 24 b,h,i Johs Højgaard Hansen, Bogensevej 446 (16,4 ha).

24 c Gunner Staal Jensen, Viemosevej 50 (1,0 ha).

Ejerforhold: Gården har oprindelig været tillagt landsdommerembedet i Odense, der aflønnedes med indtægterne af ca. 40 gårde på Fyn. Jvf. Kancelliets brev-bøger tillægges gården 1391 landsdommer Gabriel Knudsen til Nordskov, 1598 landsdommer Eiler Qvitzov til Lykkesholm, 1613 landsdommer Hans Kaas til Lindskov; 1688 var den tillagt landsdommer Risbrich, Odense. Kronen fik skøde på den 1724 efter justitsråd C. C. Bircherod til Fraugde-gård. 1724–1764 fæstegård under Kronen. 1764–1851 fæstegård under Åløkkegården. Derefter selveje.

Fæstere:

1664	Peder Ibsen.
1688	Lille Hans Lauritsen.
–1724	Hans Pedersen.
1724–1730	sønnen Peder Hansen.
1730–1757	Peder Nielsen, g.m. Peder Hansens søster.
1757–1779	sønnen Hans Pedersen.
1779–1815	Anders Ibsen.
1815–1851	sønnen Jeppe Andersen.

Ejere:

1851–1862	svigersønnen Rasmus Hansen.
1862–1874	Rasmus Simonsen.
1874–1904	Erik Jensen.
1904–1908	Rasmus Rasmussen.
1908–1915	Poul Hansen.
1915–1925	Hans Chr. Hansen.
1925–1929	Rasmus Eriksen.
1929–1949	Jørgen Chr. Jensen.
1949–1962	Jørgen M. J. Pedersen.
1962–	Villy Nielsen.

24 c, 16 n: Viemosevej 50

24 c oprettet før 1856, fra 1867 tillige 16 n.
Samlet areal 1973: 2,4 ha.

Ejere:

–1856	Hans Larsen.
1856–1896	Christen Eriksen.
1896–1921	Hans Jørgen Eriksen.
1921–1924	Laurits Jensen.
1924–1926	Peter Thorvald Sørensen.
1926–1931	Frantz Jacob Nielsen.
1931–1942	Otto Andreas Nielsen.
1942–1948	Chr. Andersen.
1948–	Gunner Staal Jensen.

Broby: Matr. nr. 25:

Søballevej 29

Areal 1973: 2,4 ha.

<i>Ejere:</i>	-1866	Ole Pedersen.
	1866-1875	Knud Hansen.
	1875-1881	Rasmus Madsen.
	1881-1919	Niels Frederiksen.
	1919-1924	Hans Edv. Magnus Hansen.
	1924-1943	Ludvig Bendtsen.
	1943-1944	Carl Olsen.
	1944-1946	Rasmus Chr. Rask.
	1946-	Aksel Rasmussen, gartner.

Broby: Matr. nr. 27 a:

Stavadgyden 171

Areal 1973: 1,0 ha.

<i>Ejere:</i>	-1845	Anders Rasmussen.
	1845-1884	Hans Hansen.
	1884-1890	Jacob Nielsen.
	1890-1895	Hans Jesper Hansen.
	1895-1950	Anders Rasmussen.
	1950-	Børge Eriksen.

Broby: Matr. nr. 41 a:

»Skedekærhuset«, Bogensevej 409

Oprettet 1853.

Areal 1974: 0,4 ha.

<i>Ejere:</i>	1853-1900	<u>Ditlev Andersen, møllebygger.</u>
	1900-1969	<u>Hans Ditlevsen, slagter.</u>
	1969-	sønnen Knud Ditlevsen.

Skovshøjrup

Skovshøjrup: Matr. nr. 1 (gl. matr. nr. 4):

1 a: »Nørremarksgård«, Skovshøjrupvej 59

Oprikelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed.

Hartkorn: 1688: 7 tdr. 0 skp. 3 fdk. 2 alb.
1844: 5 tdr. 6 skp. 3 fdk. 1½ alb.
1915: 5 tdr. 6 skp. 2 fdk. 1 alb.
1973: 24,5 ha. (1 a: 24,0 ha).

Udstykning: 1 b,c Carl Andersen, Ålemarksgyden 150 (0,4 ha).
1 d Ejnar Rasmussen, Ålemarksgyden 166 (2,0 ha).
1 e Poul Andersen, Ålemarksgyden 122 (0,8 ha).

Ejerforhold: 1664 ejedes gården af fru Mette, enke efter Hans Brodersen. 1689 mageskiftede Kronen med sekretær i Det danske Kancelli Peder Rodsteen. Fæstegård under Kronen 1689–1764. 1764 købt af pastor Grønvold, Allesø, til fæsteren Hans Hansen.

Fæstere: 1664 Hans Rasmussen.
1688,–1710 Hans Lauritsen.
1710–1753 sønnen Laurits Hansen.
1753–1757 sønnen Hans Larsen.
1757–1764 Hans Hansen, g.m. Hans Larsens enke.

Ejere: 1764–1787 Hans Hansen.
1787–1833 svigersønnen Peder Madsen.
1833–1845 svigersønnen Poul Rasmussen, dennes enke.
1845–1864 Lars Rasmussen, g.m. Poul Rasmussens enke.
1864–1905 svigersønnen Jørgen Andersen, dennes enke.
1905–1954 svigersønnen Laurits Jensen.
1954– sønnen Karl Jensen.

Gården har således været i samme slægts fæste og eje siden 1688.

Skovshøjrup: Matr. nr. 2 (gl. matr. nr. 6):

2 a: Ålemarksgyden 150

På det oprindelige matrikelkort har den da 3-længede gård sin nuværende beliggenhed. I forbindelse med brandtaksation 1807 betegnes gården som udflyttet fra Skovshøjrup by, og den benævnes »Hjortebæk«.

Hartkorn: 1688: 8 tdr. 1 skp. 0 fdk. 2 alb.
1844: 2 tdr. 7 skp. 0 fdk. 1 alb.
1915: 3 tdr. 7 skp. 2 fdk. 1¼ alb.
1973: 22,0 ha (2 a: 16,1 ha).

Ejerforhold: En mindre del af gården ejedes ifølge matriklerne af 1664 og 1688 af Vindinge kirke (1688: 4 skp. 1 fdk. 2 alb.), resten af landsdommer Landorph. 1723 fik Kronen skøde på gården efter Birgitte Bircherod, enke efter professor Knud Landorph, Odense, sandsynligvis søn af landsdommeren. Fæstegård under Kronen 1723–1764. 1764 købte professor von Haven, Odense, gården til fæsteren, Hans Thomsen, der fik skøde på den.

Fæstere: 1664 Jørgen Andersen.
Mads Rasmussen (»Kirkebolligen«).
–1684 Niels Andersen.
1684–1709 Hans Thomassen.
1709–1758 sønnen Thomas Hansen.
1758– sønnen Hans Thomsen.

Ejere: 1764,1801 Hans Thomsen.
1807 Steffen Andersen.
ca. 1815.–1851 sønnen Anders Steffensen.
1851–1902 sønnen Peder Andersen.
1902–1912 sønnen Mads Pedersen.
1912–1948 Vilhelm Andersen.
1948– sønnen Carl Andersen.

Skovshøjrup: Matr. nr. 3 (gl. matr. nr. 1):

3 a: »Skovgården«, Skovshøjrupvej 42

Oprindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed. Stuehuset opført 1801.

Matr. nr. 3 a i Skovshøjrup (Skovgården), hvis velholdte bindingsværkstuehus er opført 1801 (Fot. Jørn Andersen).

Hartkorn: 1688: 10 tdr. 5 skp. 2 fdk. 0 alb.
 1844: 9 tdr. 5 skp. 3 fdk. 2 $\frac{3}{4}$ alb.
 1915: 13 tdr. 4 skp. 0 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
 1973: 28,7 ha (3 a: 28,0 ha).

Udstykning: 3 b,k Ejnar Rasmussen, Ålemarksgyden 166 (6,1 ha).
 3 c Gustav Petersen, Ålemarksgyden 135 (3,6 ha).
 3 f Carl Andersen, Ålemarksgyden 150 (5,4 ha).
 3 g Ejner Jespersen, Skovshøjrupvej 73 (5,7 ha).
 3 l,q Poul Andersen, Ålemarksgyden 122 (5,7 ha).
 3 r Peter Th. Rasmussen, Sønderø Skovvej 51 (3,5 ha skov).

Ejerforhold: Ifølge matriklerne af 1664 og 1688 ejedes gården af fru Idde Lindenow. 1689 ejedes den af sekretær i Det danske Kancelli Peder Rodsteen, der dette år mageskiftede med Kronen. Fæstegård under Kronen 1689–1764. 1764 købtes den af fæsteren, Mads Hansen.

- Fæstere:* 1664,–1686 Hans Rasmussen.
 1686 –1727 sønnen Steffen Hansen.
 1727 –1740 sønnen Hans Steffensen.
 1740 –1759 Knud Olsen, g.m. Hans Steffensens enke.
 1759 –1764 stedsønnen Mads Hansen.
- Ejere:* 1764,–1787 Mads Hansen.
 1801,–1818 sønnen Henrik Madsen.
 1818 –1852 Knud Hansen.
 1852 –1886 Rasmus Nielsen, g.m. Knud Hansens enke.
 1886 –1914 svigersønnen Lars Nielsen.
 1914 –1936 Karoline Nielsen, enke efter Lars Nielsen.
 1936 –1937 N. M. Knudsen, ingeniør.
 1937 –1959 Laurits Olsen.
 1959 –1963 Aage Thorup.
 1963 – Peter Rasmussen.

I samme slægts fæste og eje fra før 1686 til 1818.

3 b: Ålemarksgyden 166

Oprettet omkr. 1824.
 Samlet areal 1973: 8,1 ha.

- Ejere:* 1824 Skøde til Jens Hansen fra Knud Hansen.
 1824–1857 Jens Hansen, skrædder.
 1857–1915 sønnen Hans Jensen, tømrer, dennes enke.
 1915–1920 Chr. Andersen.
 1920–1953 Lars Chr. Lauritsen.
 1953– Ejnar Rasmussen.

3 c: Ålemarksgyden 135

Samlet areal 1973: 3,6 ha.

- Ejere:* –1846 Christen Nielsen.
 1846–1879 Steffen Christensen.
 1879–1927 Hans Chr. Petersen.
 1927– sønnen Gustav Petersen.

3 l: Ålemarksgyden 122

Samlet areal 1973: 6,5 ha.

Ejere: 1904–1931 Anders P. Andersen.
1931–1969 Jørgen Laurits Andersen.
1969– sønnen Poul Andersen.

Skovshøjrup: Matr. nr. 4 (gl. matr. nr. 7):

4 a: Skovshøjrupvej 39

Oprikelig 3-længet gård med nuværende beliggenhed.

Hartkorn: 1688: 1 tdr. 6 skp. 3 fdk. 2 alb.
1844: 2 tdr. 0 skp. 1 fdk. 1¼ alb.
1915: 2 tdr. 1 skp. 1 fdk. 1¼ alb.
1973: 7,4 ha (4 a: 7,0 ha).

Ejerforhold: 1664 og 1688 er Christen Skeel til Ravnholt anført som ejer af gården. Senere overgik den til Langesø, hvis ejer, Godske Ditlef von Holsten, i 1723 afstod den til Kronen. 1723–1764 fæstegård under Kronen. 1764 købtes gården af møller Drejer, Munkemølle, Odense, til fæsteren Thomas Hansen, der fik skøde på gården.

Fæstere: 1664 Ole Rasmussen.
1688 Thomas Hansen.
1733 Hans Hansen.
–1764 Thomas Hansen.

Matr. nr. 4 er et beskedent landbrug i forhold til de øvrige i Skovshøjrup, og da der ikke er anført skifter i den periode, det har hørt under Kronen (1723–1764), er det sandsynligt at antage, at denne lille gård har været bortfæstet sammen med en af de øvrige, formentlig matr. nr. 2 (gl. matr. nr. 6), hvis fæstere fra slutningen af 1600-tallet til begyndelsen af 1800-tallet er 3 generationer af samme slægt: Hans Thomassen, Thomas Hansen og Hans Thomsen. Da fæsteren af matr. nr. 4 hed Thomas Hansen både i 1688 og 1764, er det nærliggende at antage, at fader og søn i mindst 3 generationer i den nævnte periode har haft matr. nr. 2 og 4 (gl. matr. nr. 6 og 7) i fæste.

Matr. nr. 5 a, Skovshøjrupvej 73, en af de 3 gårde i Skovshøjrup, der ved auktion på ryttergodset i 1764 købtes af Margård. (Fot. Jørn Andersen).

Ejere: 1764 – Thomas Hansen.
 1787,–1820 Rasmus Jensen.
 1820 –1867 Steffen Andersen.
 1867 –1887 sønnen Rasmus Steffensen.
 1887 –1925 svigersønnen Lars Larsen.
 1925 –1960 Hans Larnkjær.
 1960 – sønnen Arne Larnkjær.

Skovshøjrup: Matr. nr. 5 (gl. matr. nr. 5):

5 a: Skovshøjrupvej 73

Oprikelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed. Stuehuset opført 1848.

Hartkorn: 1688: 7 tdr. 6 skp. 1 fdk. 1 alb.
 1844: 8 tdr. 3 skp. 2 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
 1915: 5 tdr. 0 skp. 2 fdk. $\frac{1}{2}$ alb.
 1973: 34,7 ha (5 a,c: 27,6 ha).

Udstykning: 5 b Peter Rasmussen, Skovshøjrupvej 42 (0,4 ha).
 5 d Helge Larsen, Skovshøjrupvej 115 (7,8 ha).

Ejerforhold: 1688 ejedes gården af landsdommer Jens Lassen til Christiansdal. 1723 erhvervedes den af Kronen fra hans søn Frederik Lassen til Jerstrup. 1723–1764 fæstegård under Kronen. Fra 1764 fæstegård under Margård. Overgang til selveje sandsynligvis omkring 1830.

Fæstere,

ejere: 1664,–1688 Thomas Madsen.
–1712 sønnen Mads Thomsen.
1712–1742 Jens Jensen.
1742–,1764 Jeppe Clemmensen, g.m. Jens Jensens enke.
1787 sønnen Clemen Ibsen.
1801 Anne Hansdatter, enke efter Clemen Ibsen.
1819– 1846 sønnen Anders Clemmensen.
1846– 1897 Rasmus Rasmussen.
1897– 1904 sønnen Niels Poul Rasmussen.
1904– 1905 Claus og Jørgen Christensen.
1905– 1946 Rasmus Peder Jespersen.
1947– sønnen Ejnar Jespersen.

5 d: Skovshøjrupvej 115

Oprettet 1957.

Samlet areal 1974: 7,8 ha.

Ejere: 1957–1959 Statens Jordlovsudvalg.
1959– Helge Larsen.

Skovshøjrup: Matr. nr. 6 (gl. matr. nr. 3):

6 a: Skovshøjrupvej 45

Oprindelig 4-længet gård med nuværende placering.

Hartkorn: 1688: 7 tdr. 0 skp. 1 fdk. 1 alb.
1844: 5 tdr. 5 skp. 2 fdk. 2¼ alb.
1915: 4 tdr. 5 skp. 2 fdk. ¼ alb.
1973: 17,9 ha (6 a: 17,7 ha).

Udstykning: 6 b,e Holger Boll, Ålemarksgyden 160 (5,6 ha).
6 f Thorkild Petersen, Ålemarksgyden 130 (10,7 ha).
6 h Ejnar Jespersen, Skovshøjrupvej 73 (1,5 ha).

Ejerforhold: Ifølge matrikel af 1664 hørte gården under Harritslevgård. 1689 indgik den i krongodset ved mageskifte med Friedrich von Vittinghof til Schelenborg. Fæstegård under Kronen 1689–1764. Fra 1764 fæstegård under Margård, hvor det sidste skifte fandt sted 1809. Overgang til selveje sandsynligvis omkring 1830.

Fæstere,

ejere: 1664,–1699 Anders Nielsen.
1699 –1729 sønnen Niels Andersen.
1729–,1764 sønnen Anders Nielsen.
1787,–1809 sønnen Rasmus Andersen.
1809 – Niels Knudsen.
1834,1860 sønnen Knud Nielsen.
1869 –1908 Jacob Hansen.
1908 –1949 sønnen Hans Jacob Hansen.
1949 – Max Hansen.

6 b: Ålemarksgyden 160

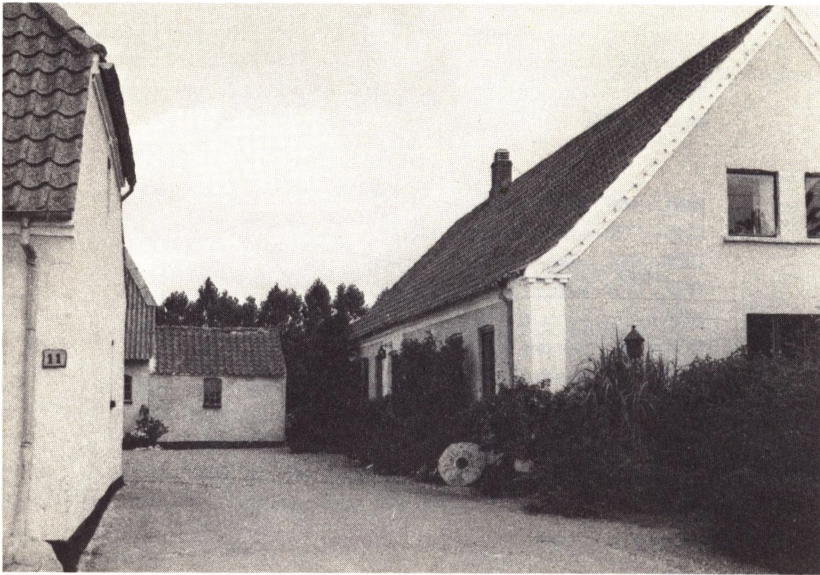
Oprettet omkr. 1835, 1849 endvidere skøde på matr. nr. 10.
Samlet areal 1973: 9,8 ha.

Ejere: 1834 Skøde til Rasmus Jørgensen fra Knud Nielsen (6 b).
1849 Skøde til Rasmus Jørgensen fra Peder Nielsens enke (10).
1835–1876 Rasmus Jørgensen.
1876–1908 Niels Rasmussen.
1908–1951 Ludvig Martens.
1951–1962 Preben Voldgaard Jensen.
1962– Holger Boll.

6 f: Ålemarksgyden 130

Sandsynligvis oprettet i 1850'erne.
Samlet areal 1973: 10,8 ha.

Ejere: –1864 Mogens Pelle Christensen.
1864–1872 Jørgen Hansen.
1872–1882 Anders Olsen.
1882–1916 Jens Andersen.
1916–1949 Otto Johs. Ottosen, dennes enke.
1949–1962 Erik Holmer Petersen.
1962– sønnen Thorkild Petersen.

Matr. nr. 7 a, Skovshøjrupvej 11, oprindelig beliggende som den nordligste af byens 7 gårde. (Fot. Jørn Andersen).

Skovshøjrup: Matr. nr. 7 (gl. matr. nr. 2):

7 a: Skovshøjrupvej 11

Oprindelig 4-længet gård beliggende nord for nuv. matr. nr. 4 a, jvf. kortet si. 37. Til sin nuværende beliggenhed ved vejen til Broby flyttedes gården ca. 1860. Oprindelig hørte der til gården et teglværk og 2 mindre vindmøller.

Hartkorn: 1688: 11 tdr. 0 skp. 2 fdk. 0 alb.
 1844: 5 tdr. 5 skp. 0 fdk. 0 alb.
 1915: 6 tdr. 7 skp. 1 fdk. 0 alb.
 1973: 33,3 ha.

Udstykning: 7 b,c,e Knud Jensen, Søndersø Skovvej 25 (7,4 ha).
 7 d Erik Bang Mogensen, Søndersø Skovvej 37 (1,7 ha).

Ejerforhold: 1688 ejedes gården af Christen Skeel til Ravnholt, indtil 1723 af Godske Ditlef von Holsten til Langesø. Fæstegård under Kronen 1723–1764, derefter fæstegård under Margård, hvor det sidste skifte fandt sted 1805. Overgang til selveje sandsynligvis omkring 1830.

Fæstere,

<i>ejere:</i>	1664	Hans Madsen.
	1688,-1716	Hans Jespersen.
	1716 -1732	sønnen Claus Hansen.
	1732 -	Knud Rasmussen.
	1764,-1805	Gotfred Ibsen.
	1805 -	Rasmus Hansen, g.m. Gotfred Ibsens enke.
	1834,-1862	sønnen Hans Rasmussen, dennes enke Bodil Nielsdatter.
	1862 -1874	svigersønnen Christoffer Nielsen.
	1874 -1918	Niels Rasmussen.
	1918 -1957	Camillus Rasmussen, dennes enke.
	1957 -	sønnen Gunni Rasmussen.

7 b: Søndersø Skovvej 25

Oprettet 1836.

Samlet areal 1973: 7,4 ha.

<i>Ejere:</i>	1836	Skøde til Niels Nielsen fra Hans Rasmussen.
	1836-1853	Niels Nielsen.
	1853-1884	svigersønnen Christen Nielsen.
	1884-1924	Hans Christensen.
	1924-1959	Karl Sørensen.
	1959-	Knud Jensen.

7 d: »Skovshøjruplundhuset«, Søndersø Skovvej 37

Oprettet omkr. 1840.

Samlet areal 1973: 1,7 ha.

<i>Ejere:</i>	1840-1850	Erik Hansen, væver.
	1850-1878	svigersønnen Hans Gotfredsen.
	1878-1902	Niels Nielsen.
	1902-1910	Rasmus Mar. Jacobsen Lind.
	1910-1918	Jørgen Nielsen.
	1918-1920	Jørgen Pedersen.
	1920-1927	Søren Sørensen.
	1927-1939	Rasmus Johansen.
	1939-1948	Kristian Jensen.
	1948-1959	Johannes Larsen.
	1959	Viggo Hansen.
	1959-1960	Jens Peder Eriksen.
	1960-1966	Karl Haustrup, direktør.
	1966-1971	Th. Velgaard.
	1971-	Erik Bang Mogensen.

Kirkendrup

Kirkendrup: Matr. nr. 1 (gl. matr. nr. 1)

1 a: »Vestergård«, Vimmelsbækvej 2

Opriindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed.

Hartkorn: 1688: 11 tdr. 7 skp. 2 fdk. 0 alb.
1844: 14 tdr. 0 skp. 1 fdk. 1¼ alb.
1915: 13 tdr. 2 skp. 0 fdk. 1½ alb.
1973: 61,6 ha.

Udstykning: 1 b Laurits Pedersen, Søhusvej 159 (16,2 ha).
1 o Landbrugsministeriet, Søhusvej 98 (1,5 ha).
(1 d Søhusvej 86, oprettet 1934, ejer gartner Harald Hansen, nedlagt som landbrugsejendom ca. 1962).

Ejerforhold: Indgik som de 2 andre gårde i Kirkendrup i krongodset 1528 efter mageskifte med Laurids Skinkel til Juulskov. Fæstegods under Kronen indtil 1764. Derefter selveje.

Fæstere: 1688 Anders Andersen.
-1726 Rasmus Hansen.
1726-1764 Knud Rasmussen, g.m. Rasmus Andersens enke.

Ejere: 1764 - Knud Rasmussen.
1787,-1801 sønnen Hans Knudsen.
1801-1839 Rasmus Rasmussen, søskendebarn af Hans Knudsen, hans enke Ane Marie Larsdatter.
1839-1894 sønnen Hans Rasmussen, dennes enke Susanne Kirstine Jensdatter.
1894-1934 sønnen Hans Henrik Hansen.
1934-1965 sønnen Alfred Hansen.
1965 - sønnen Aage Hansen.

Gården har således været i samme slægts fæste og eje mindst siden ca. 1720.

Matr. nr. 1 a i Kirkendrup, en betydelig gård, der siden begyndelsen af 1700-tallet har været i samme slægts fæste og eje. (Fot. Jørn Andersen).

1 b: »Humlegård«, Søhusvej 159

Matr. nr. 1 b er tillagt matr. nr. 2 b, der sandsynligvis er oprettet i 1820'erne. På et matrikelkort fra 1811 er på den pågældende lod nord for Søhusvej anført ejeren af matr. nr. 2 a, men siden er tilføjet Rasmus Sørensens navn. Denne er således den første ejer af ejendommen, der jvf. folketællingslisterne oprindelig har været et boelsted. Først ved tilkøb af matr. nr. 1 b får gården sin nuværende størrelse.

Hartkorn: 1915: 3 tdr. 6 skp. 1 fdk. 0 alb. (2 b, 1 b).
1973: 16,2 ha.

Ejere: ca. 1825–1867 Rasmus Sørensen.
1867–1882 sønnen Knud Rasmussen.
1882–1890 Hans Rasmussen.
1890–1914 Laurits Hansen.
1914–1919 Hans Laurits Steffensen.
1919–1953 Jens Jørgen Hansen.
1953–1956 sønnen Magnus Hansen.
1956– Laurits Pedersen.

Kirkendrup: Matr nr. 2 (gl. matr. nr. 2)

2 a: Vimmelsbækvej 1

Oprikelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed. Stuehuset er bevaret; de øvrige længer blev nedrevet omkr. 1934.

Hartkorn: 1688: 12 tdr. 4 skp. 1 fdk. 1 alb.
1844: 10 tdr. 2 skp. 3 fdk. 1 alb.
1915: 10 tdr. 2 skp. 3 fdk. 2½ alb.
1973: 0,7 ha., der drives som gartneri.

Ejerforhold: Indgik som de 2 andre gårde i Kirkendrup i krongodset 1528 efter mageskifte med Laurids Skinkel til Juulskov. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Derefter selveje.
I 1934 er foretaget udstykning til gartneri og en række statshusmandsbrug.

Udstykning: 2 b se matr. nr. 1 b.

2 c Erik Larsen, Søhusvej 161 (2,0 ha).
2 f Jacob Halkjær Nielsen, Kirkendrupvej 71 (1,5 ha).
2 g,h Bent Nielsen, Søhusvej 188 (5,9 ha).
2 i Landbrugsministeriet, Vimmelsbækvej 14 (6,0 ha).
2 k Landbrugsministeriet, Vimmelsbækvej 30 (5,6 ha).
2 l Landbrugsministeriet, Søhusvej 108 (5,6 ha).
2 m Landbrugsministeriet, Søhusvej 98 (5,7 ha).
2 n Børge Jensen, Søhusvej 97 (3,3 ha).
2 o Anders Persson, Søhusvej 105 (6,5 ha).
2 p Odense Kommune, Kirkendrupvej 65 (3,9 ha).
2 t Vimmelsbækvej 49, ubebygget (3,1 ha).

Fæstere: 1688 Knud Pedersen.
–1728 Oluf Pedersen.
1728–1747 Steffen Lauritsen, søn af Oluf Pedersens enke.
1747–1764 Peter Knudsen, g.m. Steffen Lauritsens enke.

Ejere: 1764– Peder Knudsen.
1787 Maren Hansdatter, 29 år gammel, enke efter Peter Knudsen.
1801 Knud Rasmussen, g.m. Maren Hansdatter.
ca. 1815.–1853 sønnen Jens Knudsen, dennes enke Maren Jørgensdatter.
1853–1890 sønnen Jørgen Jensen.
1890–1934 sønnen Jens Peder Jensen, dennes enke.
1934–1935 Landbrugsministeriet.
1935 Anton Madsen.
1935–1937 Jørgen Rasmussen.
1937– Poul Chr. Hansen, gartner.

2 c: Søhusvej 161

Oprettet i 1820'erne.

Samlet areal 1973: 2,0 ha.

Huset er sandsynligvis opført tillige med matr. nr. 2b (nuv. »Humlegård«). 1834 ejes det af Jørgen Nielsen, der antagelig har ladet det opføre. Som »Huusmand uden Jord« er i folketællingslisten fra 1787 og 1801 anført Christen Hansen (»vanfør og fattig«), boende i et »Markhuus«. Dette er matr. nr. 4 (Søhusvej 160, nuv. ejer Poul Knudsen), og det er således opført før 1787.

Ejere:

ca. 1825–1857	Jørgen Nielsen, træskomand.
1857–1899	Rasmus Jørgensen.
1899–1901	Anders Rasmussen.
1901–1920	Peder Rasmussen.
1920–1930	Jens Jørgen Hansen.
1930–1943	Jens Th. Vierø Petersen.
1943–1951	Rasmus Knudsen.
1951–	Erik Larsen, gartner.

Følgende landbrugsejendomme er udstykket fra matr. nr. 2 a i 1934. Hvis areal ikke er anført, svarer det til det oprindelige areal (se matr. nr. 2 a):

2 f: Kirkendrupvej 71

1934–1937	Martin Poulsen, gartner.
1937–1951	Max Mortensen, gartner.
1951–	Jacob Halkjær Nielsen, gartner.

2 i: Vimmelsbækvej 14

1934–1969	Gunnar Nielsen.
1969–	Landbrugsministeriet.

2 k: »Enely«, Vimmelsbækvej 30

1934–1939	Johannes Mogensen.
1939–1969	Thorkild Christiansen.
1969–	Landbrugsministeriet.

2 l: Søhusvej 108

1934–1970 Chr. Hjørresen, dennes hustru Agnes Hjørresen.
1970– Landbrugsministeriet.

2 m: Søhusvej 98

Samlet areal 1973: 7,2 ha.
1934–1969 Johannes Nielsen.
1969– Landbrugsministeriet.

2 n,t: Søhusvej 97

1934–1969 Svend Hansen, dennes hustru.
1969/71– Landbrugsministeriet/Børge Jensen.

2 o: Søhusvej 105

1934– Anders Persson.

2 p: »Vejgården«, Kirkendrupvej 65

Samlet areal 1973: 6,9 ha.
1934–1967 Kristian Jensen.
1967– Allesø Næsbyhovedbroby kommune.

Kirkendrup: Matr. nr. 3 (gl. matr. nr. 3):

3 a: »Vimmelsbækgården«, Kirkendrupvej 90

Oprindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed.

Hartkorn: 1688: 11 tdr. 1 skp. 0 fdk. 0 alb.
1844: 13 tdr. 6 skp. 2 fdk. 1½ alb.
1915: 11 tdr. 7 skp. 2 fdk. 1 alb.
1973: 68,7 ha (3 a: 59,6 ha).

Udstykning: 3 d Carl Sørensen Allesø, Søhusvej 85 (ikke bebygget: 4,7 ha).
3 e Marius Rasmussen, Allesøvej 14, Allesø (2,8 ha).

Ejerforhold: Indgik som de 2 andre gårde i Kirkendrup i krongodset 1528 efter mageskifte med Laurids Skinkel til Juulskov. Fæstegård under Kronen indtil 1764. Derefter selveje. 1973 afhændet til Odense kommune, der har bortforpagtet jorden til Aage Hansen, matr. nr. 1 a.

Fæstere: 1664 Rasmus Pedersen.
1688 Laurits Olufsen.
-1707 Jørgen Christensen.
1707-1753 sønnen Christen Jørgensen.
1753-1764 Søren Hansen, g.m. Christen Jørgensens enke.

Ejere: 1764 - Søren Hansen.
1787,1801 Jørgen Christensen, sognefoged, søn af Christen Jørgensen.
1834,-1844 sønnen Christen Jørgensen.
1844 -1859 sønnen Jørgen Christensen, sognefoged.
1859 -1886 Rasmus Pedersen.
1886 -1930 sønnen Jens Rasmussen.
1930 -1960 sønnen Peder Rasmussen.
1960 -1973 Alfred Nielsen.
1973 - Odense kommune.

Næsby

Næsby: Matr. nr. 1 (gl. matr. nr. 3):

1 a: »Mosegård«, Bogensevej 103

Oprindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed. Stuehuset er opført 1855, avlsbygningerne efter brand 1892. Bygningerne er bevaret.

Hartkorn: 1688: 11 tdr. 7 skp. 2 fdk. 1 alb.
1844: 12 tdr. 7 skp. 2 fdk. 2¼ alb.
1915: 12 tdr. 6 skp. 3 fdk. 1¼ alb. (60,1 ha).
1966: 23,1 ha.
1971: 19,9 ha.
1973: 13,6 ha.

Ejerforhold: Indtil ca. 1535 gods under Næsbyhoved len, ca. 1535–ca. 1660 under St. Hans Kloster. ca. 1660–1764 fæstegård under Kronen, derefter selveje. Omkring 1960 påbegyndtes udstykning af gårdens jord til parcelhuse.

Fæstere: ca. 1650 Anders Rasmussen.
1664,1688 sønnen Hans Andersen.
1691–1712/27 sønnen Anders Hansen.
1712/27–1742 svigersønnen Jens Pedersen.
1742–1764 sønnen Knud Jensen.

Ejere: 1764–1772 Knud Jensen.
1772–1807 svigersønnen Niels Nielsen.
1807–1830 Gertrud Rasmusdatter, enke efter Niels Nielsen (efter hendes død i 1822 under formynderskab af hendes svoger, Knud Nielsen, Hunderup).
1830–1865 sønnen Niels Nielsen, sognefoged.
1865–1883 Maren Larsdatter, enke efter Niels Nielsen.
1883–1913 sønnen Niels Nielsen.
1913–1961 Lars Lund, g.m. Niels Nielsens broderdatter.
1961– sønnen Niels Lund.

Gården har således gennem mindst 10 generationer været i samme slægts fæste og eje.

Næsby: Matr. nr. 2 (gl. matr. nr. 6):

2 a: »Møllegård«

Oprindelig 4-længet gård, beliggende syd for landevejen, jvf. kortet si. 39. Bygningerne nedrevet 1966.

Hartkorn: 1688: 11 tdr. 5 skp. 3 fdk. 0 alb.
1844: 12 tdr. 3 skp. 2 fdk. ¼ alb.
1915: 12 tdr. 2 skp. 2 fdk. ½ alb.
1930: 11 tdr. 7 skp. 2 fdk. ¾ alb. (55,2 ha).
1973: Nedlagt som landbrugsejendom.

Udstykning: 2 i Marius Rasmussen, Smedebakken 41 (1,8 ha).
2 ex Vagn Hjorth, Smedebakken 37 (1,7 ha).

Ejerforhold: Indtil ca. 1535 gods under Næsbyhoved len, ca. 1535–ca. 1660 under St. Hans Kloster. Ca. 1660–1764 fæstegård under Kronen. Derefter selveje. 1955 solgtes gården til Allesø-Næsbyhovedbroby kommune, og udstykning til parcelhuse påbegyndtes.

Fæstere: 1681–1725 Rasmus Jørgensen.
1725–1764 Rasmus Poulsen.

Ejere: 1764–,1787 Poul Ebbesen, g.m. Rasmus Poulsens enke.
1801,–1842 sønnen Rasmus Poulsen.
1842–1869 sønnen Niels Rasmussen.
1869–1902 Kirstine Marie Ejlersen, enke efter Niels Rasmussen.
1902–1911 sønnen Anders Nielsen.
1911–1955 sønnen Hans Thune Nielsen, dennes enke.
1955 Allesø-Næsbyhovedbroby kommune.

Gården har således været i samme slægts fæste og eje siden 1725.

2 i: Smedebakken 41

Oprettet 1937.

Samlet areal 1973: 1,8 ha.

Ejer: 1937– Marius Rasmussen, gartner.

2 ex: Smedebakken 37

Oprettet 1961.

Samlet areal 1973: 1,7 ha.

Ejer: 1961– Vagn Hjorth, gartner.

Næsby: Matr. nr. 3 (gl. matr. nr. 2):

3 a: »Søgård«

Oprikelig 4-længet gård, beliggende syd for landevejen, jvf. kortet si. 39. Bygningerne nedrevet 1975.

Hartkorn: 1688: 11 tdr. 6 skp. 1 fdk. 0 alb.
1844: 12 tdr. 0 skp. 0 fdk. 1¼ alb.
1915: 6 tdr. 1 skp. 3 fdk. 1¼ alb.
1941: 5 tdr. 5 skp. 2 fdk. 2½ alb.
1959: 3 tdr. 2 skp. 2 fdk. 1 alb.
1963: 0 tdr. 4 skp. 2 fdk. 0 alb.
1973: 2,5 ha.

Ejerforhold: Indtil ca. 1535 gods under Næsbyhoved len, ca. 1535–ca. 1660 under St. Hans Kloster. Ca. 1660–1764 fæstegård under kronen. Derefter selveje. En del af jorden udstykkedes før 1915 til et par mindre landbrugsejendomme samt en halv snes parcelhuse. En større del af jorden udstykkedes i 1930'erne og 1940'erne, resten i årene efter 1960.

Fæstere: 1688 Steffen Hansen.
–1700 Niels Jørgensen.
1700–1734 Laurits Andersen.
1734–1764 sønnen Niels Lauritsen.

Ejere: 1764 – Niels Lauritsen.
1787,ca. 1815 Poul Rasmussen.
1834,–1863 sønnen Poul Poulsen, dennes enke Anne Kirstine Hansdatter.
1863 –1911 sønnen Jørgen Poulsen.
1911 –1913 Anders Knudsen.
1913 –1962 Rasmus Rasmussen.
1962 –1975 sønnen Thorkild Rasmussen.

I samme slægts eje ca. 1780–1911.

3 p: Søhusvej 54

Oprettet 1912 (1 tdr. 3 skp. 0 fdk. 1½ alb.).

1973: Nedlagt som landbrugsejendom.

Ejere: 1912–1913 Rasmus Vilhelm Mathiasen.
1913–1916 Hans Edvard Christensen.
1916–1917 Carl Chr. Andersen.
1917–1921 Hans Marius Jacobsen.
1921–1923 Hans Jacob Larsen.
1923– Marius Hansen, dennes hustru Anne Marie Hansen.

Næsby: Matr. nr. 4 (gl. matr. nr. 1):

4 a: »Kroggården«, Bogensevej 135

Opriindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed. Stuehuset og den østlige længe er bevaret. Sammen med 2 andre gårde og 2 huse nedbrændte gården 1841.

Hartkorn: 1688: 12 tdr. 7 skp. 3 fdk. 1 alb.
1844: 11 tdr. 2 skp. 0 fdk. 1½ alb.
1915: 9 tdr. 7 skp. 0 fdk. 1¾ alb.
1962: 1,6 ha.
1973: Nedlagt som landbrugsejendom.

Ejforhold: Indtil ca. 1535 gods under Næsbyhoved len, ca. 1535–ca. 1660 under St. Hans Kloster. Ca. 1660–1764 fæstegård under Kronen. Derefter selveje. 1959 solgtes gården til Allesø-Næsbyhovedbroby kommune, og den indrettedes som kommunekontor. En del af jorden udstykkedes til parcelhuse i perioden 1920–1940, resten i årene omkring 1960.

Fæstere: 1658,1664 Hans Knudsen Krag, birkefoged.
1688 Anders Frederiksen, herredsfoged.
–1733 Jens Nielsen.
1733–1735 Niels Andersen, g.m. Jens Nielsens enke.
1735–1764 Niels Jensen, søn af Jens Nielsen.

Ejere: 1764– Niels Jensen.
1770,1801 sønnen Jørgen Nielsen, dennes enke Anne Marie Hansdatter.
ca. 1815,–1853 sønnen Hans Jørgensen.
1853–1873 sønnen Jens Hansen.

1873–1905 Ludvig Poulsen (bror til Jørgen Poulsen, matr. nr. 3).
 1905–1912 L. J. V. Mayland.
 1912–1915 Rasmus Pedersen.
 1915–1917 Anders Knudsen.
 1917–1922 Rasmus Sørensen.
 1922–1943 sønnen Tage Nyborg Sørensen.
 1943–1959 Alfred Nielsen.
 1959 Allesø-Næsbyhovedbroby kommune.

I samme slægts fæste og eje fra årene før 1733 til 1873.

Næsby: Matr. nr. 5 (gl. matr. nr. 5).

5 a: »Solbakken«, Bogensevej 104

Oprindelig 4-længet gård med nuværende beliggenhed. Stuehuset er bevaret. Nedbrændte sammen med 2 andre gårde og 2 huse 1841.

Hartkorn: 1688: 11 tdr. 2 .skp. 3 fdk. 1 alb.
 1844: 7 tdr. 6 skp. 3 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
 1915: 7 tdr. 6 skp. 3 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
 1973: 17,5 ha.

Ejerforhold: Indtil ca. 1535 gods under Næsbyhoved len, ca. 1535–ca. 1660 under St. Hans Kloster. Ca. 1660–1764 fæstegård under Kronen. Derefter selveje. Omkring 1776 ejedes og beboedes gården af Knud Grønvold, sognepræst i Allesø-Næsbyhovedbroby 1749–1791. Det fremgår ikke, om han har købt gården 1764, hvor ryttergodset solgtes, og Anders Knudsen, der 1770 beboede gården, følgelig var hans fæster, eller han først har erhvervet den nogle år senere af Anders Knudsen. Imidlertid var hans sognebørn utilfredse med, at deres præst var bosat i det yderste hjørne af sognet; de fik medhold i deres klage, og Grønvold fik tilhold om at flytte tilbage til Allesø. – 1964 solgtes gården til Allesø-Næsbyhovedbroby kommune, og der etableredes en større udstykning (»Eventyrparken«).

Fæstere: 1688 Peder Jensen.
 –1727 Ebbe Pedersen.
 1727–1743 sønnen Peder Ebbesen, dennes enke.
 1743–1748 sønnen Peder Pedersen.
 1748–1764 Jørgen Hansen, g.m. Peder Pedersens enke.

<i>Ejere:</i>	1770	Anders Knudsen.
	1776	Knud Grønvold, præst i Allesø og Broby.
	1787	Niels Christensen.
	1801	Hans Thune.
	ca. 1815, 1860	sønnen Johs. N. Thune, dennes enke Mette Marie Knap.
	1861–1863	Ane Cathrine Andersen.
	1863–1903	Hans Hansen, g.m. Ane Cathrine Andersen.
	1903–1905	Laurits Anton Petersen.
	1905–1936	Peder Jensen.
	1936–1964	sønnen Niels Jensen.
	1964	Allesø-Næsbyhovedbroby kommune.

Næsby: Matr nr. 6 (gl. matr. nr. 4):

6 a: »Majorgården«/»Næsbygård«, Bogensevej 205/177

Oprikelig 4-længet gård, beliggende umiddelbart vest for Kroggården. Udflyttet sandsynligvis efter brand 1841. (nuv. Bogensevej 205). Ca. 1915 brændte udbygningerne, og der opførtes en ny gård øst for Majorgården (Næsbygård, matr. nr. 6 a). Majorgårdens stuehus er bevaret (matr. nr. 6 e).

<i>Hartkorn:</i>	1688:	11 tdr. 2 skp. 2 fdk. 2 alb.
	1844:	9 tdr. 2 skp. 1 fdk. ¼ alb.
	1915:	8 tdr. 2 skp. 3 fdk. 1¾ alb.
	1962:	0 tdr. 1 skp. 1 fdk. ¼ alb. (nedlagt som landbrugsejendom).

Ejerforhold: Indtil ca. 1535 gods under Næsbyhoved len, ca. 1535–ca. 1660 under St. Hans Kloster. Ca. 1660–1764 fæstegård under Kronen. Derefter selveje. Omkr. 1960 er jorden afstået til Allesø-Næsbyhovedbroby kommune og en større udstykning påbegyndt.

<i>Fæstere:</i>	1688, 1693	Niels Jørgensen.
	–1738	Peder Hansen.
	1738–1753	Mads Rasmussen, g.m. Peder Hansens enke.
	1753–1764	stedsønnen Peder Pedersen.

<i>Ejere:</i>	1764–	Peder Pedersen.
	1770	Mouritz Friis, degn.
	1787	Margrethe Knudsdatter, enke efter Mouritz Friis.
	1801, ca. 1815	sønnen Rasmus Cornelius Friis.

–1843 Johan Philip Schultz,*
 1843–1886 Niels Chr. Nielsen.
 1886–1901 sønnen Lars Chr. Nielsen.
 1901–1909 Hans Chr. Eiby Hansen.
 1909–1918 Jens Fr. Hansen.
 1918–1922 Carlos Jensen, direktør.
 1922–1923 Firmaet J. O. Ohlsens Enke.
 1923–1931 Johs. Madsen.
 1931–ca. 1960 Jørgen Andersen.

- * Johan Philip Schultz, oberstløjtnant. Johan Philip Schultz var ifølge folketællingslisten fra 1834 ikke bosat på sin gård i Næsby, men i Odense. På gården, der sandsynligvis på det tidspunkt har fået sit navn, eftersom dens ejer da var major, boede en avlskarl, en røgter og en husholderske. Gårdens ejer, der 1808 var blevet forsat til det fynske dragonregiment, udnævntes 1830 til major, 1841 til oberstløjtnant; sin afsked fik han 1842, og han døde året efter, 63 år gammel.

Næsby: Matr. nr. 7:

7 a: Bogensevej 105 (»Næsbylund Kro«)

Gård, opført 1801 nord for landevejen af smed Rasmus Nielsen på jord udstykket fra »Kroggården«. I tilknytning til landbruget indrettedes en smedje, der siden omdannedes som staldbygning. Stuehuset udgjorde den vestlige længe (hvor kroens spisesal er beliggende). Gården brændte omkr. 1922, hvorefter den tilhørende jord udstykkedes i de følgende år (Ågade-kvarteret). 1937 opførtes Næsbylund Kro af Aksel Hansen, der 1965 overdrog den til Peter Haastrup.

Hartkorn: 1801: 2 tdr. 4 skp. 3 fdk. 2 alb.
 1915: 2 tdr. 4 skp. 3 fdk. 2 alb.

Ejere: 1801 Skøde til smed Rasmus Nielsen fra Jørgen Nielsens enke.
 1801–1838 Rasmus Nielsen, smed.
 1838–1882 Jacob Pedersen, smed, dennes enke.
 1882–1900 datteren Petrine Jacobsen.
 1900–1913 Søren Eriksen, g.m. Petrine Jacobsen.
 1913–1918 Martin Andersen.
 1918–1925 Chr. Hansen, kreaturhandler.
 1925– L. J. V. Mayland.

Næsby: Matr. nr. 8 og 9:

Bogensevej 14/»Møllemarkshuset«

Samlet areal 1915: 1 tdr. 5 skp. 2 fdk. 2¼ alb. (8a, 9a, 4d).

Oprettet i begyndelsen af 1800-tallet på lodder i Møllemarken, syd for landevejen (udstykket fra »Solbakken«). Udstykket i perioden 1920–50 (Bogensevej, Vinkelvej, Skovvej).

Næsby: Matr. nr. 10:

»Christiansminde«, Slettens Landevej 127

Hartkorn: 1844: 1 tdr. 0 skp. 1 fdk. 1¾ alb.

1915: 0 tdr. 1 skp. 0 fdk. 1¼ alb. (matr. nr. 10 e tillagt 11 a).

Den pågældende jord er i begyndelsen af 1800-tallet udstykket fra »Solbakken«. 1839 fik ejeren af Næsbyhoved Mølle skøde på den fra købmand Bartholomæus Nees, Odense. 1883 solgtes den til ejeren af »Rullekroen«, hvis ejer 1903 lod »Christiansminde« opføre. Senere ejere: Laurits Chr. Rasmussen (1922–60), Richardt Hansen (1960–). »Fædresgave« (matr. nr. 10 c) er opført 1883.

Næsby: Matr. nr. 11:

»Rullekroen«, Slettens Landevej 157–59

Hartkorn: 1844: 1 tdr. 1 skp. 2 fdk. ¾ alb.

1915: 1 tdr. 7 skp. 2 fdk. 1½ alb. (tillagt 10 e).

1973: Samlet areal 22,8 ha (heraf 11 a: 1,4 ha).

Ejerforhold: Oprettet før 1834 på en del af Sleppemarken (den smalle mark mellem Slettens Landevej og sognegrænsen), udstykket fra »Solbakken« i Næsby. Et skifte i denne mark har heddet Rullen, og det har sandsynligvis givet navn til både det hus, der ifølge »Odense Amts Bebyggelsesnavne« har ligget der i begyndelsen af 1800-tallet, og den gård, der siden blev opført. Den kgl. privilegerede kro, der var indrettet i det oprindelige stuehus langs vejen, findes anført i folketællingslisten fra 1850, men ikke i folketællingslisten fra 1834. Flere andre kroer har båret navnet Rullekroen, bl.a. Verninge kro, og navnet refererer til, at kroer ofte anskaffede ruller til afbenyttelse for byens beboere, før det blev almindeligt med rulle i hver gård. – Kroen blev nedlagt i slutningen af 1800-tallet.

Gårdens hovedparcel er den nævnte, men den har kun udgjort en mindre del af dens jordtilliggende. Omkring århundredskiftet hørte der ca. 120 tdr. land til gården, og resten var beliggende i Anderup. Efter århundredskiftet blev der frasolgt en del jord, og en større udstykning er foretaget i 1960'erne (Æbleparken).

Ejere:

–1869	Lars Rasmussen.
1869–1900	sønnen Fr. Chr. Larsen.
1900–1914	Lars Andreas Larsen.
1914–1960	Markus Rasmussen.
1960–	svigersønnen Erhardt Hansen.

Næsbyhoved: Matr. nr. 1:

Næsbyhoved Mølle (Næsbyhovedgård, Fuglsang 8)

Oprikelig gård med tilhørende vandmølle, beliggende ved det nordøstlige hjørne af Næsbyhoved Sø. Efterhånden som søen groede mere og mere til, blev vanddybden mindre, og i begyndelsen af 1860'erne besluttedes det at udtørre søen. (Om Næsbyhoved Sø's betydning for søfart, fiskeri og mølledrift samt om dens udtørring er udførligt berettet i »Årbog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter«, 1934, si. 509 ff.). Mølleren havde møllevandsret i søen, og ved et forlig, indgået den 31. marts 1863, gik han med til at nedlægge vandmøllen og stemmeværket mod en erstatning på 18.000 rdl., hvorfra der afgik en afløsningssum for ca. 20 tdr. land af det udtørrede areal, som ville tilfalde møllen. Den følgende dag åbnedes slusen, og vandet udtappedes på få dage. Vandmøllen afløstes af en vindmølle, beliggende på Fuglesangsbanken, også kaldet Vejrmøllebanken, 1893 flyttedes den til sin nuværende plads ved Odense kanal. – Ialt 3 gange er Næsbyhoved Mølle brændt, og hver gang er en ny opført.

Til møllen har der endvidere hørt landbrug. Hovedbygningen er bevaret (nu indrettet som børnehaven). 1894 påbegyndtes salg af grunde til parcelhuse, hvoraf antallet 1915 var 15. Gården har udgjort ét ejerlav, og der er siden frasolgt grunde til op mod 200 parcelhuse i den østlige del af Næsby. Overtaget af Næsby Boligselskab 1960, hvorefter der opførtes flere boligkomplekser (Fuglsang).

Hartkorn:

1688:	5 tdr. 0 skp. 3 fdk. 1 alb.
1844:	5 tdr. 0 skp. 3 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
1915:	4 tdr. 5 skp. 3 fdk. $\frac{3}{4}$ alb.
1973:	Nedlagt som landbrugsejendom.

Ejerforhold: Indtil 1692 var møllen i Kronens eje. 1692 fik fru Rachel, enke efter Samuel de Lima, skøde på møllen. 1715 tilhørte den professor L. Luja, Odense Gymnasium. Møllen var fortsat i privateje, men en tid må den have været udlagt som ryttergods, idet det 1730 er anført i ryttergodsets fæsteprotokol, at Jens Pedersen fæstede møllen efter Laurits Olsen.

*Fæstere af
møllen før dens
overgang
til selveje:*

Claus Pedersen (1605).
Laurits Nielsen (1618).
Augustinus Ebbe(sen) (efter ansøgning 1632).
Jens Christensen (1664, 1688).

Ejere:

Ca. 1780	Rasmus Hansen.
1801	Søren Kaarup.
-1827	Harald Trolle.
1827-1859	sønnen Jørgen Trolle.
1859-1876	sønnen Harald Trolle.
1876-1892	H. C. Jespersen, prokurator.
1892-1935	sønnen Valdemar Jespersen.
1935-1936	dennes arvinger dr. phil. Poul! Jespersen, frk. L. Jespersen, forpagter K. Jespersen, sognepræst G. Bang Jespersen.
1936-1960	Chr. Hansen.
1960	Næsby Boligselskab.
1793-1915	har ejeren af Næsbyhoved Mølle tillige været kirketiende-ejer i Næsbyhovedbroby.

Tillæg:

Gårdene og deres indretning omkring 1800

Allesø, fæstegods under Dallund

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsik- ringssum 1776	Samlet forsik- ringssum 1797	Bygnings- længde	Længde-dybde antal fag	Forsik- ringssum 1797	Indrettet til følgende:
7	13	270 rdl.	240 rdl.	Stuehus nordre	15 – 4	80 rdl.	2 små værelser, karlekammer, storstue, dagligstue, forstue, bryggers Lo, ladegulv, port Hestestald, foderlo, kohus Til husfolk: en liden stue, forstue, ølkammer. Lo, lade, port
				østre	19 – 4	60 rdl.	
				søndre	14 – 4	50 rdl.	
				vestre	15 – 4	50 rdl.	
8	24	300 rdl.	360 rdl.	Stuehus nordre	15 – 4	150 rdl.	Den øverste stue, storstue, for- stue, dagligstue, pigekammer med dør til ølkælder, bryggers Lo, ladegulv, port Hestestald, foderlo, kohus, lo, ladegulv Karlekammer, fårehus, lo, lade- gulv, port
				vestre	16 – 4	100 rdl.	
				søndre	20 – 4	40 rdl.	
				østre	22 – 4	70 rdl.	
9	18	220 rdl.	430 rdl.	Stuehus nordre	18 – 4	180 rdl.	2 små kamre, den øverste stue, storstue, forstue, dagligstue, bryggers med dør til ølkælder, pigekammer, mælkestue Fårehus, ladegulv, port Karlekammer, hestestald, foder- lo, kohus, lo, ladegulv, port Huggehus, port, lo, ladegulv Tørvehus
				østre	12 – 4	60 rdl.	
				søndre	20 – 4	120 rdl.	
				vestre tilbyg- ning til vestre længde	20 – 4 4 – 4	60 rdl. 10 rdl.	

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsikringssum 1776	Samlet forsikringssum 1797	Bygningslængde	Længde-dybde antal fag	Forsikringssum 1797	Indrettet til følgende:
10	2	200 rdl.	560 rdl.	Stuehus søndre	14 – 4	170 rdl.	Den øverste stue, mellemstue, forstue med dør til pulterkammer, dagligstue, bryggers, mælkekammer
				vestre	13 – 4	130 rdl.	Karlekammer, lo, ladegulv, port
				nordre	13 – 4	70 rdl.	Lo, ladegulv, port
				østre	26 – 4	190 rdl.	Ko- og hestestald, lo, ladegulv, port
11	30	220 rdl.	330 rdl.	Stuehus nordre	14 – 4	100 rdl.	Den øverste stue, storstue, forstue, dagligstue med dør til ølkælder, bryggers
				vestre	13 – 4	80 rdl.	Lo, ladegulv
				søndre	13 – 4	80 rdl.	Kohus, hestestald, foderlo, port
				østre	22 – 4	70 rdl.	Lo, ladegulv, port
12	6	280 rdl.	460 rdl.	Stuehus nordre	15 – 4	180 rdl.	Den øverste stue, storstue, forstue, dagligstue, mælkekammer, bryggers, ølkammer, pigekammer
				vestre	18 – 4	90 rdl.	Karlekammer, foderlo, ko- og hestestald, port, ladegulv
				søndre	17 – 4	110 rdl.	Lo, ladegulv, tørvehus
				østre	16 – 4	80 rdl.	Til husfolk: en liden stue, forstue, et lidet kammer. Lo, ladegulv, port
13	8	290 rdl.	350 rdl.	Stuehus søndre	16 – 4	160 rdl.	Den øverste stue, storstue, forstue, pulterkammer, dagligstue, bryggers, pigekammer, ølkammer
				vestre	19 – 4	60 rdl.	Lo, ladegulv, port
				nordre	22 – 4	70 rdl.	Lo, ladegulv, ko- og hestestald
				østre	13 – 4	60 rdl.	Port, høgulv, fårehus, karlekammer, tørvehus
14	3	250 rdl.	690 rdl.	Stuehus nordre	15 – 4	240 rdl.	Den øverste stue, storstue, forstue, dagligstue, gang, mælkestue, bryggers
				vestre	19 – 4	190 rdl.	Huggehus, lo, ladegulv, portrum
				søndre	16 – 4	160 rdl.	Lo, ladegulv, kostald
				østre	20 – 4	100 rdl.	Hestestald, fårehus, høgulv, karlekammer, pigekammer, port

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsik-ringssum 1776	Samlet forsik-ringssum 1797	Bygnings-længde	Længde-dybde antal fag	Forsik-ringssum 1797	Indrettet til følgende:
15	4	310 rdl.	730 rdl.	Stuehus nordre	15 – 4	230 rdl.	Den øverste stue med dør til ølkammer, storstue, forstue, dagligstue, bryggers
				vestre	15 – 4	150 rdl.	Lo, ladegulv, portrum
				søndre	19 – 4	190 rdl.	Fårehus, lo, ladegulv
				østre	16 – 4	160 rdl.	Ko- og hestestald, foderlo, karlekammer
16	17	300 rdl.	410 rdl.	Stuehus nordre	20 – 4	150 rdl.	Den øverste stue, storstue, forstue, dagligstue, pigekammer, bryggers, pigekammer, mælkestue. 6 fag i østre ende af stuehuset: indrettet til hestestald og foderlo
				vestre	15 – 4	80 rdl.	Mælkekammer, huggehus, lo, ladegulv, port
				søndre	22 – 4	110 rdl.	Lo, ladegulv
				østre	14 – 4	70 rdl.	Høgulv, karlekammer, port
17	23	360 rdl.	450 rdl.	Stuehus nordre	18 – 4	180 rdl.	Den øverste stue, storstue, forstue, dagligstue, pigekammer med døre til mælkekammer og ølkælder, bryggers
				vestre	11 – 4	80 rdl.	Lo, ladegulv, port
				søndre	20 – 4	100 rdl.	Lo, ladegulv, vognport
				østre	17 – 4	90 rdl.	Lo, ladegulv, kohus, hestestald, foderlo, høgulv, port, karlekammer
18	15	410 rdl.	570 rdl.	Stuehus nordre	17 – 4	210 rdl.	Den øverste stue, forstue, dagligstue, mælkekammer, pigekammer, ølkælder, bryggers, karlekammer, pulterkammer
				vestre	16 – 4	130 rdl.	Huggehus, port, lo, ladegulv
				søndre	21 – 4	150 rdl.	Fårehus, lo, ladegulv
				østre	15 – 4	80 rdl.	Port, kohus, hestestald, tørvehus

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsik-ringssum 1776	Samlet forsik-ringssum 1797	Bygnings-længde	Længde-dybde antal fag	Forsik-ringssum 1797	Indrettet til følgende:
19	22	360 rdl.	420 rdl.	Stuehus nordre	14 – 4	170 rdl.	Den øverste stue med dør til ølkammer, storstue, forstue, dagligstue med dør til pulterkammer, bryggers
				vestre søndre	18 – 4 14 – 4	90 rdl. 60 rdl.	Huggehus, lo, ladegulv, port Karlekammer, hestestald, kohus, lo, ladegulv
				østre	19 – 4	100 rdl.	Fårehus, tørvehus, lo, ladegulv, port
20	21/16	310 rdl.	360 rdl.	Stuehus søndre	20 – 4	200 rdl.	Den øverste stue, storstue, forstue, mælkestue, dagligstue, bryggers, ølkælder, et lidet kammer til husfolk, karlekammer
				østre nordre	13 – 4 18 – 4	40 rdl. 80 rdl.	Lo, ladegulv, port Lo, ladegulv, fårehus, huggehus
				vestre	13 – 4	40 rdl.	Porte, ko- og hestestald, foderlo
21	11	230 rdl.	390 rdl.	Stuehus nordre	15 – 4	120 rdl.	Den øverste stue, forstue, dagligstue, bryggers, ølkælder.
				østre	19 – 4	160 rdl.	I østre ende: brændehus, port Fårehus, huggehus, karlekammer, kohus, foderlo, hestestald, lo, ladegulv
				søndre	20 – 4	70 rdl.	Lo, ladegulv, port (ladegulv i tilbygning)
				vestre	9 – 4	40 rdl.	Til husfolk: dagligstue, et lidet kammer, mælkekammer, forstue, ølkælder.
22	7	400 rdl.	550 rdl.	Stuehus nordre	16 – 4	200 rdl.	Den øverste stue, forstue, dagligstue, pigekammer, bryggers, ølkammer
				østre	17 – 4	110 rdl.	Mælkekammer, huggehus, lo, ladegulv, port
				søndre	17 – 4	140 rdl.	Lo, ladegulv
				vestre	20 – 4	100 rdl.	Port, kalvehus, foderlo, ko- og hestestald, fårehus, karlekammer, port (mod enden af stuehuset)

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsik- ringssum 1776	Samlet forsik- ringssum 1797	Bygnings- længde	Længde-dybde antal fag	Forsik- ringssum 1797	Indrettet til følgende:
23	20	300 rdl.	470 rdl.	Stuehus nordre	17 – 5	240 rdl.	Karlekammer, ølkælder, den øverste stue, storstue, forstue, dagligstue, mælkekammer, bryggers
				vestre	18 – 4	60 rdl.	Lo, ladegulv, port
				søndre	18 – 4	110 rdl.	Fårehus, lo, port
				østre	18 – 4	60 rdl.	Huggehus, hestestald, foderlo, kohus, ladegulv
24	12	290 rdl.	340 rdl.	Stuehus nordre	15 – 4	110 rdl.	Ølkælder, storstue, forstue, dagligstue, bryggers, mælkestue
				vestre	16 – 4	70 rdl.	Lo, ladegulv
				søndre	18 – 4	110 rdl.	Lo, ladegulv, port
				østre	16 – 4	50 rdl.	Karlekammer, port, hestestald, foderlo, kohus
25	29	410 rdl.	400 rdl.	Stuehus nordre	17 – 4	140 rdl.	Den øverste stue, storstue, forstue, dagligstue, bryggers, ølkælder
				østre	17 – 4	110 rdl.	Lo, ladegulv, port
				søndre	19 – 4	80 rdl.	Staldrum, foderlo, kohus, port
				vestre	22 – 4	70 rdl.	Fårehus, karlekammer, lo, ladegulv, port, huggehus
26	28	300 rdl.	510 rdl.	Stuehus nordre	18 – 4	180 rdl.	Karlekammer, den øverste stue, storstue, forstue, dagligstue, spisekammer, pigekammer med dør til ølkammer, bryggers, mælkekammer
				vestre	15 – 4	90 rdl.	Lo, ladegulv, brændehus, port
				søndre	19 – 4	120 rdl.	Hestestald, foderlo, kohus, fårehus, port
				østre	19 – 4	120 rdl.	Lo, ladegulv, tørvehus
27	25	240 rdl.	370 rdl.	Stuehus søndre	15 – 4	150 rdl.	Den øverste stue, storstue, forstue, dagligstue, bryggers, ølkælder
				østre	14 – 4	60 rdl.	Lo, ladegulv, kohus, karlekammer
				nordre	20 – 4	120 rdl.	Lo, ladegulv, port
				vestre	13 – 4	40 rdl.	Huggehus, hestestald, foderlo, port

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsikringssum 1776	Samlet forsikringssum 1797	Bygningslængde	Længde-dybde antal fag	Forsikringssum 1797	Indrettet til følgende:
28	9	330 rdl.	460 rdl.	Stuehus søndre	15 – 4	150 rdl.	Den øverste stue, forstue, dagligstue, mælkekammer, bryggers, pigekammer Ølkælder, huggehus, lo, ladegulv Høgulv, kohus, port, hestestald, foderlo Lo, ladegulv
				vestre	14 – 4	70 rdl.	
				nordre	18 – 4	110 rdl.	
				østre	22 – 4	130 rdl.	
29	10	80 rdl.	200 rdl.	Stuehus nordre	11 – 4	80 rdl.	Den øverste stue, forstue, dagligstue, bryggers, mælkekammer Tørvehus, huggehus, kohus, lo, ladegulv, port Fårehus, høgulv, port, brænde- hus
				vestre	15 – 4	90 rdl.	
				østre	9 – 4	30 rdl.	
30	14	50 rdl.	180 rdl.	Stuehus nordre	10 – 4	100 rdl.	Den øverste stue, forstue, dagligstue, bryggers, mælkekammer Lo, ladegulv Kohus, hestestald, port
				østre	8 – 4	50 rdl.	
				søndre	5 – 4	30 rdl.	
31	5	80 rdl.	280 rdl.	Stuehus nordre	15 – 4	180 rdl.	I vestre ende for husfolk: en stue, spisekammer, bryggers, forstue (5 fag). Den øverste stue, forstue, dagligstue, ølkammer, bryggers (10 fag) Hestestald, lo, ladegulv, port Høgulv, fårehus, tørvehus En væg, der sammenbinder østre og vestre længer
				vestre	11 – 4	70 rdl.	
				østre	8 – 4	20 rdl.	
				søndre	16	10 rdl.	

Allesø, fæstegods under Odense Hospital, mensalgods

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Hittidig forsik-ringssum	Samlet forsik-ringssum 1813/1821	Bygnings-længde	Længde-dybde fag alen	Forsik-ringssum 1813/1821	Indrettet til følgende:
5	27	140 rdl. (1813)	1.120 rdl. (1821)	Stuehus nordre	18 – 8	520 rdl.	Stue, dagligstue, forstue, kammer, køkken, bryggers, spisekammer, mælkestue
				østre søndre	17 – 6½ 20 – 7½	120 rdl. 290 rdl.	Huggehus, tørvehus, 2 porte Hestestald, kostald, foderlo, port
				vestre	13 – 8	190 rdl.	Lo, lade
6	26	160 rdl. (1813)	670 rdl. (1821)	Stuehus nordre	15 – 7½	200 rdl.	2 stuer, forstue, bryggers. 3 fag til lo
				østre	14 – 7	150 rdl.	Kornhus, port
				søndre	17 – 7½	190 rdl.	Lo, lade
				vestre	11 – 6½	130 rdl.	Stald, foderlo, port
3	19	Ikke oplyst	750 rdl. (1813)	Stuehus nordre	22 – 7½	350 rdl.	Værelser, forstue, bryghus; 6 fag til port og tørvehus
				østre	13 – 6	70 rdl.	Lo, lade, tørvehus
				søndre	21 – 8½	210 rdl.	Foderlo, stalde, lo, lade
				vestre	15 – 7	120 rdl.	Lo, lade

Broby, fæstegods under Åløkkegården

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsik-ringssum 1829	Bygnings-længde	Længde-dybde fag alen	Forsik-ringssum 1829	Indrettet til følgende:
11	18	1.310 rdl.	Stuehus søndre	16 – 8½	470 rdl.	2 stuer, forstue, kammer, sovekammer, køkken, mælkestue, huggehus
			østre	16 – 8	280 rdl.	Bryggers, kornhus
			nordre	19 – 8	280 rdl.	Kornhus, port
			vestre	16 – 8	280 rdl.	Stald, foderlo, karlekammer, port

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsik-ringssum 1829	Bygnings-længde	Længde-dybde fag alen	Forsik-ringssum 1829	Indrettet til følgende:
12	11	1.100 rdl.	Stuehus nordre østre søndre vestre	15 – 8½ 16 – 8 18 – 8 17 – 8	350 rdl. 230 rdl. 260 rdl. 260 rdl.	2 stuer, kammer, forstue, køkken, bryggers Lo, lade Stald, foderlo, port Kostald, karlekammer, kornhus
13	20	970 rdl.	Stuehus søndre vestre østre	13 – 8½ 23 – 8½ 21 – 8	320 rdl. 360 rdl. 290 rdl.	2 stuer, kammer, forstue, bryggers Karlekammer, kornhus, port Stald, foderlo, vognport
14	2	1.140 rdl.	Stuehus nordre østre søndre vestre	21 – 8 20 – 8 18 – 8 23 – 8	490 rdl. 350 rdl. 170 rdl. 130 rdl.	3 stuer, køkken, sovekammer, bryggers, pigekammer, huggehus Stald, foderlo, port Kornhus Kornhus, port
15	12	840 rdl.	Stuehus nordre østre søndre vestre	18 – 7½ 18 – 8 18 – 8 14 – 8	300 rdl. 260 rdl. 170 rdl. 110 rdl.	2 stuer, forstue, 2 kamre, bryggers, udhus i vestre ende Stald, foderlo, port Stald, kornhus Lo, lade, port
16	17	1.020 rdl.	Stuehus søndre østre nordre vestre	23 – 8½ 15 – 8 18 – 7 12 – 9	530 rdl. 230 rdl. 140 rdl. 120 rdl.	2 stuer, sovekammer, forstue, kammer, bryggers, kornhus Stald, foderlo, port Kornhus Kornhus, port
17	14	760 rdl.	Stuehus nordre vestre søndre	11 – 8 24 – 8 20 – 8	150 rdl. 450 rdl. 160 rdl.	2 stuer, forstue, bryggers Stue, ølkammer, stald, foderlo, port, karlekammer Kornhus
18	15	1.050 rdl.	Stuehus nordre østre søndre vestre	12 – 7½ 8 – 8½ 15 – 7 16 – 7 15 – 8	380 rdl. 200 rdl. 250 rdl. 220 rdl.	3 stuer, bryggers, ølkammer Stue, huggehus Lo, lade, port Stald, foderlo Kornhus, port

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsik-ringssum 1829	Bygnings- længde	Længde-dybde fag alen	Forsik-ringssum 1829	Indrettet til følgende:
19	21	1.160 rdl.	Stuehus nordre	19 – 8½	370 rdl.	3 stuer, forstue, køkken, bryggers
			østre	18 – 8	280 rdl.	Karlekammer, kornhus, port
			søndre	19 – 8	330 rdl.	Stald, foderlo
			vestre	19 – 8	180 rdl.	Kornhus, port
20	3	580 rdl.	Stuehus nordre	13 – 8	200 rdl.	3 stuer, forstue, bryggers
			østre	18 – 7	70 rdl.	Kornhus, port
			søndre	20 – 7	120 rdl.	Kornhus
			vestre	20 – 7½	190 rdl.	Foderlo, stald, port
21	8	1.020 rdl.	Stuehus nordre	13 – 8	380 rdl.	4 stuer, bryggers
			østre	17 – 7	250 rdl.	Kornhus, port
			søndre	19 – 7½	220 rdl.	Stald, foderlo, port
			vestre	18 – 8	170 rdl.	Kornhus, tørvehus
22	10	600 rdl.	Stuehus nordre	11 – 7½	110 rdl.	2 stuer, forstue, bryggers
			østre	21 – 7	80 rdl.	Kornhus, port
			søndre	21 – 7	140 rdl.	Kornhus, stue, forstue
			vestre	20 – 7	270 rdl.	Stald, foderlo, tørvehus, port
23	13	1.150 rdl.	Stuehus nordre	13 – 8	390 rdl.	2 stuer, soveværelse, køkken, bryggers, mælkestue
			østre	18 – 8	280 rdl.	Ovnhus, lo, lade
			søndre	15 – 8	260 rdl.	Stald, foderlo, 2 porte
			vestre	14 – 8	220 rdl.	Kornhus
24	19	1.090 rdl.	Stuehus nordre	13 – 8	330 rdl.	2 stuer, forstue, kammer, bryggers
			østre	18 – 8	280 rdl.	Kornhus, tørvehus
			søndre	15 – 8	260 rdl.	Stald, foderlo, 2 porte
			vestre	14 – 8	220 rdl.	Kornhus, stue

Broby, fæstegods under Odense Hospital

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsik-ringssum 1822	Bygnings-længde	Længde-dybde fag alen	Forsik-ringssum 1822	Indrettet til følgende:
8	5	830 rdl.	Stuehus nordre	17 - 8½	270 rdl.	2 stuer, forstue, sovekammer, pigekammer, mælkekammer, bryggers, ølkammer
			østre	22 - 8	250 rdl.	Stalde, foderlo, karlekammer
			søndre	19 - 7	150 rdl.	Lo, lade, port
			vestre	22 - 7	160 rdl.	Lo, lade, port
9	6	860 rdl.	Stuehus søndre	12 - 11	290 rdl.	Overstue, gæstekammer, forstue, dagligstue, sovekammer, pigekammer, bryggers, ølkammer
			vestre	13 - 8½	190 rdl.	Lo, lade, kornhus
			nordre	12 - 8½	190 rdl.	Kostald, foderlo, 2 porte
			østre	13 - 8½	190 rdl.	Lo, lade
10	4	1.160 rdl.	Stuehus nordre, tilbygning mod nord	22 - 9 3 - 6	460 rdl.	2 stuer, forstue, dagligstue, pigekammer, spisekammer, bryggers Stue
			østre	24 - 8½		
			søndre	18 - 10	260 rdl.	Heste- og kostald, foderlo, 2 porte
			vestre	21 - 8	150 rdl.	Lo, lade, tørvehus, huggehus

Broby, mensalgods, selveje

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Hidtidig forsik-ringssum	Ny forsikrings-sum	Bygnings-længde	Længde-dybde fag alen	Forsik-ringssum	Indrettet til følgende:
3	1	Ikke opl.	1.200 rdl. (1807)	Stuehus nordre	14 - 8½	290 rdl.	Stuer, kamre, forstue, bryggers
				østre	34 - 8	510 rdl.	Port, lade, stald, foderlo
				søndre	17 - 8	200 rdl.	Port, lo, lade
				vestre	20 - 8	200 rdl.	Lo, lade, vognport, huggehus, karlekammer, ølkælder

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Hidtidig forsikringssum	Ny forsikringssum	Bygningslængde	Længde-fag	Dybde alen	Forsikringsringssum	Indrettet til følgende:
4	9	Ikke opl.	800 rdl. (1807)	Stuehus	13 – 8½	260 rdl.	Stuer, køkken, gang, bryghus, port Karlékamre, huggehus, stald, kohus Lo, lade	
				nordre	13 – 8	140 rdl.		
				østre	16 – 10	400 rdl.		
	7	Ikke opl.	1.280 rdl. (1806)	Stuehus	15 – 8	360 rdl.	2 stuer, 2 kamre, bryghus, forstue Lo, lade, port Ko- og hestestald, foderlo, lade Port, fårehus, tørvehus, høgulv	
				søndre	16 – 8	330 rdl.		
				vestre	17 – 8	320 rdl.		
				nordre	17 – 8	270 rdl.		
5	7	Nyopført	980 rdl. (1810)	Stuehus	8 – 8	400 rdl.	2 stuer, kammer, bryghus, forstue Lo, lade Stald, foderlo, hølade	
				østre	14 – 8	420 rdl.		
				vestre	8 – 8	160 rdl.		
6	7	Nyopført	1.200 rdl. (1810)	Stuehus	11 – 9	400 rdl.	2 stuer, forstue, sovekammer, bryghus Stalde, foderlo Tørvehus, huggehus, port Lo, lade, port	
				nordre	14 – 8	350 rdl.		
				østre	13 – 7	200 rdl.		
				søndre	13 – 8	250 rdl.		
7	16	Nyopført	1.000 rdl. (1805)	Stuehus	12 – 8	300 rdl.	2 stuer, forstue, kammer, bryghus Stalde, foderlo, port Lo, lade Port, huggehus, tørvehus, fårehus	
				nordre	17 – 8	310 rdl.		
				østre	17 – 8	230 rdl.		
				søndre	10 – 8	160 rdl.		

Skovshøjrup, fæstegods under Margård, selveje

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Hidtidig forsikringssum	Ny forsikringssum	Bygningslængde	Længde-fag	Dybde alen	Ny forsikringssum	Indrettet til følgende:
1	4	1.100 rdl.	3.000 rdl. (1812)	Stuehus	16 – 8	8	1.600 rdl.	Stuer, kamre, forstue, bryghus
				østre	18 – 8		540 rdl.	Lo, lade, huggehus, karlekamre
				søndre	20 – 8		480 rdl.	Lo, lade, port
				vestre	18 – 8		380 rdl.	Stalde, foderlo, port
2	6	1.160 rdl.	630 rdl. (1807)	Stuehus	12 – 9		300 rdl.	2 stuer, forstue, bryghus
				østre	10 – 8½		150 rdl.	Lo, lade
				vestre	12 – 8½		180 rdl.	Stald, foderlo, hølade, port
3	1	1.390 rdl.	3.000 rdl. (1805)	Stuehus	27 – 12	12	1.490 rdl.	3 stuer, sovekammer, køkken, kammer, en durchgående gang, forstue, bryghus
				østre				Værelser, kammer, lo, lade, port
				søndre	23 – 10		450 rdl.	Lo, lade, port
				vestre	27 – 10		510 rdl.	Stalde, foderlo, vognport, karlekamre
nordre	27 – 10		550 rdl.					
4	7	800 rdl. (1813)	1.600 rdl. (1856)	Stuehus	17 – 7	7	170 rdl.	Stuer og kamre, bryggers
				søndre				Mælkekammer, ølkammer, høgulv, port
				vestre	9 – 8		270 rdl.	Hestestald, kostald, korn-gulv, port
				nordre	17 – 8		590 rdl.	Kostald, kornhus, port
				østre	18 – 8		540 rdl.	
2 tørvekuber			30 rdl.					
5	5	Ikke oplyst	1.500 rdl. (1805)	Stuehus	22 – 9½	½	620 rdl.	2 stuer, 2 kamre, forstue, bryghus
				nordre				Lo, lade
				østre	20 – 9		200 rdl.	Lo, lade, port
				søndre	20 – 10		320 rdl.	Stalde, foderlo, hølade
vestre	20 – 9		360 rdl.					

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Hidtidig forsik-ringssum	Ny forsikrings-sum	Bygnings-længde	Længde-fag	dybde alen	Ny forsikrings-sum	Indrettet til følgende:
6	3	Ikke oplyst	1.140 rdl.	Stuehus	23	8½	460 rdl.	Forstue, 2 stuer, 2 kamre, bryghus Lo, lade Stalde, foderlo Lo, lade, port
			(1805)	nordre				
			2.500 rdl.	østre	20	8	200 rdl.	
			(1812)	søndre	22	8	180 rdl.	
			vestre	19	9	300 rdl.		
7	2	Ikke oplyst	1.340 rdl.	Stuehus	20	10	480 rdl.	3 stuer, 3 kamre, bryghus, forstue Lo, lade, karlekamre Lo, lade, port Stalde, foderlo, hølade, port
			(1805)	nordre				
			3.050 rdl.	østre	21	8	250 rdl.	
			(1812)	søndre	18	10	290 rdl.	
			vestre	20	8	320 rdl.		

Kirkendrup, selveje

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsik-ringssum 1776	Samlet forsik-ringssum 1801/1824	Bygnings-længde	Længde-fag	dybde alen	Forsik-ringssum 1801/1824	Indrettet til følgende:	
1	1	870 rdl.	2.000 rdl.	Stuehus	25	8½	500 rdl.	3 stuer, 3 kamre, bryghus Huggehus, lade, port, lo Lo, port, lade, kohus Vognport, stalde, foderlo, 2 kamre Lade Mælkestue, vognport	
				(1801)	nordre				
				østre	27	10	400 rdl.		
				søndre	33	10	600 rdl.		
				vestre	20	10	400 rdl.		
				bygning til gaden mod østre	4	9	30 rdl.		
længde bygning midt i gården	6	9	70 rdl.						

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Samlet forsikringssum 1776	Samlet forsikringssum 1801/1824	Bygningslængde	Længde-dybde fag alen	Forsikringssum 1801/1824	Indrettet til følgende:
2	2	860 rdl.	2.400 rdl. (1801)	Stuehus nordre østre	31 – 12 24 – 10	1.000 rdl. 400 rdl.	6 værelser, en durchgående gang, bryghus
				søndre	28 – 10	500 rdl.	Karlekammer, rullekammer, vognport, lade, lo, port
				vestre	27 – 10	500 rdl.	Kostald, fårehus, hestestald, foderlo, port Lo, lade, port, huggehus, mælkestue
3	3	780 rdl.	2.100 rdl. (1801)	Stuehus nordre østre	28 – 10 24 – 10	700 rdl. 400 rdl.	3 stuer, sovekammer, køkken, bryghus, et lidet kammer
				søndre	28 – 10	550 rdl.	Lo, lade, fårehus
				vestre	24 – 10	400 rdl.	Port, stald, foderlo
				bygning syd for gården	8 – 10	50 rdl.	Port, lade, lo, avnehus Lo, lade
1 b	Nyopført		1.000 rdl. (1824)	Stuehus søndre østre	17 – 10½ 15 – 8	600 rdl. 280 rdl.	3 stuer, forstue, sovekammer, køkken, bryggers, 2 små kamre
				nordre	8 – 9	120 rdl.	Heste- og kostald, foderlo, kornhus Lo, lade

Næsby, selveje

Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Hidtidig forsik-ringssum	Samlet forsik-ringssum 1802/12/13	Bygnings-længde	Længde-fag	dybde alen	Forsik-ringssum 1802/12/13	Indrettet til følgende:
1	3	2.100 rdl. (1776: 540 rdl.)	10.000 rdl. (1812)	Stuehus	26	11	4.000 rdl.	Værelser, køkken, bryghus
				østre	33	10	2.500 rdl.	Stald, kohus, port, karlekam- mer, foderlo, lade
				søndre	28	8	1.700 rdl.	Lo, lade, hølade
				vestre	26	8	1.750 rdl.	Lo, lade, huggehus, fårehus
				et hus	6	8½	50 rdl.	Ildebrændselsrum
				ved vestre				
				længde				
2	6	2.410 rdl.	10.000 rdl. (1812)	Stuehus	30	12	4.500 rdl.	Værelser, forstue, bryghus
				vestre	20	10	1.600 rdl.	Lo, lade, port
				søndre	30	10	2.400 rdl.	Stalde, foderlo, lo, lade
				østre	20	10	1.500 rdl.	Lo, lade, 2 porte
3	2	1.490 rdl. (1776: 690 rdl.)	10.000 rdl. (1812)	Stuehus	19	10	2.660 rdl.	Værelser, forstue, køkken
				østre	32	9	1.980 rdl.	Lo, lade, kostald
				søndre	19	10	1.900 rdl.	Stald, foderlo, hølade
				vestre	22	9	1.760 rdl.	Vognport, lo, lade, tørvehus
				bygning	12	10	840 rdl.	Lo, lade
				uden for				
gården								
bygning	6	12	600 rdl.	Bryghus				
vest for								
stuehuset								
hus i haven	5	8	260 rdl.	Værelse med ildsted				
4	1	1.010 rdl. (1776: 550 rdl.)	2.500 rdl. (1802)	Stuehus	26	12	1.040 rdl.	2 stuer, 3 kamre, køkken, bryghus, ølkælder, mælkestue
				nordre				
				østre	26	10	470 rdl.	Pigekammer, lo, lade
				søndre	26	10	470 rdl.	Lo, lade
				vestre	26	10	520 rdl.	Porte, stalde, foderlo, kar- lekammer, huggehus

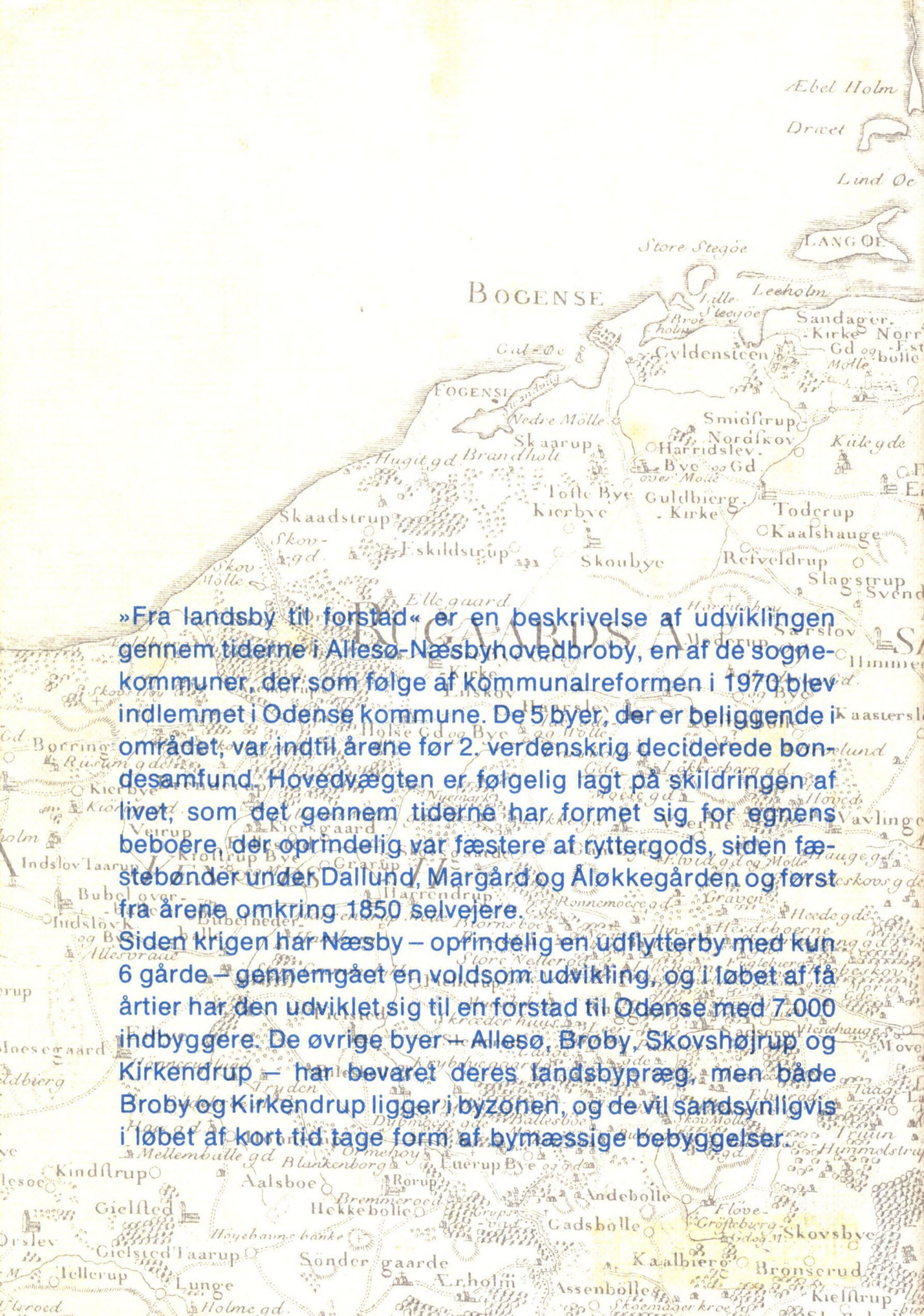
Nuv. matr. nr.	Gl. matr. nr.	Hidtidig forsikringssum	Samlet forsikringssum 1802/12/13	Bygningslængde	Længde-dybde fag alen	Forsikringssum 1802/12/13	Indrettet til følgende:	
5	5	2.200 rdl. (1776: 1.400 rdl.)	10.000 rdl. (1812)	Stuehus	25 – 12	4.500 rdl.	Værelser, køkken, bryghus	
				nordre				
				østre	25 – 9	1.860 rdl.	Stald, foderlo, karlekamre, hølade, port	
				søndre	27 – 9	1.890 rdl.	Lo, lade	
			vestre	25 – 9	1.750 rdl.	Lo, lade, port, tørvehus, vognport		
6	4	1.350 rdl. (1776: 400 rdl.)	2.160 rdl. (1813)	Stuehus		624 rdl.	Mål og beskrivelse af indretning mangler.	
				østre				
				nordre		448 rdl.		
				søndre		368 rdl.		
				vestre	27	528 rdl.		
				et hus for nordre længe en hjelmplankeværk		128 rdl.		
		48 rdl.						
		16 rdl.						

Næsbyhoved (matr. nr. 1)

Samlet forsikringssum 1810	Bygningslængde	Længde-dybde fag alen	Forsikrings-sum 1810	Indrettet til følgende:
19.200 rdl.	Stuehus nordre	18 – 12½ (i 2 etager) 7 – 12½ (i 1 etage)	4.160 rdl.	I underste etage: 7 værelser, køkken; i øverste etage: 8 kamre og afdelinger samt en stor sal
	østre	21 – 11	1.200 rdl.	Kostald, port, vognremise
	søndre	23 – 16	1.800 rdl.	Kornlade, hestestald, foderlo, mælkestue
	en tværbygning ved søndre længde	3 – 6	60 rdl.	Huggehus
	vestre bygning ved østre længde	24 – 12 23 – 10	4.140 rdl. 420 rdl.	Bryghus, mælkestue, port, møllehus med 3 kværne Kornlade
	en ditto bygning ved vestre længde	12 – 10 4 – 8	200 rdl. 80 rdl.	Foderhus Magasin
	en ditto brænde- og vejrmøllebygning	10 – 8 4 – 8	100 rdl. 40 rdl.	Stald, foderhus
			7.000 rdl. (1802)	

Allesø præstegård (matr. nr. 1)

Samlet forsikringssum 1797	Bygningslængde	Længde-dybde Antal fag	Forsikrings-sum 1797	Indrettet til følgende:
1.540 rdl.	Stuehus nordre	27 – 6	810 rdl.	2 gæstekamre, pulterkammer, storstue, gang, studerkammer, sengekammer, forstue, folkestue, dagligstue, sengekammer, køkken, spisekammer, bryggers, gang til haven, saltekammer, ølkælder, pigekammer, mælkekammer
	vestre	27 – 4	220 rdl.	Lo, ladegulv, port
	søndre	30 – 4	300 rdl.	Lo, ladegulv, vognremise
	østre	26 – 4	210 rdl.	Rullestue, karlekammer, huggehus, hestestald, foderlo, kohus, port

»Fra landsby til forstad« er en beskrivelse af udviklingen gennem tiderne i Allesø-Næsbyhovedbroby, en af de sognekommuner, der som følge af kommunalreformen i 1970 blev indlemmet i Odense kommune. De 5 byer, der er beliggende i området, var indtil årene før 2. verdenskrig deciderede bondesamfund. Hovedvægten er følgelig lagt på skildringen af livet, som det gennem tiderne har formet sig for egnens beboere, der oprindeligt var fæstere af ryttergods, siden fæstebønder under Dallund, Margård og Aløkkegården og først fra årene omkring 1850 selvejere.

Siden krigen har Næsby – oprindeligt en udflytterby med kun 6 gårde – gennemgået en voldsom udvikling, og i løbet af få årtier har den udviklet sig til en forstad til Odense med 7.000 indbyggere. De øvrige byer – Allesø, Broby, Skovshøjrup og Kirkendrup – har bevaret deres landsbypræg, men både Broby og Kirkendrup ligger i byzonen, og de vil sandsynligvis i løbet af kort tid tage form af bymæssige bebyggelser.